Melding for året 1965

fra

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1966

A/S O. Fredr. Arnesen Bok- og Akcidenstrykkeri, Oslo

Dokument nr. 9.

(1965—66)

Melding for året 1965

fra

Stortingets ombudsmann for forvaltningen

Avgitt til Stortinget i mars 1966

Innhold.

Side

Innledning 5

I. Alminnelige forhold

1. Personal- og kontorforhold 6
2. Arbeidsområdet 6

II. Opplysninger om sakene

A. Sakmengden 6
B. Geografisk fordeling av klagene 6
C. Avviste saker 7
D. Saker opptatt til undersøkelse 7
E. Saksbehandling. Saker som det er tatt standpunkt til i realiteten 8

III. Tilleggsopplysninger om saker, referert i melding for 1964 8

IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14

1. Tildeling av leievognløyve på sviktende grunnlag 10
2. Politiets bruk av opplysninger fra tystere 14
3. Prisfastsettelse for leierettspapirer i borettslag 19
4. Fradrag ved inntektsligning for avdrag på lån i Statens lånekasse for studerende ungdom 21
5. Inndekking av bot ved midler som var fratatt bøtelagte ved arrestasjonen 22
6. Behandling av saker om overtredelser av løsgjengerloven, begått under prøveløslatelse fra tvangsarbeid 23
7. Konsesjon på ervervelse av eiendom avslått på mangelfullt grunnlag 24
8. Mangelfull saksbehandling i barnevernsnemnd 27
9. Fortsatt medlemskap i syketrygden som arbeidstaker under sykdom 28
10. Mangelfull saksbehandling i skoleutvalg 29
11. Henleggelse av straffesak etter arbeidsulykke 34
12. Påtaleunnlatelse i forseelsessaker der tilståelse ikke foreligger 36
13. Forhåndsuttalelse fra Riksskattestyret om skattespørsmål 37
14. Erstatning for råteskade på hus, oppført etter Boligdirektoratets tegninger og arbeidsbeskrivelse 38
15. Trygdekasses kontrakt om sykekjøring med en enkelt drosje-eier 40
16. Lensmanns unnlatelse av å ta vare på vrakgods og treffe avgjørelse om utlevering til eier 41
17. Betydningen av at departementets godkjenning av læreransettelse var gitt konstitusjonsform 43
18. Lufting av pasienter på Fengselssykehusets vaktsal 45
19. Spørsmål om ervervsmessig uførhet i uføretrygdlovens forstand 46
20. Kompetanseforholdet mellom redaktøren av Heimevernsbladet og Generalinspektøren for Heimevernet 47
21. Sen saksbehandling av ankesak om utvisning av elev fra gymnas 49
22. Lønnsansiennitet når en tjenestemann går fra høyere stilling i en etat til lavere stilling i en annen og deretter avanserer 50
23. Lønnsansiennitet når tjenestemann går over til lærerstilling fra annen statstjeneste 51
24. Spørsmål om beregning av tjenesteansiennitet 52
25. Anke over etterberegning av omsetningsavgift 53
26. Innkjøpssamarbeid mellom Forsvarets proviantmagasin og kommunale sykehus 54
27. Valg av slektsnavn 55
28. Anbringelsesbeslutning etter løsgjengerlovens § 18 55
29. Sen utbetaling av billighetserstatning, tilstått av Stortinget 56

Side

30. Adjunktkompetanse i folkeskolen etter forhåndstilsagn fra lærerutdanningsrådet 56
31. Uttalelser fra offentlige tjenestemenn til pressen 56
32. Ordning med utdeling av krigsmedalje brakt uformelt til opphør 57
33. Tidspunkt for endring av klasseføring etter syketrygdloven 58
34. Spørsmål om ukeblad skulle ha vært fritatt for omsetningsavgift 59
35. Delvis frafallelse av norsk arveavgift hvor det er svart avgift i utlandet 59
36. Innsattes adgang til å motta pakker 60
37. Tjenestemann stillet overfor valget mellom å søke avskjed selv eller bli avskjediget 61
38. Adgangen til å forhøye prisen på kost og losji i skoleinternat i skoleåret 61
39. Bedømmelse av uførhet 62
40. Vilkår for å kunne registreres som revisor 62
41. Politiets beslag av fiskegarn 63
42. Borttauing av parkert bil som sjenerte trafikken 64
43. Erstatning for geværer, bortkommet under forvaring hos politi 66
44. Soning i Norge i henhold til lov om fullbyrding av nordiske dommer på straff m. m. 67
45. Spørsmål om tjenestemann har krav på å få se foresattes uttalelser om ham 68
46. Varigheten av rettens beslutning om brev- og besøksforbud 70
47. Barnevernsnemndas omsorg for barn ved overføring til åndssvakeheim 70
48. Rekvisisjon etter sivilforsvarsloven 71
49. TBC-smittefare i fengselsanstalt 72
50. Habilitet for forvaltningsorgan i ankesak 76
51. Behandling av søknader fra domfelte om endring av sikringsform 77
52. Innsattes adgang til å disponere over private midler 78
53. Underretning til part om ankeadgangen etter trygdelov 78
54. Kontroll med brev til og fra pasienter ved psykiatriske sykehus 78
55. Praksis i konsesjonssaker 80
56. Fengselsstyrets kommunisering av avgjørelser i klagesaker 81
57. Statens forkjøpsrett etter jordloven 82
58. Ansettelse som ledd i rasjonaliseringsplan 85
59. Spørsmål om fradrag i tjenestemanns lønn for motkrav 86
60. Etterbetaling av pensjon 87
61. Besøk til innsatte i fengselsanstalt 87
62. Avgjørelse av underdirektør ved fengselsanstalt avvek fra direktørens tidligere tilsagn ... 88
63. Omsetningsavgift av billedhoggerarbeider som leveres til stat, kommune m. fl. 89
64. Spørsmål om almenningsrett for nedlagt småbruk 89
65. Innkjøp av forbruksvarer for varetektsfengslede 90
66. Spørsmål om kontrollkommisjonens behandling av klage fra utskrevet pasient 91
67. Fylkeslandbruksstyres behandling av sak om forkjøpsrett etter jordloven 91
68. Fylkeslandbruksstyres underretningsplikt i saker om tildeling av tilleggsjord 92

Register 96

Til Stortinget.

I henhold til § 12 i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen av 22. juni 1962, jfr. § 14 i Stortingets instruks av 8. november s. å., skal jeg med dette få gi melding om institusjonens virksomhet i 1965.

Avsnitt I omhandler alminnelige forhold vedrørende institusjonen. I avsnitt II er det gitt forskjellige opplysninger om sakene og resultatet av saksbehandlingen og i avsnitt III tilleggsopplysninger om enkelte saker som er referert i årsmeldingen for 1964. I avsnitt IV er inntatt referat av 68 saker som kan antas å ha alminnelig interesse og belyse virksomheten og sakenes forskjelligartede karakter.

Oslo i mars 1966.

Andreas Schei.

I. Institusjonens alminnelige forhold.

1. *Personal- og kontorforhold.*

Det har ikke vært endringer i personal- eller kontorforhold siden forrige årsmelding.

2. *Arbeidsområdet.*

Kompetanseavgrensningen mot Forsvarets ombudsmannsordninger er på enkelte punkter ikke helt klar. I tilfeller der det har vært tvil for så vidt, er ombudsmennene blitt enige seg i mellom om hvem som naturligst burde behandle vedkommende sak. Selv om forholdet i praksis ikke har medført vanskeligheter av betydning, vil det være en fordel å få arbeidsområdene tydeligere avgrenset mot hverandre gjennom bestemmelser i instruksene. Den gjeldende instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen er foreløpig, og det forberedende arbeid med revisjon av den er tatt opp. Det vil være naturlig at også spørsmålet om en klargjøring av kompetanseforholdet til ombudsmannsordningene i Forsvaret blir behandlet i forbindelse med dette.

Spørsmålet om en ombudsmannskontroll med kommunalforvaltningen er under utredning av et utvalg, oppnevnt ved kgl. resolusjon av 11. februar 1966.

II. Opplysninger om sakene.

A. *Sakmengden.*

Tilgangen på klager har stillet seg slik:

	1964	1965
Januar	123	92
Februar	93	89
Mars	67	100
April	98	95
Mai	65	76
Juni	89	65
Juli	82	70
August	89	59
September	94	60
Oktober	97	80
November	88	81
Desember	75	85
	1 060	952
Hertil kommer saker som er opptatt av eget tiltak	16	28
Saker i alt	1 076	980

Saktilgangen er således gått ned med 96 saker fra i fjor — en nedgang som i det vesentlige faller på klagegrupper som ikke kunne behandles. Gruppene klager som ligger utenfor kompetanseområdet, klager som er foreldet og klager som er tilbakekalt, viser således henholdsvis 43, 37 og 21 færre saker enn i 1964, eller en nedgang på i alt 101 saker.

Det har i 1965 vært nær 400 samtaler med klagere.

B. *Geografisk fordeling av klagene.*

Fylke	Fylkenes folkemengde i pst. av rikets — 1960	1964 Antall klager	1964 pst. av samlet klagetall	1965 Antall klager	1965 pst. av samlet klagetall
Østfold	5,6	30	2,8	30	3,1
Akershus	7,0	45	4,3	37	3,9
Oslo	13,2	131	12,3	128	13,4
Hedmark	4,8	37	3,5	32	3,4
Oppland	4,5	21	2,0	16	1,7
Buskerud	5,1	42	4,0	20	2,1
Vestfold	4,4	33	3,1	22	2,3
Telemark	4,2	31	2,9	29	3,0
Aust-Agder	2,1	30	2,8	13	1,4
Vest-Agder	3,1	22	2,1	10	1,0
Rogaland	6,7	50	4,7	38	4,0
Hordaland	6,3	45	4,3	35	3,7
Bergen	3,2	32	3,0	19	2,0
Sogn og Fjordane	2,7	17	1,6	14	1,5

Fylke	Fylkenes folkemengde i pst. av rikets — 1960	1964 Antall klager	1964 pst. av samlet klagetall	1965 Antall klager	1965 pst. av samlet klagetall
Møre og Romsdal	5,9	44	4,2	31	3,3
Sør-Trøndelag	5,9	45	4,3	24	2,5
Nord-Trøndelag	3,2	17	1,6	10	1,0
Nordland	6,6	98	9,3	101	10,6
Troms	3,5	46	4,3	41	4,3
Finnmark	2,0	45	4,3	24	2,5
Fengsler		171	16,0	247	26,0
Sykehus for sinnslidende		17	1,6	22	2,3
Utland		11	1,0	9	1,0
	100 %	1 060	100 %	952	100 %

Fordelingen avviker ikke vesentlig fra tidligere. Antallet av klager fra innsatte i fengselsvesenets sentrale anstalter har også siste år vist sterk stigning, og forholdet følges fortsatt nøye. Det er gjennomført at disse klagere, så vidt mulig først henvises til anstaltenes tilsynsråd i saker som naturlig faller innenfor rådenes sakområde.

C. *Avviste saker.*

Av de innkomne 952 klager er 636, eller ca. ⅔, avvist. Etter avvisningsgrunnen kan de grupperes således:

1. Forhold utenfor kompetanseområdet:
   a) Domstolenes virksomhet 98
   b) Tidligere behandlet av Stortinget 4
   c) Avgjørelser i statsråd 4
   d) Kommunale forhold 55
   e) Private og andre utenforliggende forhold 90
   —— 251
2. Forholdet foreldet 13
3. Klagerett til høyere administrativ myndighet 135
4. Åpenbart grunnløse klager 131
5. Tilbakekalte klager 19
6. Anonyme og uforståelige henvendelser 6
7. Ikke egentlige klager, forespørsler o. l. 81

636

I de saker der det har vært grunnlag for det, har klagerne som tidligere, fått veiledning om hva de i tilfelle kunne gjøre videre. 32 saker er oversendt til rett myndighet.

D. *Saker opptatt til undersøkelse.*

Av et samlet antall saker for 1965 på 980, heri medregnet 28 opptatt av eget tiltak, er 344 gjort til gjenstand for nærmere undersøkelser. De fordeler seg slik på de forskjellige forvaltningsorganer:

1. Departementer:

Finans- og tolldepartementet	6	
Fiskeridepartementet	2	
Forsvarsdepartementet	3	
Departementet for handel og skipsfart	1	
Departementet for industri og håndverk	1	
Justis- og politidepartementet	26	
Kirke- og undervisningsdepartementet	10	
Kommunal- og arbeidsdepartementet	4	
Landbruksdepartementet	12	
Lønns- og prisdepartementet	2	
Samferdselsdepartementet	9	
Sosialdepartementet	15	
(Herav 4 som ankeinstans i uføretrygdsaker)		
Utenriksdepartementet	4	
		95

2. Andre forvaltningsorganer:

Ankenemnda for fersk vintersild	1
Ankenemnda for pensjonstrygden for sjømenn	3
Ankenemnda for uføretrygden og enke- og morstrygden	9
Arbeidsdirektoratet	8
Barnevernsnemnder	1
Bidragsfogder	2
Bilsakkyndige	1
Bygningsråd	1
Den norske stats husbank	3
Det norske meteorologiske institutt	2
Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske	1
Direktoratet for statens skoger	2
Distriktslege	1
Edruelighetsnemnd	1
Fengselsstyret	26
Fengselsanstalter	25
Fylkeslandbruksstyre	1

Fylkesskolestyre	1
Fyrdirektoratet	1
Helsedirektoratet	4
Inspektøren for ferskvannsfiske	1
Kassenemnd for trygdekasse	1
Kommuner	3
Kontrollkommisjoner	4
Legekontor for sjømenn	1
Luftfartsdirektoratet	1
Norges Statsbaner	7
Norsk Tipping A/S	1
Norsk utviklingshjelp	1
Politi- og påtalemyndighet	59
Postsparebanken	1
Poststyret	3
Prisdirektoratet	5
Rikstrygdeverket (med ankenemnder)	36
Samferdselsnemnder	1
Sivilforsvaret	4
Sjøfartsdirektoratet	1
Skattedirektøren	2
Skatteinspektører	4
Skoledirektører	1
Sokneprest	1
Sjøforsvarets overkommando	1
Statens bygge- og eiendomsdirektorat	1
Statens lånekasse for studerende ungdom	1
Statens pensjonskasse	4
Sykehus for sinnslidende	2
Telegrafbestyrere	1
Telegrafverket	1
Tolldirektoratet	2
Vegdirektoratet	2
Vegkontor	1
Vigselmann	1
	344

I tilfeller der en og samme sak har berørt flere forvaltningsorganer, er saken på samme måten som tidligere ført under det forvaltningsorgan som den i hovedsaken har angått.

289 saker har angått forvaltningsavgjørelser, og i mange av disse har det også vært klaget over saksbehandlingen. De øvrige 55 saker har angått saksbehandlingen eller forhold av generell karakter.

E. *Saksbehandling. Saker som det er tatt standpunkt til i realiteten.*

Pr. 1. mars 1965, da forrige årsmelding ble avgitt, gjensto det uavsluttet 2 saker fra 1963 og 53 saker fra 1964. Den ene av sakene fra 1963 falt senere bort.

Pr. 1. mars 1966 gjensto ingen sak fra 1963, 1 sak fra 1964 og 34 saker fra 1965. Av disse sakene var 3 foreløpig stillet i bero, 25 var til uttalelse i administrasjonen eller forelagt på ny for klageren, og 7 var under avsluttende behandling ved kontoret.

I året ble det således tatt standpunkt i realiteten til 1 sak fra 1963, 52 fra 1964 og 310 fra 1965, tilsammen 363 saker. I 237 av disse sakene var det gitt uttalelse av forvaltningsorganene, mens behandlingen i 125 saker ble avsluttet uten skriftlig foreleggelse for administrasjonen, idet en gjennomgåelse av saksdokumentene og forskjellige undersøkelser ellers var tilstrekkelig til å vise at klagene ikke kunne føre frem.

I 240 av sakene har det ikke vært grunn til kritikk eller bemerkninger av betydning.

I 123 saker har klagene helt eller delvis ført frem, eller forhold, undersøkt av eget tiltak, gitt grunn til bemerkninger. I 48 av disse saker har det vært uttalt kritikk, og i 38 er det rettet henstilling til administrasjonen om det forhold saken gjaldt eller om forhold av generell karakter.

I 51 saker har administrasjonen under klagebehandlingen endret sin avgjørelse, i de fleste tilfeller etter at det herfra har vært pekt på spesielle forhold som det syntes grunn til å feste seg ved. 14 av disse sakene er senere avsluttet med kritikk eller henstilling og er derfor også tatt med i tallene foran.

Det er gitt erstatning av statskassen i 1 sak (nr. 41) med kr. 800, og i 1 sak (nr. 43) er to bortkomne geværer erstattet med to andre. I en del saker, bl. a. nr. 5, 42 og 59, er det foretatt tilbakebetalinger til klagerne.

I 1 sak (nr. 10) er det gitt erstatning av fylkeskommune med kr. 13 000 og i 1 sak (kap. III, 6) av kommune med kr. 4 000.

III. Tilleggsopplysninger om saker, referert i melding for 1964.

6.

Feste av statsgrunn i Finnmark.

(Melding 1964, side 17.)

Som nevnt i referatet om saken, anmodet jeg fylkesmannen om å ta opp med kommunen spørsmålet om å gi A. bistand med flytting av brakken.

På grunnlag av fylkesmannens henvendelse og etter nærmere undersøkelser og forhandlinger med A., vedtok kommunen å gi A. et tilskott på kr. 4 000.

33.

Statens ansvar for skade på effekter som fengselsanstalter har til oppbevaring for innsatte.

(Melding 1964, side 45—46.)

I saken tok jeg opp med Justis- og politidepartementet generelt spørsmålet om statens ansvar i tilfeller der innsattes eiendeler blir ødelagt eller skadet mens anstalten har dem til oppbevaring.

Departementet har i rundskriv nr. 52/1965 av 25. august 1965 til fengselsbestyrerne anført om dette:

«— — — Etter at saken har vært forelagt Finansdepartementet, finner Justisdepartementet å burde bestemme at staten fra 1. september 1965 skal påta seg objektivt erstatningsansvar for tap ved skade på gjenstander som fengselsvesenets anstalter oppbevarer for de innsatte, dog ikke for tap vedrørende innsattes egne klær (som oppbevares på effektrom e. l. eller som brukes av den innsatte under anstaltoppholdet), og ikke for tap vedrørende andre effekter som den innsatte selv har rådighet over under anstaltoppholdet. Det objektive erstatningsansvar skal dessuten bare gjelde i den utstrekning de innsattes tap ikke dekkes av deres private forsikring — — —.»

65.

Utilfredsstillende forhold ved underfogdkontor.

(Melding 1964, side 72—73.)

Som nevnt i forrige beretning, var arbeidet med å få rettet på forholdene ved kontoret tatt opp, uten at de ennå var brakt i orden.

I brev av 31. mai 1965 har Justis- og politidepartementet meddelt at forholdene ifølge innberetning av 22. s. m. fra rådmann og fylkesmann, nå er tilfredsstillende.

Etter dette har saken ikke gitt grunn til noe mer fra min side.

68.

Sjømannsskatt for mannskap på båt i rutefart, under 100 br.reg. tonn.

(Melding 1964, side 74.)

Saken foranlediget at Finans- og tolldepartementet tok opp til nærmere undersøkelse spørsmålet om gjeldende ordning vedrørende sjømannsskatt for mannskap på skip under 100 br.reg. tonn i rutefart, bør revideres.

Departementet har senere opplyst at praktiseringen av gjeldende retningslinjer for tiden ikke synes å volde problemer, men at departementet fremdeles vil ha spørsmålet om endringer til observasjon.

69.

Oppkreving av straffeporto hos mottaker av utilstrekkelig frankert tjenestemerkesending.

(Melding 1964, side 74—75.)

Jeg ga i saken uttrykk for at det etter min mening var en mangel ved gjeldende regler at det for underfrankert tjenestepost fra statsinstitusjoner oppkreves straffeporto hos private mottakere. Jeg ba overveiet om ikke ordningen bør endres slik at adressaten ikke belastes med straffeporto og at det økonomiske oppgjør som underfrankering av offentlige tjenestesendinger måtte trekke etter seg, behandles som et internt forhold innenfor statsadministrasjonen.

I brev av 8. januar 1966 opplyste Samferdselsdepartementet at det ved Oslo-Dep. underpostkontor, som frankerer posten fra en rekke statskontorer i Oslo, er innført en ny frankeringsordning fra 1. januar 1966. Portobeløpet blir ikke lenger påtrykt sendingen, slik at det ikke fremgår om underfrankering foreligger. Det blir da heller ikke aktuelt å belaste mottakeren for straffeporto.

Denne ordning gjelder imidlertid bare for tjenestepost som frankeres ved Oslo-Dep. underpostkontor. For tjenestepost som frankeres med tjenestemerker ved offentlige kontorer, er ordningen med oppkreving av straffeporto hos adressatene uforandret.

Samferdselsdepartementet har i brevet av 8. januar 1966 om dette anført:

«På nåværende tidspunkt har det ikke vært mulig å få gjennomført en ordning som hindrer at privatpersoner blir belastet med straffeporto for utilstrekkelig frankert brevpost fra samtlige statsinstitusjoner som bruker tjenestemerker.»

Det er fortsatt min oppfatning at forholdet er utilfredsstillende.

70.

Manglende journalisering av saker; sviktende kontroll med at saker blir ekspedert.

(Melding 1964, side 75.)

I saken tok jeg opp med Statsministerens kontor spørsmålet om å få utferdiget alminnelige direktiver fra sentral myndighet om journalisering og kontroll med ekspedisjon av saker. Saken ble fra Statsministerens kontor oversendt til et utvalg som var oppnevnt for å gjennomgå og vurdere gjeldende reglementer og instrukser for departementskontorene, — Reglementskomitéen.

Statsministerens kontor har i brev av 10. desember 1965 meddelt at Reglementskomitéen har behandlet spørsmålet som særskilt sak og avgitt innstilling med forslag til bestemmelser om restanseoppgaver, oppfølgning av saker og foreløpige svar m. v. Den videre behandling av saken foretas av Lønns- og prisdepartementet, eventuelt i samråd med Finans- og tolldepartementet.

IV. Referat av saker i henhold til instruksens § 14.

1.

Tildeling av leievognløyve på sviktende grunnlag. Uheldig saksbehandling i samferdselsnemnd.

(Sak 547/64.)

A. klaget over at Samferdselsdepartementet hadde omgjort samferdselsnemndas vedtak om å tildele ham et leievognløyve og i stedet gitt det til B. Han besværet seg også over saksbehandlingen i samferdselsnemnda.

I 1962 ble to leievognløyve i kommunen lyst ledige. Det meldte seg 16 søkere, hvoriblandt A. og B.

A. oppga i sin søknad at han hadde vært leiesjåfør på farens laste- og turbiler fra 2. september 1949 til 1. juni 1960, og at han etter 1. juni 1960 hadde kjørt privat og dels for andre «når de andre leievogner har vært opptatt».

B. oppga at han hadde drevet ervervsmessig transport med egen bil siden høsten 1953. Han oppga ingen kjøring som leiesjåfør, men opplyste at kjøringen «delvis» var skjedd i henhold til bevilling. Han viste til en tidligere søknad av 19. november 1957 om leievognbevilling, hvor han likeledes bare hadde oppgitt kjøring med egen bil. Som bilag til søknaden av 1957 fulgte en overenskomst av 21. april 1952 mellom M. billag og N. med tilleggsoverenskomst av 14. september 1953 mellom M. billag og B. I overenskomsten mellom billaget og N. var bl. a. sagt:

«N. kjøper laget sin bil . . . for kr. 6 500 — — —.

Kjøparen påtek seg å køyra for laget sine medlemer det dei har rett til å køyra, og bilen skal stå innregistrert i laget sitt navn. Utanom dette kan kjøparen fritt disponere bilen til an transport, men soleis at han ikkje på nokon måte skader den retten laget har fenge.»

I overenskomsten mellom B. og laget het det:

«Då B. har kjøpt den lastebil som er registrert i M. Billags namn, av N., har han samstundes teke over løyve til M. Billag og påteke seg og nytte dette i samsvar med den overenskomst som er gjort med M. Billag og N.»

Med søknaden fra 1957 fulgte også en erklæring fra transportsentralen i X. om at B. «i de siste 4 år» hadde «kjørt tildels nokså meget» for transportsentralen.

I møte den 5.—6. juli 1963 vedtok samferdselsnemnda å gi A. og C. de to ledige løyve. Vedtaket ble påanket av bl. a. B. og D. Samferdselsnemnda behandlet anken den 23. oktober 1963. Etter møtet ble det protokollert:

«Klagene fra B. og D. tas til følge, idet de tildeles hver en av de nevnte ledige leievognløyver i stedet for A. og C. Sistnevntes søknader blir dermed å avslå.»

Det ble senere reist tvil om det protokollerte var i samsvar med nemndas vedtak, og etter møte den 7. november s. å. ble det protokollert:

«Det i protokollen fra møte den 23. oktober 1963, under sak nr. 98/63 2det avsnitt, anførte vedtak i forbindelse med ankene fra B. og D. skyldes en feilprotokollering, idet Samferdselsnemndas enstemmige vedtak gikk ut på fastholdelse av vedtak under nevnte saksnummer og tilråding om avvisning av de nevnte anker.»

Ankesaken ble deretter sendt Samferdselsdepartementet.

Den 30. desember 1963 skrev A. til departementet og anførte at B. hadde kjørt på M. billags bevilling, skjønt billaget var opløst for over 10 år siden, og at B. hadde kjøpt bilen og bevillingen av N. Han hevdet at samferdselsnemnda hadde hatt kjennskap til at M. billag for lengst var opphørt å eksistere og fremla korrespondanse som skulle vise dette. A. anførte videre:

«Foruten å være helt uriktig å bruke en bevilling på denne måte, som skulle vært inndratt for 10 år siden, gjør jeg også oppmerksom på at kjøringen har vært ulovlig av den grunn at M. billag bare hadde rett til å kjøre for egne medlemmer, nemlig høy fra setrene og kjøring vedr. vedlikehold av setervegen. B. har drevet all slags kjøring og overalt.»

Den 14. februar 1964 skrev Samferdselsdepartementet til samferdselskonsulenten og ba om nærmere opplysninger. Samferdselskonsulenten opplyste i brev av 14. mai 1964 at A.s far inntil 1960 hadde hatt konsesjon for kombinert person- og godsbilrute og at A. hadde vært sjåfør for ham, men at faren ikke hadde hatt leievognløyve.

Om B. anførte departementet i brevet av 14. februar 1964:

«En bemerker at B. oppgir å ha kjørt med egen bil fra 1953. En bemerker videre at B. angivelig overtok M. Billags leievognbevilling i 1957.

En må be om følgende opplysninger:

Hva slags kjøring drev B. med egen bil fra 1953 til 1957. Fikk B. samferdselsnemndas tillatelse til å overta bevillingen til M. Billag i 1957. I motsatt fall, har samferdselsnemnda

vært merksam på at B. drev M. Billags bevilling for egen regning.

Det bes også opplyst når M. Billag ble oppløst, og hvorfor bevillingen da ikke ble kunngjort ledig.»

Samferdselskonsulenten svarte:

«M. Billag fikk i sin tid en leievognbevilling, gjeldende melketransporter, fór- og kunstgjødningstransporter og vedlikehold av stølsvegene. På grunn av økonomiske vansker ble melketransportene senere overtatt av . . . Rutebillag ved en utvidelse av sine konsesjoner til å gjelde M. Billags område, . . . gårdene, mens leievognkjøringen etter en tids forløp ble overlatt til N. Han drev med kjøring med egen vogn ett års tid, da B. kom inn på samme måte som N. Vognen ble holdt registrert på M. Billag med leievognskilt. Til å begynne med mottok B. utenom kjøring for M. Billag, også oppdrag for transportsentralen, først etter utferdiget kjøreseddel fra sentralen, senere som vanlig lastebiltransport under sentralen. På denne måte er M. Billags løyve nyttet gjennom årene, og det kan bekreftes at B. ved henvendelse til samferdselsnemndas kontor, i sin tid ble meddelt — på bakgrunn av et sterkt behov for vogner i den alminnelige transport — fikk fortsette kjøringen inntil bevillingsspørsmålet var endelig avgjort.

Det er til nemndas kontor ikke innkommet noen melding om at M. Billag er oppløst. Av foreliggende uttalelser i forbindelse med bevillingenes fornyelse framgår det dog at så er tilfelle.

I møte den 6/7 1963 ble Samferdselsnemnda gjort kjent med forholdet og den godkjente da B. som utøver av løyvet, samtidig som det ble vedtatt å kunngjøre bevillingen ledig.

Ved henvendelse til Bilsentralen i X. har bestyreren . . . bekreftet at B. uten avbrudd har kjørt under sentralen siden 1953. Siden midtsommer 1963 har B. utført transporter ved . . . anlegget hvor det kan regnes med kjøring under hele anleggstiden, antagelig fram til 1967.

Søkeren B. føler sin ansiennitetsberettigelse beregnet fra den tiden han har kjørt leievogn — fra 1953.»

Departementet tok ankene fra D. og B. til følge ved brev av 13. juni 1964, og anførte at hverken A. eller C. hadde noen ansiennitet som sjåfør på leievogn, mens D. og B. derimot hadde «en ren leievognansiennitet på henholdsvis 13 og 10 år». Departementet kunne ikke se at det forelå noen grunn til å fravike ansiennitetsprinsippet ved tildelingen.

I sin klage over avgjørelsen har A. bl. a. anført:

«Departementets avgjørelse i denne sak må etter mitt skjønn i sin helhet begrunnes ut fra ansiennitetsvurderingen.

Dette forhold reiser da i forbindelse med denne sak, et viktig prinsippspørsmål, nemlig: Er det noe skille mellom lovlig, og ulovlig ervervet ansiennitet?»

Han pekte på at et leievognløyve ikke kan overdras uten samferdselsmyndighetenes samtykke.

Klagen ble forelagt Samferdselsdepartementet, som i brev av 8. august 1964 bl. a. uttalte:

«Man vil bemerke at departementet etter omstendighetene ikke finner å kunne anse B.s utøvelse av M. Billags leievognbevilling som ulovlig. Det skal for øvrig bemerkes at selv kjøring som er i strid med samferdselsloven til en viss grad må tillegges vekt. Dette gjelder særlig når det dreier seg om langvarige forhold som ikke har vært gjenstand for klage, eller må sies å være av særlig unnskyldelig karakter. — — —.»

Jeg fant det nødvendig bl. a. å søke forholdet med B.s kjøring på M. billags leievognbevilling nærmere klarlagt og tok saken opp igjen med Samferdselsdepartementet. Det ble bl. a. pekt på overenskomsten mellom B. og billaget og på at stedets lastebillag i brev til samferdselsnemnda av 3. juli 1958 hadde gjort oppmerksom på at M. billag for lengst var oppløst og avviklet og at det var inngått en proformaavtale om bruk av billagets leievognskilter.

I svarbrev av 26. februar 1965 anførte departementet bl. a.:

«Departementet finner at en del av B.s kjøring i ansiennitetsmessig henseende må likestilles med en vanlig leiesjåførs kjøring for leievognsbevillingshaver, fordi B. etter det opplyste med samferdselskonsulentens samtykke har utøvet M. Billags leievognbevilling.

Av samme grunn finner departementet at B.s utøvelse av M. Billags leievognbevilling ikke kan anses som ulovlig.»

Forholdet med M. billags leievognbevilling og B.s senere bruk av den var i hovedtrekkene følgende:

M. billag fikk leievognløyve ved samferdselsnemndas vedtak av 23. mai 1951, som lød slik:

«M. Billag meddeles en innskrenket leievognbevilling gjeldende høykjøring og vegvedlikeholdskjøring for lagets medlemmer, på de private vegstrekninger fra — — —.

Bevillingen gjelder til utgangen av 1953.»

I 1952 og 1953 inngikk laget de foran refererte overenskomster med N. og B. Den 17. november 1953 skrev B. slik til samferdselsnemnda:

«Eg melder med dette frå at eg skal overta sjåførarbeidet for M. Billag og søkjer om å få køyreløyvekort for nemnde lag.

Som sjåfør for M. Billag har eg frå deira side lov til å nytta bilen til privat bruk og eg ville derfor gjerne vita om eg (i likheit med private lastebilar) har lov til å nytta bilen til allslags køyring av eigne varer.»

I forbindelse med spørsmålet om fornyelse av M.s leievognløyve i 1953 ble det i X. bilnemnds innstilling til kommunestyret pekt på at M. billag hadde overdratt sitt løyve ca. 1½ år i forveien og at bilen ble benyttet med lagets skilt til oppdrag laget ikke hadde rett til å utføre.

I sin innstilling av 16. desember 1953 pekte samferdselskonsulenten bl. a. på det som var uttalt av X. bilnemnd og foreslo at løyvet ikke ble fornyet. I møte den 22. desember 1953 fattet samferdselsnemnda vedtak i samsvar med dette. B.s søknad om å få disponere løyvet ble avvist.

I brev av 6. februar 1954 klaget billaget over at bevillingen ikke var fornyet og skrev bl. a.:

«1. Det har aldri vore på tale å overdra lagets bevilling til B. Det må vera ei mistyding, og det punktet felle burt.

— — —

3. Frå sumaren 1953 har B. vore vår sjåfør. Han har teke eit oppdrag utanom lagets køyring.»

Også B. gjorde ny henvendelse til samferdselsnemnda etter vedtaket den 22. desember. I brev av 4. februar 1954 anførte han at nemnda hadde misforstått ham. Han hadde ikke ment å søke om kjøreløyve, bare om «kjøreseddel», og den hadde han nå fått fra politikammeret. Han bemerket videre at han ellers bare hadde ment å spørre om han ved siden av å bruke bilen for laget, kunne bruke den som privat «gardsbil». Han fortsatte:

«Når det gjeld uttalelser om at løyve blir nytta til oppdrag utanom det g i t t e løyve, skal eg her nemna at etter eg overtok sjåførarbeidet for laget har eg køyrt utanom løyve i eitt tilfelle. I dette tilfellet kan eg skaffa prov på at X. Bilsentral ikkje kunne skaffe bil til oppdraget. — — —.»

Både M. billag og B. unnlot helt å nevne noe om overenskomsten av 14. september 1953, hvoretter B. hadde overtatt både løyvet og bilen.

Det måtte legges til grunn at det virkelige forhold her ikke var lagt frem for samferdselsnemnda og at nemnda bygget på sviktende grunnlag da den 18. mars 1954 omgjorde sitt tidligere vedtak og fornyet lagets løyve for 5 år. Dette ble også fremholdt av formannen i Y. lastebillag i brev av 13. april 1954. Det innkom også protester fra andre.

I innstilling av 19. juni 1954 til samferdselsnemnda nevnte samferdselskonsulenten de innkomne protester og pekte på at påstanden om at M. billag hadde solgt sin bevilling, var gjentatt. Siden han ikke hadde fått anledning til å innhente tilsvar fra billaget, foreslo han saken utsatt, og samferdselsnemnda vedtok dette i møte den 21. juni. Etter det opplyste er det senere ikke gjort mer med klagene.

Den 19. november 1957 søkte B. som nevnt om å få leievognbevilling. Etter det som foreligger, har søknaden ikke vært behandlet av samferdselsnemnda.

Den 14. februar 1958 ble samferdselsnemnda gjort kjent med et brev som M. billag hadde sendt lagets medlemmer og som viste at laget var oppløst og kapitalen fordelt mellom medlemmene.

I brev av 22. februar 1958 til stedets lastebillag og av 1. juli s. å. til formannskapet ba samferdselskonsulenten om uttalelse i forbindelse med fornyelse av leievognløyvet og reiste bl. a. spørsmålet om M. billags løyve burde besettes. Lastebillaget svarte i brev av 3. juli 1958 bl. a.:

«Vi er kjend med at M. Billag som sådant forlengst er oppløst og avviklet, og at det senere er inngått en proforma avtale om bruken av M. Billags leievognskilter. — En må derfor kunne gå ut fra at nevnte bevilling ikke lenger har noen interesse for interessentene i det f.h.v. M. Billag og vi vil rå til at bevillingen utgår i sin helhet.»

Dette brevet ble fremlagt for Samferdselsdepartementet med A.s brev av 30. desember 1963.

Den kommunale bilnemnd viste til at M. billag var oppløst og innstillet på at løyvet måtte inndras. Dette ble enstemmig vedtatt av herredsstyret.

Etter det opplyste har spørsmålet om fornyelse av M. billags løyve, som utløp 31. desember 1958, ikke vært behandlet av samferdselskonsulenten eller samferdselsnemnda. Billaget har således ikke hatt bevilling etter utløpet av 1958.

I min uttalelse i saken pekte jeg på Samferdselsdepartementets rundskriv nr. 23/61 P av 22. august 1961, der det om departementets praksis i saker om leievognbevillinger er sagt:

«Etter den praksis departementet har fulgt ved behandling av ankesaker, blir ansiennitetens fastsatt på grunnlag av søkernes kjøretid som leiesjåfør på l e i e v o g n. Annen sjåførtjeneste, såkalt firmakjøring, regnes ikke som ansiennitet ved søknad om leievognbevilling. Det har dog vært alminnelig at firmakjøring tillegges en viss vekt når det ikke finnes søkere med vesentlig leievognpraksis, eller når flere søkere har nokså lik

leievognpraksis og den ene dessuten har lang praksis som firmasjåfør. — — —.»

Som nevnt bygget Samferdselsdepartementet sin avgjørelse av 13. juni 1964 på søkernes ansiennitet og la til grunn at A. ikke «har noen ansiennitet som sjåfør på leievogn», mens B. har en «ren leievognansiennitet» på 10 år.

Etter det som forelå, måtte det anses på det rene at B. i virkeligheten ikke hadde vært leiesjåfør på leievogn. Han hadde heller ikke i sin søknad påberopt seg praksis som leiesjåfør, men oppgitt kjøring med egen bil.

I sin uttalelse av 26. februar 1965 i klagesaken anførte departementet at en del av B.s kjøring i ansiennitetsmessig henseende måtte likestilles med vanlig leiesjåførs kjøring for innehaver av leievognbevilling, fordi han med samferdselskonsulentens samtykke hadde utøvet M. billags leievognbevilling. Av samme grunn hadde departementet ikke ansett B.s utøvelse av M.s bevilling for ulovlig.

Etter opplysningene i saken, jfr. således overenskomsten mellom B. og M. billag, måtte det legges til grunn at billaget hadde overdratt sin bevilling til B. I henhold til Samferdselsdepartementets bestemmelse om leievognkjøring av 1. august 1955, pkt. 1 c, kan en bevilling ikke overdras uten samtykke fra den bevillingsgivende myndighet, og slikt samtykke var ikke gitt. Jeg pekte også på at M. billags bevilling utløp 31. desember 1958 uten å være fornyet, og at det var en begrenset bevilling M. billag hadde. B.s kjøring syntes i all fall i stor utstrekning å ha ligget utenfor det bevillingen hjemlet.

Jeg nevnte også at samferdselskonsulenten vel ikke hadde kompetanse til å gi et slikt samtykke og at hans tillatelse under enhver omstendighet skulle ha vært forelagt for samferdselsnemnda, jfr. kgl. resolusjon av 16. juni 1950, § 5, noe som ikke var gjort. Uttalelsen fra nemndas kontor til B. kunne derfor neppe gjøre hans utøvelse av løyvet lovlig.

Jeg var likevel enig i at forholdet med samferdselskonsulentens samtykke var et moment som måtte vurderes når det skulle tas standpunkt til ansiennitetsspørsmålet. Det som forelå om dette, var det samferdselskonsulenten hadde skrevet i sitt brev til departementet av 14. mai 1964. Det het der at det kunne bekreftes at B. ved henvendelse til samferdselsnemndas kontor, i sin tid ble meddelt at han «— på bakgrunn av et sterkt behov for vogner i den alminnelige transport — fikk fortsette kjøringen inntil bevillingsspørsmålet var endelig avgjort».

Den daværende samferdselskonsulent var senere avgått ved døden, og det forelå ingen nærmere opplysninger om tillatelsen. Fungerende samferdselskonsulent meddelte at det ikke forelå noen skriftlig tillatelse til B. og at det ikke kunne opplyses om når og av hvem samtykket var gitt.

Når betydningen av dette forhold skulle bedømmes, var det etter min mening grunn til å se det på bakgrunn av de opplysninger B. og M. billag ga samferdselsnemnda i forbindelse med fornyelsen av billagets kjøreløyve i 1954. Opplysningene, som er gjengitt foran, var ikke i samsvar med det virkelige forhold. Det var etter det som forelå, ikke tilfelle at B. var sjåfør for laget, — han kjørte, som han selv opplyste i søknaden av 1962, sin egen vogn. Det måtte også legges til grunn at det ikke var riktig når det ble benektet at lagets kjøreløyve var overdratt til B.

Jeg anførte at det ville være meget betenkelig om ulovlig transportvirksomhet skulle kunne skaffe utøveren et fortrinn fremfor konkurrerende søkere som hadde rettet seg etter gjeldende bestemmelser. Skulle forskriftsstridig kjøring kunne virke ansiennitetsgivende, måtte vilkåret under enhver omstendighet være at det i saken forelå særlige omstendigheter som kunne unnskylde forholdet og gjøre det rimelig å godta det. Jeg kunne imidlertid ikke se at det forelå noe i saken som tydet på at B. kunne ha vært i tvil om hva som var det virkelige forhold når det gjaldt hans forbindelse med M. billag og utøvelsen av dets bevilling. Heller ikke var det holdepunkt for å anta at den midlertidige tillatelsen fra samferdselsnemndas kontor under de foreliggende omstendigheter kunne ha ledet til noen misforståelse fra B.s side på dette punkt. Hadde departementet vært i tvil for så vidt, måtte det ha vært oppfordring til å søke innhentet nærmere uttalelse fra B. til forklaring av forholdet med de opplysninger som ble gitt samferdselsnemnda i 1954. Etter min oppfatning ga det som forelå, ikke grunnlag for å godta en ren leievognansiennitet på 10 år for B. — eller en ansiennitet som kunne likestilles med det. Det var neppe tilstrekkelig holdepunkt for å sette B. i en annen stilling enn A. når det gjaldt spørsmålet om leievognansiennitet.

Spørsmålet om hvordan det forholdes i tilfeller der ingen av søkerne har ansiennitet av betydning, omhandlet departementet i brev av 26. februar 1965 og uttalte at «Departementet foretar en samlet vurdering når det gjelder å avgjøre hvilken av flere søkere uten ansiennitet som leiesjåfør på leievogn, som skal få en ledig bevilling».

Etter min mening ville det ha vært riktig å foreta en slik samlet vurdering av B. og de andre søkere som var uten ansiennitet som leiesjåfører, og da også ta standpunkt til hvilken vekt det burde legges på deres praksis i transportvirksomhet. Om resultatet i så fall ville blitt et annet, var en sak for seg, men dette spørsmål forelå ikke til vurdering.

Når det gjaldt forholdet med feilprotokolleringen etter samferdselsnemndas møte 23. oktober 1963, opplyste samferdselsnemndas formann i brev av 26. mai 1964:

«For å undgå altfor lange reisefravær for medlemmene er det derfor gjennomført den praksis at kontorets funksjonærer, som regel samferdselskonsulenten og sekretæren, skriver ned vedtakene etter møtelederens diktat i hver enkelt sak, skriver snarest på dette grunnlag protokollen etter møtet og sender utskrift til medlemmene med en merknadsfrist. Ved fristens utløp sendes så utskriften til de øvrige interesserte. Underskrivningen av protokollen skjer etterhvert.»

Det ble opplyst at både samferdselskonsulenten og en sekretær var til stede under møtet den 23. oktober 1963 og at de skrev vedtakene ned etter fungerende formanns diktat, etter hvert som sakene var ferdigbehandlet. Deres noteringer var i samsvar med hverandre, og på grunnlag av dem var protokollen satt opp. Utskrift av det protokollerte ble utsendt den 30. oktober 1963, uten at det denne gang ble satt frist for merknader. Et medlem av nemnda fremholdt noen dager senere overfor samferdselskonsulenten at han mente det var skjedd en feilprotokollering. Etter konferanse med nemndformannen ble saken derfor stillet i bero for fornyet behandling i neste møte som ble holdt 7. november 1963. Ved den nye gjennomgåelse av saken kom samferdselsnemnda til at protokollasjonen var feilaktig.

Departementet anførte at det på grunn av samferdselsnemndenes store sakmengde kan by på vanskeligheter å føre protokollen over samferdselsnemndas forhandlinger under selve møtet, og at departementet av den grunn ikke hadde hatt noe å innvende mot at møteboken i enkelte samferdselsnemnder føres etterpå, på grunnlag at notater nedtegnet under møtet. Departementet uttalte videre:

«I forbindelse med nærværende sak er en blitt kjent med at utskrift av møteboken for samferdselsnemnda — — — vanligvis er blitt sendt til nemndsmedlemmene med frist for bemerkninger til det protokollerte.

På utskriftene har nemndsmedlemmenes navn vært påført med maskinskrift med tilføyelse av (sign.). Ved merknadsfristens utløp er utskriftene blitt sendt til de øvrige interesserte. Møteboken er så ved senere anledning blitt undertegnet. Det har dog forekommet at utskrift av møteboken samtidig er blitt sendt til nemndsmedlemmene og til de øvrige interesserte uten at nemndsmedlemmene på forhånd har underskrevet eller fått seg forelagt møteboken eller har fått merknadsfrist til det protokollerte.

Departementet finner det uheldig og ikke stemmende med vanlig praksis at samferdselsnemnda — — — har utsendt utskrift av møteboken med nemndsmedlemmenes navn påført på en slik måte at en derved uriktig får inntrykk av at møteboken allerede er undertegnet av samtlige nemndsmedlemmer.»

Jeg var enig i det som var anført av departementet. Forholdet med feilprotokolleringen var uheldig, men kunne etter nemndas vedtak i møte 7. november 1964 ikke antas å ha hatt betydning for det videre forløp i saken.

2.

Politiets bruk av opplysninger fra tystere. Spørsmål om politiet hadde brukt agent og provokatør under etterforskning.

(Sak 1020/64.)

Oslo byrett avsa den 5. november 1964 dom i en straffesak, der tiltalte, A., ble frifunnet for tyveri — subsidiært heleri, og for forsøk på bedrageri. I domspremissene var sagt at politiet hadde benyttet en tidligere straffet person — B. — som agent i saken og at B. hadde fremprovosert det forsøk på bedrageri som A. var tiltalt for. Det var også anført at B. i forbindelse med provokasjonen «fikk gitt et tips til politifolkene, og det ble til at han og tiltalte ble anholdt og tatt med til politistasjonen». Saken vakte oppsikt i pressen, og en Oslo-avis slo den opp under overskriften: Byretten krass mot vårt politi for bruk av «agenter». Fingert arrestasjon avdekket.

I en melding utsendt gjennom N. T. B. avviste Kriminalsjefen kategorisk at politiet skulle ha benyttet seg av en provokasjon eller gått til en fingert arrestasjon. Han opplyste samtidig at han i forståelse med politimesteren hadde sendt sakens dokumenter til statsadvokatene i Oslo til underretning og eventuell undersøkelse. Riksadvokaten anmodet samme dag Oslo statsadvokatembete om å etterforske saken. Etter at undersøkelser var foretatt, offentliggjorde vedkommende statsadvokat en kort redegjørelse, der han bl. a. anførte at det intet var å bebreide politiet i saken. B. hadde opptrådt helt på eget initiativ, og politiet hadde ikke brukt ham som agent eller provokatør. Påtalemyndigheten fant det ikke kritikkverdig at politiet

hadde mottatt de tystermeldinger som B. hadde gitt.

Den nevnte Oslo-avis tok kort etter saken opp igjen og skrev i en artikkel 15. desember bl. a.:

«Etter avtale med politiet var altså agenten ute på oppdrag. Han satte igang sin provokasjon og fingerte arrestasjon som ble godtatt av oppdragsgiverne. Statsadvokat . . . gjentar ikke i sin pressemelding kriminalsjefens benektelse av at det ble foretatt en fingert arrestasjon — om man da ikke tolker statsadvokatens kommuniké som en fullstendig frikjennelse av politiet, og at han følgelig aksepterer de metoder som er brukt i denne saken.

Gyldendals Nye Konversasjons-Leksikon definerer altså «tyster» med angiver, — Aschehougs leksikon definerer tysterbegrepet således: «Person fra et kriminelt miljø som gir politiet opplysninger av verdi for etterforsking av forbrytelser som er begått.» NN som foretok provokasjonen og arrangerte den fingerte arrestasjonen hadde en slik avtale med politiet om å skaffe opplysninger. Å kalle en slik mann en «agent for politiet» som byretten har gjort — synes derfor dekkende. — — —

Det som sjokkerer i saken er at påtalemyndigheten — når en politi-agent har løpt løpsk — aksepterer metoder som vi nå en gang ikke vil ha i vår rettsstat, og bygger opp en tiltalebeslutning på en agents provokative handlinger. — — —.»

Etter anmodning fikk jeg samme dag utlånt dokumentene i straffesaken mot A. og dokumentene vedrørende påtalemyndighetens undersøkelser av politiets forhold. Umiddelbart etter mottok jeg fra Stortingets justiskomité et brev, skrevet til komitéens formann av den byrettsdommer som hadde administrert saken mot A. I brevet ble kritikken mot politiet og påtalemyndigheten utdypet. Noe senere oversendte justiskomitéens formann ytterligere to brev, der byrettsdommeren nærmere presiserte sitt syn på disse forhold og bl. a. anførte:

«Dommen i A.-saken og politiets og påtalemyndighetens behandling av denne straffesaken har avdekket beklagelige forhold. Imidlertid er det, som er det vesentlige i mitt opplegg, noe meget mer vidtgående, nemlig spørsmålet om Oslopolitiet i sin etterforskning bruker straffete personer på en slik måte at det ikke kan tolereres i en rettsstat. Dette er et rettssikkerhetsspørsmål som etter min mening fortjener våre myndigheters oppmerksomhet. Eventuelt fortjener forholdene en bred debatt, og det må på dette område treffes regulerende bestemmelser.»

Jeg fant under de foreliggende omstendigheter grunn til å undersøke saken og anså det for riktigst at de faktiske forhold mest mulig ble søkt klarlagt gjennom bevisopptak for retten. Ved bevisopptakene, som fant sted for Oslo byrett, var også en saksbehandler ved mitt kontor til stede og stillet spørsmål.

Etter de foretatte undersøkelser ble følgende saksforhold lagt til grunn:

B.'s forbindelse med politiet.

B. ble løslatt fra Botsfengslet i slutten av juli 1964 og oppsøkte kort etter en journalist som han ga opplysninger om trykking av falske pressekort på Botsfengslet. Vedkommende avis skrev om saken, og med B.s samtykke oppga journalisten til politiet at B. var hans kilde. Dette førte til at B., som i mellomtiden var innlagt på Rikshospitalet, ble oppsøkt der den 19. august av en politiførstebetjent og en politibetjent. Ingen av disse kjente B. fra før. Etter avtale møtte B. på kriminalavdelingen neste dag og forklarte seg om pressekortsaken.

Noen dager senere oppsøkte B. politiførstebetjenten og hadde en samtale med denne på hans kontor. Politiførstebetjenten har forklart at B. ga til kjenne at han hadde mulighet for å skaffe opplysninger i tyverisaker, og at han i samtalens løp kom inn på et større juveltyveri som nylig hadde funnet sted. Da politimannen spurte om han hadde eller kunne skaffe opplysninger om smykketyveriet, ba B. om å få snakke med den politimann som hadde saken. B. ble deretter tatt med til politibetjent M. som hadde etterforskningen i smykkesaken, og den videre samtale fant sted mellom disse to.

B. har forklart at han og politiførstebetjenten satt og snakket frem og tilbake, og at det i samtalens løp ble spørsmål om B. kunne skaffe opplysninger i enkelte saker. Da B. var villig til dette, ble han tatt med til politibetjent M. B. mener at det først var under samtalen med denne at smykkesaken ble brakt på bane.

Det foreligger en uoverensstemmelse i forklaringene når det gjelder spørsmålet om det var B. selv som brakte sine muligheter for å skaffe politiet opplysninger på bane, eller om det var politiførstebetjenten som først spurte ham om dette. Etter min mening hadde dette spørsmål neppe vesentlig betydning, men jeg pekte i min uttalelse på at politiførstebetjenten på dette tidspunkt bare kjente B. fra samtalen om pressekortene. Han kunne vanskelig ha grunn til å tro at B. satt inne med eller hadde forutsetninger for å skaffe opplysninger om smykketyveriet, med mindre B. selv hadde brakt dette på bane. At smykketyveriet hadde vært fremme i samtalen, var sannsynlig siden B. ble tatt med til politibetjent M., som hadde etterforskningen i denne saken. Selv hadde politiførstebetjenten ikke noe med smykkesaken å gjøre. Det var på det rene at

vedkommende forsikringsselskap i begynnelsen av august hadde hatt iøynefallende annonser i pressen om 10 pst. belønning for opplysninger som førte til at smykker fra tyveriet kom til rette. I annonsen var sagt at henvendelser skulle skje til kriminalpolitiet.

Om sin samtale med B. har politibetjent M. forklart:

«Vitnet sa straks fra til B. at politiet ikke hadde pengebeløp av betydning som de kunne betale for opplysninger. Vitnet var imidlertid kjent med, hvilket også B. visste, at vedkommende forsikringsselskap hadde utlovet et beløp til den som brakte gjenstandene tilbake. Han henviste for så vidt B. til dette. Selv var vitnet interessert i å få opplysninger om dette straffbare forhold, og B. sa at han gjerne ville hjelpe politiet med å bringe dem på spor etter tyvegodset. Saken gjaldt betydelige verdier, og vitnet hadde ikke noe imot å få opplysninger B. kunne gi. Vitnet husker at han sa at man måtte regne med muligheten av at tyvegodset muligens ble omsatt på restauranter, — — —, men det var ikke spørsmål om at B. skulle ha betaling av politiet for mulige opplysninger.»

M. har forklart at han presiserte overfor B.

«at han i denne forbindelse ikke måtte rote seg bort i forbrytersk virksomhet og at han ikke måtte påregne assistanse fra politiet om han kom bort i noe».

B. har opplyst at det er

«riktig som forklart av M. at denne presiserte overfor vitnet, at han ikke kunne vente å få pengebeløp av politiet for opplysninger, men M. gjorde vitnet oppmerksom på den belønning forsikringsselskapet hadde utlovd. Henvendelse til selskapet gjorde dog vitnet på eget initiativ. Det er riktig at M. overfor vitnet antydet hvordan han eventuelt kunne gå frem for å skaffe opplysninger.»

«Han bekrefter også at M. i hans første møte med ham, advarte ham mot straffbar virksomhet i forbindelse med opplysninger til politiet.»

I tiden etter samtalen med politibetjent M. satte B. seg stadig i forbindelse med denne og ringte til ham både på kontoret og privat. Etter det som foreligger, må det legges til grunn at B. ikke fremkom med opplysninger av betydning før han telefonerte til M. om A.-saken den 28. august om morgenen. Det må anses på det rene at politiet ikke i noe tilfelle hadde rettet henvendelse til B. om opplysninger.

A.-saken (Postsparebankboken).

Torsdag den 27. august gikk B. fra Rikshospitalet uten tillatelse — etter hva han forklarer for å treffe en mann han trodde kunne gi opplysninger i smykketyveri-saken. I nattens løp kom han i forbindelse med A. og forklarer at han «hengte seg på» denne. Om morgenen den 28. august ca. kl. 07.45 ringte han hjem til M., som i sin politiforklaring av 12. november 1964 har referert samtalen slik:

«28. august ringte B. hjem til vitnet ved 07.45 tiden. Han fortalte at han sto inne på hovedpostkontoret, og hadde om natten vært sammen med noen karer som hadde fortalt at de hadde stjålet en postsparebankbok. Han sto nu sammen med den ene av karene og B. hadde fått i oppdrag av karene og heve pengene på boken. B. ba vitnet komme ned på postkontoret. Men da vitnet ikke hadde anledning til å møte av private grunner, sa han at han skulle ringe kriminalvakta og ba B. ringe om et par minutter. — — —.»

B. anførte i sin rettslige forklaring at han i telefonsamtalen sa

«at han ville forsøke å trekke ut tiden til politiet kom».

M. ringte til kriminalvakten der han snakket med vakthavende om henvendelsen fra B. M. sa i sin rettslige forklaring at han «under telefonsamtalen med vakthavende ga uttrykk for at det vel var vanskelig å rykke ut akkurat under vaktskiftet, og at det heller ikke skulle være nødvendig å foreta noe med saken da B. skulle snakke med vitnet senere på dagen».

Vakthavende uttaler i sin rettslige forklaring at han like før vaktskiftet fikk en telefonoppringning fra politibetjent M., «som da var i sitt hjem og som opplyste at han nettopp hadde hatt en telefonhenvendelse fra herr B. B. hadde der opplyst at han befant seg på hovedpostkontoret, og det var spørsmål om en stjålet postsparebankbok. Telefonen kom umiddelbart før vitnet skulle gå av vakt, men han forsto M. slik at dersom B. ringte til kriminalvakten var det ikke noe man behøvde å ta høytidelig. Vitnet oppfattet M. slik at denne nærmest hadde vært plaget og brydd av telefonhenvendelsen fra B.» Han opplyste videre «at det ikke er notert noe i forbindelse med den telefonsamtale han hadde med M. Dersom det hadde vært spørsmål om en utrykking her ville notat vært gjort i vaktjournalen på vanlig måte».

M. forklarte at han, da B. ringte tilbake, sa at det ikke var noen til å rykke ut fordi det var midt i vaktskiftet. Han sa til B. at han «fikk ordne dette som han syntes selv».

Den senere utvikling syntes å vise at B. hadde oppfattet det slik at utrykningen ville bli forsinket på grunn av vaktskiftet, men at politiet ville komme til postkontoret når dette ble mulig.

B. gikk i følge med A. til postkontoret, fylte ut et uttakskort og gikk til luken med

dette og postsparebankboken. Han har forklart at hans handlemåte var diktert av at han «ville forsøke å trekke ut tiden til politiet kom». Den posttjenestemann som ekspederte i luken, har i sin forklaring anført:

«Vedkommende kunde snakket om at vitnet bare måtte late som om han ekspederte, idet postsparebankboken var blitt ranet fra rette eiermann i natt, og at en mann til som var med var den skyldige, hvoretter han pekte mot en mann i brun jakke som sto i frimerkekøen. Vitnet stusset over dette, men han så på papirene. Kunden sa videre at politiet var varslet og ville komme, slik at han fikk bare somle. Vitnet henvendte seg til sin sjef, slik forholdene lå an, og da han kom tilbake var kunden borte og mannen i frimerkekøen hadde også gått.»

Anvisningssjefen ved postkontoret ringte deretter til kriminalavdelingen, hvor det i mellomtiden hadde vært vaktskifte, og snakket med politibetjent N. som av den nye vaktlederen fikk ordre om å rykke ut.

Det måtte legges til grunn at politibetjent N. rykket ut til postkontoret utelukkende på grunnlag av anvisningssjefens oppringning. Han hadde intet kjennskap til B.s tidligere telefonoppringninger til M. eller til M.s telefonsamtale med kriminalvakten. Både B. og A. ble innbrakt til kriminalvakten som mistenkte og begge ble kroppsvisitert. B. forklarte under avhøret på kriminalvakten at han arbeidet for M. i en annen sak og at han hadde ringt til denne før han gikk til postkontoret. M., som da var kommet på kontoret, ble tilkalt og bekreftet at B. hadde ringt om saken på forhånd. Postkontoret bekreftet på forespørsel at B. hadde gjort oppmerksom på at postsparebankboken var fratatt rette eier. Under disse omstendigheter ble B. løslatt, etter å ha avgitt forklaring.

På kriminalvakten fikk B. låne telefonen og ga beskjed til Rikshospitalet om hvor han var og om at han ikke hadde gjort noe galt. Politibetjent N. bekreftet deretter i telefonen at B. befant seg på kriminalvakten og at han ville bli dimittert derfra. Senere samme dag henvendte B. seg til politibetjent M. og ba om penger. Han opplyste at han var i pengeknipe, — han skulle betale en hotellregning og trengte også penger til livets opphold. Etter M.s anmodning utbetalte overbetjenten ham kr. 50.

Smykketyveriet og andre saker.

B. var også borte fra Rikshospitalet neste natt — natten til 29. august — og kom da innom kriminalvakten, hvor han fortalte vakthavende noe om et angivelig ran på Torshov. Han virket beruset og opplysningene ble ikke ansett særlig troverdige, men det viste seg senere at det hadde vært noe i det han sa.

Den 29. august ble B. utskrevet fra Rikshospitalet på grunn av sine ulovlige fravær.

Den 31. august fikk han utbetalt kr. 30 fra overbetjenten etter M.s anmodning, visstnok til dekning av utgifter til drosje til kriminalvakten natt til 29. august.

B. oppsøkte av eget tiltak det forsikringsselskap hvor de stjålne smykker var forsikret. Han snakket med en inspektør og sa at han kanskje kunne skaffe opplysninger om smykkene. Han nevnte sin forbindelse med M., som hadde etterforskningen i saken, og inspektøren henvendte seg til denne. Inspektøren har forklart at M. var «meget forbeholden» når det gjaldt uttalelser om eventuelle utbetalinger til B. «Han sa uttrykkelig at det måtte være selskapets egen sak å vurdere om de ville utbetale noe til B.». Inspektøren bekreftet «at det er riktig at M. ikke forsøkte å påvirke ham til å utbetale noe, og at han tvert imot advarte ham og oppfordret til forsiktighet». Selskapet fant likevel å ville understøtte B. økonomisk — for å se om han kunne skaffe opplysninger. Det utbetalte B. i alt kr. 1 000 med kr. 400 den 1. september og resten i mindre porsjoner, siste gang 11. september. Utbetalingene ble foretatt direkte uten konferanse med eller underretning til politiet.

B. klarte ikke å skaffe opplysninger av betydning i smykkesaken, men kom over opplysninger om andre straffbare forhold og ga opplysningene videre til M., som han stadig holdt seg i forbindelse med. Opplysningene fra B. førte til oppklaring av flere andre, til dels større saker.

For disse opplysninger fikk B. ingen økonomisk godtgjørelse fra politiet. I et enkelt tilfelle fikk han i en sak, som ble etterforsket av et utenbys politikammer, utbetalt ca. kr. 300 av bestjålne, uten at Oslo politi hadde noe med dette å gjøre.

Utbetaling av tysterpenger.

Når det gjelder Oslo politikammers utbetaling av «tysterpenger» i sin alminnelighet, har Kriminalsjefen i et brev av 5. februar 1965 anført:

«Til orientering nevner jeg at i såkalte «tysterpenger» ble det i annet halvår 1964 utbetalt i alt v/overbetjenten i Kriminalpolitiet kr. 175. De beløp som utbetales blir, mot kvittering og attestasjon, via politikammerets kontorsjef refundert av Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Av det som således er medgått i annet halvår 1964, refererer kr. 80 seg til det beløp som B. som nevnt har fått utbetalt i to porsjoner. — — —.»

I tilslutning til dette har Kriminalsjefen

senere opplyst at det i hele 1964 ble utbetalt i alt kr. 648 og året før kr. 525.

Jeg understreket innledningsvis i min uttalelse at det lå utenfor min kompetanse å foreta noen vurdering av byrettens dom eller av uttalelser i denne. Det som forelå til undersøkelse og vurdering, var utelukkende politiets og påtalemyndighetens forhold i saken.

Etter opplysningene måtte det legges til grunn at det var B. som henvendte seg til politiet og ga uttrykk for at han kanskje kunne skaffe opplysninger i tyverisaker — og at det først og fremst var smykketyveriet det var tale om. Politibetjent M. gjorde det klart at han var interessert i å få opplysninger i smykkesaken og nevnte for B. at tyvegodset muligens ville bli søkt omsatt på restauranter. Han gjorde også B. oppmerksom på at han ikke kunne regne med å få betaling av politiet for opplysninger, men viste til belønningen som forsikringsselskapet hadde utlovet i smykkesaken.

Etter min mening kunne det ikke reises innvendinger mot at polititjenestemennene unnlot å avvise B. da han meddelte at han mente å kunne skaffe opplysninger. Det var stjålet smykker for betydelige verdier, og politiet var uten spor etter tyvegodset. Forsikringsselskapet hadde utlovet en større belønning for opplysninger og bedt henvendelser rettet til kriminalpolitiet. Etter min oppfatning var det hverken ulovlig eller klanderverdig at politiet i den situasjon som forelå, var interessert også i opplysninger som B. måtte kunne skaffe.

Hovedpunktet i kritikken mot politiet knyttet seg til A.-saken. Det var ikke holdepunkt for å anta at politibetjent M. eller andre i politiet hadde hatt befatning med eller kjennskap til B.s fravær fra Rikshospitalet natten mellom 27. og 28. august. B. forklarte også selv at alt han foretok seg, ble gjort på eget initiativ, uten oppdrag fra noe hold.

Første gang A.-saken ble brakt på bane overfor politiet, var ved B.s telefonoppringning til M. om morgenen 28. august. B. fortalte som nevnt at han var sammen med noen karer som hadde stjålet eller ranet til seg en postsparebankbok og at han var bedt om å søke å heve penger på boken. Han var derfor sammen med dem på vei til hovedpostkontoret, hvor han ville prøve å trekke tiden ut.

Det ansås på det rene at B.s telefonoppringning ikke foranlediget noen utrykning av politiet, antagelig fordi M. etter de mange betydningsløse henvendelser han hadde hatt fra B., la liten vekt på det denne hadde fortalt. Den utrykning som politibetjent N. foretok kort etter, skjedde på grunnlag av telefonanmeldelse fra postkontorets anvisningssjef til kriminalvakten. Det måtte legges til grunn at N. ikke hadde kjennskap til B.s forbindelse med M. eller til hans telefonsamtaler med denne samme morgen. Både A. og B. ble pågrepet og innbrakt på kriminalvakten som mistenkte, og forholdet med at B. tidligere hadde meldt fra til politibetjent M. ble først brakt på det rene under den etterfølgende avhøring. B.s løslatelse fant sted etter at M. hadde forklart seg og det også fra postkontoret var bekreftet at B. der hadde sagt fra om at boken var stjålet. Hos A. hadde politiet ved kroppsvisiteringen funnet bl. a. en feriebok som lød på en annens navn og som ifølge B.s forklaring var stjålet fra eieren. A. nektet å avgi forklaring og ble satt i varetektsfengsel som mistenkt.

Jeg kunne etter dette ikke se at det var holdepunkt for å anta at arrestasjonen av B. var fingert.

B. var i sin rettslige forklaring av 3. mars 1965 inne på spørsmålet om hvordan hans forbindelse med politiet skal karakteriseres, og sa om dette:

«Når det gjelder de uttrykk vitnet har brukt i sine forklaringer om «samarbeid med politiet», uttaler han at han mener uttrykket samarbeid kan være dekkende for det som har skjedd, uten at han på noen måte vil påstå at han har hatt noe oppdrag fra politiet. Han mener at han ikke kan karakteriseres som agent for politiet. Han sier at han forsøkte å skaffe opplysninger i . . . saken, som han regnet med politiet eller andre ville være interessert i, og hans bakgrunn for dette var håp om belønning fra forsikringsselskapet.»

Etter min mening var den oppfatning av forholdet som B. her ga uttrykk for, i alt vesentlig dekkende.

A. ble som nevnt, i samsvar med politiets siktelse, satt under tiltale også etter straffelovens § 270, jfr. § 49, for — — «å ha forsøkt å forlede en funksjonær til å utbetale seg kr. 900 — — —, men uten at dette lyktes, idet han ble pågrepet av politiet, eller å ha medvirket hertil». Anførselen om at siktelsen og tiltalebeslutningen innebar at politiet og påtalemyndigheten hadde godkjent en provokasjon fra B. som grunnlag for straffesaken mot A., kunne bare ha adresse til dette punkt i tiltalen, ikke også til tiltalen for tyveri, subsidiært heleri. Forholdet med at bankboken var kommet i A.s besiddelse hadde nemlig B. under ingen omstendighet hatt noen befatning med.

Om tiltalespørsmålet anførte den statsadvokat som hadde utferdiget tiltalebeslutningen:

«— — — Da A. ble anholdt, viste det seg at han hadde gjemt i sine underbenklær en feriebok og diverse papirer tilhørende en annen ham ukjent person. Videre fremgikk det av forklaringene at han hadde vært i besiddelse av en postsparebankbok lydende på det samme navn, og at han hadde ønsket å heve penger på denne, men ville ha noen med til å hjelpe seg med dette. Det er på det rene at A. var i besiddelse av disse ting før han kom i forbindelse med B.

A. har så vel overfor politiet som i forhørsretten den hele tid nektet å gi noen som helst forklaring om forholdet og hvorledes han var kommet i besiddelse av disse gjenstander.

Etter de opplysninger som forelå var det all grunn til å mistenke A. for tyveri, og jeg anså det nødvendig å reise tiltale for tyveri, subsidiært heleri og også for forsøk på bedrageri. — — —.»

Jeg understreket at B. i det hele ikke hadde gjort noe slikt forsøk på bedrageri som var beskrevet i tiltalen. B. prøvde ikke å forlede postfunksjonæren til å foreta noen utbetaling, men sa med en gang fra til ham om at boken var på urette hender og at ekspeditøren bare skulle late som om han ekspederte. Det B. gjorde, var således ikke å prøve å få ut penger på boken, men overfor A. å gi det utseendet av at han forsøkte det. Det var misvisende når det i tiltalebeslutningen var anført at forsøket mislyktes, fordi A. ble pågrepet av politiet.

Etter min mening var tiltalebeslutningens punkt II uheldig, men jeg kunne ikke legge det i forholdet, at siktelsen og tiltalen for forsøk på bedrageri skulle være ment som en godkjenning av B.s handlemåte. Det syntes rimeligere å anta at forholdet hadde sammenheng med at saken i faktisk henseende var uklar, ikke minst når det gjaldt spørsmålet om A.s egen rolle i saken. Selv hadde A. nektet å forklare seg.

Jeg anførte at det var grunn for politiet til å vise varsomhet med å oppmuntre til privat etterforskning særlig fra kriminelle elementers side, men at jeg, etter det som forelå, ikke kunne se at politiet hadde overskredet de grenser som for så vidt bør gjelde. Ut over det som var anført om tiltalen for forsøk på bedrageri ga politiets og påtalemyndighetens forhold ikke grunn til bemerkninger.

Etter min mening var det ikke kommet frem noe i saken som kunne gi foranledning til å ta opp generelt spørsmålet om politiets bruk av opplysninger fra tystere. De «tystepenger» som i blant har vært utbetalt, utgjorde forholdsvis ubetydelige beløp, som i alminnelighet hadde vært gitt til dekning av utgifter.

3.

Prisfastsettelse for leierettspapirer i borettslag. Prisdirektoratets adgang til å rette feil ved pristakst av eget tiltak. Spørsmål om selger kunne påanke pristakst etter at Prisdirektoratet hadde tatt standpunkt til kjøpers anke over den.

(Sak 41/65.)

Et borettslag klaget over at Prisdirektoratet hadde avvist anke over pristakst for et medlems leilighet i laget, til tross for at den feil som anken var begrunnet med, i to andre ankesaker hadde medført at takstene over disse leiligheter var blitt rettet. Klagen var inngitt i forståelse med vedkommende medlem.

Saksforholdet var følgende:

A. hadde sagt opp sitt leieforhold i borettslaget, og i samsvar med lagets vedtekter ble hans leilighet tildelt et annet medlem, B. Dennes leilighet ble overlatt til medlemmet C., hvis leilighet igjen ble tildelt en utenforstående hussøker. Høyeste lovlige pris for hver enkelt av de tre leiligheter ble fastsatt ved takst av prisnemnda.

B. anket til Prisdirektoratet både over taksten for den leilighet han overtok fra A. og over taksten for den leilighet han selv overlot til C. Den første var etter hans mening for høy og den siste for lav.

Under prismyndighetenes behandling av sakene ble det brakt på det rene at prisnemnda ved alle tre takster hadde regnet med for lav kurs på leierettspapirene, 117,4 pst., mens riktig kurs var 126,5 pst. Denne feil hadde hverken selger eller kjøper vært kjent med, og den var ikke nevnt i B.s anke. For så vidt taksten over A.s leilighet angikk, hadde feilen vært til fordel for kjøperen, og da dennes innvendinger mot taksten ikke førte frem, forkastet direktoratet anken. Derimot ble hans anke over taksten på den leilighet han selv hadde overdratt til C., tatt til følge, og prisen ble satt opp med et beløp som svarte til forskjellen mellom riktig kurs og den feilaktige kurs som var brukt.

Gjennom Prisdirektoratets kjennelse ble A. og C. kjent med den feil som var gjort ved kursberegningen, og begge anket til Prisdirektoratet for å få takstene for de leiligheter de hadde solgt, forhøyet etter riktig kurs. Begge anker var inngitt etter ankefristens utløp, men siden det forelå en feil fra prisnemndas side, fant direktoratet å kunne ta C.s anke under behandling. Taksten over hans leilighet ble forhøyet i samsvar med påstanden.

Anken fra A. ble derimot avvist. Til begrunnelse anførte Prisdirektoratet:

«Direktoratet finner at ankeadgangen her er utnyttet, idet husleienemndas vedtak av

2/10 1963 ble påklaget i rett tid av kjøperen, B., og avgjort ved direktoratets vedtak av 6. januar 1964. Selgeren var underrettet om anken.

Det er etter gjeldende rett satt meget snevre grenser for et forvaltningsorgans adgang til å omgjøre sine egne avgjørelser. Direktoratet antar at det i dette tilfelle neppe er adgang til å korrigere overdragelsesprisen på grunnlag av at verdien av leierettspapirene ble beregnet etter kurs 117,4 pst. mot riktig kurs 126,5 pst. Opplysningen om at kursen var for lav er ikke ny, men forelå ved ankebehandlingen. Direktoratets rådgivende utvalg har i sin innstilling av 23. desember 1963 tilrådd at kjøperens klage ble forkastet ut fra en helhetsvurdering, som innbefattet det moment at kursen var for lavt satt.

Dessuten ville en eventuell ny prisfastsettelse bare kunne få virkning ved et fremtidig salg og ikke for et salg som alt har funnet sted til lovlig pris fastsatt av prisnemnda.

Direktoratet finner således at selgeren A.s klage av 17. januar 1964 over husleienemndas vedtak av 2. oktober 1963 må avvises.»

Borettslaget gjorde i sin klage gjeldende at omsetningen av disse tre leiligheter måtte sees under ett. Når B. fikk selge sin leilighet for 126,5 pst., men slapp med å betale 117,4 pst. for den leilighet han overtok fra A., gikk han av med en gevinst som rettelig tilkom A. Laget mente at A.s anke skulle ha vært realitetsbehandlet og pristaksten forhøyet, slik det var gjort i de to andre sakene.

Klagen ble forelagt for Prisdirektoratet, som også ble spurt om det antok at det under behandlingen av B.s anke ville ha vært adgang til å korrigere feilen for A.s leilighet, selv om det da ikke forelå anke fra ham.

Prisdirektoratet ga følgende uttalelse:

«— — — Etter den tidligere gjeldende husleiereguleringslov av 28. juni 1957 med endringer, § 22, jfr. § 21, kunne direktoratet behandle en klage fra en part over individuelle vedtak av . . . husleienemnd. Etter direktoratets oppfatning bør klageinstansen ved behandling av klager holde seg til partenes påstander innenfor den maksimalramme som loven setter. Det vil nemlig kunne vekke kritikk om prismyndighetene forhøyer en leie eller en pris uten at det er fremsatt krav om det fra utleier eller selger.

Etter husleiereguleringsloven av 28. juni 1957, § 23, første ledd, jfr. § 22, kunne klageinstansen også endre husleienemndas vedtak av eget tiltak. Direktoratet har imidlertid hittil bare i liten utstrekning tatt opp spørsmålet om å endre husleienemndas vedtak av eget tiltak og bare i de tilfelle det har foreligget helt særlige forhold. Hvorvidt det i dette tilfelle forelå slike særlige forhold, kan diskuteres. Men Prisdirektoratet har ved vurderingen av dette spørsmål særlig lagt vekt på to forhold.

For det første har de strenge reguleringsbestemmelser for overdragelsesprisene ført til at fradragene for manglende vedlikehold alltid stipuleres forsiktig. Utvalget har i sin innstilling anført så vel enighet i beregningen av vedlikeholdsfradraget som feilregningen vedrørende kursen som uttrykkelige argumenter for å forkaste klagen fra kjøperen. At utvalget i det hele tok opp spørsmålet om kursberegningen i innstillingen, så direktoratet bare som et tilleggsmoment for å forkaste klagen. For det andre får vedtak i saker som tas opp til overprøving av eget tiltak bare virkning fra det tidspunkt melding er sendt partene om at vedtaket er tatt opp til overprøving, og det vil normalt si at vedtak i overprøvingssaker bare får virkning for fremtiden, jfr. husleiereguleringsloven av 28. juni 1957, § 24, annet ledd. Når prisfastsettingen er begjært i tilknytning til et konkret salg, vil en derfor også måtte vurdere hensiktsmessigheten av å ta opp en prisfastsetting av eget tiltak.

Etter at vedtaket i klagesaken vedrørende A.s leilighet ble truffet, er det etter direktoratets mening en vesentlig forskjell mellom A.s og C.s saker. I C.s sak forelå det klage — riktignok for sent fremsatt — fra selgeren over husleienemndas vedtak. I A.s tilfelle var det ikke lenger tale om klage fra selgerens side over husleienemndas vedtak, men en begjæring om omgjøring på forvaltningsmessig grunnlag av en avgjørelse truffet av Prisdirektoratet som klageinstans. — — —.»

I Prisdirektoratets begrunnelse for avvisningen av A.s anke var, som nevnt, bl. a. anført at «kjøperens klage ble forkastet ut fra en helhetsvurdering, som innbefattet det moment at kursen var for lavt satt». Jeg bemerket til dette at prismyndighetene ikke hadde hatt noe å innvende mot beregningen av påkostninger og vedlikeholdsfradrag, som B.s anke rettet seg mot. Selv om det er så at fastsettelsen av høyeste lovlige pris i alminnelighet bygger på en helhetsvurdering, kunne det etter den forhøyelse av pristakstene som ble foretatt for B.s og C.s vedkommende, neppe være tvilsomt at direktoratet måtte ha satt opp taksten også for A.s leilighet, dersom det hadde foreligget anke fra ham før B.s sak ble avgjort. Noen forskjell mellom sakene var det på dette punkt ikke.

Jeg forsto direktoratets uttalelse slik at det under behandlingen av anken fra B. i og for seg ville ha vært adgang for direktoratet til å fastsette høyeste lovlige pris også for A.s leilighet på grunnlag av riktig kursberegning, selv om han ikke hadde anket. Jeg var under de foreliggende forhold enig i dette. Noe annet var den side av saken som direktoratet hadde tatt opp, — om klageinstansen burde forhøye en overdragelsespris når selger ikke hadde fremsatt krav om det. Jeg pekte på at det i dette tilfelle ikke forelå noen avtale mellom partene om en bestemt pris. Selger hadde bedt om å få fastsatt

høyeste lovlige pris, og det forelå da neppe den samme oppfordring for prismyndighetene til å holde fast ved en pris som var lavere enn den det var adgang til å ta etter gjeldende bestemmelser. I betraktning av at husleienemnda hadde gjort en regulær feil som gikk igjen i alle tre takster, måtte det i alle fall ha vært oppfordring for direktoratet til å gjøre selgeren oppmerksom på forholdet hvis det ikke fant å kunne foreta beriktigelse for hans vedkommende uten etter uttrykkelig klage fra ham. At prisene for leiligheter som tilhørte samme borettslag og som ble omsatt i sammenheng, ble satt etter forskjellig kurs for leierettspapirene, måtte, som borettslaget anførte, anses for lite tilfredsstillende.

Da A.s anke forelå, fant Prisdirektoratet som nevnt at den måtte avvises, fordi klageadgangen var «utnyttet» i og med at kjøpers anke over pristaksten var avgjort. Jeg bemerket til dette at direktoratets vedtak i kjøperens ankesak ikke gikk ut på fastsettelse eller stadfestelse av høyeste lovlige pris, men på forkastelse av B.s anke over at taksten var for høy. Spørsmålet om taksten var for lav, var ikke vurdert. Om direktoratet senere etter klage fra selger hadde forhøyet taksten, ville dette ikke ha innebåret at kjennelsen i kjøperens sak ble omgjort. Jeg kunne ikke finne at Prisdirektoratet hadde vært avskåret fra å ta opp spørsmålet om å sette opp taksten etter anke fra A.

Det var på det rene at A. hadde anket etter fristens utløp, men det samme var tilfelle med C., og ingen av dem var tidligere kjent med den feil som forelå. Når det gjaldt spørsmålet om ankene tross fristoverskridelsen burde tas under behandling, måtte de to stå i samme stilling.

Jeg tilføyet at det kunne være tvilsomt om Prisdirektoratet hadde adgang til å omgjøre sin avvisning av A.s anke, etter at avgjørelsen var meddelt partene.

4.

Fradrag ved inntektsligning for avdrag på lån i Statens lånekasse for studerende ungdom.

(Sak 354/65.)

Lov av 16. desember 1960 om endring i skattelovene opphevet adgangen til skattefrihet for avdrag på lån i Statens lånekasse for studerende ungdom. Låntagere som hadde fått innvilget lån i lånekassen før 1. januar 1961, kunne imidlertid etter endringsloven «kreve fradrag ved inntektslikningen for avdrag på disse i den tid som var forutsatt for tilbakebetaling da lånet ble opptatt».

Tilbakebetalingen av lån i lånekassen begynner vanligvis ca. 1½ år etter endt utdannelse, og tilbakebetalingstiden fastsettes bl. a. på grunnlag av størrelsen av det samlede lån. For låntakere som har tatt opp lån både før og etter 1. januar 1961 vil således også lån opptatt etter denne dato, virke inn på tilbakebetalingstidens lengde. Lånekassen følger i slike tilfeller den praksis at innbetalte ordinære avdrag først blir avskrevet på den del av gjelden som er opptatt før 1. januar 1961, slik at disse låntakere får skattefrihet for avdrag i den tid som medgår til nedbetaling av denne del.

En studentforening klaget over denne praksis og pekte på at «man helst vil betale avdrag som det gis skattefrihet for når inntekten er størst, da skattebesparelsen også er størst. Og inntekten er som bekjent lavest straks etter utdannelsen». Foreningen mente også at hver enkelt selv måtte ha rett til å bestemme når det skulle betales skattefrie og ikke skattefrie avdrag. Foreningen uttalte videre:

«Vi har forstått det slik at Regjeringen fremsatte proposisjon om en raskere nedbetaling av lån opptatt før 1/1-61, men at Stortinget ikke fant å kunne gi Regjeringen medhold i dette. Maksimal avdragstid for det samlede lån ble derfor fortsatt 15 år. Således er vi ikke kjent med at Stortinget har besluttet at lån som gir adgang til skattefri amortisering, skal betales tilbake på kortere tid enn vanlig.»

Jeg tok opp med lånekassen spørsmålet om ikke den praksis lånekassen her fulgte, kunne stille låntakerne ugunstigere enn lovens overgangsregel forutsetter. Siden det i loven er fastsatt at overgangstiden skal være den tid som var forutsatt for tilbakebetaling da lånet ble opptatt og tilbakebetalingstiden etter gjeldende regler fastsettes etter størrelsen av det samlede lån, kunne det spørres om det ikke ville være riktigst at det i hele tilbakebetalingstiden ble foretatt en forholdsmessig avskrivning av innbetalte avdrag på henholdsvis fradragsberettiget og ikke-fradragsberettiget gjeld.

Om forståelsen av lovens overgangsregel uttalte lånekassen bl. a.:

«Ordlyden i de to lover av 16. desember 1960 gir ikke noe klart svar på det foreliggende spørsmål. I proposisjonen var foreslått at fradragsretten ikke skulle gjelde ut over inntektsåret 1968, men dette ble endret i Stortinget. Flertallet i Kommunalkomitéen uttalte bare at man fant det «rimelig at låntakere som har tatt opp lån i Statens lånekasse før 1. januar 1961, kan innrømmes skattefri avdrag på lånene, ut den tid som var forutsatt, da lånene ble opptatt». Mindretallet tok sterkere i og uttalte at departementets forslag om å avkorte perioden ville virke vilkårlig og urimelig og reiste tvil om

fremgangsmåten ville være forenlig med grunnlovens § 97.

En kan ikke se at det er naturlig å legge mer i de nevnte endringer av skattelovene enn at fradragsretten for avdrag på eldre lån skal opprettholdes for så vidt avdragene blir betalt i normal tid. Vil man forsøke å legge mer i lovens ord, synes man å ha valget mellom to fortolkninger. Ordene «den tid som var forutsatt for tilbakebetaling da lånet ble opptatt» kan forstås enten som den tilbakebetalingstid som ville bli fastsatt om det ikke ble opptatt nye lån senere, eller som den tilbakebetalingstid som Lånekassen senere måtte fastsette. Da det eldre lån ble opptatt, var det ikke på det rene i hvilken utstrekning låntakeren også ville få nye lån, og det kunne således ikke foreligge noen forutsetning om en bestemt samlet avdragstid. Heller ikke kunne det foreligge noen forutsetning om rekkefølgen for avdrag på opptatte og eventuelle nye lån.

Med den fremgangsmåte Lånekassen har fulgt, vil man være ferdig med fradragsrettsordningen omlag i 1975. Dersom man skulle følge . . . Studentutvalgs standpunkt eller Ombudsmannens antydning, ville ordningen ikke være avviklet før etter 1985. Det er ingen antydning i Innst. O. nr. 21 (1960—61) om at man har regnet med en så lang overgangstid, og de praktiske ulemper taler mot at det skulle ha vært meningen.»

Det ble videre anført at lånekassens standpunkt ikke medfører at lån som er opptatt før 1. januar 1961, blir krevd avdradd raskere enn om det ikke hadde vært opptatt ytterligere lån. Det var etter lånekassens mening heller ikke uten videre klart at en annen ordning ville være gunstigere for låntakerne enn den fremgangsmåte lånekassen har valgt, bl. a. fordi inntektsnivået, forsørgelsesbyrde og andre momenter som har betydning i skattemessig henseende, stiller seg forskjellig for de forskjellige låntakere. Det ble også vist til at hensynet til arbeidsbyrden ved lånekassens kontor tilsa at man fulgte den nåværende ordning. Lånekassen kunne ikke se at ordlyden i lovene av 16. desember 1960 eller lovens forarbeider ga støtte for en ordning med forholdsmessig avdrag på eldre og nyere gjeld. Heller ikke rimelighetsgrunner talte etter lånekassens oppfatning for å endre den ordning som følges.

Det foreliggende spørsmål var et rent lovtolkningsspørsmål som i siste instans hørte under domstolene. Jeg fant ikke å kunne fastslå at lånekassens praksis var i strid med loven.

Jeg anså det for klart at en låntaker ikke etter endringsloven har krav på at avskrivningen på lån som er opptatt før 1. januar 1961, først skal begynne når senere lån er innfridd i sin helhet.

5.

Bøteleggelse for beruselse under permisjon fra tvangsarbeid. Politiet inndekket boten av midler som var fratatt bøtelagte ved arrestasjon.

(Sak 290/65.)

A. ble under permisjon fra tvangsarbeidshus arrestert for beruselse og satt i drukkenskapsarrest. Han vedtok forelegg på en bot av kr. 100 for overtredelse av løsgjengerlovens § 16. A. klaget og anførte at det ikke var i samsvar med gjeldende regler når han var bøtelagt under permisjonsfravær fra anstalten og hevdet at han var blitt lurt til å vedta forelegget. Han klaget også over at politimesteren mot hans protest hadde inndekket boten ved å holde tilbake kr. 100 av midler som var blitt tatt fra ham ved arrestasjonen.

Klagen ble forelagt politimesteren, som bl. a. uttalte:

«Kontantene ble sammen med de øvrige saker fratatt arrestanten ved innsettelsen i arresten. Ved utleveringen neste dag ble kr. 100 tilbakeholdt til dekning av boten, idet jo bøter prinsipielt skal betales. Det er ikke botlagte som avgjør om boten skal sones når han ellers har kontanter nok.

A.s brev oppfattes også som en klage over at løsgj.l. § 16 overhodet er anvendt, og henviser til samme lovs § 27. Denne bestemmelse og de forskrifter som er gitt med hjemmel i denne gir, så vidt jeg forstår, kuranstalten disiplinærmyndighet overfor de personer som er anbragt der, også når de er utenfor anstaltens område. Men jeg kan ikke skjønne at den utelukker landets øvrige ordinære straffelovgivning, derunder også løsgj.l. § 16 for disse personer når de er utenfor anstalten. Her må det vel være adgang til å kumulere bestemmelsene i det tilfelle hvor dette er praktisk. Det er klart at avsoning av bøter vil være nokså formålsløst for personer som er anbragt på kuranstalt. Hvor det blir spørsmål om avsoning av bøter, vil der derfor vanligvis bli unnlatt påtale og forholdet i sin helhet overført til disiplinær forfølgning. I det foreliggende tilfelle var A. i stand til å betale boten selv. En fant derfor ingen grunn til å unnlate påtale for forseelsen. X. Tvansarbeidshus er underrettet om boten og kan eventuelt ta hensyn til den ved senere eventuell disiplinær forføyning.»

Jeg underrettet A. om at et vedtatt forelegg har samme virkning som en dom og i tilfelle bare kunne angripes gjennom anke til Høyesterett. Klagen over forelegget og vedtakelsen av det kunne derfor ikke tas opp.

Klagen over politiets fremgangsmåte ved innfordringen av boten ble forelagt for Riksadvokaten, med meddelelse om at klagen foreløpig ville bli stillet i bero dersom forholdet ble tatt opp som tjenestesak.

Riksadvokaten sendte deretter saken til ved-

kommende statsadvokat med følgende påtegning:

«Politimesteren i . . . bes underrettet om at jeg ikke finner det formelt riktig uten videre å foreta en slik inndragning av botlagtes penger til betaling av boten, som politimesteren i . . . i dette tilfelle har foretatt, jfr. politimesterens redegjørelse i foranstående påtegning av 13. f. m. Og så vidt forståes er det heller ikke riktig eller i samsvar med vanlig praksis å botlegge etter løsgjengerlovens § 16 en person som på angjeldende tidspunkt er anbragt i tvangsarbeidshus.

En gjenpart av denne påtegning er sendt Stortingets ombudsmann for forvaltningen til orientering.»

Statsadvokaten forela saken for politimesteren, som i svarbrev til statsadvokaten uttalte at Riksadvokatens påtegning ikke syntes å foranledige noen revisjon av saksbehandlingen. Videre ble bl. a. anført:

«— — — hvis saken nå skal tas opp igjen, må det være tillatt å peke på at det er praksis at bøter betales straks av alle som har kontanter for hånden, eller det etableres lønnstrekk og eventuelt utpanting, slik at avsoning av bøter vanligvis ikke kommer på tale. Botlagte med kontantbeholdning kan i hvert fall ikke selv bestemme at boten skal sones, men kan få henstand om han har bruk for det. Siktede hadde ved anledningen ingen innvendinger å gjøre mot å vedta og betale. Siktedes anførsel om at pengene ble beslaglagt og tatt ut av lommeboken av undertegnede er helt uriktig og grepet ut av luften. Arrestantenes kontanter blir her ved politikammeret tatt i forvaring under ransakingen på vakten under innsettelsen, og utlevert der av vakthavende som selvsagt må telle og kontrollere ethvert beløp. Hverken lommeboken eller pengene forelå på mitt kontor under arrestantbehandlingen, og noen innsigelse fremkom det ikke. — — —.»

Siden den overordnede påtalemyndighets uttalelse ikke hadde ført til noe skritt fra politimesterens side, tok jeg på ny forholdet opp med statsadvokaten, som i brev til politimesteren bl. a. uttalte:

«— — — Da A. den 8. januar 1965 av Dem ble forelagt en bot stor kr. 100 subs. 12 dagers fengsel, og vedtok boten, var det allerede da klart at han ville bli tilbaketransportert til X. tvangsarbeidshus. Etter løsgj.l. § 18, 3. ledd, 2. pkt. bortfaller som kjent bøtestraff som er ilagt etter §§ 16 og 17, og som ikke er fullbyrdet ved anbringelse i tvangsarbeidshus eller kuranstalt. Justisdepartementet har i skriv av 6. oktober 1930 anført at denne bestemmelse også kommer til anvendelse ved beslutning om gjeninnsettelse, og jeg antar at bestemmelsen også vil kunne komme til anvendelse i et tilfelle som nærværende, hvor den botlagte bare var ute på permisjon, og man visste at han ville bli tilbaketransportert til X. tvangsarbeidshus. Det kan være tvilsomt nok om det da ville være anledning til å ilegge ham bot, når man på forhånd vet at den ikke kan fullbyrdes. Jeg finner imidlertid ikke tilstrekkelig grunn til å påanke vedtakelsen av forelegget til Høyesterett for å få dette spørsmål avgjort. I og med at det ikke var anledning til å fullbyrde bøtestraffen, skulle boten i hvert fall ikke ha vært betalt, og jeg antar at beløpet kr. 100 da må bli å tilbakebetale, idet attesteres i regnskapet at boten er bortfalt i henhold til drukkenskapslovens § 18, 3. ledd.»

Det er senere meddelt at bøtebeløpet er betalt tilbake til klageren. Etter Riksadvokatens og statsadvokatens standpunkt til saken ga den ikke grunn til noe mer fra min side.

6.

Behandlingen av saker om overtredelser av løsgjengerloven, begått av domfelte under prøveløslatelse fra tvangsarbeid.

(Sak 531/65.)

A. som var innsatt i arbeidshus, klaget over at Fengselsstyret hadde avslått å gi ham fradrag i tvangsarbeidstiden for 90 dagers fengselsstraff som han hadde sonet for overtredelse av løsgjengerloven, begått mens han var prøveløslatt fra arbeidshuset.

A. ble 2. juli 1961 løslatt på prøve fra arbeidshuset med resttid 1 år og 183 dager. Den 30. april 1963 ble han dømt til fengsel i 90 dager for overtredelse av løsgjengerlovens § 16. Han sonet denne straffen og ble deretter, i henhold til beslutning av Fengselsstyret, innsatt på arbeidshuset for resttiden.

A. anførte:

«— — — Selv om det ikke er direkte ulovlig å idømme straff og bøter for fyll mens man er underlagt prøve på tvangsarbeid, mener jeg det virker så urimelig for den det går ut over, at man burde kunne forlange at politiet følger vanlig praksis og utferdigede retningslinjer ved behandling av slike saker. — — —.»

Saken ble forelagt for Fengselsstyret, som anførte:

«— — — Det er ikke vanlig at politiet fremmer sak ved domstolene for forseelse mot løsgjengerloven overfor en som er løslatt på prøve fra tvangsarbeid. I stedet forelegges spørsmålet om innsettelse på resttid for Fengselsstyret. Går Fengselsstyrets avgjørelse ut på fortsatt prøve for den løslatte, blir hans forseelse mot løsgjengerloven deretter oppgjort, som regel vet et forelegg. Bestemmer Fengselsstyret at vedkommende skal settes inn på resttiden, bortfaller eventuell ikkefullbyrdet bøtestraff, jfr. riksadvokatens rundskriv av 7. april 1937 til statsadvokatene (Norsk Lovtidend 2. avd. 1937, side 105).

Som det går fram omhandler rundskrivet bare bøtestraff og nevner ikke fengselsstraff etter dom. Den fremgangsmåte som politiet har fulgt i nærværende sak er som før nevnt ikke vanlig, men neppe stridende mot gjeldende bestemmelser i lov eller rundskriv. Ved sin avgjørelse har Fengselsstyret bygget på

dette syn. Avgjørelsen bygger for øvrig på Fengselsstyrets praksis i lignende saker. — — —.»

Jeg bemerket at spørsmålet om A. hadde krav på fradrag i tvangsarbeidstiden måtte bero på en fortolkning av løsgjengerlovens § 18, tredje ledd, som lyder slik:

«Blir domfelte satt i tvangsarbeidshus eller kuranstalt, bortfaller fullbyrdelsen av den idømte fengselsstraff. Likeså bortfaller bøtestraff som er ilagt efter §§ 16 eller 17 og som ikke er fullbyrdet. — — —.»

Det hadde støtte i bestemmelsens ordlyd når Fengselsstyret forsto den slik at det bare var fengselsstraff idømt i anbringelsesdommen som skulle falle bort ved anbringelse i tvangsarbeidshus. Denne forståelse av bestemmelsen hadde også etter det opplyste konsekvent vært lagt til grunn i praksis. Det kunne neppe antas at A. hadde krav på fradrag i tvangsarbeidstiden.

Jeg pekte imidlertid overfor Fengselsstyret på at A.s klage subsidiært vel måtte forstås som en søknad om løslatelse før endt tid i henhold til fengselslovens bestemmelser, og at det burde tas standpunkt til dette. Jeg viste til at den skjevhet som var oppstått, skyldtes at politiet ikke hadde vært oppmerksom på vanlig praksis og anførte at det etter min mening ville være meget ønskelig om Fengselsstyret kunne finne at fengselsloven ga adgang til å rette på forholdet.

Fengselsstyret traff deretter den 30. september 1965 beslutning om at tvangsarbeidet for A. etter omstendighetene straks skulle innstilles i henhold til fengselslovens § 44, mens regulær løslatelse først skulle ha funnet sted 17. november.

Det fremgikk av straffesakens dokumenter at vedkommende politikammer ikke hadde kjennskap til at det var i strid med vanlig praksis å reise straffesak for overtredelse av løsgjengerloven på et tidspunkt da siktede var prøveløslatt fra tvangsarbeid, og at dette var grunnen til at saken var sendt forhørsretten til pådømmelse. Under disse omstendigheter fant jeg å burde gjøre Riksadvokaten kjent med forholdet for at det kunne bli overveiet om det var grunn til å orientere politikamrene for å sikre en ensartet praksis.

Riksadvokaten forela deretter saken for vedkommende politimester og statsadvokat. Statsadvokaten uttalte bl. a. følgende:

«Jeg har undersøkt ved de øvrige politikammer i mitt distrikt og har fått opplyst at man der forholder seg slik som det er anført å være vanlig praksis i Fengselsstyrets brev av 23/7 1965, nemlig slik at man ikke fremmer sak ved domstolene for forseelse mot løsgjengerloven overfor en som er løslatt på prøve fra tvangsarbeid, men i stedet forelegger spørsmålet om gjeninnsettelse på resttid for Fengselsstyret. I og med at . . . politikammer nå må anses tilstrekkelig orientert om praksis gjennom nærværende sak, antar jeg at det her ikke er noe spesielt behov for ytterligere orientering for å sikre en ensartet praksis på dette felt.»

Riksadvokaten viste til dette og opplyste at han ved henvendelse til Fengselsstyret hadde fått opplyst at den nevnte praksis også vanligvis ble fulgt av de øvrige politikammer i landet.

Riksadvokaten bemerket videre:

«— — — Ifølge Straffelovrådets innstilling av 9. april 1964 om endringer i de strafferettslige regler om drukkenskapsforseelser og alkoholmisbruk, foreslås ordningen med prøveløslatelse opphevet. Fra Justisdepartementet har jeg fått opplyst at lovproposisjon kan ventes med det aller første.

Da det således er sannsynlig at de spørsmål om varetektsfradrag m. v. som i dag kan reise seg i forbindelse med gjeninnsettelse i arbeidshus, om relativt kort tid ikke lenger vil være aktuelle, og da det videre må regnes med at politiets praksis som ovenfor nevnt stort sett er tilfredsstillende, finner jeg for tiden ikke tilstrekkelig grunn til å sende noe rundskriv til landets politimestre. Jeg vil imidlertid holde saken til observasjon og ta den opp til ny overveielse dersom mine forutsetninger for ikke nå å instruere politiet skulle vise seg å svikte.»

Saken foranlediget etter dette ikke ytterligere fra min side.

7.

Søknad om konsesjon på ervervelse av eiendommer avslått på mangelfullt grunnlag. Under behandling av klage over avgjørelsen ble konsesjon meddelt.

(Sak 753/64.)

A. klaget over at Landbruksdepartementet hadde avslått hans søknad om konsesjon på ervervelse av to mindre eiendommer, gnr. 131 bnr. 5 og 7 i X. kommune. Selgerne sluttet seg til klagen.

A.s søknad var enstemmig anbefalt av skogutvalg, jordstyre, formannskap, kommunestyre og fylkeslandbruksstyre, men ble avslått av departementet. Etter ny henvendelse fra kjøperen hadde departementet vurdert saken på ny, men fastholdt sin avgjørelse.

På spørsmål fra søkeren etter annet avslag uttalte departementet at det var lagt avgjørende vekt på at «A. ikke har yrket sitt i jord- eller skogbruket».

Klagerne fant avgjørelsen uriktig og urimelig og begrunnet dette vesentlig ved en henvisning til opplysninger som var gitt i konse-

sjonssøknaden. De mente også at konsesjonsnektelsen var i strid med departementets praksis og viste til departementets avgjørelse av to andre konsesjonssaker fra samme kommune. Etter deres mening forelå det usaklig forskjellsbehandling.

De faktiske forhold i saken var i store trekk følgende:

De to bruksnumrene støtte mot hverandre og hadde opprinnelig utgjort én eiendom, som var blitt delt i 1946. Bnr. 5 består av 10—15 dekar for det meste vannsyk innmark og ca. 100 dekar skog og bebyggelsen er «eldre, små og nærmest falleferdige hus». Bnr. 7 består av ca. 150 dekar skog, herav «ganske mye skarv, myr og fjell». Det er ingen innmark og ingen bebyggelse. Jordstyret uttalte at eiendommene hadde liten jordbruksmessig interesse. Herredsagronomen regnet med at den dyrkede mark ville bli tillatt tilplantet med skog.

Selgerne var brødre og eldre mennesker. Eieren av bnr. 5 var delvis arbeidsufør og ute av stand til å drive eiendommen. Han var bosatt annensteds i kommunen og hadde sitt arbeid der. For å skaffe seg hus på bostedet skulle han som delvis oppgjør for kjøpesummen, overta en eiendom A. hadde der. Eieren av bnr. 7 var bosatt på annen kant av landet og hadde ikke anledning til å ta seg av driften av sin eiendom.

For bnr. 5 skulle A. betale kr. 35 000 og for bnr. 7 kr. 28 000. På spørsmål fra Landbruksdepartementet hadde jordstyret uttalt at prisen lå «i overkant av» vanlig pris for tilsvarende eiendommer og i forhold til eiendommenes verdi som jord- og skogbruk.

Konsesjonssøkeren, A., var innenbygdsboende og hadde tidligere hatt småbruk i samme kommune. Han var fra før eier av en skogeiendom på ca. 60 dekar, som grenser inn til de to bruksnummer konsesjonssøknaden gjaldt. Jordstyret hadde uttalt at de tre eiendommene sammen ble «en sammenhengende skog på ca. 325 da. som det er en utvilsom fordel å drive sammen».

A. hadde også fremlagt en erklæring fra lensmannen, der denne uttalte at så vidt han kjente til, var det ingen gårdeier i rimelig nærhet som var interessert i å kjøpe eiendommene. Jordstyret hadde opplyst at det til jordstyret ikke hadde meldt seg kjøpere til eiendommene.

Klagen ble forelagt for Landbruksdepartementet, som i brev av 6. november 1964 bl. a. anførte:

«Departementets retningslinje i konsesjonssaker som gjelder erverv av dyrket mark og skog er at disse eiendommer bør eies av dem som har yrket sitt i jord og/eller skogbruket. Som vilkår for konsesjon kreves det vanligvis at erververen bosetter seg på eiendommen og selv driver den på forsvarlig måte som jordbruk (skog).

Det er på det rene at A. ikke har yrket sitt i jord- eller skogbruket og at han ikke skal bosette seg på eiendommen i overskuelig fremtid. Departementet har fulgt vanlig praksis når konsesjon er nektet i denne sak.»

Departementet redegjorde for øvrig for de to avvikende avgjørelser som var nevnt i klagen.

I et senere brev presiserte departementet at det var lagt vekt på at «A. i dag ikke har yrket sitt i jord- eller skogbruket og at han skal fortsette i sitt nåværende yrke». Departementet uttalte samtidig at det ikke var lagt vesentlig vekt på at A. ikke ville bosette seg på eiendommene.

Jeg fant det nødvendig å forelegge saken på ny for departementet og pekte bl. a. på at A.s nåværende virksomhet — oppkjøp av jern og metaller — etter det som var opplyst ga liten beskjeftigelse om vinteren og derfor passet godt sammen med driften av en passende skog. Etter det som forelå, ga bnr. 5 og 7 ikke tilstrekkelig næringsgrunnlag alene og syntes derfor enten å måtte drives av en som hadde annet yrke ved siden av, eller slås sammen med annen fast eiendom i nærheten. På bakgrunn av dette spurte jeg om departementet antok at det var muligheter for å slutte eiendommene sammen med andre eiendommer i nærheten. Jeg ba også opplyst om departementet mente at det forhold at konsesjonssøkeren aktet å drive annen virksomhet ved siden av, var til hinder for at konsesjon ble gitt, også når eiendommene tilsammen var for små til å gi eieren tilstrekkelig næringsgrunnlag. Endelig ba jeg opplyst om det bare var den som hadde en aktuell tilknytning til jord- og skogbruksnæringen som kunne regne med å få konsesjon.

I brev av 30. april 1965 svarte departementet bl. a.:

«Et av konsesjonslovenes viktigste formål er å bevare jord og skog for dem som har yrket sitt i jord- og skogbruket, og ved praktiseringen av konsesjonslovene søker en å fremme dette formål. Det vises i denne forbindelse også til formålsangivelsen i jordlovens § 1.

Skal jord og skog kunne bevares for dem som har yrket sitt i jord- og skogbruket, må prisene holdes på et slikt nivå at de svarer til eiendommenes bruksverdi. Også av denne grunn må en søke å hindre at jord og skog erverves av slike som har yrket sitt utenfor jord- og skogbruket, idet disse erverv har en tendens til å drive eiendomsprisene i været. Det vises til jordstyrets uttalelse i den foreliggende sak.

Departementet kjenner ikke til hvilke muligheter der er for å få lagt eiendommene til andre eiendommer i nærheten, men vil peke på at slike sammenslutninger er skjedd i flere andre tilfelle etter at den opprinnelige erverver er blitt nektet konsesjon.

Det forhold at erververen skal drive annen virksomhet ved siden av skogsdriften, er ikke til hinder for at konsesjon gis; men ved praktiseringen av konsesjonslovene søker departementet å fremme den ytre rasjonalisering av eiendommene.

Det er ikke bare erververe som har aktuell tilknytning til jord- og skogbruket som gis konsesjon. Erververe som har yrket sitt i en annen næring, vil også kunne få konsesjon dersom vedkommende skal gå over til jord- og skogbruksnæringen og antas å kunne drive eiendommen på forsvarlig måte. — — —.»

I et nytt brev til departementet av 30. juni 1965 ga jeg en sammenfatning av hovedpunktene i saken og av det departementet hadde bemerket, og anførte bl. a.:

«— — — Etter dette skulle det i og for seg ikke være avgjørende at A. ikke har sitt yrke i jord- og skogbruk, dersom han vil drive eiendommen selv og antas å kunne gjøre dette på forsvarlig måte. Så vidt sees, er det ikke reist noen tvil om at A. kan og vil drive eiendommen selv. Etter det anførte er det heller ikke avgjørende at han vil fortsette sin tidligere virksomhet ved siden av skogbruket.

Departementet har opplyst at det ikke er lagt avgjørende vekt på at A. ikke vil bosette seg på eiendommene. Så vidt skjønnes, er det heller ikke lagt vesentlig vekt på at den avtalte pris er «i overkant av» eiendommenes verdi som jord- og skogbruk.

I det ærede departements brev av 30. april d. å. er anført at departementet ved praktiseringen av konsesjonslovene søker å fremme den ytre rasjonalisering av jordbrukseiendommene. Jeg er enig i at dette hensyn klart ligger innenfor lovens formål. Jeg går imidlertid ut fra at spørsmålet om formålet kan realiseres gjennom en konsesjonsnektelse, må vurderes konkret i den enkelte sak. Hvis det i et foreliggende tilfelle ikke kan antas å være en rimelig mulighet for at den eiendom det gjelder, kan sluttes sammen med en annen, hensiktsmessig beliggende eiendom, hjelper det lite om det har vært andre tilfeller der slike sammenslutninger er skjedd, etter at den opprinnelige erverver var nektet konsesjon.

I brevet av 30. april d. å. er anført at departementet ikke kjenner til hvilke muligheter det er for å få lagt disse to eiendommene til andre eiendommer i nærheten. Det er i sakens opplysninger intet konkret holdepunkt for at slike muligheter foreligger, mens det på den annen side må anses på det rene at man om konsesjon gis, vil oppnå en ytre rasjonalisering ved at tre motstøtende eiendommer sluttes sammen og dessuten en bedret drift av eiendommene.

Det er i brev herfra av 9. mars d. å. nevnt forskjellige forhold i konsesjonssøkerens favør. Jeg viser til dette og skal her bare igjen peke på at alle innstillende myndigheter, —skogutvalget, jordstyret, formannskapet, kommunestyret og fylkeslandbruksstyret — har tilrådet konsesjon.

Som denne saken ligger an, er det etter min mening av vesentlig interesse å vite om de faktiske forhold gir rimelig mulighet for en slik sammenslutning med andre eiendommer at det kan fremme den ytre rasjonalisering på en bedre måte enn den foreliggende overdragelse kan. Så lenge man ikke vet noe om dette, rår det usikkerhet på et punkt som er så vesentlig at det er vanskelig å se at grunnlaget for en betryggende vurdering av konsesjonsspørsmålet er til stede. Etter min mening er det behov for å søke dette forhold nærmere klarlagt gjennom uttalelser fra stedkjente, fagkyndige myndigheter. — — —.»

Departementet ba deretter i brev av 1. september jordstyret om en uttalelse om hvorvidt de solgte eiendommer egnet seg som tilskott til andre eiendommer, jfr. målsettingen i jordlovens § 1. I brev av 10. september svarte jordstyret:

«— — — Avgjørende for jordstyret i denne sak, har vært at samtlige tilstøtende skog- og jordeiendommer er så små at en ved sammenslåing ikke vilde få like store driftsmessige eller arronderingsmessige fordeler som ved å slå eiendommen sammen med A.s tidligere eiendom. Dessuten må en jo betenke at ingen har meldt seg som kjøpere. Det er selvfølgelig vanskelig å si noe om hvorvidt prisen har medvirket til dette, men helst er det vel det forhold at samtlige eiere av tilstøtende eiendommer, har hovedyrke utenom bruket. Vi anser ikke prisen for å være skremmende høy.

Når det gjelder A. som kjøper så vil vi ikke undlate å peke på at han ikke er yrkesfremmed, han har eiet et småbruk på . . . som han grøftet og drev godt opp, og han driver den skog som angjeldende eiendom eventuelt skal slåes sammen med, meget godt. — — —.»

Landbruksdepartementet skrev deretter i brev til meg av 7. oktober 1965:

«Etter å ha innhentet ytterligere opplysninger hos jordstyret er departementet ved ny vurdering av saken kommet til at søkeren bør få konsesjon.

Gjenpart av tillatelsen følger vedlagt — —.»

Forholdet var etter dette ordnet.

Som avslutning på klagesaken bemerket jeg i brev til Landbruksdepartementet:

«Som anført i brev herfra av 30. juni d. å., mener jeg at det var en vesentlig mangel ved det faktiske materiale i saken at det ikke var undersøkt om det etter forholdene på stedet var noen rimelig mulighet for at den jord det gjaldt, mer hensiktsmessig kunne legges til andre eiendommer. Siden man ikke visste noe om dette, rådde det usikkerhet på et punkt som var så vesentlig at det var vanskelig å se at grunnlaget for en betryggende vurdering av konsesjonsspørsmålet hadde vært til stede. Det er fremdeles min oppfatning

at denne side av saken burde ha vært undersøkt før departementet tok standpunkt.

Jeg ber overveiet om departementet finner grunn til å foranledige at jordstyrer og fylkeslandbruksstyrer i saker som denne uttrykkelig uttaler seg om hvorvidt det i den enkelte sak er noen rimelig mulighet for å oppnå en mer rasjonell ordning gjennom sammenslutning av eiendommen med andre eiendommer. — —.»

8.

Mangelfull saksbehandling i barnevernsnemnd.

(Sak 1062/64.)

Et vergeråd traff 11. mai 1951 i medhold av lov om forsømte barn, § 17, jfr. § 1 b, beslutning om foreløpig anbringelse av en gutt, født 13. april s. å. Gutten var i kommunalt spebarnhjem til han var 2 år og ble deretter plassert hos en godkjent forpleier for sinnssyke og åndssvake. Da forpleieren i 1960 ikke kunne ha ham lenger ble han flyttet til kommunalt barnehjem.

I mars 1963 klaget guttens far over at barnevernsnemnda ikke ville meddele ham hvor sønnen var og avslo å gi skriftlig redegjørelse for hvilke forføyninger som var truffet vedrørende gutten. I en ny henvendelse noe senere klaget han over at han fremdeles ikke hadde fått kontakt med sønnen.

Undersøkelsene viste at gjeldende bestemmelser om saksbehandling i barnevernsnemnder ikke hadde vært fulgt. I brev til fylkesmannen av 19. august 1963 oppsummerte departementet forholdet slik:

«Det går frem av de tilsendte redegjøringer at saka vedrørende . . . ikke noen gang har vært behandlet av barnevernsnemnda i møte, og at alle disposisjoner er foretatt av personalet ved barnevernsnemndas kontor, i noen tilfelle etter muntlig konferanse med nemndas eller verneutvalgets formann. Barnets foreldre har ikke fått høve til å uttale seg og til eventuelt å anke til høyere myndighet. Da foreldremyndigheten ikke er fratatt foreldrene, skulle disse også ha rett til å få vite hvor gutten ble anbragt og til å holde kontakt med ham.»

Videre anførte departementet bl. a.:

«En ber herr fylkesmannen foranledige at barnevernsnemnda snarest mulig i møte tar opp til vurdering spørsmålet om anbringelsen av . . . og spørsmålet om foreldrene fortsatt skal nektes enhver kontakt med gutten, idet nemnda i så fall må frata dem foreldremyndigheten i medhold av barnevernlovens § 20. Foreldrene skal med rimelig varsel innkalles til nemndas møte, de skal gis adgang til å være til stede under forhandlingene i nemnda og til å uttale seg før nemnda gjør vedtak. De har også rett til å ha en annen person ved sin side til å vareta barnets tarv, med mindre særlige forhold gir nemnda grunn til å sette seg i mot det, jfr. for øvrig barnevernlovens § 8. Foreldrene skal underrettes om sin ankerett på den måte som loven foreskriver, jfr. § 9. — — —.»

Barnevernsnemnda behandlet saken i møte den 29. oktober 1963 og besluttet at nemnda fortsatt skulle ha omsorgen for barnet og at foreldremyndigheten ikke skulle fratas foreldrene. Saken ble behandlet på ny i møte i nemnda 19. desember s. å. Foreldrene og en medhjelper de hadde antatt, var til stede i begge møter. Det er opplyst at foreldrene aksepterte nemndas grunner for at de og barnet ikke burde møtes for brått og at det var enighet om at kontakt skulle søkes etablert.

Gutten ble den 24. mars 1964 overført til X.heimen, idet barnehjemmet etter det opplyste ikke kunne beholde ham lenger. Vedtak om anbringelsen av ham på det nye sted ble fattet av barnevernsnemnda i møte 3. juni 1964. Til dette møte var foreldrene ikke innkalt, men det ble besluttet at anbringelsen skulle tas opp i konferanse med dem. Konferansen ble holdt 30. s. m., og foreldrene var enig i anbringelsen. Foreldrene fikk kontakt med gutten 7. august 1964 og har etter det opplyste ofte besøkt ham i tiden etterpå.

Etter at kontakt var brakt i stand, trakk faren sin klage tilbake 10. august 1964. Uansett dette fant jeg på grunn av den ureglementerte saksbehandling som hadde funnet sted, å burde følge saken opp av eget tiltak.

Både fylkesmannen og Sosialdepartementet hadde under klagebehandlingen påtalt at nemnda ikke hadde overholdt saksbehandlingsreglene. I sitt brev av 19. august 1963 anførte departementet bl. a.:

«Departementet må sterkt beklage at . . . barnevernsnemnd ikke har fulgt de regler som er gitt om saksbehandlingen i lov og forskrifter. En vil peke på at reglene for barnevernsnemndas saksbehandling er gitt for å sikre at alle momenter som kan ha betydning for en sak, kommer fram, og at de som saka gjelder, får anledning til å uttale seg og til eventuelt å anke til høyere myndighet over et vedtak. Den rettsbeskyttelse som loven har ment å gi barn og foreldre, blir ikke effektiv dersom nemnda ikke følger reglene.»

Fylkesmannen ble bedt om å innskjerpe overfor nemnda at reglene for saksbehandlingen skal følges.

Departementet kom tilbake til saksbehandlingen i brev til fylkesmannen av 30. mars 1965, der det bl. a. ble uttalt:

«Av rapporten og utskrift av nemndas møteprotokoll for 3. juni 1964 går det fram at nemnda fattet formelt vedtak om anbringelsen av barnet i X.heimen 2 mndr. e t t e r at barnet faktisk var plasert der. Det går riktignok fram at nemndas f o r m a n n i mars 1964 «fant å kunne tillate at barnet fikk besøke sin søster . . . på X.heimen i påsken 1964 som et midlertidig opphold», og en må gå ut fra at formannen her har handlet i medhold av barnevernlovens § 11. I denne

bestemmelse sies det imidlertid også at nemnda — når det er truffet slik foreløpig åtgjerd, snarest råd er skal ta saka opp til endelig avgjerd. Det bør etter departementets oppfatning ikke gå mer enn noen dager før slik midlertidig forføyning av formannen blir behandlet i møte i nemnda.

Ved behandlingen av saka i nemnda i møte 3. juni 1964 var ikke foreldrene gitt anledning til å være til stede, avgi uttalelse og eventuelt påanke nemndas vedtak.

Departementet finner det meget beklagelig at . . . barnevernsnemnd ikke synes å ta hensyn til de gjentatte oppfordringer — jfr. bl. a. brev herfra av 19. august 1963 — om å behandle barnevernsaker i samsvar med barnevernlovens regler. — — —.»

Barnevernsnemnda uttalte i møte den 9. juni 1965 at den hadde merket seg de anker som var fremsatt og beklaget at det hadde gått så lang tid før det ble gjort vedtak om anbringelsen. Barnevernsnemndas administrasjon hadde ikke vært klar over at foreldrenes samtykke og underskrift var nødvendig ved innleggelse når barnet var under nemndas omsorg. Det ble vist til at foreldrene først etter 10—12 år hadde lagt for dagen interesse for gutten.

Departementet har meddelt at det vil overveie spørsmålet om å styrke personellsituasjonen ved barnevernsnemnda og at det vil sende ut et nytt rundskriv om behandling av barnevernssaker.

Jeg fant det etter omstendighetene tilstrekkelig med den kritikk som Sosialdepartementet hadde uttalt i saken og som jeg sluttet meg til.

9.

Fortsatt medlemskap i syketrygden som arbeidstaker under sykdom.

(Sak 178/65.)

A. klaget over at Rikstrygdeverket hadde avslått å gi ham sykepenger for tiden 1. august 1961—1. februar 1962 fordi det ikke anså ham trygdet som arbeidstaker pr. 1. august 1961.

Det faktiske forhold var i korthet følgende:

A. var i desember 1959 utsatt for en arbeidsulykke som førte til forbrenninger på høyre ben og var innlagt på sykehus til 4. februar 1960. Han fikk sykepenger av syketrygden til 9. desember 1960 og hadde deretter skadekur med fulle sykepenger etter yrkesskadetrygdlovens § 11, 2., til 31. juli 1961.

Ved siden av forbrenningsskadene på høyre ben led A. av leggsår på venstre ben. Dette ble ikke godkjent som en følge av yrkesskaden.

A. ble innlagt på sykehus 21. november 1960 på grunn av leggsåret. Han ble operert og lå på sykehuset til 17. desember.

Etter utskrivningen fra sykehuset gikk A. til poliklinisk behandling for leggsåret og gjorde det fortsatt da det i midten av september 1961 oppsto en akutt forverrelse av leggsåret som førte til at han ble innlagt på sykehus igjen den 9. oktober. Han var sykmeldt til 1. februar 1962.

Det var på det rene at A.s medlemskap som arbeidstaker var opprettholdt premiefritt så lenge han hadde sykepenger av syketrygden, dvs. til 9. desember 1960. Leggsåret ble i relasjon til syketrygdlovens § 48 regnet som en ny sykdom, som i tilfelle av arbeidsuførhet, ga ham et selvstendig krav på sykepenger, likevel slik at han ikke hadde krav på å få utbetalt sykepengene så lenge han fikk sykepenger (skadekur) for den første sykdom. Hans medlemskap i syketrygden som arbeidstaker ville bestå premiefritt etter § 80, 1 a, også etter utløpet av sykepengeperioden for forbrenningen, dersom han før utløpet av denne var blitt arbeidsufør også på grunn av leggsåret. Det premiefrie medlemskap ville i så fall vare så lenge han var sammenhengende arbeidsufør på grunn av leggsåret, men være begrenset til det antall uker som er angitt i § 48 og som ble å regne fra det tidspunkt da denne arbeidsuførhet oppsto.

I kjennelse av 7. januar 1965 la Rikstrygdeverket imidlertid til grunn at leggsåret isolert sett ikke hadde medført en sammenhengende arbeidsuførhet fra 9. desember 1960 til 31. juli 1961 og at A. derfor ikke var trygdet som arbeidstaker 1. august 1961.

Når det gjaldt den videre utvikling av leggsåret, forelå det opplysninger i en legeerklæring av 19. juni 1961 som overlege M. hadde avgitt i yrkesskadetrygdsaken. I erklæringen var bl. a. anført:

«Han har etter utskrivningen fortsatt poliklinisk behandling. Det viser seg at såret persisterer fremdeles og det er nå kommet et nytt sår høyere oppe svarende til en av incisjonene etter operasjonen under det siste sykehusopphold.»

Om tilstanden den 19. juni uttalte overlegen:

«Ved undersøkelse av venstre legg viser det seg at det foreligger en diffus hevelse av hele leggen med ødemdannelse svarende til smalleggen. Det foreligger en tynn, atrofisk hud i hele nedre tredjedel av leggen med uttalte pigmenteringer, eczematøse forandringer. Det foreligger et stykke ovenfor indre ammeol et 2-ørestort ulcus, temmelig dypt med belagt sårbunn og dårlige granulasjoner. 4 cm ovenfor dette foreligger det et lignende

2-ørestort ulcus som også er pussbelagt i bunnen og med dårlig granulasjoner. Forsikrede går for tiden til poliklinisk behandling og han blir behandlet med elastisk bandasje etc.»

Det forelå videre en legeerklæring av 4. september 1961 fra reservelege N. ved sykehusets poliklinikk. Det sies her:

«A. går til behandling poliklinisk for et ulcus cruris.
De siste uker er såret blitt penere og meget mindre enn tidligere slik at muligheten for tilheling i løpet av 3—4 uker skulle være sannsynlig.»

I sakens dokumenter lå videre to sykepengeattester, datert 8. januar og 5. mars 1962, undertegnet av reservelege N., som også hadde undersøkt A. den 4. september 1961. Begge attester gjaldt fra 31. juli 1961 og utover. Reservelegen hadde således funnet at A. var helt arbeidsufør også den 4. september 1961 da han avga den forannevnte attest. Den beskrivelse som var gitt i reservelegens attest, syntes å vise at tilstanden den 4. september var bedre enn 19. juni da A. ble undersøkt av overlegen.

I brev til Rikstrygdeverket pekte jeg på at A. da sykepengeperioden for forbrenningen utløp den 9. desember 1960, var innlagt på sykehus på grunn av leggsåret og at det derfor ikke var tvilsomt at han på dette tidspunkt var arbeidsufør av denne grunn. Jeg kunne ikke se at det forelå opplysninger som viste at A. på noe tidspunkt i tiden frem til 1. august 1961 hadde vært bedre enn han var da reservelegen undersøkte ham 4. september 1961 og fant at tilstanden ga grunnlag for fortsatt sykmelding.

Rikstrygdeverket innhentet erklæring fra reservelege N., som uttalte:

«Undertegnede har behandlet A. i tidsrommet 11. 12. 59—1. 2. 61 etter en bedriftsskade med forbrenning av høyre hæl-legg og brystets forside. Pasienten hadde tidligere hatt ulcus cruris på venstre ben. Transplantatet som ble lagt på primært etter excisjon av forbrenningen på høyre ben tok godt, men ved belastning kom det til stadighet små ulcerasjoner i transplantatet, slik at han over lengre tidsrom ble anbefalt minst mulig å trå ned på det skadede ben.
Under denne behandling fikk han igjen et ulcus cruris på venstre ben. Jeg er ikke i tvil om at denne merbelastning av venstre ben har vært en medvirkende årsak til leggsårets dannelse. Om han likevel ville ha fått ulcus cruris kan ingen med sikkerhet uttale seg om. (Konf. hovedlege L.s uttalelse av 28. 9. 63.)
Jeg anser A. for å ha vært helt arbeidsufør i tidsrommet 9. 12. 60—1. 2. 62, idet jeg ikke kan se leggsåret som årsak isolert, konf. foranstående. Det var også nødvendig at trygdede ikke arbeidet p. g. a. behandlingen.»

Rikstrygdeverket tok deretter avgjørelsen opp til ny vurdering og opphevet sin tidligere kjennelse. I den nye kjennelse uttalte Rikstrygdeverket:

«Med grunnlag i denne uttalelse — sammenholdt med tidligere uttalelser i saken fra behandlende leger finner Rikstrygdeverket nå å måtte legge til grunn at A. anses som arbeidsufør i syketrygdlovens forstand for leggsåret på venstre ben fra innleggelsen i sykehuset den 21/11 - 1960 til 31/7 - 1961, jfr. syketrygdlovens § 43, annet ledd, annen setning.
Under henvisning hertil og opplysningene for øvrig antas medlemskapet som arbeidstaker å måtte anses opprettholdt i medhold av lovens § 13, punkt 2, jfr. § 80, litra a (slik bestemmelsen lød fra 2/1 - 1961), på det tidspunkt medlemmet ble sykmeldt fra 1/8 - 1961.
Etter dette og opplysningene ellers vil trygdekassen da måtte betale sykepenger i tidsrommet 1/8 - 1961 til 1/2 - 1962.»

Saken var således ordnet og foranlediget etter omstendighetene ikke ytterligere fra min side.

10.

Spørsmål om saksbehandlingsfeil ved læreransettelse i fylkesyrkesskole. Mangelfull behandling i skoleutvalg av klage over lærers undervisning. Erstatning.

(Sak 276/64.)

En høyesterettsadvokat klaget på vegne av lærer A. over at A. var forbigått ved besettelse av stilling som førstelærer ved en fylkesyrkesskole, og over behandlingen og avgjørelsen av en klagesak angående hans undervisning ved skolen. Kirke- og undervisningsdepartementet, fylkesskolestyret og skoleutvalget og rektor ved yrkesskolen ga uttalelser, og sakens dokumenter ble gjennomgått.
De to klagepunkter ble behandlet hver for seg.

I. *Ansettelsessaken.*

Saksforholdet var i store trekk dette:
Stillingen som førstelærer ble kunngjort ledig den 15. januar 1963 med søknadsfrist til 15. februar 1963. Ved fristens utløp var det innkommet 6 søknader. A. hadde bedt skolens rektor om utsettelse med å levere inn søknad og rektor hadde gått med på dette, uten at det var gjort klart hvor lang utsettelse det dreiet seg om. A.s søknad kom inn til skolen først 18. mars. Skoleutvalget hadde behandlet de øvrige søknader i møte 28. februar og innstillet tre av søkerne med lærer B. som nr. 1. Saken var allerede sendt fylkesskolestyret.

Rektor ettersendte A.s søknad til fylkesskolestyret samme dag den var mottatt og ga uttalelse om den i et følgeskriv, som omhandles senere.

Fylkesskolestyret sendte ansettelsessaken tilbake til skoleutvalget og uttalte at etter det som forelå, måtte A. regnes med blant søkerne. Saken ble deretter behandlet på ny i skoleutvalget den 29. mars. Det er i protokollen anført at A.s søknad er vurdert, men at utvalget ikke fant grunn til å endre sin innstilling av 28. februar.

Den 5. april 1963 sendte fylkesskolestyret saken til departementet, gjorde rede for tilbakesendelsen til skoleutvalget og for resultatet av den nye behandling der, og ga følgende uttalelse:

«Utanom det som alt er nemnt er det ikkje gjort merknad frå fylkesskulestyret si side og tilsetjingssaka vert send departementet.»

Den 8. mai tilsatte departementet B. som førstelærer.

A. mener at det var en feil at han ikke ble tatt med i innstillingen. Han har gjort gjeldende at fylkesskolestyret ikke hadde oppfylt sin plikt etter yrkesskolelovens §§ 13 og 18 til å avgi en selvstendig innstilling og ikke undergitt A.s søknad en forsvarlig vurdering. Det er også anført at departementets avgjørelse bygger på et uriktig grunnlag i forhold til A. i og med at han med urette er utelatt i innstillingen. Han finner ikke at rektors innvendinger mot ham i brevet av 18. mars 1963 kan anses for holdbare. Det er anført at den avgitte innstilling sett i sammenheng også med den friksjon som hadde vært til stede mellom rektor og A. og som omhandles i det annet klagepunkt, ikke tilfredsstiller forutsetningene for en objektiv innstilling.

I uttalelse om disse klagepunkter av 29. september 1964 har fylkesskolestyret bl. a. uttalt:

«Fylkesskulestyret fann ikkje sterke nok grunnar til å kome med særskild innstilling som gjekk mot utvalet for skulen. I fylkesskulestyret sin ekspedisjon til departementet 5. april 1963 er nytta ei varsam formulering. «Utanom det som alt er nemnt er det ikkje gjort merknad frå fylkesskulestyret si side og tilsetjingssaka vert send departementet.» Dette må tolkast slik at fylkesskulestyret slutta seg til utvalet si innstilling. Det var òg rekna med at for departementet som har tilsetjingsretten, stod vegen open til å sende saka tilbake til ny førehaving om formuleringa ikkje var tilfredsstillande.»

Kirke- og undervisningsdepartementet har i brev av 16. oktober 1964 bl. a. anført:

«Etter den lovendring som ble foretatt 11. desember 1959 utferdiget departementet foreløpige retningslinjer for skoleutvalgene. I henhold til disse retningslinjer kunne fylkesskolestyrene delegere innstillingsretten til skoleutvalgene for den enkelte skole. Praksis i . . . fylke, som bare har fylkesdrevne verkstedskoler, har vært at utvalget for den enkelte skole har sendt innstilling av lærere til departementet gjennom fylkesskolestyret.

I dette tilfelle oppfattet departementet innstillingen slik som fylkesskolestyret i sitt brev av 29. september 1964 gir uttrykk for, nemlig at fylkesskolestyrets innstilling var den samme som skoleutvalget.»

Departementet har videre gjort rede for A.s og B.s kvalifikasjoner og bemerket:

«Disse faktiske data, sammenholdt med de attester som foreligger, synes ikke å tyde på at A. skulle være bedre kvalifisert enn B. Til dette kommer at A. mangler den pedagogiske utdanning som nå etter lærerutdanningsloven er et vilkår for å bli fast tilsatt som lærer i yrkesskolen.»

Til klagen angående ansettelsen bemerket jeg:

«Etter yrkesskolelovens § 13, jfr. § 18, er det fylkesskolestyret som skal avgi innstilling ved tilsetting av førstelærer, med mindre Kongen har fastsatt noe annet. Slik avvikende bestemmelse har Kongen, etter hva det er opplyst fra Kirke- og undervisningsdepartementet, ikke truffet. Departementets foreløpige retningslinjer er gitt i henhold til lovens § 18, siste ledd, som bestemmer at skoleutvalgene skal utføre de funksjoner fylkesskolestyret pålegger dem og at departementet gir nærmere forskrifter om utvalgets funksjoner.

Det er neppe uten videre klart at departementet i medhold av § 18 kan bestemme at fylkesskolestyret kan overlate til utvalgene å foreta også innstillinger som etter loven skal gis av fylkesskolestyret selv, når Kongen ikke har fastsatt noe annet. Jeg går imidlertid ikke nærmere inn på dette her, fordi det etter min mening ikke har avgjørende betydning i den foreliggende sak.

Jeg er enig i at fylkesskolestyrets uttalelse av 5. april 1963 ikke klart fremtrer som styrets innstilling av kandidater til stillingen. Uttrykksmåten utelukker neppe den forståelse at styret kan ha nøyet seg med å sende saken videre til departementet, uten å engasjere seg selv. Det ville i tilfelle så vidt skjønnes ha vært i god overensstemmelse med den fremgangsmåte som etter departementets opplysninger er vanlig i . . . fylke når det gjelder innstilling av lærere i yrkesskolen.

Etter det som foreligger, finner jeg imidlertid å måtte legge til grunn at fylkesskolestyret har realitetsbehandlet saken og vurdert søkerne. Styret opplyser i brevet av 29. september 1964 at det «fann ikkje sterke nok

grunnar til å kome med særskild innstilling som gjekk mot utvalet for skulen». En begrunnet mening for så vidt kunne styret bare ha gjort seg opp etter vurdering av søkerne. Styret har som nevnt også forklart at brevet til departementet er å forstå slik at styret sluttet seg til innstillingen fra skoleutvalget.

Jeg bygger således på at styret har tatt realitetsstandpunkt i saken og ikke funnet tilstrekkelig grunn til å fravike innstillingen fra utvalget. Departementet har også bekreftet at det oppfattet fylkesskolestyret slik at det sluttet seg til skoleutvalgets forslag.

Selv om skoleutvalget ikke er innstillende myndighet etter loven, kan jeg ikke finne at dette er til hinder for at utvalget gir innstilling i første omgang og at fylkesskolestyret deretter tar standpunkt til denne.

Jeg er etter dette kommet til at innvendingene mot saksbehandlingen i fylkesskolestyret ikke kan gi grunnlag for å anfekte departementets avgjørelse i saken.

Det er videre gjort gjeldende at rektors uttalelser i brevet av 18. mars 1963 har ført til at ansettelsen er foretatt på et uriktig grunnlag i forhold til A. I brevet er anført:

> «— — — Vedkomande er teorilærar ved skolen og har i dette skoleåret vore ein del sjuk. Fyrst vart han sjuk 25. november og byrja att etter joleferien 7. januar 1963. Det syner seg etter det ein har høyrt nettopp at han skal troleg gjennomgå ein operasjon på Rikshospitalet. Under vårsemestret vart han sjuk att 18. februar og køyrt på sjukhuset i . . ., og etter fråsegn frå overlegen er han sjukemeldt for resten av skoleåret. Vidare seier overlege T. «Jeg skulle anta at han kunne begynne igjen til det nye skoleårets begynnelse til hausten, uten at jeg vil si noe sikkert om dette nå.»
>
> A. har i den tida han har vore frisk ikkje synt interesse som peikar han ut som fyrstelærar ved skolen, og då han også er vorten sjuk, reknar rektoren med at han ikkje vil kunne fylla den oppgåva stillinga krev.
>
> På grunn av sjukdom vil han også så vidt ein skjønar ikkje kunne taka undervisning i gymnastikk ved skolen eller gjennomgå eit gymnastikkurs med undervisning i faget som føremål i framtida.»

Grunnen til at rektor ga egen uttalelse om A. er, så vidt skjønnes, at søknaden først kom inn etter at skoleutvalget hadde behandlet og sendt fra seg ansettelsessaken. Måten det ble gått frem på, var etter min mening uheldig. Hvis det var så at rektor regnet med at A.s søknad kunne bli tatt i betraktning til tross for at den var kommet inn lenge etter fristens utløp og etter at utvalget hadde gitt innstilling, måtte det ha vært riktig å overlate vurderingen av den til skoleutvalget som hadde bedømt de andre søknadene. Og var det slik at rektor gikk ut fra at søknaden ville bli satt ut av betraktning, var det ikke grunn til å vurdere den i det hele tatt. Nå ble resultatet at rektors innvendinger mot A. har fulgt saken, uten å være bedømt av skoleutvalget.

Rektors begrunnelse for at han regnet med at A. ikke ville kunne fylle den oppgave stillingen krever, var at A. har «ikkje synt interesse som peikar han ut som fyrstelærar ved skolen», og at «han også er vorten sjuk». Det første moment er, som klageren også har fremholdt, rektors subjektive vurdering. Når det gjelder det annet moment, er jeg enig i at det etter overlege T.s uttalelse neppe kunne legges til grunn at A. av helsemessige årsaker ikke ville kunne makte stillingen. I overlegens uttalelse er sagt at «Jeg skulde anta at han kunde begynne igjen til det nye skoleårets begynnelse til høsten, uten at jeg vil si noe sikkert om dette nå». Rektor har i sin uttalelse til klagen fremholdt at han ville ha førstelærer tilsatt alt 1. april, men her er forholdet at stillingen var utlyst ledig først fra neste skoleårs begynnelse.

Det er heller ikke klart hvorfor rektor i brevet av 18. mars la vekt på at A. ikke kunne undervise i gymnastikk, når skoleutvalget ved innstillingen i møte 28. februar uttalte at «Sjølv om gymnastikken er teken med som fag for fyrstelæraren, må ein rekne med at han får sleppa gymnastikken som fag — —».

Jeg finner likevel ikke at forholdet med uttalelsene i rektors brev kan få betydning for resultatet i saken. Skoleutvalget behandlet innstillingen på ny, og overlegens uttalelse om A.s helsetilstand var inntatt i rektors brev og kunne således vurderes både av de innstillende organer og av departementet. Også utskriften av utvalgets møte av 28. februar med uttalelsen om gymnastikkundervisningen fulgte saken.

Jeg finner etter dette ikke at de innvendinger som er reist mot behandlingen av saken på innstillingsstadiet, er av den karakter at de kan rokke ved departementets ansettelse av førstelærer. Det må i alminneligheit bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering hvilken kandidat som bør anses best skikket for en stilling som denne, og det er ikke grunnlag for å konstatere at departementets skjønnsmessige bedømmelse er feilaktig.»

II. *Klagen over undervisningen.*

Jeg nevnte først at ombudsmannen etter instruksens § 2 i. f. kan behandle kommunale (og fylkeskommunale) forvaltningsorganers avgjørelser når de er av betydning for en sak han har til behandling. I instruksens § 3, siste ledd, er det også bestemt at ombudsmannen «i samband med behandlingen av den enkelte sak ved et statsforvaltningsorgan bør . . . ha anledning til å gå gjennom underordnede forvaltningsorganers behandling av vedkommende sak». I henhold til disse bestemmelser vil skoleutvalgets vedtak og utvalgets behandling av saken bli gjennomgått, så langt det har betydning for vurderingen av departementets standpunkt til klagemålene.

Fylkesskolestyrets arbeidsområde dekkes etter instruksens § 3, annet ledd, direkte av ombudsmannens kompetanse.

Det faktiske forhold var for dette klagepunkts vedkommende i det vesentlige følgende:

Rektor fikk høsten 1963 en muntlig henvendelse fra elevrådet med klage over A.s undervisning. Han drøftet saken med elev-

rådet og ba om skriftlig klage for det tilfelle at det var «ynskjeleg å presentera A. elevane sitt syn». Elevrådet satte frem skriftlig klage til rektor i brev av 29. november 1963, der det het at elevrådet ville gjøre rektor oppmerksom på at elevene hadde uttrykt misnøye med A.s undervisning. Som grunn for misnøyen var oppgitt «at læraren er for slapp og viser lita interesse for undervisninga. Elevane får såleis ikkje den undervisning dei har krav på». Ingen nærmere angitte, konkrete klagepunkter var nevnt. Rektor sendte klagen til formannen i skoleutvalget idet han «av ymse grunnar» ville at utvalgets formann skulle gjøre A. kjent med klagen. Etter at rektor og utvalgsformannen muntlig hadde drøftet hva som skulle gjøres med klagen, forela formannen den for A. 4. desember. Ifølge det referat av samtalen som formannen ga til skoleutvalget og som kort er gjengitt i skoleutvalgets protokoll, sa A. at han ikke forsto hva som var grunnen til klagen. Etter utskriften synes heller ikke utvalgets formann å ha kunnet angi mer konkret hva som var i veien med undervisningen, ut over den helt generelt angitte begrunnelse som var gitt i klagen. Han ba A. tenke over «eventuell berettigelse for klaga».

A. forsøkte i de følgende dager ved henvendelse til elever og kolleger å få rede på hva klagen gikk ut på. Tre av A.s kolleger la saken frem for rektor. Rektor meddelte utvalgsformannen at A. hadde lovet å undervise mer tilfredsstillende heretter.

I skoleutvalgets protokoll er videre kort gjengitt formannens omtale av en konferanse han og rektor hadde med A. på rektors kontor den 10. desember. Det er anført at A. etter at han var blitt kjent med klagen, hadde samlet uttalelser fra forskjellige «personar som hadde ein eller annan merknad om ymse ting til ufordel for rektor og skolen». I tilknytning til dette heter det til slutt i protokollen for 16. desember 1963:

«— — — Formannen formante A. at han ikkje gjorde si stilling betre ved å skade rektor og skolen på denne måten. Dersom han kunne love å slutte med slik framferd og så snart han fekk høyra ein ufordelaktig ting om noko som vedkom skolen, ville varsle utvalet sin formann eller rektor om dette, respektera og etterkomme instrukser frå overordna sine og vise større interesse i sitt arbeid ved skolen, så kunne skolen på det grunnlaget gjeva melding tilbake til elevrådet. På same grunnlaget ville saka verta lagt fram for utvalet med oppmoding om at det for denne gang trots alt, tilrådde at lærar A. held fram i stillinga si ved skolen. A. lovde å etterkomme denne formaninga.

Vedtak: Utvalet har merka seg klaga og ser alvorleg på den. Utvalet kan tilrå at A. held fram i stillinga på dei vilkår som er sett.»

Vedtaket ble meddelt elevrådet ved følgende brev av 17. desember:

«Ein vil med dette gjera elevrådet kjent med at klaga har vore førelagd lærar A. av formannen i skoleutvalet. Etter dei samtaler rektoren og formannen har hatt med A. har ein tilrådd at A. på visse vilkår held fram i stillinga si ved skolen.

Skoleutvalet har gjort vedtak i samsvar med det, meddi ein reknar med at A. heretter gir fullgod undervisning.»

Den 19. desember sendte en rekke elever ved skolen en henvendelse til skoleutvalget om saken og sa seg uenig i elevrådets klage. Rektor henvendte seg til de elever som hadde underskrevet brevet for å få nærmere rede på hvem som sto bak det. Henvendelsen førte ikke til noen ny behandling av A.s sak.

Kirke- og undervisnindsdepartementet har i brev av 16. oktober 1964 anført om dette klagepunkt:

«Det er en del uoverensstemmelser mellom partene om hva som er blitt sagt i de samtaler som er ført mellom formannen i utvalget, rektor og lærer A. Vi forstår det imidlertid slik at rektor gjennom høsthalvåret 1963 ikke har vært tilfreds med lærer A.s undervisning, og at dette er grunnen til at han tok elevrådets klage opp med utvalgets formann. Det er på det rene at utvalget ikke har rett til å gi permisjon, eller avskjed på grunn av tjenestelige forhold. Uttrykket i vedtaket om at lærer A. kan fortsette i stillingen «på dei vilkåra som er sett» er ikke helt korrekt, i det det ikke klart framgår hvilke vilkår man refererer til. Departementet vil bemerke at det ville ha vært naturlig om rektor nærmere hadde undersøkt de konkrete forhold klagen bygget på, før utvalget behandlet saken. Vi oppfatter imidlertid forholdet slik at elevrådets klage nærmest er kommet som en bekreftelse av rektors oppfatning gjennom høsthalvåret av lærer A.s undervisning. Vi viser her til advokat T.s gjengivelse av samtale mellom fylkesskolestyrets formann og rektor . . .

Når det gjelder elevenes forsvarsskrift for lærer A. fremgår det at rektor har hatt en samtale med bilklassen som utarbeidet brevet. Det er også gjengitt i advokat T.s brev hvorledes samtalen i store trekk fant sted. Av denne synes det å fremgå at rektor ikke har festet samme tiltro til dette brevet som brevet fra elevlaget.

Dokumentene inneholder en rekke gjengivelser av samtaler mellom de forskjellige personer. Uttalelsene samsvarer ikke helt, og uten avhøring i rettslige former er det vanskelig å bringe på det rene hva som egentlig er sagt av de forskjellige.

Departementet ser det slik at det har oppstått et motsetningsforhold mellom rektor og utvalgets formann på den ene side og lærer

A. på den annen side. Vi anser det ikke mulig på grunnlag av dokumentene å uttale noe om skylden for dette forhold. Et avgjørende moment er her lærer A.s undervisning, men uansett om det her har vært ankemål mot ham, antar departementet at utvalgets vedtak etter klagen fra elevrådet antakelig burde ha vært formet på en annen måte. På den annen side antar departementet at det ikke er grunnlag for oppreisning for lærer A., i det vi går ut fra at skolens utvalg har ment at det var grunnlag for kritikk mot lærer A.s undervisning.

Departementet er nærmest av den oppfatning at advokat T.s klage ikke gir grunnlag for forføyninger mot skolens utvalg i denne sak. I tilfelle må forføyninger skje gjennom de ordinære domstoler der man har mulighet for rettslig avhøring av de forskjellige personer.»

Klagerens hovedinnvending var at skoleutvalget overhodet ikke hadde undersøkt om klagen var beføyet, men likevel hadde fattet et vedtak som både ved form og innhold prejudiserte at utvalget hadde vurdert klagen og funnet den berettiget. Det ble anført at det under ingen omstendighet hadde vært foretatt en behandling som kunne gi grunnlag for det vedtak utvalget gjorde.

Videre innvendte klageren at vedtaket var uklart, for så vidt som det ikke viste hvilke vilkår som ble stillet overfor A. De vilkår som var nevnt i begrunnelsen, var utelukkende foranlediget av hendelsesforløpet under behandlingen av elevrådets klage, og kunne under ingen omstendighet oppstilles.

Det ble også gjort gjeldende at det lå utenfor skoleutvalgets kompetanse å treffe et vedtak som dette. Utvalget er hverken ansettelsesmyndighet eller styre for skolen. Heller ikke hadde utvalget etter klagerens mening rett til å kommunisere vedtaket til elevrådet.

Det er klagerens oppfatning at elevrådets klage i samsvar med vanlig praksis i første omgang burde ha vært behandlet, undersøkt og vurdert av rektor som den daglige administrativt ansvarlige ved skolen. Det var ekstraordinært og virket hårdhendt overfor A. at klagen ble overført til behandling i skoleutvalget. Også rektors behandling av elevenes brev av 1963 var etter klagerens mening utilfredsstillende og gikk i vesentlig grad ut over ham.

Klageren fant at departementet ikke var gått langt nok i sin kritikk av skoleutvalgets vedtak og av saksbehandlingen. Han fremholdt at skoleutvalgets vedtak måtte oppheves, at han måtte få oppreisning og at de skadevirkninger han var påført, måtte bli begrenset mest mulig.

Jeg anførte i min uttalelse:

«Jeg er enig med klageren i at skoleutvalgets uttalelse om at det «ser alvorleg på» klagen og «kan tilrå at A. held fram i stillinga på dei vilkår som er sett», ikke kan forstås annerledes enn at det har funnet klagen berettiget. Ellers kunne det ikke ha satt vilkår for å «tilrå» at han kunne fortsette i sin stilling. Vedtaket innebærer en klar kritikk av A.s forhold, og kritikken understrekes av det som er sagt til slutt i begrunnelsen. Det heter der at saken på de vilkår som var nevnt, «ville verta lagt fram for utvalet med oppmoding om at det for denne gang trots alt, tilrådde at lærar A. held fram i stillinga si ved skolen».

Selv om vedtaket etter sin ordlyd fremtrer som en tilråding, må det legges til grunn at det har vært ment som en avslutning av saken fra utvalgets side. Noe annet er for øvrig ikke gjort gjeldende, og utvalget har heller ikke fremmet saken videre til fylkesskolestyret. Utvalget har også offisielt gitt elevrådet underretning om det standpunkt som var tatt.

Det må være klart at forutsetningen for at utvalget kunne treffe og kommunisere et vedtak som dette, under enhver omstendighet måtte være at klagen etter en forsvarlig undersøkelse, hadde vist seg berettiget og at forholdet var av slik karakter at det ga grunnlag for utvalgets reaksjon.

Som saksfremstillingen viser, var klagen fra elevrådet holdt i helt generelle ordlag.

I referatet fra møtet der skoleutvalget fattet sitt vedtak, — visstnok 16. desember 1963 — er gjengitt formannens redegjørelse for sin samtale med A., da han den 4. s. m. gjorde denne kjent med klagen. Det heter her bl. a.:

«— — — A. kunne ikkje skjøna grunnen for klaga. Han meinte han underviste på same måte no som han hadde gjort dei 4 åra han hadde vore lærar ved skolen, utan klage. Formannen kunne berre konstatere at klaga var komen og måtte takast alvorleg. Elevrådet måtte få eit svar. Ein var inne på A.s sjukdom og formannen heldt fram at det kunne vera føremålstenleg at A. søkte råd hos doktoren om han meinte helsetilstanden kunne vera årsaken til at han var slapp. A. fann det vanskeleg å ta noko standpunkt. Han held på at han ikkje skjøna grunnen for klaga og ville vite årsaken — kva som var klaga over. Formannen viste til klaga — — —.»

Det er også anført at formannen senere fikk kjennskap til at A. hadde lagt frem saken for lærerkolleger og også tatt den opp i klassen «og ville vite kva klaga gjekk ut på». De konkrete forhold som var nevnt fra elevrådets side i samtalen med rektor før skriftlig klage ble inngitt, — at innføringsbøker i regning ikke var brukt før A. ble syk 18. februar foregående skoleår, at tavlen ble brukt for lite og at han hadde for lange frikvarter, er i det hele tatt ikke berørt i det skriftlige materiale i saken. Det er ikke noe i saken som viser at A.s anmodning om å få konkretisert klagemålene ble etterkommet, og det er heller ikke gjort gjeldende i saken at så ble gjort.

Det foreligger ikke noe om at det har vært foretatt noen undersøkelse med sikte på å bringe på det rene om det var grunnlag for klagen og få klarlagt hvilke konkrete innvendinger som i tilfelle kunne rettes mot A.s undervisning. I samtalen som fylkesskolestyrets formann, L., og et av styrets medlemmer, H., hadde med rektor 5. februar 1964, heter det i det notat som er vedlagt saken:

«H.: Gjorde utvalet noko for å få greida på om det var rett det som stod i klaga?
Rektor: Utvalet såg berre på klaga. Gjorde ikkje meir so vidt eg veit.
L.: Burde ikkje rektor røkt etter grunnlaget for klaga?
Rektor: Når ein får so ålvorleg klage so må ein gå ut frå at undervisningen er slapp og sløv. Det er ganske sikkert heilt korrekt. — — —.»

Hverken fra rektors eller utvalgets side er det gjort noen innvending mot det som her er sagt, og det er heller ikke i de uttalelser de har gitt, sagt noe om at undersøkelser ble foretatt.

Som nevnt, anfører departementet at det har forstått det slik at rektor gjennom høsthalvåret 1963 ikke har vært tilfreds med A.s undervisning og at elevrådets klage nærmest er kommet som en bekreftelse på at hans oppfatning var riktig. Jeg kan imidlertid ikke se at dette kunne gjøre det berettiget å unnlate å undersøke forholdet på betryggende måte. Det var skoleutvalget som fattet vedtaket av 16. desember 1963 og som selv måtte vurdere bevismaterialet og ta ansvaret for avgjørelsen. A. måtte også ha et klart krav på å få vite hvilke konkrete innvendinger det var rektor i tilfelle hadde å gjøre mot hans undervisning.

Heller ikke ble det foretatt noen undersøkelse av A.s sak da elevenes brev av 19. desember forelå. Det rektor da søkte å bringe på det rene, var bare hvem som egentlig sto bak brevet.

Jeg kan etter det som foreligger, ikke se det annerledes enn at skoleutvalget har fattet sitt vedtak uten at det var foretatt noen forsvarlig undersøkelse av de forhold klagen gjaldt.

Kirke- og undervisningsdepartementet har ikke funnet grunnlag for forføyninger. Det har som nevnt vist til at utvalget må antas å ha ment at det var grunnlag for kritikk mot lærer A.s undervisning, og til at det faktiske forhold i saken bare vil kunne bringes på det rene ved avhør i rettslige former.

Jeg kan ikke finne at dette er tilstrekkelig til at det bør kunne bero med de bemerkninger departementet har gjort mot saksbehandlingen og utvalgets vedtak. Når vedtaket ikke bygger på forsvarlige undersøkelser og når det heller ikke under behandlingen av klagesaken er ettervist at kritikken likevel må antas å ha vært reelt berettiget, kan det etter min mening ikke være riktig å opprettholde vedtaket. Det er ikke nok at skoleutvalget har ment at klagen var beføyet, når denne antagelse ikke var bekreftet gjennom betryggende undersøkelser.

Jeg er enig med klageren og departementet i at vedtaket er uklart når det gjelder de vilkår som er satt og at det kan reises spørsmål om vedtaket ligger innenfor utvalgets kompetanse. Jeg går likevel ikke inn på denne side av saken, fordi jeg mener at fylkesskolestyret bør ta saken opp. Etter min oppfatning er det ikke akseptabelt at vedtaket blir stående til forholdet eventuelt er klarlagt gjennom rettslige avhør. De foreliggende alvorlige mangler bør tilsi at vedtaket bringes ut av verden, og det naturlige må være at fylkesskolestyret, som styre for skolen, beslutter at det ikke opprettholdes. Spørsmålet om hvilke skadelige følger vedtaket har hatt for A., bør klarlegges nærmere gjennom drøftelser mellom ham og fylkesskolestyret og skadevirkningene deretter søkes avhjulpet.

Etter mitt syn på hovedpunktet i denne del av klagen, finner jeg ikke tilstrekkelig grunn til å ta opp innvendingen om at klagen burde ha vært behandlet og undersøkt av rektor i første omgang og ikke overlatt til skoleutvalgets formann.»

Fylkesskolestyret vedtok i møte den 14. desember å ta uttalelsen til følge, og fattet følgende vedtak:

«Ut frå det vert vedtaket som utvalet for fylkesyrkesskulen . . . gjorde i møte 16. desember 1963, vedkomande lærar A., gjort om inkje og sett ut av kraft. A. får såleis full oppreising.»

Fylkesutvalget har deretter i møte den 14. januar 1966 i samsvar med tilråding fra fylkesskolestyret, vedtatt å stille kr. 13 000 til rådighet for fylkesskolestyret til dekning av A.s krav om erstatning for tort og svie, tapte arbeidsinntekter, ekstra utgifter ved bytte av stilling og dekning av utgifter til juridisk bistand.

11.

Henleggelse av straffesak etter arbeidsulykke. Melding til fornærmede om henleggelsen.

(Sak 98/65.)

A. kom til skade ved en arbeidsulykke i A/S Norsk Jernverk, idet en luke som han sto på under arbeidet, falt ned på grunn av defekte hengsler. Han har fått yrkesskadetrygd etter lov av 12. desember 1958.

Etter ulykken ble det satt i gang politietterforskning, og de ansvarlige for tilsynet med luken ble av politiet den 7. oktober 1963 tildelt skriftlige advarsler for overtredelse av lov om arbeidervern av 7. desember 1956, § 5.

I lov om yrkesskadetrygd § 42 nr. 1 er bestemt at ulykker som går inn under loven, ikke medfører plikt for arbeidsgiveren, hans fullmektig eller arbeidsoppsynsmann, til å svare erstatning med mindre det godtgjøres ved straffedom at vedkommende har voldt skaden ved forsett eller grov uaktsomhet. Høyesterett har fastslått at personlig ansvar

er betinget av at vedkommende er straffedømt for forsettlig eller grovt uaktsom forvoldelse av selve legemsskaden. Det er ikke tilstrekkelig at han har gjort seg skyldig i straffbar forseelse i forhold som står i forbindelse med ulykken (Rt. 1917 side 956 og 1940 side 525).

Av hensyn til muligheten for å kunne fremme erstatningskrav mot arbeidsgiveren innbrakte A. v/advokat den 26. juni politiets avgjørelse for statsadvokaten. Statsadvokaten i Nordland avviste den 1. juli 1964 henvendelsen som for sent fremsatt. A. klaget deretter over avvisningen.

I brev til Riksadvokaten pekte jeg på at det ikke fremgikk av dokumentene at A. var underrettet om politiets avgjørelse av 7. oktober til en slik tid at han hadde noen mulighet for å søke avgjørelsen omgjort. Jeg viste i denne forbindelse til Riksadvokatens rundskriv av 29. november 1951 om straffeforfølgning av saker angående arbeidsulykker, hvor det bl. a. heter:

«Endel saker angående alvorlige arbeidsulykker som i løpet av siste år har vært påklaget til Riksadvokaten til overprøvelse — eller som jeg på annen måte er gjort kjent med — viser en tendens fra politiets side til i disse saker i for sterk grad å begrense etterforskningen til å søke klarlagt hvorvidt arbeidsgiveren — eller hans ledende underordnede — har gjort seg skyldig i straffbar forseelse i forbindelse med ulykken (f. eks. strl. § 352, 1. ledd, strl. § 422 eller arbeidervernlovens § 51 nr. 1), mens spørsmålet om straffbar forvoldelse av selve legemsskaden skyves i bakgrunnen.

Jeg finner det derfor påkrevet å henlede oppmerksomheten på de nevnte bestemmelser om ansvarsbegrensning, og anmoder om at det ved straffeforfølgningen i disse saker tas tilstrekkelig hensyn til skadelidtes betydelige interesse av ved straffedom å få konstatert arbeidsgiverens eller hans ledende underordnedes mulige ansvar for skaden.»

Det ble videre pekt på at det ikke kunne sees om klageren ved politiavhøret var spurt om han begjærte tiltale og straff og heller ikke om han hadde noe borgerlig krav å gjøre gjeldende, jfr. påtaleinstruksens § 8. Etter påtaleinstruksens § 24 skal politiet sende melding når forfølgningen innstilles bl. a. til «klageren». Jeg kunne imidlertid ikke se at det forelå bestemmelser som dekket et tilfelle som det foreliggende, til tross for at det her måtte være behov for regler om melding til fornærmede, slik at han kunne ivareta sine interesser.

I påtegning av 11. mai 1965 uttalte Riksadvokaten:

«I forbindelse med den strafferettslige behandling av saker etter arbeids- og bedriftsulykker vil det ikke sjelden bli reist spørsmål om den skadelidtes straffeprosessuelle stilling, herunder påtalemyndighetens plikt til å gi underretning når en innledet straffeforfølgning frafalles.

Reglene om når slik underretning skal gis fremgår av straffeprosesslovens § 86, 2. ledd i. f., og påtaleinstruksens § 24. Den nevnte bestemmelse i straffeprosessloven foreskriver at «klageren» skal gis skriftlig underretning når en innledet straffeforfølgning frafalles eller innstilles. Påtaleinstruksens § 24 gir et tilsvarende påbud til påtalemyndigheten, og går dertil noe lenger idet det der er sagt at slik underretning også bør gis til andre enn klageren, hvis disse har begjært tiltale og straff i saken.

Med uttrykket «klager» i disse bestemmelser må i denne forbindelse forstås det samme som «fornærmet», jfr. Salomonsen, «Den norske straffeprosesslov med kommentar», note 5 til § 86.

Bortsett fra de tilfeller hvor påtaleinstruksen foreskriver melding til personer som har fremsatt begjæring om tiltale og straff, vil etter dette en skadelidt etter en arbeidsulykke ha krav på underretning om at straffeforfølgning innstilles eller frafalles når forfølgning har vært innledet mot noen etter straffebestemmelser som er av en slik natur at skadelidte kan sies å være fornærmet i relasjon til straffebudet, f. eks. ved siktelse etter straffelovens § 237.

Hvis derimot straffeforfølgningen som innstilles eller frafalles har vært innledet mot noen for overtredelse av straffebestemmelsene i lov om arbeidervern av 7. desember 1956 eller relevante forseelsesbestemmelser, f. eks. straffelovens § 352, 1. ledd eller § 422, vil det i relasjon til disse bestemmelser ikke være noen fornærmet i prosessuell forstand, og skadelidte vil ikke ha noe krav på underretning etter de siterte bestemmelser med mindre han uttrykkelig har begjært tiltale og straff.

For så vidt angår påbudet i påtaleinstruksens § 8, om at fornærmede skal forespørres om tiltale og straff begjæres og om vedkommende har noe borgerlig rettskrav som ønskes gjort gjeldende, må en tilsvarende forståelse av begrepet fornærmet legges til grunn.

Også i relasjon til den frist som overordnet påtalemyndighet etter straffeprosesslovens § 91 har til å omgjøre underordnet myndighets avgjørelse, vil det være avgjørende hvilke straffebestemmelser forfølgningen har vært innledet etter. Hvis forfølgningen gjelder forseelsesbestemmelser, vil avgjørelsen av tiltalespørsmålet høre under politimesterens påtalekompetanse, og utgangspunktet for beregning av 2 måneders-fristen i straffeprosesslovens § 91, er da antatt å være det tidspunkt da politimesterens beslutning om å innstille eller frafalle forfølgningen er meddelt den siktede.

Etter den ordning som således gjelder nu, vil skadelidte i saker etter arbeids- og bedriftsulykker ikke ha partsrettigheter i straffeprosessuell forstand når forfølgningen har vært konsentrert om forseelsesbestemmelsene i lov om arbeidervern av 7. desember 1956 eller i straffeloven. Innenfor den 6 måneders frist som er nevnt i straffelovens § 80, vil skadelidte dog ha mulighet til i en viss grad å øve innflytelse på sakens behandling ved å fremsette påtalebegjæring.

Spesielt på bakgrunn av den betydelige erstatningsrettslige interesse en tilskadekommet kan ha i saker av denne art, kan det sies at ordningen i visse tilfelle kan virke utilfredsstillende. Det er da også en utbredt praksis at skadelidte i arbeidsulykkessaker faktisk gis underretning om straffesakens avgjørelse, også når en innledet forfølgning frafalles eller innstilles, også i de tilfeller hvor vedkommende etter det anførte ikke har noe krav på slik underretning.

De spørsmål som her er omtalt, er for tiden under drøftelse i straffeprosesslovkomitéen, men det kan også være aktuelt å ta spørsmålene opp i forbindelse med den pågående drøftelse om endringer i påtaleinstruksen.

Arbeidet med en ajourføring av mine rundskriv av 15/3 1950 og 29/11 1951 vedrørende etterforskning av straffesaker etter arbeidsulykker vil bli tatt opp.»

Som nevnt hadde statsadvokaten funnet at forfølgningen ikke kunne gjenopptas, og jeg ba derfor klarlagt om Riksadvokaten var enig i dette. Hvis Riksadvokaten mente det fremdeles var adgang til å reise straffesak mot de anmeldte, ba jeg påtalespørsmålet avgjort i realiteten.

Det ble i denne forbindelse innhentet forklaring fra vedkommende politimann, som opplyste at klageren var gjort kjent med politiets avgjørelse i oktober 1963.

Riksadvokaten uttalte deretter at adgangen til å reise straffesak var bortfalt fordi A. ikke hadde overholdt 6 månedersfristen i straffelovens § 80 for å begjære påtale, og at adgangen til å gjenoppta forfølgningen var avskåret på grunn av bestemmelsen i straffeprosesslovens § 91.

Etter det som forelå, måtte jeg legge til grunn at fristen for å begjære tiltale eller reise privat straffesak, var utløpt. Dette ble meddelt klageren, og jeg nevnte samtidig at den eneste mulighet som nå sto åpen siden A/S Norsk Jernverk ikke var villig til å yte erstatning, var å søke billighetserstatning av staten.

I brev av 27. august 1965 til Riksadvokaten uttalte jeg at det ville være rimelig om skadelidte i disse sakene ble gitt nødvendig orientering av politiet for å kunne ivareta sine interesser, siden skadelidtes erstatningskrav mot arbeidsgiveren etter yrkesskadetrygdlovens § 42 nr. 1 avhenger av utfallet av en eventuell straffesak. De någjeldende regler gir ikke noen tilfredsstillende løsning her. Siden Riksadvokaten var oppmerksom på forholdet, som også var tatt opp av Straffeprosesslovkomitéen og muligens ville bli behandlet i forbindelse med revisjon av påtaleinstruksen, fant jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på spørsmålet.

12.

Påtaleunnlatelse i forseelsessaker der tilståelse ikke foreligger.

(Sak 584/64.)

En serveringsdame, A., klaget ved advokat over at politiet hadde tildelt henne en advarsel (påtaleunnlatelse) for forseelse mot alkoholovens § 21, siste ledd, jfr. § 47, — skjenking av øl «til noen som åpenbart er under 18 år». Avgjørelsen hadde vært innbrakt for statsadvokat og riksadvokat, som ikke fant grunn til å omgjøre den. A. nektet seg straffskyldig, og hennes advokat gjorde sterkt gjeldende at opplysningene i saken ikke var tilstrekkelige til å vise at straffskyld forelå. Advokaten mente derfor at saken burde ha vært henlagt etter bevisets stilling. Dersom politiet ikke fant å kunne gjøre dette, mente han at forelegg burde vært utferdiget, slik at A. kunne ha fått saken rettslig prøvet. Han anførte i den forbindelse bl. a.:

«A. er altså meddelt påtaleunnlatelse m/advarsel for påstått forseelse mot alkoholovens § 47, jfr. § 21, siste ledd. Som kjent er der ikke adgang til å innbringe en slik påtaleunnlatelse for domstolene. Man har altså ingen annen adgang til å få overprøvet politiets vurdering enn den som ligger i adgangen til klage overfor overordnet påtalemyndighet. Og den overordnede påtalemyndighet har intet annet materiale å bygge på enn det som står skrevet i etterforskningsdokumentene.

Generelt må man vel si at dette system er meget lite betryggende, og det kan vel også sies at påtaleunnlatelse m/advarsel bare bør benyttes i de helt klare tilfeller. Det bør vel også bare benyttes i de tilfelle der en advarsel ikke vil ha en særlig infamerende karakter for den som blir meddelt advarselen.

I nærværende tilfelle har man da den situasjon at A. i sitt arbeid hevdes å ha brutt en meget viktig bestemmelse, og det er klart at et slikt brudd vil ha vesentlig innflytelse på tillitsforholdet mellom henne og hennes arbeidsgiver. Det vil også kunne ha avgjørende betydning hvis A. en gang skulle søke arbeid som serveringsdame et annet sted.

Dette er forklaringen til at A. inntrengende har bedt om — dersom saken ikke henlegges — at hun får adgang til rettslig prøvning ved at forelegg blir utferdiget. — — —.»

Det foreliggende dokumentmateriale ga etter min mening ikke tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om siktede hadde gjort seg skyldig i straffbar overtredelse av alkoholovens § 21, siste ledd. Det var i dokumentene ikke opplyst noe om hvorvidt polititjenestemennene under den restaurantkontroll som var foretatt, hadde grepet inn fordi de etter utseendet av den gutt som var skjenket øl, hadde fått det umiddelbare inntrykk at han måtte være under 18 år, eller om de etter annet kjennskap til ham antok at så var til-

felle. Jeg foranlediget derfor bevismaterialet supplert ved tilleggsforklaringer fra de to polititjenestemenn som hadde behandlet saken. Etter de opplysninger som disse ga, fant jeg ikke at det var holdepunkt for å anta at politiets bevisbedømmelse var feilaktig. Etter min mening var det imidlertid en mangel at ikke hele det grunnlag politiet bygget på da advarselen ble meddelt, fremgikk av dokumentene. Både for siktedes bedømmelse av om det kan tjene til noe å innbringe en advarsel som politiet har gitt, for statsadvokat og riksadvokat og for påtalemyndighetens overprøvelse av om bevisene for straffskyld er tilstrekkelige, vil det være av betydning at grunnlaget for avgjørelsen foreligger i skriftlig form.

Riksadvokaten opplyste at det ved avgjørelsen av om forelegg eller påtaleunnlatelse skal benyttes, etter vanlig praksis ikke blir tatt hensyn til om siktede har erkjent seg straffskyldig, når politiet først mener at det foreligger bevis for hans skyld. Han viste til at en siktet som hevder at han ikke er skyldig i en forbrytelse som påtale er unnlatt for, etter straffeprosesslovens § 85, siste ledd, kan kreve at påtalemyndigheten innbringer saken for retten, om den ikke frafaller siktelsen. Straffelovrådet hadde i sin innstilling om betinget dom m. v., avgitt i oktober 1952, drøftet om denne ordning burde lovfestes også for forseelsessaker, men fant ikke grunn til å tilrå dette da det etter rådets mening kunne føre til at domstolene i utrengsmål ble beskjeftiget med bagatellsaker. Rådet var kjent med politiets praksis i forseelsessakene.

Jeg fant å burde ta opp med Riksadvokaten spørsmålet om det ikke var grunn for politiet til i alle fall å vise varsomhet med å nytte påtaleunnlatelse/advarsel når tilståelse ikke foreligger og det gjelder saker som kan ha vesentlig betydning for siktede. Forholdet måtte i tilfelle kunne ordnes administrativt gjennom retningslinjer fra Riksadvokaten. Også forseelsessaker kan være av den karakter at politiets avgjørelse av skyldspørsmålet kan ha så vidtrekkende betydning for siktede at det kan virke lite rimelig å avskjære ham fra å få prøvet saken for retten. I den foreliggende sak var forholdet, hensett til siktedes yrke, alvorlig.

Fra et rettssikkerhetssynspunkt var det etter min mening betenkelig at siktede i slike tilfeller skulle være henvist til en administrativ avgjørelse av skyldspørsmålet, uten adgang til å få saken prøvet for domstolene. Jeg viste også til at Riksadvokaten hadde uttalt «at riksadvokatembetet gjennom tidene hadde funnet det riktig å være noe tilbakeholdende med å omgjøre advarsler for forseelser som kommer opp under kontrollsaker som hører under politiet». Så vidt jeg forsto, innebar dette at heller ikke administrativ klage til Riksadvokaten medførte fullstendig prøvelse av politiets beslutning.

Riksadvokaten forela spørsmålet for politimestrene i Stavanger, Bergen, Trondheim og Oslo og uttalte deretter bl. a.:

«På grunnlag av de innhentede opplysninger finner jeg det av praktiske grunner vanskelig og til dels betenkelig å binde politiets adgang til i form av advarsel å avgjøre saken med påtaleunnlatelse i de mange tilfelle en person som er siktet for en forseelse mener at det for ham er av særlig betydning å unngå en slik avgjørelse.

Når det gjelder spørsmålet om å gi slike retningslinjer som antydet i herr sivilombudsmannens brev av 20. november f. å. vil jeg gjerne se saken litt an før jeg tar noen endelig avgjørelse.»

I en senere uttalelse har Riksadvokaten anført:

«Som fremholdt i mitt brev av 26. mars d. å. er det et meget stort antall saker som årlig avgjøres ved påtaleunnlatelse og advarsel av politiet. Dersom det gis retningslinjer om ikke å benytte påtaleunnlatelse i forseelsessaker der tilståelse ikke foreligger og saken «har vesentlig betydning for siktede», er jeg bl. a. redd for at i praksis vil et meget stort antall saker komme inn under denne karakteristikk — og da særlig mange trafikksaker —, og at politiet som fra før er overbebyrdet med arbeid vil få det enda verre. Å formulere brukbare retningslinjer finner jeg i det hele meget vanskelig og vil gjerne fortsatt få lov til å ha spørsmålet til observasjon for om mulig å samle ytterligere erfaringer.»

13.

Spørsmål om Riksskattestyret har plikt til å gi forhåndsuttalelse om skattespørsmål.

(Sak 493/65.)

En advokat klaget på vegne av en klient over at Riksskattestyret ikke ville gi forhåndsuttalelse om hvordan en påtenkt utparsellering med bortfeste av et tomteareal ville bli bedømt skattemessig. Advokaten hadde i sin henvendelse til Riksskattestyret gjort rede for hvordan ordningen var tenkt gjennomført. Festeren skulle svare en grunnavgift pr. år, fastsatt til 4 pst. av takstsummen og regulerbar hvert 5. år. Ved festeforholdets inngåelse skulle festeren mot pant i grunnavgiftsrettighetene yte grunneieren et lån svarende til takstsummen på arealet og regulerbar rente. Pantelånet var rentebærende med 4 pst. p. a. og uoppsigelig fra långiverens side, men kunne oppsis med 2 års varsel

av låntageren. Det forfalt til innfrielse uten forutgående oppsigelse etter 30 til 40 år.

Riksskattestyret hadde i sitt svar bl. a. anført:

«Da forespørselen ikke gjelder et aktuelt ligningstilfelle finner en etter omstendighetene ikke å burde gi noen bestemt uttalelse, men skal bemerke at det må regnes med muligheten at man skattemessig vil vurdere forholdet som avhendelse med adgang til gevinstbeskatning etter landsskattelovens § 43 siste ledd hvor gevinstberegningen vil bli foretatt med utgangspunkt i det angitte lånebeløp. En viser for øvrig til upåanket dom i utvalg i 1964 side 31.»

I en ny henvendelse til Riksskattestyret anførte advokaten at det tilfelle som var omhandlet i nevnte dom, hadde en feste- og lånetid på 99 + 99 år og således på et vesentlig punkt var forskjellig fra forholdet i den foreliggende sak. Riksskattestyret fastholdt at det ikke fant å burde gi forhåndsuttalelse om en ordning som den påtenkte.

Advokaten anførte i klagen at når spørsmålet var stillet, måtte Riksskattestyret ha plikt til å ta standpunkt til det.

Skattedirektøren ga på anmodning en redegjørelse for de retningslinjer som følges ved forhåndsuttalelser i skattespørsmål. Han pekte først på at forholdet ikke er regulert ved lov eller vedtekter og heller ikke i noen intern instruks. Videre viste han til at Riksskattestyrets uttalelser ikke er bindende hverken for skattytere eller ligningsmyndighetene, men at forhåndsuttalelser fra Skattedirektøren i stor utstrekning vil bli fulgt. Dette måtte det tas hensyn til ved vurderingen av om og eventuelt i hvilken form forhåndsuttalelse burde gis. Videre uttalte Skattedirektøren:

«Skattedirektøren gir i første rekke veiledende uttalelser om rene skatterettsspørsmål, og om anvendelsen av rettsreglene på inntrådte konkrete ligningstilfelle. Så vidt komplisert som skatteretten er, og så vidt uensartede og mangslungne de forhold er som den skal anvendes på, er det imidlertid erkjent at det ut fra samfunnsmessige hensyn også er behov for rettledning om skattemessige konsekvenser av påtenkte disposisjoner. Forespørsler herom innkommer dels gjennom lokale ligningsmyndigheter og dels direkte fra skattytere, deres representanter, og også fra andre offentlige myndigheter. Det har vært praksis gjennom mange år at slike henvendelser tas under behandling. Generelt kan sies at på forespørsler som har ligningsmessig interesse gis det nærmere uttalelse, medmindre det foreligger spesiell grunn til ikke å gi noen uttalelse. Det siste vil særlig gjelde tilfeller med sterkt skjønnsmessige vurderinger, forhold hvor lokalkjennskap er av vesentlig betydning, og forhold hvis alminnelige rettslige karakteristikk er tvilsom og best egner seg for avklaring etter at angjeldende disposisjoner er foretatt. Det gis normalt ikke uttalelse til skattytere vedrørende saker som står for domstolene, og det unngås i alminnelighet å gi nærmere forhåndsuttalelse om tilsvarende skatterettsspørsmål. Også ellers kan saken finnes å være så tvilsom at man ikke vil gi noen bestemt forhåndsuttalelse om påtenkte transaksjoner. En skal videre for ordens skyld nevne at det neppe vil kunne komme på tale som ledd i en forhåndsuttalelse til en skattyter å gi noen større utredning om et omfattende sakskompleks.

En tillater seg til slutt å peke på at i Sverige, hvor man har en ordning med bindende forhåndsuttalelser, har ikke vedkommende myndighet, Riksskattenämnden, noen ubetinget plikt til å avgi «förhandsbesked i taxeringsfrågor», jfr. «Skatte- och taxeringsförfattningarne» utg. 1964 s. 403.»

Det var etter min mening ingen feil at Skattedirektøren ikke fant å burde gi en bestemt uttalelse i saken ut over det som var sagt i svaret til advokaten. Selve ordningen av skatteadministrasjonen tilsier at Skattedirektøren viser varsomhet med å gi uttalelse til skattytere om hvorledes et påtenkt forhold bør bedømmes skattemessig, dersom det gjennomføres. Det hører under de lokale skattemyndigheter å ta avgjørelse i aktuelle skattespørsmål når ligningen skal behandles, og Riksskattestyret må også ta hensyn til sin oppgave som ankeinstans.

14.

Krav om erstatning for råteskader på hus, oppført etter Boligdirektoratets tegninger og arbeidsbeskrivelse. Sakkyndig uttalelse.

(Sak 241/65.)

A. klaget på egne vegne og på vegne av andre huseiere over at Boligdirektoratet hadde avslått å erkjenne ansvar for råteskade som var oppstått på deres hus og som han mente skyldtes mangelfulle tegninger og arbeidsbeskrivelser fra direktoratet.

Skadene var den 28. april 1964 besiktiget av en takstinspektør ved Husbankens hovedkontor, som i sin rapport bl. a. hadde anført:

«Råteskadene skyldtes i alle tilfeller kondens på grunn av utilstrekkelig gjennomluftning av takverket og var særlig utpreget ved pipevekslinger og møne — — —. I to av husene, hvor takbordene var fjernet og reparasjon igangsatt, viste det seg at mineralullmattene delvis var stuvet oppunder bordtaket ved mønet, og hindret luftveksel. Luftspalte ved sperreboder var ikke gjennomført på alle husene.»

Husene var oppført etter Boligdirektoratets tegninger, hustype nr. 507, og det var på det rene at hverken tegninger eller arbeidsbeskrivelsen ga anvisning på ventilasjon av takverket. Klageren mente at Boligdirektoratet under disse forhold måtte være ansvarlig for

feilen. Tegningene var grunnlaget for de lån som var opptatt og også for den bygningsmessige kontroll.

Klageren hadde opprinnelig fremsatt erstatningskravet overfor Husbanken og den gang bl. a. anført at ingen sakkyndige, heller ikke Boligdirektoratet, på det tidspunkt da husene ble bygget kunne ha gitt noe råd om hvordan slike skader kunne avverges. Byggmesteren manglet detaljerte planer og fant det nærliggende å isolere taket omtrent på samme måte som veggene. Jeg viste i et brev til klageren bl. a. til at Boligdirektoratet antok at mattene var stuet opp under bordtaket og hindret luftveksling, og ba opplyst om isolasjonsmattene var lagt slik som nevnt av Boligdirektoratet. I tilfelle ble klageren bedt om å begrunne nærmere hvorfor han mente at direktoratet var ansvarlig for at byggmesteren i mangel av detaljerte planer hadde lagt mattene slik at ventilasjonen ble hindret. Det ble bedt opplyst om det var rettet noen forespørsel til Boligdirektoratet, eller om krav utelukkende bygget på at tegningene ikke hadde noen detaljbeskrivelse om hvordan mattene skulle legges.

Klageren bekreftet at det ikke ble rettet noen forespørsel til Boligdirektoratet under oppførelsen av huset og anførte for øvrig:

«Jeg bygger mitt krav på at Boligdirektoratet, som den planleggende og rådgivende instans som satt inne med alle kunnskaper om de den gang nye byggematerialer, ved å fortie et viktig råd i angjeldende sak har satt store verdier på spill for sine klienter.

Da det dreier seg om hittil ukjente materialer og nye byggemåter hvor der foreligger meget begrensete og spredte erfaringer, må det være uriktig å belaste byggmesteren for den oppståtte feil. Han må kunne kreve klare tegninger og beskrivelser. Det må også de stedlige byggemyndigheter som skal foreta den offentlige kontroll av byggearbeidenes godhet.

Ingen av de nevnte instanser kan sees å ha fått noen som helst orientering om ventilasjon under takbordene på det tidspunkt da våre hus ble bygget. Heri består etter vår mening Boligdirektoratets forsømmelse.

Vi har således før vi foretok innflytting i husene fått byggemyndighetenes godkjennelse av byggets riktige utførelse i form av f e r d i g a t t e s t. Kopi av sådan ferdigattest vedlegges.»

Klagen ble forelagt for Kommunal- og arbeidsdepartementet, som bl. a. uttalte:

«Boligdirektoratet mener at det materiale av tegninger og beskrivelse som ble levert som typetegninger var fyldestgjørende og med hensyn til teknisk standard minst svarte til det som vanligvis ble levert fra private arkitektkontorer. Det er ikke mulig å gi anvisninger på hvordan alle ting i et hus skal utføres. Det må overlates til dem som har ansvaret for oppførelsen av huset å finne den praktiske løsning på mange av de tekniske spørsmål som måtte reise seg under arbeidet. Her kommer bygningsvesenet med dets kontrollører og den utførende byggmester inn i bildet. Etter det som er anført foran mener Boligdirektoratet at både bygningsvesen og byggmester så sent som i 1953/54 skulle vært à jour med spørsmålet om hvordan et kaldt tak skal utføres.»

Siden tegningene og beskrivelsene ikke ga noen rettledning om hvordan ventilasjonsarbeidet skulle utføres, fant jeg grunn til å innhente sakkyndig uttalelse fra Norges byggforskningsinstitutt. Byggforskningsinstituttet stillet i sin uttalelse av 16. juli 1965 opp tre spørsmål og anførte bl. a.:

«1) Kunne man anse prinsippet for konstruksjon av kalde tak kjent blant byggmestre i 1953/54?

Dette spørsmål kan vi dessverre ikke besvare avgjort med ja eller nei. Vi tror imidlertid at de følgende bemerkninger kan belyse saken.

Yttertak direkte mot oppvarmet rom, såkalt «kalde tak», er en spesiell konstruksjon som må utføres meget omsorgsfullt dersom den skal fungere riktig. Det prinsipp en utførte disse tak etter var i 1953/54 i alle fall kjent blant de prosjekterende. — — — Prinsippet ble brukt allerede i 30-årene. Prinsippet er å holde den ytre takflate kald (mest mulig lik et tak over et uinnredet og godt ventilert loft). For å oppnå dette ble innertaket isolert. For å hindre fuktighet fra rommet i å trenge gjennom innertaket og å kondensere i taket, ble det lagt en dampsperre på undersiden av taket. For å holde temperaturen på takflaten nede ble det foreskrevet at det skulle være et godt ventilert rom mellom det ytre og indre tak.

Det ble den gang lagt stor vekt på en effektiv ventilasjon. Denne var ikke alltid så enkel å gjennomføre. Ved utvekslinger for piper og kanaler ble ofte kanalene sperret, og ved litt slurv eller uhell i arbeidet kunne f. eks. isolasjonsmattene forskyve seg og delvis sperre ventilasjonsåpningene. Det ble ofte glemt å sørge for inntaksåpninger i raftet.

I dag kan man si at det ble satt for stor lit til en ventilasjon som man i virkeligheten kjente lite til hvordan ville fungere når den var mest nødvendig.

— — — — — — — — — — — — —

På den tid det her er tale om var det ikke så sjelden at det ble brukt papp med for dårlig diffusjonsmotstand. Slurv ved tetting i pappskjøter, tilslutting til vegger, piper, elektrikerrør o. l. forekommer fremdeles. — — — —

I takstinspektør . . .s rapport fremgår det at matter var stuvet oppunder takflaten, at ventilasjonen var sperret ved piper etc., og at det må ha vært ventilasjonsåpninger ved sperrehodene for noen hus. Dette tyder på at man har vært oppmerksom på prinsippet for gjennomluftning, men at de samme slurvefeil som er vanlig i dag, er gjort.

2) Var det faglig forsvarlig av Boligdirektoratet ved utgivelse av typetegningene med tilhørende arbeidsbeskrivelse A og B å forutsette at prinsippene for konstruk-

sjon av ventilerte tak («kalde tak») var alminnelig kjent blant byggmestre i 1953/54?

Vi kan ikke uttale oss om denne forutsetning var faglig forsvarlig. Selv om hovedprinsippet for utførelsen av den omhandlete takkonstruksjon kan sies å ha vært kjent blant byggmestrene på dette tidspunkt, antar vi at det var ønskelig å poengtere detaljutførelsen på så vel tegninger som i beskrivelse for å sikre en best mulig utførelse. Dette mener vi fortsatt er ønskelig uansett hvor innarbeidet prinsippene blir.

3) Svarte det materialet av tegninger og beskrivelser som ble levert, minst til det som ble levert fra private arkitektkontorer?

Vi kjenner selvsagt ikke til alle arkitektfirmaers praksis, men i det store og hele må dette spørsmål besvares med ja. Vi avslutter nettopp en produksjonsteknisk undersøkelse av småhusbygging. Vi har her erfart at et tegningsmateriale slik som Boligdirektoratet leverte det i 1953/54 er langt bedre enn det meste av det vi ved den nevnte undersøkelse har funnet på byggeplassene. — — — — —»

Instituttet gjorde til slutt «oppmerksom på at skader som de omtalte, dessverre ikke har har vært sjeldne».

Jeg fant etter det som forelå, ikke at det var grunnlag for å fastslå at det var begått noen erstatningsbetingende feil fra Boligdirektoratets side i saken. Ved vurderingen ble det bl. a. lagt vekt på den siterte uttalelse fra Norges byggforskningsinstitutt om at de tegninger og beskrivelser direktoratet leverte, minst svarte til det som ble levert fra private arkitektkontorer. Under disse omstendigheter kunne det ikke reises innvendinger mot at Boligdirektoratet hadde avslått erstatningskravet. Jeg pekte overfor klageren på at erstatningsspørsmålet kunne bringes inn for domstolene.

Det tilføyes at Husbanken har sagt seg villig til å bistå de skadelidende ved å yte et passende tillegg til det rentebærende lån til dekning av reparasjonsutgiftene.

15.

Antatt at trygdekasse hadde adgang til å inngå kontrakt om sykekjøring med en enkelt drosjeeier. Uttalt at det burde gjøres klarere at kontrakten ikke ga drosjeeieren monopol på sykekjøring.

(Sak 595/64.)

På vegne av flere drosjeeiere i kommunen klaget drosjeeier A. over at det mellom trygdekassen og en annen drosjeeier, B., var opprettet kontrakt om sykekjøringen i distriktet — såkalt skysskafferkontrakt. Kontrakten var godkjent av Rikstrygdeverket, og klageren forsto det slik at trygdede som hadde behov for drosje til og fra sykehus, hadde plikt til å benytte B.s vogn. Som følge av ordningen hadde de andre drosjeeiere mistet en stor del av sykekjøringen, som var den viktigste del av drosjekjøringen i kommunen. Klageren mente at ordningen innebar en ulovlig innskrenkning av de øvrige drosjeeieres bevillinger og hevdet også at det var svært tvilsomt om skysskafferkontrakten medførte noen besparelse for trygdekassen.

Spørsmålet om slike skysskafferkontrakters lovlighet i relasjon til samferdselsloven ble forelagt Samferdselsdepartementet, som uttalte at den inngåtte kontrakt ikke kunne antas å være i strid med samferdselsloven.

Jeg var enig i denne forståelse av samferdselsloven og fant ikke at det var noe til hinder for at en trygdekasse inngår skysskafferkontrakt. Spørsmålet om det var praktisk og medførte besparelser for trygdekassen å opprette slike kontrakter, var et vurderingsspørsmål som trygdekassen selv best kunne bedømme i det konkrete tilfelle. Jeg fant ikke at det var grunnlag for å reise innvendinger mot at kontrakten var opprettet.

Jeg tok opp med Rikstrygdeverket spørsmålet om i n n h o l d e t av en bestemmelse i kontrakten var forenelig med syketrygdloven. Kontraktens punkt 2 lød slik:

«I henhold til kontrakten pålegges de trygdede som etter lov om syketrygd har krav på skyssgodtgjøring av trygdekassen, å benytte sjåfør B., når ekstraskyss er nødvendig, og i tilfelle det lar seg gjøre, gi varsel om syketransporten i god tid, helst dagen forut.»

Rikstrygdeverket uttalte om dette:

«En er enig i at punkt 2 i kontrakten har fått en mindre heldig utforming og at det kan misforstås derhen at et medlem som benytter annen skyss overhodet ikke får dekket sine nødvendige skyssutgifter.

Fra Rikstrygdeverkets side var det imidlertid en klar forutsetning at punktet ikke skulle gjøre noe inngrep i medlemmets rett til skyssgodtgjørelse etter syketrygdlovens § 57, men alene begrense skyssgodtgjørelsen til hva skyssen ville ha kostet om skysskafferen hadde vært benyttet. Dette er også i samsvar med det prinsipp som har fått sitt uttrykk i kommentarutgaven til syketrygdloven side 271 (2. utgave), hvorfra hitsettes:

> «Hvis trygdekassen har inngått slik kontrakt, vil den — hvis den trygdede benytter annet transportmiddel — kunne begrense sin godtgjørelse til hva trygdekassens skysskaffer kunne ha utført skyssen for, med mindre øyeblikkelig hjelp var nødvendig, og den trygdede på grunn av tilstanden ikke kunne vente på trygdekassens skysskaffer.»

For å unngå ytterligere misforståelser vil en ta opp spørsmålet om endring av ordlyden i kontraktens punkt 2 med trygdekassen.»

Etter dette anførte jeg i brev av 12. november 1964 til klageren bl. a.:

«Den oppfatning som Rikstrygdeverket har gitt uttrykk for og som jeg er enig i, medfører at de trygdede også vil kunne benytte andre drosjer til syketransport, men at utgiftene til transporten som regel bare vil bli refundert av trygdekassen i den utstrekning de ikke overstiger det transporten ville kostet om skysskafferens drosje hadde vært benyttet.»

Rikstrygdeverket meddelte at det ville ta spørsmålet om endring av ordlyden opp med trygdekassen.

Klageren anførte i en ny henvendelse at Rikstrygdeverket overfor trygdekassen hadde foreslått en endring av bestemmelsen som ikke var tilfredsstillende, idet den i realiteten ikke avvek fra det opprinnelige kontraktutkast. Det nye forslag til punkt 2 lød slik:

«I henhold til kontrakten skal de trygdede som etter lov om syketrygd har krav på skyssgodtgjøring av trygdekassen fortrinnsvis benytte sjåfør N. N. når ekstraskyss er nødvendig, og i tilfelle det lar seg gjøre, gi varsel om syketransporten i god tid, helst dagen forut.»

Rikstrygdeverket fant ikke at klagerens nye henvendelse foranlediget ytterligere skritt fra Rikstrygdeverkets side. Det ble anført «at det vil være en nødvendig forutsetning for at en trygdekasse skal oppnå kontrakt med en skysskaffer at skysskafferen under ellers like vilkår sikres fortrinnsrett til å foreta syketransporter for kassens regning».

Rikstrygdeverket bekreftet imidlertid på min forespørsel at meningen ikke var å gjøre noen innskrenkning i det enkelte medlems rett til selv å velge skyssmiddel. Medlemmet skulle ha fri valgrett, men trygdekassen godtgjorde ikke kjøreutgiftene med et større beløp enn det ville ha kostet å bruke skysskafferens bil.

Etter min mening var den nye utforming av kontraktens punkt 2 ikke klar på dette punkt, og det kunne neppe utelukkes at misforståelser kunne oppstå. Overfor Rikstrygdeverket ga jeg derfor uttrykk for at det var grunn til å få klarere frem i kontrakten at det ikke dreiet seg om en plikt for de trygdede til å gi skysskafferens drosje fortrinnsrett. Jeg gjorde også klageren kjent med mitt syn og Rikstrygdeverkets fortolkning.

Klageren hadde også reist spørsmålet om det ikke ved opprettelse av skysskafferkontrakter burde være «adgang for alle ved offentlig utlysning å få søke om å få opprette slik kontrakt».

Det er ingen regler om plikt for en trygdekasse til å foreta offentlig utlysing når skysskafferkontrakt ønskes opprettet. Rikstrygdeverket meddelte til dette at vilkårene for godkjenning av slike kontrakter er skjerpet og anførte bl. a.:

«I tilfelle stedet har flere bevillingshavere, har en således krevet at den bevillingshaver trygdekassen slutter avtale med må ha utstyr som er vesentlig bedre egnet til syketransport enn det utstyr de øvrige bevillingshavere disponerer. Videre at utstyret til enhver tid skal holdes i den best mulige stand og at avtaler normalt ikke gis lenger oppsigelsestid enn 6 måneder. Trygdekassen er dermed — om den ønsker å inngå noen avtale — svært bundet.»

Under disse forhold og hensett til at det ikke foreligger bestemmelser som pålegger trygdekassene å foreta offentlig utlysing når skysskafferkontrakt ønskes opprettet, ga forholdet ikke grunn til noe mer fra min side.

16.

Lensmanns unnlatelse av å ta vare på vrakgods og treffe avgjørelse om utlevering til eier.
(Sak 573/65.)

A. klaget over lensmannens og politiets behandling av en anmodning fra ham om bistand til å få utlevert vrakgods som tilhørte ham og som var drevet inn på B.s eiendom. Bakgrunnen for klagen var denne:

A. meddelte den 4. november 1964 i brev til lensmannen at storm og sjøgang dagen før hadde revet opp plankedekket på hans kai og ødelagt en guanohjell, og at trevirket var drevet inn på B.s eiendom lengre inne i fjorden. B. hadde kjørt alle de ilanddrevne materialer opp til sitt hus og da A. krevde dem utlevert, hadde han svart at alt som drev i land på hans eiendom, var hans. A. skrev videre:

«Denne matrial representerer en verdi av flere hundrede kroner. Jeg har forstået gjeldende lov slik, at det skal varsles lensmannen når verdien av slik ilanddrevet er over kr. 10. Her blir ikke snakk om «berging» for trelasten drev av sjøen langt opp på gressmarken.

Jeg må tillate mig å be herr lensmannen sende sine folk hit med det aller første, så vi kan få trelasten utlevert før han finner på å sage den opp til brensel og er dette en straffbar handling, så forlanger jeg ham tiltalt og straffet etter norsk lov, for for ettertiden å undgå slike overgrep.

Har han i dette tilfelle eventuell rett til «bergerlønn» så skal vi selvfølgelig betale den — etter takst av myndighetene — — —.»

Lensmannen oversendte 6. november brevet til politimesteren i Y., som den 11. s. m. sendte saken tilbake til lensmannen «til etterforsking».

A. og B. ble avhørt av lensmannsbetjenten den 17. november. B. bekreftet at det under

stormen den 3. november drev en del materialrester i land på hans eiendom, «vesentlig bare biter i forskjellige lengder og dimensjoner». Dette hadde han kjørt opp til uthuset sitt og anså det for sitt. I fjæra lå det igjen noen kaidragere, boltet fast til kaistolper. Han sa at A. kunne komme og se på de tingene han hadde liggende, om han kjente noe igjen.

Lensmannsbetjenten bemerket til slutt i rapporten:

«Jeg besiktiget de materialene som anmeldte hadde stablet opp ved siden av sitt uthus. Disse består av meget varierende lengder og dimensjoner. Jeg skulle anta at det dreier seg om ett par hestelass. Mesteparten av denne material kan ikke benyttes til annet enn brensel. Anm. fikk beskjed om ikke å ta noe av materialene før forholdet er avgjort.»

Den 5. desember besluttet politimesteren å henlegge saken på grunn av bevisets stilling, og bemerket i henleggelsesbeslutningen som partene ble gjort kjent med:

«Hvis partene ikke kan komme til enighet om forholdet, må saken søkes løst ved sivilt søksmål.»

Før A. hadde fått underretning om henleggelsen, skrev han den 10. desember til politimesteren og meddelte at B. etter hvert hadde tilegnet seg alle materialene. Brevet sluttet slik:

«B. mener fremdeles, at — — — alt som driver på land på hans eiendom er hans, og vil intet bringe tilbake. Må derfor spørre Dem om jeg ikke med politiets hjelp har rett å få dette utlevert før han har brendt opp alt?

Håper på Deres svar med det første og at De gir lensmannen i X. den nødvendige beskjed.»

Den 11. desember mottok A. underretning om henleggelsen, og beklaget seg i brev av 16. s.m. til politimesteren over avgjørelsen. I brevet henviste han bl. a. til endringslov av 12. juni 1964 i lov om stranding og vrag av 20. juli 1893, som han mente B. hadde overtrådt.

Politimesteren fastholdt sin tidligere avgjørelse.

I brev av 29. desember skrev deretter lensmannen til B.:

«Under etterforskningssak er det fremkommet opplysning om at De har berget en hel del av disse materialer. Likeså er det fremkommet bevis for at disse materialer tilhører A.

Det er klart at disse materialer har De rettsplikt å utlevere til eieren og jeg henstiller på det instendigste til Dem å sørge for at A. får avhente dem. Det eneste som De har krav på er bergelønn. Hvor stor denne bergelønnen skal være, avhenger av det som partene blir enige om. Hvis det ikke kommer til enighet mellom partene, antar jeg at bergelønnen må fastsettes ved skjønn.

For at det kan unngås at det blir reist sivil rettssak med påløpende omkostninger for alle parter, ber jeg Dem om at De ordner Dem med A.»

Den 7. januar 1965 skrev lensmannen til A. således:

«I dag har B. vært på mitt kontor og han har uttalt at A. får hente vrakgodset hos B., det vrakgods som A. antar tilhører seg. B. har videre uttalt at han ikke mener seg forpliktet til å bringe vrakgodset til A.

B. har nemnt følgende vrakgods som han mener tilhører A.:

2 stkr. planker 2″×4″, 5 meters lengde
Diverse peler, rundtømmer, som er skrudd sammen med bolter.

Disse peler har B. berget og fortøyd i fjæra, hvor de beror til avhenting. B. har lovet at han ikke vil bruke ukvemsord i forbindelse med avhentingen i fjæra.»

I svarbrev av 29. januar til lensmannen anførte A. at de materialer B. hadde sagt at han kunne få hente, bare var en mindre del av det som var drevet i land.

Politimesterens henleggelsesbeslutning ble av A. forelagt for statsadvokaten og Riksadvokaten som stadfestet den.

Jeg forela klagen for politimesteren og lensmannen, og pekte på at A.s brev av 4. november 1964 først og fremst var en anmodning om bistand til å få utlevert de materialer som tilhørte ham og at spørsmålet om straffansvar bare var tatt opp rent subsidiært. Jeg ba om politimesterens og lensmannens uttalelse om hvorvidt forholdet til lov om stranding og vrak var overveiet.

Politimesteren opplyste i påtegning av 22. september 1965 at saken ved politikammeret hadde vært behandlet og vurdert som ren straffesak.

Lensmannen anførte i brev av 10. september 1965 at saken ble behandlet som ordinær etterforskningssak inntil den ble henlagt 5. desember 1964. Han anførte videre:

«En viser til at B.s forhold med de ilanddrevne materialer ikke ble meldt til meg som en sak om stranding og vrak etter loven av 20. juli 1893, §§ 6 og 7, slik som disse paragrafer lyder etter lovendringen av 12. juni 1964. Det vil sees at jeg etter henleggelsen som straffesak har fortsatt å behandle saken som et sivilrettslig forhold, jfr. mine skriv til B. av 29/12 1964 og til A. av 7/1 1965. Dessverre kom det ikke noe positivt resultat av mine forsøk på å bringe partene til å ordne seg i mindelighet. — —.»

Jeg bemerket at etter det som forelå, var det på det rene at det den 3. november 1964 drev i land på B.s eiendom i alle fall et par hestelass med planker og andre materialer. Det kunne ikke være tvilsomt og var heller ikke bestridt at disse trematerialer måtte anses som vrakgods.

B. hadde ikke sendt melding til lensmannen om vrakgodsfunnet, slik lovens § 6 i. f. påbyr. Dette var imidlertid uten betydning for lensmannens plikt til å ta seg av saken, idet han hadde fått nødvendig underretning fra A. Etter A.s fremstilling i brevet til lensmannen av 4. november 1964, kunne det ikke være tvilsomt at det dreiet seg om en sak som måtte løses etter reglene i vrakgodsloven, og i henhold til disse bestemmelser kunne lensmannen tatt denne side av saken under behandling uten å avvente etterforskningsordre. Er det på det rene hvem eieren er, har denne etter lovens § 6 krav på å få utlevert godset mot å dekke bergelønn, som lensmannen fastsetter. Ellers skal vrakgodset i henhold til lovens § 7 leveres til lensmannen eller denne sørge for avhenting av godset. Bare når lensmannen etter forholdene finner det praktisk og forsvarlig, kan han samtykke i at finneren oppbevarer dem. Så lenge B. fastholdt den oppfatning at de materialer han hadde kjørt opp til uthuset var å anse som hans, kunne det neppe anses forsvarlig å la ham oppbevare dem.

Det måtte etter min oppfatning anses som en feil at lensmannen ikke forlangte materialene utlevert og at han overlot til partene selv å finne en ordning på saken. At han senere søkte å bistå partene med å finne frem til en minnelig ordning, gjorde ingen forandring i dette. Det kunne ikke sees at lensmannen før i brevet av 29. desember hadde gjort det klart for B. at han ikke hadde krav på å få beholde noen del av vrakgodset, men bare på eventuell bergelønn.

Det var misvisende når lensmannen i sitt brev av 29. desember henviste partene til å få fastsatt eventuell bergelønn ved skjønn. Etter vrakgodslovens § 10 kan enhver part forlange at lensmannen fastsetter bergelønnen når verdien av det bergede ikke overstiger kr. 10 000.

Med hensyn til politimesterens forhold bemerket jeg at det når A.s brev av 4. november ble oversendt politimesteren, hadde vært grunn for denne til å peke på at saken som sak etter vrakgodsloven, lå under lensmannen og at lensmannen selv måtte avgjøre hva som skulle foretas for så vidt. Også etter A.s brev av 10. og 16. desember til politimesteren ville det ha vært nærliggende om politimesteren overfor lensmannen hadde pekt på dette, eventuelt gitt forholdsordre etter vrakgodslovens § 6. A. ba i begge brev om hjelp til å få sin eiendom tilbake.

Det var villedende når politimesteren i sin henleggelsesbeslutning av 5. desember og i sin påtegning av 18. desember ga uttrykk for at partene selv måtte løse saken ved sivilt søksmål.

Det var etter omstendighetene ikke grunn til å kritisere at saken ble henlagt som straffesak.

17.

Spørsmål om betydningen av at departementet hadde gitt sin godkjenning av læreransettelse, foretatt av styret for spesialskole, den form at departementet konstituerte ham som lærer.

(Sak 692/64.)

A., som var sjømannslærer ved en spesialskole, klaget gjennom den lærerorganisasjon han var tilsluttet, over at han ikke hadde fått regulert sin arbeidstid på samme måte som de øvrige yrkeslærere. Under behandlingen av saken ble det spørsmål om A. var konstituert eller fast ansatt som lærer. Kirke- og undervisningsdepartementet gjorde gjeldende at han bare var konstituert, mens han selv hevdet at han var fast ansatt.

Kirke- og undervisningsdepartementet opplyste at skolen er en selveiende institusjon med eget styre, men at den drives av staten. Etter plan for skolen, godkjent ved kgl. resolusjon av 17. september 1900, ansettes lærerne av «Bestyrelsen» med «Stadfæstelse af Skolestyret og Kirkedepartementet». At ansettelse av lærere skal godkjennes av departementet, er i samsvar med den alminnelige regel i lov om spesialskoler av 23. november 1951, § 9, siste ledd.

Det faktiske forhold vedrørende A.s ansettelse var følgende:

Posten som lærer i sjømannsfag ved skolen ble lyst ledig i 1957 av skolens ledelse, som også hadde utformet kunngjøringen. Saken var ikke på forhånd forelagt for departementet.

A. ble innstilt som nr. 1 av skolens daværende bestyrer. Etter styremøte den 12. august 1957 ble det i møteboken protokollert:

«— — — man behandlet:
— — —
3. Innstilling fra bestyreren om ansettelse av sjømannslærer. Han innstiller som nr. 1 ansøker nr. 12, A., som nr. 2 — — —. Styret sluttet seg til bestyrerens innstilling, hvoretter man omgående sendte saken til direktoratet.»

Kirke- og undervisningsdepartementet skrev i brev av 22. august 1957 til skolens styre:

«Departementet konstituerer i samsvar med skolens innstilling

A.

i ledig post som lærer i sjømannsfag ved . . . skole.

Han lønnes etter klasse 10 i Statens lønnsregulativ med ansiennitet fra 1. august 1957.»

Departementet sendte ingen meddelelse direkte til A., men forutsatte at han skulle få underretning fra skolens styre. Skolens bestyrer underrettet A. om at han var ansatt, men nevnte ikke noe om at departementet hadde brukt uttrykket «konstituerer». Først under behandlingen av klagesaken ble han kjent med at departementet anså ham for konstituert.

Departementet anførte at det var i samsvar med praksis den gang når melding om konstitusjonen bare ble sendt skolens styre. Forutsetningen var at styret skulle underrette læreren om departementets avgjørelse. Denne praksis er senere endret slik at den tilsatte nå får underretning direkte fra departementet. Når A. ikke fikk melding fra skolens styre om at han var konstituert, måtte det etter departementets oppfatning bero på en misforståelse fra styrets side.

Som begrunnelse for at A. bare ble konstituert, anførte departementet at A. ikke har pedagogisk utdannelse, men bare styrmanns- og skipsfører-eksamen. I et senere brev anførte departementet videre:

«— — — Selv om styret ved skolen har den formelle tilsettingsrett av lærere, har det imidlertid, etter departementets oppfatning, ikke anledning til å tilsette lærere som ikke fyller de krav til utdanning som gjelder til enhver tid, jfr. lov om spesialskoler av 23. november 1951 § 9 slik denne bestemmelse lød før endringene 16. juni 1961 og 14. juni 1963. Når departementet i sin godkjenning av styrets tilsetting brukte konstitusjonsformen, var dette i samsvar med gjeldende praksis i saker som gjaldt tilsetting av lærere og funksjonærer ved spesialskolene. Det var derfor forutsetningen at A. ikke kunne få noen fast tilknytning til skolen som lærer og at saken av skolen, eventuelt av styret, skulle tas opp igjen. — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

Når konstitusjonsformen ble brukt i saken om godkjenning av A., var det også ut fra en vurdering av undervisningsopplegget ved skolen, idet man i en overgangstid ikke ønsket å være bundet til bestemte stillinger eller ved fast tilsatte lærere. — — —.»

Skolens bestyrer på det tidspunkt da tilsettingen ble foretatt, uttalte bl. a.:

«Når det gjelder ansettelsen av A. nevner jeg at det er skolens styre som ansetter personalet. For styrerens vedkommende med godkjenning i statsråd, for lærernes vedkommende med godkjenning av departementet, de øvrige med godkjenning av skoledirektøren.

— — — — — — — — — — — — —

Da posten ble utlyst i 1957, ble den avertert på vanlig måte som fast. A. ble av meg innstilt som nr. 1 og ansatt av styret. Hva departementet mener med konstitusjon «i samsvar med skolens innstilling» er temmelig uforståelig. Som tidligere nevnt er det styret som ansetter, departementet godkjenner. Etter min oppfatning har ikke departementet noen rett til å frata styret den myndighet det har etter statuttene. Det har heller ikke rett til uten videre å forandre en avertert fast stilling til konstitusjon. Det måtte i tilfelle være gjort i samråd med skolens styre og før posten ble avertert. — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

Jeg anser fremdeles A.s ansettelse i orden.

For A.s vedkommende er saken klar. Han har søkt posten etter avertissement, blitt ansatt av rette vedkommende og fått melding om det av meg.»

Jeg viste i min uttalelse til at det var skolens styre som hadde ansettelsesmyndigheten, men at styrets vedtak i ansettelsessaker trengte godkjenning av departementet. Det ville vært klarere om styret uttrykkelig hadde formet sitt vedtak som et vedtak om ansettelse, i stedet for å slutte seg til bestyrerens innstilling. Noen forskjell i realiteten kunne dette imidlertid ikke medføre.

Det måtte antas at departementet kunne ha nektet å godkjenne fast ansettelse av A. og henvist styret til å nytte konstitusjonsformen. I departementets brev til skolen var det imidlertid ikke gjort klart at styrets vedtak om ansettelse ikke var godkjent. Uttrykksmåten «i samsvar med skolens innstilling» måtte naturlig oppfattes slik at det forelå overensstemmelse. Etter det som var anført av daværende skolebestyrer, måtte det legges til grunn at skolen også hadde forstått departementets brev på denne måten og at A. derfor fikk meddelelse om at han var ansatt. Var det så at departementet på dette punkt var uenig med styret, ville det vært grunn til å markere dette tydeligere.

Når ansettelsesmyndigheten ikke hadde vært oppmerksom på at departementets avgjørelse innebar en realitetsforandring i forhold til styrets vedtak og derfor underrettet A. om at han var ansatt, kunne det under de foreliggende omstendigheter neppe gjøres gjeldende overfor ham at han bare var konstituert.

For så vidt arbeidstidsspørsmålet angikk fant jeg på grunn av spesielle forhold ved sjømannslærerstillingen at det ikke kunne reises innvendinger mot departementets standpunkt. Spørsmålet om konstitusjon eller fast

ansettelse hadde i denne forbindelse ikke betydning.

18.

Lufting av pasienter på Fengselssykehusets vaktsal.

(Sak 400/65.)

A., som var pasient ved Fengselssykehuset og anbrakt i vaktsalen, klaget over at han ikke hadde fått komme ut i friluft på tre måneder, og nevnte samtidig at en annen pasient ikke hadde fått være ute på 11 måneder. Han anførte at det var pasienter med dårlige nerver som ble anbrakt i vaktsalen og at det virket stikk imot sin hensikt å holde dem innenfor fire vegger over et langt tidsrom.

Jeg forela klagen for overlegen ved Fengselssykehuset og direktøren ved Oslo kretsfengsel som bestyrer av Fengselssykehuset, og pekte spesielt på bestemmelsen i fengselsreglementets § 62. 2. Det heter her at innsatte som ellers oppholder seg innendørs hele dagen, så vidt mulig skal få være ute i friluft en time hver dag. Det ble bedt opplyst om det var andre bestemmelser om opphold i friluft for pasienter i Fengselssykehuset og vist til en tidligere klage, der en annen pasient, B., som var anbrakt i vaktsalen, opplyste at han hadde vært der i et år «uten å få luft».

Direktøren for Oslo kretsfengsel opplyste i sin uttalelse at det ikke var gitt særlige regler for lufting av pasienter i Fengselssykehuset. Oppegående, vanlige pasienter fikk imidlertid i samsvar med bestemmelsen i fengselsreglementets § 62. 2 være i friluft hver dag under oppsikt. Direktøren uttalte videre:

«For de vanskeligere innsatte — psykopater etc. anbrakt i sykehusets vaktsal — er forholdet imidlertid at lufting er umulig. Faren for at de under lufting kan få tak i ting som kan brukes til selvbeskadigelser er for stor. Disse innsatte er for det meste oppegående, og i tilknytning til vaktsalen finnes det en dagligstue hvor de kan oppholde seg. Opphold på vaktsalen varer for øvrig ikke lenger enn nødvendig.

Det er beklagelig at en innsatt som omhandlet i herr Ombudsmannens brev, kan måtte være på vaktsalen i ca. 1 år uten å komme i friluft. Helt riktig er imidlertid ikke de opplysninger vedkommende innsatte har gitt. Han kom inn i fengslet 1. juni 1964, men har to ganger hatt permisjon av 3 dagers varighet, nemlig i julen og i pinsen, og fengslet har foreslått for Fengselsstyret at han gis adgang til å være sammen med sine foreldre i 3 uker i foreldrenes ferie i sommer. Det har for øvrig vært meningen at oppholdet i Oslo kretsfengsel for denne innsattes vedkommende skulle være midlertidig, men det har hittil ikke vært mulig å finne en egnet institusjon som vil motta ham.»

Så langvarig som opphold på vaktsalen etter det opplyste iblant kunne bli, fant jeg det riktig å forelegge saken for Fengselsstyret. Jeg anførte at hensynet til lufting ute utvilsomt måtte vike der det var reell fare for selvbeskadigelse. Selv om det var så at det var vanskeligere innsatte som ble anbrakt på vaktsalen, gikk jeg ut fra at faren for at de kunne komme til å skade seg selv, ikke var like stor for dem alle. Etter det som var opplyst, ble det imidlertid, så vidt jeg forsto, ikke foretatt noen individuell vurdering for så vidt. Jeg ba overveiet om det lot seg gjøre å finne frem til en slik ordning at det kunne bedømmes konkret for den enkelte om lufting ute forsvarlig kunne finne sted. Det ble også så vidt mulig bedt konkretisert nærmere hvilken fare det var for at vaktsalspasientene under lufting kunne få tak i ting som kunne brukes til selvbeskadigelse.

Fengselsstyret innhentet uttalelse fra direktøren for Oslo kretsfengsel, som bl. a. anførte:

«En individuell vurdering av faren for selvbeskadigelse foretas på det tidspunkt det blir spørsmål om å plassere en innsatt på vaktsalen. I tilfelle hvor faren ikke regnes for særlig alvorlig, selv om en nok må regne med en viss risiko, blir vedkommende som hovedregel ikke plassert på vaktsalen. I stedet skjerper man tilsynet med ham uten at dette vanligvis går ut over luftingen. Når en vaktsalpasient ikke lenger frembyr alvorlig fare for selvbeskadigelse, blir han normalt flyttet over til celle og får delta i luftingen.

Oppholdet på vaktsalen kan variere fra flere måneder og ned til noen få dager.

Innsatte som går inn for å skade seg selv eller, mer alvorlig, ta sitt eget liv, kan ofte vise en utrolig snedighet når det gjelder å skaffe seg midler til å nå målet. — — —.»

Direktøren nevnte deretter enkelte eksempler på selvbeskadigelsesmåter. Direktøren vedla samtidig uttalelse som han hadde innhentet fra overlegen ved sykehuset, og som direktøren viste til. Overlegen uttalte her bl. a.:

«Det har hendt at vi av rent spesielle grunner har luftet vaktsalspasienter enten i en lukket luftegård eller ute i haven under oppsikt av en pleier eller pleierske. Det har da gjerne måttet gjøres på den måten at vedkommende pleier har tatt på seg dette i sin egen fritid. Ellers har vi ikke tilstrekkelig personale til en slik ordning. Å la enkelte pasienter lufte i en lukket luftegård kan la seg gjøre i enkelte tilfelle, men det er sjelden noen har lyst til det. Etter min erfaring er det den beste ordning at det er samme regel for alle på vaktsalen når det gjelder lufting og arbeidsterapi m. m. Det er ingen som blir holdt på vaktsalen lenger enn vi mener det er nødvendig. — — —.»

Overlegen opplyste samtidig at A. nå var ført over til fengselet og B. neste dag ville bli overført til Reitgjerdet sykehus.

Direktøren konkluderte med at den ordning som nå blir praktisert burde opprettholdes. Etter det direktøren hadde fått opplyst, ble den samme ordning også fulgt ved psykiatriske institusjoner utenfor fengselsvesenet.

Fengselsstyret sendte saken tilbake igjen til Oslo kretsfengsel og ba om at det ble overveiet på ny hvorvidt det skulle være praktisk mulig å etablere en betryggende ordning med utvidet lufteadgang for de innsatte som er innlagt på Fengselssykehusets vaktsal og som ønsker lufting.

I sitt svar til Fengselsstyret uttalte direktøren:

«Jeg beklager å måtte fastholde at jeg ikke kan se noen praktisk mulighet for å gjennomføre lufting av alle vaktsalspasientene. Selv om man ville anse det betryggende at pasientene på vaktsalen ble luftet en og en under tilsyn av en av pleierpersonalet, har ikke sykehuset personale nok til en slik ordning. I enkelte tilfelle vil formentlig også en slik ordning være uforsvarlig, og når overlegen i uttalelsen av 17. juli d. å. gir uttrykk for at det bør være samme regel for alle på vaktsalen når det gjelder lufting og arbeidsterapi, må jeg erklære meg enig i det. Det ville lett kunne føre til uro på vaktsalen om det skulle skje en slik skjønnsmessig vurdering av hvem som kan tillates å lufte og hvem som ikke kan få lufte.

Noen praktisk mulighet for innredning av særskilt luftegård for vaktsalspasientene er det ikke. Det er ellers ikke min mening at sykehuset ikke skal kunne la en vaktsalspasient lufte hvis det kan skje under oppsyn av en pleier og overlegen ellers mener at det kan skje uten fare, og så langt det er mulig bør vel Fengselssykehuset søke å gjennomføre slike luftinger av innsatte med l e n g r e opphold på vaktsalen.»

Fengselsstyret anførte i brev til meg av 13. september 1965 bl. a.:

«Som det går fram av direktørens uttalelser er vaktsalen på Fengselssykehuset nærmest å anse som sykehusets sikkerhetsavdeling, og den benyttes spesielt i tilfelle hvor det antas å være reell fare for at vedkommende pasient vil kunne skade seg selv.

Etter det som er opplyst fra fengslet synes det ikke å være praktisk mulig for tiden å gjennomføre en generell lufteadgang for alle de innsatte det her gjelder. Lufting for disse innsatte må skje under oppsikt av tjenestemenn.

Fengselsstyret antar imidlertid at en — så langt det er mulig og forsvarlig — bør søke å få etablert en viss lufteadgang for de pasienter som er anbrakt på vaktsalen over et noe lengre tidsrom, jfr. direktørens uttalelse om dette i påtegningsskrivet av 1. september 1965. Dette vil bli tatt opp med direktøren.»

Fengselsstyret skrev senere til direktøren for Oslo kretsfengsel således:

«Man er enig i at det er legen som må avgjøre hvilke av pasientene på vaktsalen som bør få adgang til å lufte, og at de pasienter som legen finner det forsvarlig for, får anledning til det. Man er innforstått med at legen ved disse overveielser også må se hen til ro og orden på vaktsalen, og at det kan tenkes at legen av dette hensyn finner å måtte behandle alle vaktsalspasienter likt, og således i visse tilfelle nekte adgang til å lufte ute.

Man er oppmerksom på at lufting også kan foregå på den måten at vinduene slås opp i det tilstøtende oppholdsrom.

Under henvisning til de drøftelser denne saken har gitt anledning til, vil man be om at lufting blir gjennomført så langt det anses forsvarlig og praktisk mulig.»

19.

Spørsmål om ervervsmessig uførhet i uføretrygdlovens forstand.

(Sak 935/64.)

Etter uføretrygdloven har en ufør rett til uførepensjon når det etter gjennomgått hensiktsmessig arbeidstrening, yrkesopplæring eller annen form for attføring, er endelig fastslått at han ikke er i stand til å yte mer enn en tredjedel av normal arbeidsinnsats på et arbeidsområde som høver for ham.

A., som selv mente seg fullstendig ervervsufør, klaget over at hans søknad om uførepensjon var avslått. Etter det opplyste hadde han arbeidet som finmekaniker ved samme bedrift i vel 30 år. De to leger som hadde undersøkt ham i forbindelse med pensjonssøknaden anså ham for helt arbeidsufør i dette yrket. En av legene mente at det fra et medisinsk synspunkt ikke var sannsynlig at overføring til et annet yrke ved omskolering, attføring eller arbeidsplassering kunne gjøre pasienten arbeidsfør. Den annen sakkyndige hadde på spørsmålet om pasienten kunne ta annet eller lettere arbeid svart: «Ja, muligens neurose.» A. hadde i 1963 vært ved ett av Statens attføringsinstitutter, og konklusjonen etter oppholdet var at attføring burde oppgis, vesentlig fordi A. ikke var motivert for å komme ut i arbeidslivet. I den sosialrapport som var innhentet i saken var også fremhevet at om klageren hadde hatt en annen innstilling til arbeid, kunne han ha klart lettere arbeid på sin gamle arbeidsplass.

For å få et sikrere grunnlag for vurdering av klagen, bad jeg Sosialdepartementet redegjøre nærmere for hvordan A.s arbeidsevne var vurdert. Jeg pekte spesielt på at nevrose synes å ha vært ansett som en del av sykdomsbildet og bad opplyst hvilken vekt dette forhold var tillagt ved vurderingen av ervervs-

evnen, særlig i relasjon til A.s negative innstilling til arbeid.

Departementet fant etter dette grunn til å la A. undersøke av psykiater, og meddelte senere at A. på grunnlag av erklæringen fra denne var tilstått uførepensjon.

Saken gav ikke grunn til ytterligere bemerkninger.

20.

Kompetanseforholdet mellom redaktøren av Heimevernsbladet og generalinspektøren for Heimevernet.

(Sak 510/65.)

Redaktøren av Heimevernsbladet, A., klaget i brev av 25. juni 1965 over:

1) at Heimevernsbladets mai-nummer etter bestemmelse, truffet av Generalinspektøren for Heimevernet og senere tiltrådt av Forsvarsdepartementet, var hindret i å komme ut, og
2) at Forsvarsdepartementet hadde avsatt ham som redaktør av Heimevernsbladet og bestemt at Generalinspektøren skulle være ansvarlig for bladets redaksjon.

Sakens faktiske bakgrunn var i hovedtrekkene følgende:

Generalinspektøren for Heimevernet fant at Heimevernsbladet ved flere anledninger hadde beveget seg utenfor det område som var naturlig for bladet og på en måte som skadet Heimevernet. Dette ble påpekt overfor A., som ikke var enig. A. ble i denne forbindelse også innkalt til departementet, uten at tvisten mellom ham og Generalinspektøren om bladets redaksjonelle linje ble løst. Departementet forsøkte så å ordne forholdet ved å gi en instruks for Heimevernsbladets redaktør.

I notat til Generalinspektøren av 7. mai kommenterte redaktøren instruksen således:

«Den forelagte instruks er meget intelligent utformet. Spesielt liker jeg godt at det blir uttrykt verdsettelse av strenge krav til renslighet og sømmelighet, slik god presseskikk krever. Kanskje Heimevernsbladet på den måten fortsatt kan forholde for norsk presse, gjennom eksemplets makt, at dette børe være et krav mellom modne mennesker?

Med uttrykket «Det skal ikke polemisere» går jeg ut fra at det er ment at bladet ikke skal føre feider eller drive tosidig argumentasjon med andre organer eller personer?

I tilfelle forskjell i fortolkning av instruksens ordlyd, går jeg ut fra at en uhildet rettsinstans må uttale seg, hvor det dreier seg om spørsmål av så stor prinsippmessig betydning at en av partene finner det riktig å innhente slik uttalelse.»

Generalinspektøren forsto redaktøren slik at denne mente at de retningslinjer instruksen trakk opp, var de samme som han hele tiden hadde fulgt i sitt arbeid og at han anså sine artikler m. v. i den senere tid for å være i samsvar med det innhold instruksen hadde fått. Generalinspektøren var ikke enig i dette. Han forela saken skriftlig for Forsvarsdepartementet med brev av 11. mai 1965 og ba departementet ta standpunkt til den kompetansekonflikt som var oppstått. Samtidig meddelte han at han hadde besluttet å stoppe trykningen av Heimevernsbladets mai-nummer. I brevet ble bl. a. anført:

«Redaktørens oppfatning av hva som er — eller ikke er — Heimevernsbladets oppgave og måten hvorpå bladet best kan tjene Heimevernets interesse, er ikke på noen måte i samsvar med hva jeg selv mener.

I den situasjon som er oppstått, ønsker jeg som utgiver og som den øverste ansvarlige for bruken av Heimevernets midler, å bringe helt på det rene hvor langt min kompetanse går når det gjelder å bidra til eller forhindre at Heimevernsbladet fortsatt kommer ut under bladets nåværende ledelse.

Jeg vil komme tilbake til dette senere. I mellomtiden har jeg funnet det riktig å bestemme at trykningen av bladets mainummer utstår inntil videre.»

Redaktøren skrev til Forsvarsdepartementet den 13. og 20. mai og protesterte mot at bladet var stanset. Han hevdet at stansingen var ulovlig og krevde den annullert.

I brev av 26. mai til Generalinspektøren erklærte departementet seg enig i at utgivelsen av mai-nummeret skulle utstå inntil departementet fikk vurdert saken nærmere. Departementet bemerket videre:

«Når det gjelder A.s anførsel om at han alene er ansvarlig for Heimevernsbladet, og at et nummer bare kan beslaglegges etter at det er trykket og da bare ved lov og dom, vil departementet uttale at dette må bero på en misforståelse fra A.s side.

Som kjent finansieres Heimevernsbladet i det alt vesentlige ved bevilgning over Forsvars-budsjettet. Det er Generalinspektøren som under departementet er ansvarlig for Heimevernsbladets form og innhold.»

Brevet ble gjort kjent for redaktøren.

S. d. forela departementet saken til uttalelse for Landsrådet for Heimevernet. Departementet traff sin avgjørelse den 25. juni. I den melding departementet sendte ut, heter det:

«For å gjøre ansvarsforholdet helt klart har Forsvarsdepartementet i samråd med Generalinspektøren og etter innhentet uttalelse fra et enstemmig Landsråd i Heimevernet bestemt at Generalinspektøren for Heimevernet heretter personlig fremtrer som ansvarlig for bladets utgivelse og redaksjon.»

A. hevder at Generalinspektørens og departementets oppfatning av kompetanseforholdet mellom ham og Generalinspektøren ikke er holdbar, idet A. som «ansvarlig redaktør» må være den bestemmende når det gjelder bladets innhold. Han mener at departementet ikke har adgang til å frata ham stillingen som ansvarlig redaktør og at departementet heller ikke har hatt saklig grunnlag for å gjøre det. Etter A.s mening var det ikke adgang til å treffe avgjørelse om at trykningen av mai-nummeret skulle stanses.

Jeg anførte i min uttalelse til A.:

«Jeg skal først behandle spørsmålet om De har rett til å forestå redaksjonen av Heimevernsbladet selvstendig og uavhengig av Generalinspektøren og Forsvarsdepartementet. De ble ansatt som «sjef for Informasjonskontoret ved Generalinspektøren for Heimevernets stab» i 1953. Stillingen var utlyst under denne betegnelse den 16. april 1953 og omfattet etter kunngjøringen «informasjonstjeneste, journalistikk, organisasjonsarbeid». Det var i kunngjøringen ikke angitt at stillingens innehaver skulle være redaktør av Heimevernsbladet eller andre publikasjoner.

De anfører at det i St. prp. nr. 1 for 1953 (Forsvarsdepartementet) på side 77 er bestemt at den som bekler Deres stilling også er redaktør for bladet. Det som står er imidlertid følgende:

«Den nåværende stilling som redaktør og pressekonsulent i lønnsklasse 13 foreslås hevet til lønnsklasse 15 og stillingens titel endret til sjef for informasjonskontoret.»

I Generalinspektørens budsjettforslag for 1953 er det gjort nærmere rede for hvilke oppgaver som lå under Informasjonskontoret:

«Arbeidet ved kontoret (avdelingen) har etter hvert kommet til å omfatte:

— — — — — — — — — — — — —

Utgivelse av Heimevernsbladet (derunder både den redaksjonelle og den økonomiske ledelse. — — —.)

— — — — — — — — — — — — —.»

Dette kan bare oppfattes som en angivelse av hvilke oppgaver som på det daværende tidspunkt lå under kontoret og kan ikke medføre at kontorets leder skulle kunne motsette seg at arbeidsområdet senere endres. Det sies for øvrig ikke noe her om at Informasjonskontorets sjef for noen del av sine oppgaver er unntatt fra Generalinspektørens instruksjonsmyndighet.

I Kunngjøringer til Forsvaret avd. II nr. 16 side 270 — 27. august 1953 står om Deres ansettelse:

«Herr A. tilsettes som sjef for Informasjonskontoret ved Generalinspektøren for Heimevernets stab fra 1. september 1953.

Tilsettingen er midlertidig og skjer på det vilkår at A. må finne seg i:

a) Forandringer og overflyttinger som måtte bli nødvendig på grunn av organisasjonsforandringer innen Forsvaret.

— — — — — — — — — — — — — —.»

Det må etter dette legges til grunn at De er tilsatt som sjef for Informasjonskontoret med de oppgaver som til enhver tid er tillagt dette kontors sjef. Det kan ikke sees at tilsettingen har gitt Dem krav på at bestemte publikasjoner skal utgis eller på at De for noen del av Deres virksomhets vedkommende skal være unntatt fra overordnets instruksjonsmyndighet.

De har pekt på at De i «Instruks for sjefen for Informasjonskontoret» er betegnet som «ansvarlig redaktør for Heimevernsbladet». I instruksens pkt. 3 står det imidlertid at Informasjonskontorets sjef i alle spørsmål som gjelder informasjonstjenesten står direkte under Generalinspektøren, og det er ikke grunnlag for å forstå dette slik at det ikke også skulle gjelde arbeidet som redaktør av Heimevernsbladet. Også Heimevernsbladets formål og dets særegne stilling som organ for Heimevernets befal og mannskaper gjør det etter min mening uantagelig at Informasjonskontorets sjef i sin redaksjonsvirksomhet skulle være uavhengig av Heimevernets ledelse og Forsvarsdepartementet. Det synes også lite tvilsomt at instruksen måtte kunne endres av Generalinspektøren som har gitt den, eller av departementet som Generalinspektørens overordnede.

Departementets vedtak av 25. juni innebærer ikke at De er fjernet fra Deres stilling som sjef for Informasjonskontoret — og heller ikke at De er fratatt enhver befatning med redigeringen av Heimevernsbladet. Generalinspektøren uttaler i brev av 3. juli d. å. (1965):

«Generalinspektøren har ment at Forsvarsdepartementets avgjørelse av 25. juni 1965 i k k e uten videre innebærer at herr A.s befatning med Heimevernsbladet skal opphøre. Han må endog kunne være redaktør under Generalinspektøren som den ansvarshavende for utgivelsen og redaksjon, i likhet med det som i enkelte tilfelle praktiseres i andre presseorganer og publikasjoner.»

Departementet uttaler i sitt brev av 10. juli d. å. (1965) at «avgjørelsen innebærer at departementet på ny har søkt å gjøre det klart for herr A. at han når det gjelder redigeringen av Heimevernsbladet som på andre områder av sitt arbeidsfelt, er underkastet Generalinspektørens instruksjonsmyndighet».

I den situasjon som forelå måtte kompetanseforholdet gjøres klart og jeg kan ikke finne at det kan reises innvendinger mot departementets bestemmelse om at Generalinspektøren også utad skal fremtre som ansvarlig redaktør av Heimevernsbladet.

Når det gjelder Generalinspektørens beslutning om å stanse utgivelsen av mai-nummeret, skal bemerkes at jeg ikke kan finne det tvilsomt at Heimevernsstaben også reelt må anses som utgiver av bladet. Normalt må en utgiver kunne bestemme at et nummer ikke skal utgis.

På bakgrunn av den kompetansetvist som

var oppstått, kan det ikke kritiseres at Generalinspektøren fant at bladet ikke burde komme ut før departementet hadde avgjort kompetansespørsmålet. Generalinspektøren, som straks forela saken for departementet, kan ikke antas å ha gått utenfor sin kompetanse ved midlertidig å stanse utgivelsen. Jeg kan heller ikke finne at forholdet rammes av Grunnlovens § 100, som De har påberopt Dem.»

21.

Sen behandling av anke over utvisning av elev fra gymnas.

(Sak 605/65.)

A. klaget i brev av 14. august 1965 over at Kirke- og undervisningsdepartementet ennå ikke hadde tatt standpunkt til hans anke, innsendt 8. mai s. å., over at lærerrådet hadde nektet hans sønn videre adgang til X. gymnas. A. hadde minnet skriftlig om saken 22. mai og 26. juni og hans advokat var under muntlig konferanse i departementet 15. juni lovet snarlig avgjørelse.

Jeg forela klagen for Kirke- og undervisningsdepartementet 17. august, og presiserte samtidig at behandlingen av klagesaken ikke måtte medføre at avgjørelsen av anken ble forsinket.

I svarbrev av 20. august meddelte departementet at ankesaken nå var avgjort og at A. s. d. var tilskrevet slik:

«Departementet har tatt Deres klage av 8. mai 1965 til følge, og har således — riktignok under tvil — ikke funnet å kunne godkjenne vedtaket om utvisning som lærerrådet ved X. gymnas gjorde 9. april 1965. Deres sønn kan, som skolens elev, gå opp til 2.-klasseprøvene til examen artium på engelsklinjen høsten 1965.

Vi beklager at avgjørelsen kommer så sent. Melding om utvisningen og klage over utvisningsvedtaket er begge datert 8. mai 1965 og kom inn til departementet 10. mai 1965. Klagen er datert 26. april 1965, men ble sendt først 8. mai 1965. Det ble opplyst at det var eksamen i tysk skriftlig, tirsdag 11. mai 1965, og matematikk skriftlig, onsdag 12. mai 1965. Saken hastet derfor meget og ble vurdert i departementet allerede samme dag (10. 5.) på grunnlag av de mottatte dokumenter og tilleggsopplysninger om behandlingsmåten m. v. innhentet over telefon fra rektor ved X. gymnas. Departementet fant ikke formelle innvendinger mot behandlingsmåten. Lærerrådets vedtak av 9. april 1965 var etter departementets mening heller ikke åpenbart urimelig, slik at vedtaket uten videre burde omgjøres av den grunn. En forsvarlig behandling av klagen måtte da føre til at Deres sønn kunne gå opp til eksamen først ved utsatt prøve høsten 1965.

Det er vanlig at departementet innhenter uttalelse fra sitt sakkyndige råd — Gymnasrådet — i slike saker. Saken ble sendt over til rådet 13. mai 1965 etterat skolen hadde sendt inn en redegjørelse om lærerrådets behandling av saken. Deres brev av 22. mai, 26. juni og 11. august 1965 har vi også sendt over til rådet.

Først 19. august kom sakens dokumenter tilbake hit vedlagt Gymnasrådets uttalelse. Rådets uttalelse går fram av vedlagte gjenpart av departementets brev av i dag til skolen.

Etter departementets mening kan det ikke rettes innvendinger mot skolens behandling av utvisningssaken på formelt grunnlag, slik De hevder blant annet i brevet av 11. august 1965. Etter at Lov av 12. juni 1964 om realskoler og gymnas trådte i kraft, plikter ikke rektor å sende melding til departementet om at en elev er utelukket eller utvist.

Skolens rektor er underrettet. Han er av departementet anmodet om å ta opp spørsmålet om oppmelding av Deres sønn til eksamen i høst.»

I sin uttalelse til meg viste departementet til dette og tilføyet:

«Det fremgår av vårt brev at klagen ble vurdert og foreløpig avgjort allerede samme dag den kom hit (10. 5.). Det er vanlig at klager i utvisningssaker behandles raskt for at elevene ikke skal miste en eksamen eller mer av undervisningen enn høyst nødvendig om departementet ikke godkjenner et utvisningsvedtak.

Den foreløpige avgjørelse måtte føre til at . . . tidligst kunne gå opp til utsatt prøve høsten 1965. Selv om saken av den grunn ikke hastet slik lenger, regnet vi likevel med at Gymnasrådet ville avgi sin uttalelse ganske raskt i likhet med den praksis rådet har fulgt i andre utvisningssaker.»

På min anmodning oversendte Kirke- og undervisningsdepartementet deretter disiplinærsakens dokumenter, og jeg skrev den 27. september således til departementet:

«Så vidt skjønnes, er det riktig som anført av klageren, at han ikke har fått svar på sine henvendelser til departementet før departementet traff sin avgjørelse i brev av 20. august d. å. På bakgrunn av den betydning det måtte antas å ha for klageren å få departementets avgjørelse så snart som mulig eller i det minste å være orientert om når avgjørelsen ville foreligge, bes opplyst hvorfor departementet etter hans purringer av 22. mai og 26. juni ikke ga ham en foreløpig orientering om hvorledes saken sto. Ble advokat B. orientert om dette da han på klagerens vegne var til konferanse i departementet den 15. juni?

Det er opplyst at saken ble sendt Gymnasrådet den 13. mai og at rådets uttalelse ble avgitt 18. august. Som nevnt i brev herfra av 17. august, vil det være av interesse å få opplyst om det er vanlig at behandlingen av en sak av denne art tar så vidt lang tid. I så fall vil jeg gjerne høre om det ikke er grunn til å gjøre noe for å få behandlingen av slike saker påskyndet.

Det bes innhentet uttalelse fra Gymnasrådet om behandlingstiden og også opplyst om departementet har gjort noe for å få behandlingen der påskyndet. Videre bes opplyst når utsatt prøve avholdes om høsten.»

Saken ble av departementet forelagt for Gymnasrådet, som i brev av 11. oktober bl. a. anførte:

«— — — Enhver sak som gjelder den enkelte elev eller eksaminand blir alltid tatt opp omgående til behandling i Gymnasrådet og blir avgjort etter kort tid. Når det gikk så lang tid før denne sak ble ekspedert tilbake til departementet, er det et åpenbart og beklagelig unntak fra det vanlige som skyldes et sammentreff av uheldige omstendigheter.

Saken ble tatt opp til behandling straks den var mottatt fra departementet og realiteten var avgjort den 21. mai. Da saken skulle skrives ut, ble den forlagt i forbindelse med en funksjonærs avgang. Denne feil ville normalt blitt registrert etter kort tid, men på grunn av en forveksling med en annen klagesak som samtidig var til behandling, ble man — til tross for seinere oversendelser av papirer i saken fra departementet — ikke oppmerksom på at saken var uekspedert før den ble etterspurt gjennom Ombudsmannen.

Utsatte prøver i tysk og matematikk skriftlig til examen artium holdes i år 11. oktober, henholdsvis 12. oktober. Dagene for muntlige utsatte prøver avgjøres av eksamensformennene.»

Kirke- og undervisningsdepartementet viste i brev til meg av 21. s. m. til Gymnasrådets uttalelse og føyet til:

«Vi skal dessuten nevne at advokat B. konfererte med sekretær H. i Gymnaskontoret om denne saken. H. opplyser at han redegjorde for behandlingen av saken og at den var sendt over til Gymnasrådet som er departementets sakkyndige råd. Det ble under konferansen pekt på at klagen kom for sent til at departementet kunne avgjøre den før eksamen i vårsemesteret og at . . . eventuelt kunne gå opp til utsatt prøve om høsten etter § 16 nr. 3, 2. ledd i Lov av 12. juni 1964 om realskoler og gymnas. Det er mulig at det bare ble nevnt at . . . kunne gå opp til utsatt prøve om høsten uten at det ble vist til en bestemt paragraf. Det ble videre pekt på at saken var så tvilsom at departementet ikke ville treffe noen avgjørelse før det forelå uttalelse fra Gymnasrådet. Han regnet med at rådet ville behandle en så tvilsom sak i samlet møte og at det på grunn av rådets administrasjon av examen artium ville gå noen tid før rådets svar ville foreligge.»

Jeg uttalte i brev til Kirke- og undervisningsdepartementet av 1. november 1965:

«Melding om utvisningen av . . . . og klage over utvisningsvedtaket innkom etter det opplyste begge til departementet den 10. mai d. å. Departementet fant at det ikke kunne reises innvendinger mot lærerrådets saksbehandling og at vedtaket heller ikke var åpenbart urimelig og at saken derfor måtte forelegges for Gymnasrådet til uttalelse. Saken ble sendt over den 13. mai. Gymnasrådet opplyser at realiteten i saken var avgjort allerede den 21. mai, men at saken ble forlagt da den skulle skrives ut.

Klageren purret skriftlig i brev til departementet den 22. mai, 26. juni og 11. august. Departementet sendte disse brev over til Gymnasrådet. Gymnasrådet ble likevel ikke oppmerksom på at saken var uekspedert, før ombudsmannen hadde henvendt seg til Kirke- og undervisningsdepartementet.

Gymnasrådet har anført at forholdet skyldes en funksjonærs avgang og at saken ble forvekslet med en annen klagesak.

De tre nevnte brev fra klageren anga alle klart hvilken sak det gjaldt, og det fremgikk også tydelig at saken ennå ikke var avgjort og at det ble purret på avgjørelsen. Etter dette kan det vanskelig sees at en sammenblanding med en annen sak kan være unnskyldelig eller at det kunne være grunnlag for å anta at saken var avsluttet. Dette gjelder uansett om den funksjonær som kjente saken, var sluttet. Jeg finner at forholdet må kritiseres.

Gymnasrådet opplyser at en sak som den foreliggende ellers alltid blir tatt opp til behandling omgående og avgjort etter kort tid. På bakgrunn av dette burde departementet ha undersøkt nærmere hvorfor Gymnasrådets avgjørelse tok lenger tid enn vanlig, og ikke innskrenket seg til å oversende klagerens brev.

Selv om departementet ikke fikk svar fra Gymnasrådet, burde departementet ha besvart klagerens brev.

Gymnasrådet bes underrettet ved vedlagte kopi.»

22.

Beregning av lønnsansiennitet når en tjenestemann går fra høyere stilling i en etat til lavere stilling i en annen og siden avanserer til høyere stilling i denne.

(Sak 282/65.)

A., som var trygdesjef, klaget over at Rikstrygdeverket hadde avslått å gi ham stillingens topplønn. Han hadde vært løytnant i Forsvaret frem til 1. januar 1958, da han begynte som assistent i trygdekasse. Ved overgangen fikk han godskrevet omkring 10 års lønnsansiennitet som han hadde i Forsvaret. Den 1. april 1962 rykket han opp til trygdesjef med lønnsansiennitet fra s. d., og mistet dermed den lønnsansiennitet han til da hadde vært godskrevet fra sin stilling som løytnant. A. søkte Rikstrygdeverket om å få beholde sin tidligere lønnsansiennitet også i trygdesjefsstillingen og viste bl. a. til at trygdesjefen i X., som også hadde vært løytnant i Forsvaret men med kortere ansiennitet enn A., hadde fått topplønn i trygdesjefsstillingen fra ansettelsen. Rikstrygdeverket avslo søknaden og anførte bl. a.:

«Da De fra 1. april 1962 rykket opp til trygdesjef betydde dette en så stor lønnsmessig forbedring sammenlignet med Deres tidligere stilling som trygdeassistent II at utgangspunktet for lønnsansienniteten etter lønnsregulativets § 4 måtte endres og settes lik tiltredelsesdatoen. Følgelig kunne det heller ikke bli tale om noen alderstillegg allerede ved tiltredelsen og disse måtte tjenes

opp på vanlig måte med ett tillegg etter to år, fire år osv.

Hvis De i 1958 var blitt ansatt direkte som trygdesjef istedenfor som kontorassistent II, ville De lønnsmessig ha blitt behandlet etter de samme retningslinjer som trygdesjefen i X.»

A. sammenlignet også i klagen med den lønnsmessige status trygdesjefen i X. hadde fått. Han fant det urimelig at han, som gjennom sin tjeneste i underordnet trygdekassestilling hadde kvalifisert seg spesielt for trygdesjefsstillingen, skulle stilles dårligere.

Jeg forela saken for Rikstrygdeverket og pekte bl. a. på spørsmålet om det ikke ut fra hensynet til trygdearbeidet normalt måtte anses heldigere med en viss læretid i lavere stilling i trygdekassen enn med direkte overgang fra et vesentlig annet yrke til sjefsstilling i trygdekasse. Da Rikstrygdeverket etter det opplyste søkte å følge samme praksis som Lønns- og prisdepartementet i tilsvarende saker etter statens alminnelige lønnsregulativ, foranlediget jeg at saken også ble forelagt for departementet.

Lønns- og prisdepartementet uttalte følgende:

«Lønns- og prisdepartementet har i enkelte tilfelle lempet på reglene i lønnsregulativets § 2, når en tjenestemann har gått fra en høyere til en lavere stilling for deretter på ny å bli ansatt i høyere stilling. Eksempelvis i følgende tilfelle:

En jernbanefullmektig II i lønnsklasse 11 hadde topplønn, og rykket i 1960 opp til jernbanefullmektig I i lønnsklasse 13. Han beholdt da sin lønnsansiennitet. I 1962 ble han ansatt som stasjonsmester i lønnsklasse 11 for så i 1964 å rykke opp til stasjonsmester i lønnsklasse 17. Dersom man slavisk skulle fulgt reglene i tredje og femte ledd skulle han bare hatt ett alderstillegg i lønnsklasse 17. I stedet fikk han regnet opprykket som skjedd fra lønnsklasse 11 til 13, og videre til 17, slik at han fikk 3 alderstillegg i lønnsklasse 17.

Overgangen i stillinger har i disse tilfelle vanligvis skjedd innen en og samme avansementsrekke. Omhandlede tilfelle vedrørende trygdesjef A. kommer således ikke uten videre inn under en slik ordning.

Da imidlertid A. sammenligner seg med trygdesjefen i X. trygdekasse, som synes å ha gått direkte over fra tilsvarende stilling som den A. innehadde i Forsvaret, og således fått medregnet denne tjeneste i lønnsansienniteten, finner Lønns- og prisdepartementet det for sin del rimelig at A., som en billighetsavgjørelse, blir gitt stillingens topplønn.»

Rikstrygdeverket gikk etter dette med på å gi A. topplønn i trygdesjefsstillingen fra 1. april 1962.

Jeg var enig i at rimelighet talte for at A. ble gitt stillingens topplønn. Da han imidlertid neppe hadde rettskrav på dette og saken nå var ordnet, ga den ikke grunn til noe mer fra min side.

23.

Beregning av lønnsansiennitet når tjenestemann går over til lærerstilling fra annen statstjeneste.

(Sak 1050/64, 2/65 og 488/65.)

I rundskriv av januar 1964 fastsatte Kirke- og undervisningsdepartementet — i samråd med Lønns- og prisdepartementet — at lærere som hadde hatt annen statstjeneste tidligere, med virkning fra 1. juli 1963 skulle få denne tjeneste godskrevet i sin lærerlønnsansiennitet. Regelen om gjennomgående lønnsansiennitet i lønnsregulativet for offentlige tjenestemenn (nåværende § 2 i regulativet) skulle her følges. I rundskrivet var det tatt følgende forbehold:

«For at bestemmelsen (om gjennomgående lønnsansiennitet) skal komme til anvendelse forutsettes direkte overgang fra stilling i staten til lærerstilling, eller iallfall kontinuitet, f. eks. statsstilling-lærerutdanning-lærerstilling.»

Tre lærere, som tidligere hadde vært statstjenestemenn, klaget hver for seg over at Kirke- og undervisningsdepartementet hadde avslått deres søknader om å bli godskrevet statstjenesten i lærerlønnsansienniteten.

To av lærerne hadde, etter at de sluttet i sine statsstillinger, vært lærervikarer en tid før de begynte på lærerskolen og ble deretter ansatt som lærere. Departementet hadde funnet at tjenesten som vikarlærer var et brudd på den kontinuitet rundskrivet forutsatte for at statstjenesten skulle kunne godskrives i lønnsansienniteten. Lærerne fant standpunktet urimelig og anførte at det måtte ha større betydning for lærergjerningen at de hadde praksis som lærervikar, enn om de hadde fortsatt i sine tidligere stillinger helt til de begynte på lærerskolen.

Den tredje lærer hadde fått plass på lærerskolen fra 1. september 1958. Hun sluttet i sin stilling i Telegrafverket i mars s. å. for å lese og forberede seg til skolegangen. Departementet betraktet forholdet med at hun hadde vært ute av statstjenesten i tiden 15. mars til 1. september som et brudd på forutsetningen for gjennomgående lønnsansiennitet, og fant at det heller ikke her forelå direkte overgang fra statsstilling til lærerstilling i rundskrivets forstand. Hun anførte i klagen bl. a.:

«Jeg finner det meget urettferdig at dette tidsrommet, som jeg vitterlig brukte til å forberede min lærergjerning, skal være skyld i at jeg nå som lærer får meget lavere lønn enn jeg ville fått om jeg hadde sittet ved min skrivemaskin i Telegrafstyret helt til

Lærerskolen begynte og ikke fått noen anledning til å forberede meg eller innstille meg på det nye, så meget mer som jeg jo dengang ikke visste noe om muligheten for gjennomgående lønnsansiennitet ved overgang til lærerstilling.»

Jeg tok sakene opp med Lønns- og prisdepartementet og ba opplyst om det standpunkt Kirke- og undervisningsdepartementet hadde tatt, var i samsvar med den praksis Lønns- og prisdepartementet følger når det gjelder anvendelsen av § 2 i lønnsregulativet for statens tjenestemenn. Lønns- og prisdepartementet uttalte bl. a.:

«Etter statens lønnsregulativ har en tjenestemann som har brudd i den offentlige tjeneste, ikke krav på å få medregnet den tidligere statstjeneste før bruddet, medmindre han har måttet fratre tjenesten på grunn av forhold som ikke kan tilregnes vedkommende (regulativets § 1, annet ledd).

Slike forhold som ikke kan tilregnes vedkommende har som eksempel vært at han har måttet slutte fordi stillingen er blitt overflødig eller inndratt. Derimot har det vært betraktet som selvforskyldt brudd når fratredelsen skyldes tjenestemannens private forhold.

De ovennevnte regler er i den senere tid i praksis blitt en del oppmyket og Lønns- og prisdepartementet har nå truffet vedtak om at tjenestemenn som gjeninntrer i statstjeneste etter brudd, heretter som hovedregel skal få godskrevet hele den tidligere tjeneste i sin lønnsansiennitet etter reglene i lønnsregulativets § 2 også om bruddet har vært frivillig eller selvforskyldt. Unntak skal stort sett bare gjøres hvor dette er ønskelig av hensyn til tidligere ansatte tjenestemenn.»

Spørsmålet om en tilsvarende omlegging av praksis for lærere ble av departementet tatt opp med Kirke- og undervisningsdepartementet, som 2. november 1965 sendte ut et rundskriv om godskrivning av tidligere statstjeneste ved overgang til lærerstilling, og bl. a. anførte:

«Lønns- og prisdepartementet har nå bestemt at tjenestemenn som har gjeninntrådt i offentlig stilling etter avbrudd heretter som hovedregel skal få godskrevet hele den tidligere statstjeneste i sin lønnsansiennitet etter reglene i statstjenestemannsregulativets § 2 (tidligere § 4) selv om avbruddet i tjenesten har vært frivillig. Unntak skal bare gjøres hvor dette viser seg ønskelig av hensyn til allerede ansatt personale.

Bestemmelsen vil også komme til anvendelse overfor lærere som søker om å få godskrevet tidligere statstjeneste i sin ansiennitet.

Ordningen gjøres gjeldende med virkning fra 1. juli 1965.»

Etter det som forelå, måtte det legges til grunn at det standpunkt Kirke- og undervisningsdepartementet opprinnelig tok i de tre sakene, var i samsvar med departementets daværende praksis. I samsvar med den omlegging av praksis som sakene hadde gitt foranledning til, fikk lærerne, i henhold til rundskrivet av 2. november 1965, medregnet sin tidligere statstjeneste i lønnsansienniteten fra 1. juli 1965. Saken ga etter dette ikke grunn til mer fra min side.

24.

Spørsmål om beregning av tjenesteansiennitet.

(Sak 519/64.)

A. klaget over at han var forbigått ved besettelse av tolloverbetjentstilling. Han anførte at han hadde lengre ansiennitet enn B. som fikk stillingen, og at han da etter gjeldende praksis skulle vært ansatt.

Det var på det rene at ansienniteten hadde vært og etter praksis skulle være avgjørende ved den påklagede ansettelse. Spørsmålet i saken var bare hvem som hadde lengst ansiennitet av A. og B.

Om A.s ansiennitet var det ikke reist tvil, utgangspunktet for denne var 24. august 1949.

B. hadde i årene 1935—1939 og 1948—1951 utført spredt tjeneste som dagleid tolloppsynsmann i tilsammen 738 dager. Denne tjenestetiden hadde Tolldirektoratet ved utregningen av B.s tjenesteansiennitet beregnet på to forskjellige måter.

I et brev av 30. juli 1959 til vedkommende tjenestemannsorganisasjon hadde Tolldirektoratet uttalt at B.s ansiennitet skulle regnes fra 7. september 1949, og A. mente dette også måtte legges til grunn i ansettelsessaken. B.s tjeneste som dagleid tolloppsynsmann var da beregnet slik at 365 dager svarte til 1 års ansiennitet og 30 dager til 1 måneds ansiennitet.

I ansettelsessaken (april 1964) var den samme tjenestetid beregnet slik at 300 dager svarte til 1 års og 25 dager til 1 måneds ansiennitet. Utgangspunktet for B.s ansiennitet ble da 1. april 1949 og dermed gikk han foran A. Bakgrunnen for denne beregningsmåten var at søn- og helligdager ikke var medregnet i de 738 dager B. hadde tjenestegjort som dagleid tolloppsynsmann.

Det var ikke i Tollvesenet fastsatt generelle skriftlige regler for beregningen av tjenesteansiennitet. Det forelå tidligere heller ingen praksis av betydning når det gjaldt ansiennitetsberegning ved spredt dagleid tjeneste som den B. hadde hatt. Bare et fåtall tjenestemenn hadde hatt slik tjeneste, og i ansettelsessaker hadde det svært sjelden vært av betydning hvilken beregningsmåte som ble

benyttet. Det var imidlertid henvist til et tilfelle fra 1956 hvor man hadde brukt samme beregningsmåte som ved ansettelsen av B. Grunnen til at B.s ansiennitet i 1959 var beregnet på en annen måte, var etter det opplyste at man hadde oversett at det var spredt dagleid tjeneste B. hadde hatt og at utregningsmåten den gang heller ikke hadde noen betydning.

Som forholdene var, kunne jeg ikke fastslå at B.s ansiennitet var uriktig beregnet. Jeg tok imidlertid opp med Tolldirektoratet spørsmålet om det ikke burde gis faste skriftlige regler for beregning av ansienniteten, når den i saker som denne tillegges avgjørende vekt ved ansettelser.

Tolldirektoratet opplyste at det ikke hadde lyktes å få fastsatt skriftlige regler som kunne godtas av de interesserte tjenestemannsorganisasjoner. Tollvesenets ansettelsesråd ville imidlertid konsekvent følge den beregningsmåte som var brukt i denne sak.

25.

Anke over etterberegning av omsetningsavgift, avvist av skatteinspektøren som for sent fremsatt, ble etter klage tatt under realitetsbehandling.

(Sak 732/65.)

A. besværet seg over at skatteinspektøren hadde avvist hans klage over etterberegning av omsetningsavgift som for sent fremsatt.

Det faktiske forhold var i hovedtrekkene følgende:

Skatteinspektøren sendte den 1. juni 1965 A. melding på det vanlig brukte skjema 66 om at avgiftsgrunnlaget var forhøyet. På baksiden av skjemaet er det gitt opplysninger om adgangen til klage:

«Mulig klage til skatteinspektøren over fastsettelsen må være kommet fram til skatteinspektøren innen 3 uker etter at melding om fastsettelsen er kommet fram til den avgiftspliktige. Klagen må være skriftlig og uttrykkelig angi seg som klage. Den må inneholde bestemte påstander støttet til nøyaktige og fullstendige opplysninger.»

I brev av 22. juni erkjente A. mottagelsen av skjema 66 og fortsatte:

«Jeg foretar i disse dager nærmere undersøkelser om berettigelsen av beregningen og skal komme tilbake til saken.»

A. fremsatte formell klage først den 30. august. Denne ble da avvist av skatteinspektøren.

Det var på det rene at A. i tiden mellom 22. juni og 30. august hadde hatt et par telefonsamtaler om saken med skatteinspektørens kontor. Opplysningene om hva som ble sagt, var imidlertid noe motstridende. Skatteinspektøren anførte at A. ble gjort kjent med at hans brev av 22. juni ikke kunne godtas som klage, fordi den ikke anga seg som klage og heller ikke inneholdt bestemte påstander, men at muligheten for innsendelse av klage var holdt åpen. Det fremgikk av sakens dokumenter at skatteinspektøren i alle fall så sent som 28. juli avventet A.s klage.

I sin uttalelse om klagen anførte skatteinspektøren:

«— — — Dersom en klage lider av formelle mangler skal avgiftspliktige få en kort frist til å avhjelpe manglene.

Det omhandlede brev fra A. er hverken formelt eller reelt betraktet som klage og noen sådan frist skal da ikke gis. Det må jo være klart at han klager over noe før man kan betegne et brev som klage. Når en pr. telefon dengang holdt en dør åpen for en klage måtte denne ha vært innsendt nokså omgående dersom man skulle ha behandlet den. Telefonsamtalen fant ifølge A. sted den 26/7 1965. — — —.»

Jeg fant grunn til å innhente uttalelse fra Skattedirektøren om praksis ved behandlingen av klager som lider av formelle mangler, eller av henvendelser som uten egentlig å inneholde en klage, tar sikte på å holde klagemuligheten åpen. Det ble pekt på at skatteinspektøren i det foreliggende tilfelle hadde holdt muligheten for innsendelse av klage åpen, uten at bestemt frist var fastsatt. Skattedirektøren uttalte:

«På grunnlag av den erfaring en sitter inne med kan en si at det stilles svært små formelle krav til en henvendelse fra en avgiftspliktig som reaksjon på foretatt etterberegning av omsetningsavgift, for at henvendelsen skal bli godtatt som klage. En må trygt kunne si at uten hensyn til det formelle innhold vil enhver henvendelse som godtgjør at den foretatte etterberegning er blitt for høy, bli godtatt som klage. Selv om klagefristen er betydelig oversittet, vil i slike tilfelle klagen bli tatt opp til realitetsbehandling. Er klagefristen oversittet, har den avgiftspliktige tapt sin rett til å få etterberegningen klagebehandlet, men enhver klage som vil føre til reduksjon av etterberegningen, vil likevel bli tatt opp til behandling, bare i den form at saken da blir innbragt for klageinstansen, av skatteinspektøren eller, når det gjelder Klagenemnda, av skattedirektøren. Undertiden finnes det mer hensiktsmessig at Finansdepartementet nedsetter eller ettergir etterberegningsbeløpet fremfor å gjennomføre en mer vidløftig og arbeidskrevende klagebehandling. Realiteten er imidlertid den samme, reduksjon eller frafallelse på grunnlag av en realitetsvurdering av det som er anført i den for sent fremsatte klage. Alle klager, uansett når de innkommer, blir undergitt en samvittighetsfull forhåndsgjennomgåelse, og de klager som ikke kan føre til noen endring av resultatet, blir avvist som for sent innkommet. Generelt kan en således si at det er det

reelle innhold av en formelt mangelfull eller for sent innkommet klage som er avgjørende for hvorvidt klagen blir tatt opp til realitetsbehandling. Ingen klage vil bli avvist på rent formelt grunnlag.

Dersom det fra en avgiftspliktig i tilknytning til en foretatt etterberegning kommer en henvendelse som hverken formelt eller reelt er en klage, vil skatteinspektøren regelmessig gjøre avgiftspliktige oppmerksom på at han må sende inn begrunnet klage. Den avgiftspliktige vil bli gitt en frist til dette, og klagebehandling vil skje normalt dersom denne frist overholdes.»

Når det gjaldt A.s sak, bemerket Skattedirektøren at det var tvilsomme sider ved etterberegningen og at en ny vurdering kunne gitt andre resultater. Skattedirektøren fant derfor at det ville ha vært i samsvar med vanlig praksis om A.s sak var tatt opp til realitetsbehandling og at dette burde ha vært gjort. Skattedirektøren hadde konferert med skatteinspektøren, som hadde sagt seg enig i at saken burde tas opp til klagebehandling.

Det måtte beklages at skatteinspektøren hadde avvist A.s klage, men siden klagen nå ble tatt opp til realitetsbehandling, foranlediget forholdet ikke ytterligere fra min side.

26.

Innkjøpssamarbeid mellom Forsvarets proviantmagasin og kommunale sykehus — forholdet til handelsloven.

(Sak 280/65.)

En kolonialgrossist klaget over at Forsvarets proviantmagasin sendte ut prislister på kolonialvarer til kommunale sykehus. Han anførte at dette var i strid med proviantmagasinets oppgaver og representerte en alvorlig utglidning. Så vidt han forsto, ble det ikke beregnet noe vederlag for lagring, transport og administrasjonsutgifter.

Saken ble forelagt for Forsvarsdepartementet, som opplyste at departementet hadde samtykket i at en del sykehus fikk anledning til å koordinere sine anskaffelser av en del matvarer med Forsvaret. Departementet anførte at etablering av en slik felles innkjøpsvirksomhet var i tråd med de prinsipper som legges til grunn for en økonomisk forvaltning innen de offentlige etater. Det ble videre anført:

«Den praktiske gjennomføring av ordningen kan skje på forskjellige måter. Det fremgår av nevnte instruks for sykehusene at bestilling skal skje til proviantmagasinene. Dette forutsetter at magasinene tar inn så store partier at de ikke bare kan forsyne de militære avdelinger i området, men også de berørte sykehus.»

Jeg uttalte at det måtte antas at Forsvarsdepartementet hadde anledning til å samtykke i at det ble etablert et samarbeid mellom anskaffelser av matvarer til Forsvaret og kommunale sykehus når dette ble antatt å være hensiktsmessig. Spørsmålet om det var hensiktsmessig med et innkjøpssamarbeid, var et rent skjønnsspørsmål og administrasjonens vurdering for så vidt kunne vanskelig anfektes.

De opplysninger og dokumenter som var innhentet i saken, syntes imidlertid å vise at forholdet neppe kunne betraktes som et rent innkjøpssamarbeid. Det lå nærmere å se det slik at sykehusene var gitt anledning til å foreta innkjøp fra Forsvarets proviantmagasin. I så fall ble det spørsmål om hvorledes virksomheten forholdt seg til handelslovens § 4, som fastsetter at Kongen bestemmer hvorvidt og i hvilken utstrekning lovens bestemmelser skal komme til anvendelse på statens salg av varer. Dette spørsmål tok jeg opp med Departementet for handel og skipsfart, som uttalte:

«Etter det opplyste antar Handelsdepartementet at det foreligger et «statens salg av varer» ved den forsyning av matvarer som Forsvarets Proviantmagasin besørger til kommunale sykehus, jfr. handelslovens § 4.

Det trengs da bestemmelser gående ut på «hvorvidt og i hvilken utstrekning» handelsloven skal komme til anvendelse på virksomheten. Fullmakten etter § 4 til å treffe slike bestemmelser er ved kongelig resolusjon av 16. februar 1962 overført til Handelsdepartementet.»

Handelsdepartementet sendte gjenpart av brevet til Forsvarsdepartementet, og saken ble deretter tatt opp mellom de to departementer.

Handelsdepartementet traff den 11. september 1965 slik bestemmelse:

«Med heimel i lov om handelsnæring av 8. mars 1935 § 4, jfr. kongelig resolusjon av 16. februar 1962, bestemmer Handelsdepartementet herved:

Hærens proviantmagasin kan uten hinder av bestemmelsene i lov om handelsnæring av 8. mars 1935 drive salg av matvarer (proviant) til kommunale sjukehus.

Denne bestemmelse trer i kraft straks.»

Forholdet til handelsloven var oversett da ordningen ble satt i verk. Etter at forholdet ved Handelsdepartementets bestemmelse av 11. september 1965 var brakt i formell orden, foranlediget saken ikke mer fra min side.

27.

Valg av slektsnavn.

(Sak 588/65.)

A. klaget over at Justis- og politidepartementet hadde pålagt presten på hjemstedet å føre inn navnet A. som hans slektsnavn i fødselsregisteret og kirkeboken. Selv mente han at navnet B. var lovlig valgt og at han hadde krav på å få bruke det.

Klageren var født utenfor ekteskap og farskapet fastslått ved dom. Klageren kunne da velge mellom morens (A.) og farens (B.) navn. Vedkommende prest opplyste at B. sto som slektsnavn i dåpsregisterets margin, mens ingenting var ført i selve fødselsregisteret.

A., som var straffedømt flere ganger under dette navn, søkte i 1956 Justis- og politidepartementet om bevilling til å anta et tredje navn. Søknaden var bilagt med dåpsattest, som viste hans foreldres navn og hans fornavn, men anga ikke noe slektsnavn for ham. Med utgangspunkt i dette og på grunnlag av politiets opplysninger om at han i alle år hadde brukt morens pikenavn, hadde Justis- og politidepartementet antatt at det måtte anse A. som valgt slektsnavn for ham. Departementet fant ikke å kunne innvilge hans søknad om å endre navn, idet departementet i samsvar med tidligere praksis, la betydelig vekt på at politiet sterkt frarådet det. Derimot mente departementet at det burde gjøres helt klart i kirkeboken og fødselsregisteret hvilket navn som var å anse som det rette slektsnavn. Departementet opplyste at det i mange tilfeller hadde bedt et angitt slektsnavn innført i kirkebok og fødselsregister for barn født utenfor ekteskap, når det ikke av registrene fremgikk at slektsnavn var valgt og vedkommende hadde hatt en fast og konsekvent bruk av et slektsnavn som lovlig kunne velges.

Jeg pekte først på at etter navneloven av 1923, § 2, kunne farens slektsnavn i et tilfelle som dette, ikke antas før farskapet var erkjent eller lovlig fastslått. Da innføringen av farens navn som slektsnavn i dåpsregisteret var udatert, kunne det ikke konstateres om den var foretatt på et tidspunkt da det lovlig kunne velges. Justis- og politidepartementet hadde på grunnlag av opplysninger fra presten gått ut fra at det var innført i forbindelse med dåpen. På dette tidspunkt var det ikke lovlig adgang til å velge dette navn. Departementet hadde lagt til grunn at navnet A. var antatt som slektsnavn for klageren og hadde i denne forbindelse vist til at hans foresatte konsekvent hadde gjennomført at dette navn ble brukt.

Jeg presiserte overfor klageren at Justis- og politidepartementet ikke kunne velge navn for ham. Den innføring som var foretatt, hadde bare til hensikt å bringe registrene i samsvar med de faktiske forhold og innebar således ikke et reelt navnevalg. Spørsmålet om navnet A. under de foreliggende omstendigheter i lovens forstand kunne anses antatt som slektsnavn for klageren, kunne ikke sies å være klart, men det var ikke grunnlag for å fastslå at departementets oppfatning var feilaktig.

Klageren ble gjort kjent med adgangen til å bringe forholdet inn for domstolene og til å søke Justis- og politidepartementet om fri sakførsel.

28.

Anbringelsesbeslutning etter løsgjengerlovens § 18 omgjort, fordi det var uvisst om klageren var gjort kjent med at han var stillet på prøve og undergitt prøvevilkår.

(Sak 791/65.)

A. var 21. oktober 1964 idømt en fengselsstraff på 8 måneder, samtidig som påtalemyndigheten fikk bemyndigelse til å anbringe ham i tvangsarbeidshus eller kuranstalt i medhold av løsgjengerlovens § 18.

Statsadvokaten besluttet 28. s. m. foreløpig ikke å benytte bemyndigelsen, men stilte A. på prøve i 1 år på vanlige vilkår og ba politiet underrette A. om dette.

Kort etter at A. hadde avsonet fengselsstraffen, begikk han et tyveri i beruset tilstand og ble idømt en fengselsstraff på 120 dager. Politiet anså forholdet som brudd på vilkårene for utsettelsen med anbringelse, og statsadvokaten besluttet så 9. oktober 1965 at A. skulle anbringes i arbeidshus etter endt straffesoning.

A. klaget og gjorde gjeldende at han ikke hadde fått underretning om at han var stillet på prøve og undergitt prøvevilkår. Han kunne derfor ikke anses for å ha brutt vilkårene og mente at han måtte ha krav på vanlige prøvevilkår.

Jeg tok saken opp med statsadvokaten, og pekte på at det ikke fremgikk av dokumentene i saken at A. var underrettet om statsadvokatens beslutning av 28. oktober 1964 om utsettelse med anbringelsen. Det var på det rene at A. ikke hadde underskrevet det vanlige skjema som benyttes i slike tilfelle, og det hadde heller ikke vært iverksatt tilsyn i prøvetiden.

Hensett til den usikkerhet som her var til stede og til at A. hadde sittet fengslet det meste av tiden etter dommen av 21. oktober 1964, omgjorde statsadvokaten anbringelsesbeslutningen og ga A. fortsatt utsettelse på vanlige vilkår.

Forholdet med at A. antagelig ikke var underrettet om prøvebeslutningen, måtte antas å skyldes en uoppmerksomhet og da A. nå var gitt ny prøve på vanlige vilkår, ga saken ikke grunn til mer fra min side.

29.

Sen utbetaling av billighetserstatning, tilstått av Stortinget.

(Sak 852/65.)

A. klaget 22. oktober 1965 over at han ikke hadde fått svar på sin søknad om billighetserstatning til Stortinget.

Finans- og tolldepartementet opplyste at A. ved Stortingets vedtak av 22. mai 1965 var tilstått en billighetserstatning på kr. 5 000, jfr. Justiskomitéens Innst. S. nr. 194 for 1964—65 nr. 13. Sosialdepartementet, som saken hørte under, var gitt melding om vedtaket ved Finansdepartementets brev av 4. juni, og var samtidig bedt om å underrette A. og anvise beløpet til utbetaling.

Klagen ble forelagt Sosialdepartementet, som deretter den 8. november underrettet klageren om stortingsvedtaket og begjærte erstatningsbeløpet anvist til utbetaling av statskassen.

I sin uttalelse til klagen anførte Sosialdepartementet:

«Departementet må meget beklage at billighetserstatningen til A., — — —, i medhold av Stortingets vedtak av 22. mai 1965 og Finansdepartementets melding hit av 4. juni 1965 først ble begjært anvist den 8. november 1965.

Departementet må få lov å gjøre oppmerksom på at vedkommende kontor som har hatt saken til behandling, i lengere tid har vært sterkt underbemannet i forhold til den stadig og raskt økende sakmengde. Dette har hatt til følge at ekspedisjonen både når det gjelder kurante saker og saker av prinsipiell art har tatt lengere tid enn ønskelig.»

Jeg var enig i at det var meget beklagelig at den billighetserstatning klageren var tilstått av Stortinget 22. mai 1965, først ble begjært anvist 8. november s. å., og da etter klage til meg. At det kontor som behandlet saken, hadde vært underbemannet, ga etter mitt syn ikke tilstrekkelig forklaring på at en sak som denne kunne bli liggende i over 5 måneder i departementet. Forholdet måtte kritiseres.

30.

Adjunktkompetanse i folkeskolen etter forhåndstilsagn fra Lærerutdanningsrådet.

(Sak 766/65.)

A. klaget over at Kirke- og undervisningsdepartementet bare hadde gitt ham delvis adjunktkompetanse i folkeskolen.

I 1964 hadde han henvendt seg til Lærerutdanningsrådet og fått forhåndstilsagn om at han kunne regne med å få adjunktkompetanse i folkeskolen dersom han, i tillegg til sin tidligere utdannelse, gjennomgikk et engelskkurs ved Sagene off. lærerskole. Klageren hadde fra før eksamen artium, lærerprøven, Statens gymnastikkskole — lærerlinjen, Norges lærerlags engelskkurs og Statens kurs til utdanning av hjelpeskolelærere.

Etter å ha gjennomgått engelskkurset ved Sagene off. lærerskole, søkte han Kirke- og undervisningsdepartementet om adjunktkompetanse, men fikk bare godkjent delvis kompetanse.

Saken ble tatt opp med Kirke- og undervisningsdepartementet. Departementet anførte at klageren ikke fylte kravene til generell adjunktutdanning, men at det likevel bl. a. på bakgrunn av Lærerutdanningsrådets forhåndstilsagn, fant å måtte dispensere fra kravene i dette tilfelle. Departementet godkjente klageren som adjunkt i folkeskolen med virkning fra 1. januar 1965.

Saken ga etter dette ikke grunn til ytterligere fra min side.

31.

Offentlige tjenestemenn kan ikke gi uriktige opplysninger til pressen for å unngå å svare på spørsmål som de etter sakens art og på grunn av taushetsplikt ikke kan besvare.

(Sak 715/65.)

Redaktørene i en Oslo-avis klaget over at embetsmenn i Overvåkingspolitiet på spørsmål fra en av avisens medarbeidere om det var riktig at en kvinne var fengslet, siktet for spionasje, hadde gitt svar som var direkte i strid med det virkelige forhold.

I klagen var forholdet fremstilt slik:

«Tirsdag morgen den 21. september henvendte en av . . .s medarbeidere seg til politiadjutant A., Overvåkingspolitiet, og forela ham et forlydende om at det lørdagen før var blitt fengslet en kvinne, siktet etter straffelovens pgf. 90 for spionasje. Politiadjutant A. svarte at han var fullstendig uten kjennskap til saken, og at det måtte bero på en misforståelse.

. . .s medarbeider tok det for en selvfølge at adjutanten talte sant og lot saken falle.

Torsdag den 23. september hadde . . . hørt ytterligere forlydender om spionarrestasjonen, og den samme medarbeider henvendte seg på ny til Overvåkingspolitiet. Denne gang var det politiadjutant B. som svarte. Da adjutanten ble foreholdt de vedvarende rykter om spionarrestasjonen, svarte han at «det må bare være rykter».

. . .s medarbeider spurte da like ut: «Har politiet arrestert N. N.?»

Etter et øyeblikks stillhet ba adjutanten . . . om å komme til Victoria Terrasse. Der møtte han så vel A. som B., og de bekreftet

der at arrestasjonen hadde funnet sted, men at de hadde kategorisk ordre om å holde saken hemmelig. — — —.»

Jeg forela saken for Overvåkingspolitiet og de to politiadjutanter gjennom Riksadvokaten, og ba samtidig om påtalemyndighetens uttalelse.

Det var på det rene at det var foretatt en slik arrestasjon som forespørselen gjaldt, og at de to politiadjutanter var klar over dette. Begge arbeidet med etterforskningen som ble ledet av A.

Hverken A. eller B. hadde noe å bemerke til fremstillingen i klagen om hva de hadde svart vedkommende journalist ved nevnte telefonsamtaler. A. bemerket for øvrig bl. a.:

«Som leder av den utenrettslige etterforskning i N. N.-saken så jeg det som absolutt nødvendig å hindre at opplysninger kom ut, idet enhver offentlig omtale av saken på det tidspunkt ville skade etterforskningen. I tillegg til min egen vurdering, var jeg av dommeren i et forutgående rettsmøte pålagt absolutt taushet både om forhandlingene og om at det i det hele tatt var avholdt et rettsmøte. Også Overvåkingssjefen hadde gitt meg og andre som kjente saken streng beskjed om at saken ikke måtte omtales.»

Det måtte således legges til grunn at A., som anført i klagen, sa at «han var fullstendig uten kjennskap til saken, og at det måtte bero på en misforståelse», og at B. ved den nye henvendelse den 23. september uttalte at «dette kun var rykter og ikke hadde noe med det faktiske forhold å gjøre».

Overvåkingssjefen presiserte i sin uttalelse at A. og B. hadde fått uttrykkelig påbud av ham om å bevare absolutt taushet om saken. Han understreket at det av hensyn til saken var strengt nødvendig at det ikke ble publisert noe om saken på det daværende tidspunkt.

I påtegning av 28. oktober 1965 bemerket Oslo statsadvokatembete:

«Det er innlysende at mange av de saker som Overvåkingstjenesten behandler, må være hemmelige i den forstand at opplysninger ikke kan gis pressen. I nærværende sak var Overvåkingstjenestens embets- og tjenestemenn bundet av sin taushetsplikt. Ikke desto mindre finner jeg det uheldig at det er gitt direkte uriktige opplysninger til pressen. Overvåkingssjefen burde instruert sine underordnede om at ingen opplysninger skulle gis pressen eller andre utenforstående, men at dette måtte skje i en slik form at man unngikk å gi direkte misvisende eller uriktige opplysninger.»

Riksadvokaten bemerket i påtegning av 3. november 1965:

«Jeg er enig i statsadvokatens uttalelse som jeg tiltrer. Det heldigste ville være om Overvåkingens tjenestemenn på grunn av deres særegne tjeneste hadde instruks om aldri å uttale seg til pressen om verserende overvåkingssaker, og alltid forholdt seg i overensstemmelse hermed på henvendelser fra pressefolk, og således bare svarte at de hverken kunne bekrefte eller benekte forlydender som pressefolkene måtte forelegge.»

Jeg uttalte at det forhold at det av hensyn til etterforskningen var nødvendig å bevare taushet om saken og at politiadjutantene var bundet av sin taushetsplikt, ikke kunne berettige dem til å gi positivt uriktige uttalelser til pressen. Jeg var enig med Riksadvokaten og statsadvokaten i at forholdet var uheldig, og føyet til at heller ikke hensynet til den alminnelige tillit til politiets opplysninger ville være tjent med at politiet skulle kunne søke saker hemmeligholdt ved å gi direkte uriktige meddelelser til pressen.

Siden påtalemyndigheten hadde tatt opp spørsmålet om generell instruks til Overvåkingens tjenestemenn når det gjaldt uttalelser til pressen, ga dette spørsmål ikke grunn til bemerkninger fra min side.

32.

Ordning med utdeling av krigsmedalje, etablert ved kgl. resolusjon, var brakt til opphør ved uformell beslutning i regjeringskonferanse.

(Sak 563/65.)

En britisk statsborger som under krigen gjorde tjeneste på norsk skip, klaget over at Sjøfartsdirektoratet hadde avslått å gi ham en erklæring om at han fylte vilkårene for å oppnå den norske krigsmedalje. Klageren hadde opprinnelig søkt om krigsmedaljen, men etterat han var gjort kjent med at utdelingen av denne var opphørt, ba han om en erklæring som nevnt. Sjøfartsdirektoratet fant imidlertid at når medaljen ikke lenger kunne utdeles, kunne det heller ikke gis erklæring om at vilkårene for å få den hadde foreligget.

Sjøfartsdirektoratet viste i sin uttalelse i saken til et notat om krigsmedaljen av 13. februar 1961 fra Departementet for handel og skipsfart. I notatet er det bl. a. gjort rede for innstiftelsen og utdelingen av medaljen. Deretter heter det:

«Etter krigen ble flere ganger både i dagspressen og i sjømannsorganisasjonenes medlemsblad kunngjort at de sjømenn som mente at de fylte betingelsene kunne søke om tildeling av medaljen. Den 30. september 1950 sendte departementet en melding til dags-

pressen gjennom N. T. B. om at utdelingen av medaljen ville opphøre «til neste år» og at det derfor bare ville bli tatt hensyn til de søknader som kom inn innen utgangen av 1950. Da meldingen ble sendt hadde i alt ca. 8 800 sjømenn av ovennevnte kategori mottatt krigsmedaljen. Etter at utdelingen opphørte er det kommet inn i alt 14 søknader, hvorav 3 fra utlendinger.

Det er på det rene at ikke alle norske sjømenn som oppfyller vilkårene for å bli tilstått denne medaljen har fått den, idet de ikke har søkt eller har søkt for sent. På foranledning av endel medlemmer har derfor Norges Rederforbund i et brev til Handelsdepartementet av 18. juni 1959 henstillet til departementet å overveie om medaljen ikke nå bør tildeles alle sjømenn som er kvalifisert for den og som man kan nå. Sjøfartsdirektøren har stort sett erklært seg enig med Norges Rederforbund.

Handelsdepartementets Sjøfartsavdeling kan imidlertid ikke anbefale å følge Rederforbundets forslag idet dette vil medføre at man måtte gå gjennom papirene vedrørende alle de sjømenn som seilte ute under krigen og som hittil ikke har fått medaljen, noe som vil medføre et omfattende arbeid. I betraktning av dette og av at det nå er gått innpå 16 år siden krigens slutt og ca. 10 år siden utdelingen av medaljen opphørte, kan det heller ikke anbefales å tildele medaljen i de tilfelle hvor søknad nå måtte bli innsendt.»

Dette notat ble ifølge Sjøfartsdirektoratet godtatt i en regjeringskonferanse den 16. februar 1961. Etter det opplyste ble saken ikke behandlet i statsråd.

Det var opplyst at også Forsvarsdepartementet hadde opphørt med utdeling av krigsmedaljer etter beslutning i regjeringskonferanse. Både Sjøfartsdirektoratet og Forsvarsdepartementet hadde ment at det burde kunne avgjøres ved regjeringsbeslutning at utdeling av medaljer skulle opphøre.

Det fremgikk av opplysningene i saken at medaljen var innstiftet ved kgl. resolusjon av 23. mai 1941, jfr. kgl. resolusjon av 18. mai 1945, og at den for sjømennenes vedkommende hadde vært utdelt av Kongen i statsråd etter innstilling av Handelsdepartementet. Under disse forhold ville det etter min mening vært riktig om også beslutningen om at ordningen skulle opphøre, var tatt ved kgl. resolusjon. Hensett til den lange tid som var gått siden utdelingen var opphørt og til de vanskeligheter en gjenopptagelse av den måtte antas å medføre, fant jeg ikke at det var tilstrekkelig grunn til nå å søke utvirket kgl. resolusjon i saken.

Handelsdepartementet erklærte seg villig til å gi klageren et brev som bekreftet at han ville ha vært berettiget til krigsmedaljen om han hadde søkt tidsnok, og klageren erklærte seg tilfreds med dette.

33.

Tidspunktet for endring av klasseføring etter syketrygdloven.

(Sak 406/65.)

A. klaget over at Rikstrygdeverket ikke, med tilbakevirkning for det forløpne år, ville korrigere klasseføringen av ham for syketrygd og frivillig sykepengetrygd etter den inntekt han faktisk hadde hatt i året. Klageren anførte at han som ikke-arbeidstaker først fikk oversikt over sine inntektsforhold etter årets utgang, og mente at han måtte ha krav på å få regulert premien for det forløpne år i samsvar med faktisk inntekt.

Sakens dokumenter ble gjennomgått.

Jeg pekte på at det helt ut beror på syketrygdlovens bestemmelser om klasseføringen av en trygdet ikke-arbeidstaker skal endres med virkning tilbake, når det viser seg at hans faktiske inntekt betinger en lavere klasse enn den han har stått i. Jeg kunne for min del ikke finne at trygdekassen og Rikstrygdeverket hadde tolket loven uriktig når de hadde funnet at det ikke var grunnlag for å endre klasseføringen av A. for 1963.

A. hadde i saken sammenlignet med forholdet når det gjelder skatt av årets inntekt, der ordningen er at skatteinnbetalingen i inntektsåret foretas etter en foreløpig ansettelse, mens den endelige fastsettelse av skatten foretas ved ligningen året etter. Jeg viste til at syketrygdlovens ordning her er en annen. Som Rikstrygdeverket hadde gjort rede for, skjer klasseføringen og endringer i klasseføringen av trygdede ikke-arbeidstakere på grunnlag av meldinger fra dem selv, i henhold til trygdelovens § 20. Gir meldingene ikke tilstrekkelige opplysninger, fastsetter trygdekassen klassen ved skjønn etter lovens § 29, men dette var ikke gjort i A.s sak.

Klasseføringen av A. var etter det som forelå, foretatt på grunnlag av hans egne oppgaver, og A. hadde ikke meldt fra om endring i inntektsforholdene før ved melding av 2. april 1964. Etter lovens § 27, punkt 2, skulle overføring til ny klasse skje straks trygdekassen fikk opplysninger som ga grunn til det, og trygdekassen overførte også straks A. til den lavere klasse som inntekten betinget. Jeg var enig med trygdemyndighetene i at loven ikke ga hjemmel for å la overføringen til lavere klasse også få virkning for året 1963.

A. hadde i saken vist til at trygdemyndighetene under ankebehandlingen hadde innhentet ligningsoppgave over A.s inntekt i 1963, men at denne ikke ga et riktig bilde av hans inntektsforhold, idet også hustruens inntekter var tatt med. Jeg pekte i denne forbindelse på at klasseføringen for 1963 var foretatt på

grunnlag av A.s meldinger til trygdekassen, ikke på grunnlag av ligningsoppgave. Ligningsoppgaven hadde Rikstrygdeverket innhentet i november 1964 i kontrolløyemed, og selv om oppgaven hadde vist den inntekt A. selv oppga i sin klage, ville dette ikke ha kunnet endre klasseføringen for 1963.

Til A.s anførsel om at han vanskelig kunne ha oversikt over sin inntekt i 1963 før årsregnskapet forelå og derfor ikke kunne sende melding tidligere enn gjort, bemerket jeg at dette i tilfelle var en innvending mot rimeligheten av lovens ordning, men den ga ikke trygdemyndighetene hjemmel til å fravike de fastsatte bestemmelser. Jeg pekte imidlertid i denne forbindelse på det som også trygdemyndighetene hadde vist til — at klasseføringen ikke bare har betydning for premiens størrelse, men at den også er avgjørende for hvor meget en ikke-arbeidstaker har krav på i sykepenger når tilleggstrygd er tegnet, slik forholdet var i A.s tilfelle.

Klageren ble gjort oppmerksom på at spørsmålet kunne prøves ved domstolene.

34.

Spørsmål om ukeblad skulle ha vært fritatt for omsetningsavgift etter unntaksbestemmelsen om blad som har et utpreget religiøst formål og innhold.

(Sak 235/65.)

Etter § 8 i Stortingets vedtak av 7. desember 1964 om alminnelig omsetningsavgift fra 1. januar 1965 er tidsskrifter og publikasjoner unntatt fra avgiftsplikt, dersom de «har utpreget politisk, faglig, litterært, vitenskapelig eller religiøst formål og innhold».

Ukebladet «Familien», som Finans- og tolldepartementet i samsvar med det rådgivende utvalgs innstilling, ikke hadde fritatt for å betale omsetningsavgift, gjorde gjeldende at bladet har et utpreget religiøst formål og innhold og derfor skulle ha vært fritatt for avgift etter unntaksbestemmelsen i § 8. Bladet anførte også at det har til formål og oppgave å gi samfunnsmessig opplysning og informasjon på det kirkelige område og være et talerør for det kristne livssyn. Det ble i den forbindelse vist til at flertallet i Stortingets Finanskomité hadde uttalt at

«Det vil være rimelig og riktig å tolke grensetilfellene slik at fritaket også omfatter periodiske publikasjoner som er utpregede organer for samfunnsmessig kommentar og informasjon og som er talerør for ulike opinionsgrupper.»

Jeg anførte at den uttalelse som var avgitt av Finanskomitéen, gjaldt bestemmelsens anvendelse i grensetilfeller og ikke endret de vilkår som selve avgiftsvedtaket stiller opp for fritak for omsetningsavgift. Avgjørelsen i den foreliggende sak berodde utelukkende på om bladet kunne sies å ha et «utpreget religiøst formål og innhold» og måtte i høy grad bygge på et skjønn. Til belysning av forholdet hadde klageren sendt med en del eksemplarer av bladet, men jeg kunne ikke finne at de ga grunnlag for å konstatere at Finans- og tolldepartementet og det rådgivende utvalg hadde tatt feil når de var kommet til at bladet ikke gikk inn under unntaksbestemmelsen i § 8.

I et senere brev viste ukebladet til at det fra fremtredende kirkelig hold var protestert mot at bladet ble pålagt omsetningsavgift og fremholdt at bladet har et klart religiøst formål og innhold. Denne uttalelsen mente klageren måtte veie tungt i saken.

Jeg anførte til dette:

«Jeg er enig i at det er av interesse i saken å vite hvordan man på kirkelig hold ser på bladet «Familien». Da saken ble behandlet her, var jeg også fra avisene kjent med de protester fra bl. a. prester og biskoper som De har henvist til.

Det må som allerede nevnt, i høy grad bero på et skjønn, om bladets formål og innhold kan betegnes ikke bare som religiøst, men som utpreget religiøst, og ganske særlig vil det kunne oppstå tvil når det gjelder bedømmelsen av bladets innhold. Som anført i brevet 18. mai d. å. har jeg ikke funnet holdepunkt for å fastslå at departementet har anvendt loven feilaktig, og heller ikke meningsytringene fra kirkelig hold gir tilstrekkelig grunnlag for en annen konklusjon.»

35.

Delvis frafallelse av norsk arveavgift hvor det er svart avgift i utlandet. Forholdet til ny lov.

(Sak 1033/64.)

A. klaget over at Finans- og tolldepartementet hadde avslått å frafalle krav på arveavgift av midler som hans hustru hadde arvet etter en onkel, død i England i 1953. A. fant avgjørelsen urimelig og viste bl. a. til at arven etter den nye lov om avgift på arv og visse gaver av 19. juni 1964 ville ha vært avgiftsfri, idet det er betalt avgift av midlene i England. Av dokumentene gikk det frem at departementet ved avgjørelsen gikk ut fra at de britiske myndigheter ville ha krevd avgift om arvelateren hadde vært britisk statsborger, bosatt i Norge med alle sine midler der, og arvingen bosatt i England.

Under behandlingen av klagesaken undersøkte departementet nærmere hvordan avgiftsspørsmålet stillet seg etter engelsk rett, og det viste seg da at engelsk arveavgift ikke ville blitt oppkrevet i et motsvarende tilfelle. Departementet frafalt deretter en så stor del av den norske arveavgift som svarte til det beløp A.s hustru var belastet for i «estate duty», kr. 7 856.

Etter A.s mening burde imidlertid kravet på norsk arveavgift ha vært frafalt i sin helhet, når det var betalt arveavgift etter engelske rettsregler og det i et motsvarende tilfelle ikke ville ha blitt oppkrevet engelsk avgift. Finans- og tolldepartementet anførte i brev av 21. mai 1965:

«I den foreliggende sak er den norske arveavgift betydelig større enn den engelske. Det synspunkt som har vært lagt til grunn, og den praksis som har vært fulgt i den slags saker, bygger på at en arving etter norsk statsborger som ved dødsfallet var bosatt i utlandet, ikke har grunn til å beklage seg når dobbeltbeskatning blir avhjulpet ved nedsettelse av den norske avgift med et beløp som svarer til den utenlandske avgift. At det senere er kommet en ny arveavgiftslov hvoretter avgiftsplikt i et tilfelle som det foreliggende bortfaller — se lov av 19. juni 1964 nr. 14 § 1, annet ledd — vil etter departementets oppfatning ikke med rette kunne påberopes som fritakelsesgrunn. Anvendelse av regelen i den nye lovs § 1, annet ledd på det foreliggende tilfelle, hvor dødsfallet har funnet sted før 1. januar 1965, ville innebære en vilkårlig forskyvning av tidspunktet for ikrafttredelsen av den nye lov på dette spesielle område.»

Jeg uttalte at det ikke var tvilsomt at det var arveavgiftsloven av 8. april 1905 som kom til anvendelse i den foreliggende sak. Når lovens § 1 ga departementet adgang til å «frafalle krav på arveavgift av midler hvorav slik avgift svares i utlandet», måtte det antas at departementet også kunne beslutte delvis frafallelse med begrensning av nedsettelsen til et beløp svarende til den utenlandske avgift. Etter det opplyste måtte det legges til grunn at en slik begrensning av nedsettelsen var i samsvar med fast praksis i tilfeller der det ikke forelå avtale i annen retning mellom Norge og vedkommende fremmede stat. Det kunne ikke bringe saken i noen annen stilling at det senere var vedtatt en ny arveavgiftslov som avvek fra ordningen etter loven av 1905.

36.

Innsattes adgang til å motta pakker til de store høytider.

(Sak 314/65.)

A., som var innsatt i Kretsfengselet i Oslo, klaget over at han ikke fikk motta pakke fra pårørende til påske, fordi han ennå ikke hadde sonet tre måneder av sin straff. Han var meddelt at nektelsen bygget på bestemmelser gitt av direktøren i «Orientering til de innsatte», der det bl. a. heter:

«Innsatte som utholder frihetsberøvelse etter dom og som senest påskedag har et opphold i anstalten på minst 3 måneder (varetektstiden ikke medregnet), vil kunne få motta en pakke til påske».

Klageren viste til at han før soningen ble påbegynt hadde sittet i varetektsfengsel siden 24. november 1964, uten at han hadde vært løslatt i mellomtiden. Han mente at varetektstiden måtte regnes i tillegg til soningstiden, og i så fall fylte han reglenes vilkår for adgang til å motta påskepakke.

Direktøren anførte at når varetektstiden ikke teller med ved beregningen av tre måneders-tiden, er det fordi en varetektsfengslet kan få motta pakker helt til han overføres til soning. Han opplyste at de innsatte i mange år har fått motta pakker til jul. Dette medfører et stort arbeid i en anstalt som Oslo kretsfengsel, — en til to betjenter må avsettes ekstraordinært til å gjennomgå pakkene og forestå utdelingen. Anstalten hadde derfor funnet det vanskelig å gjennomføre samme ordning til påske og hadde her satt en soningstid på tre måneder som vilkår.

Jeg tok saken opp med Fengselsstyret og pekte på bestemmelsen i fengselsreglementets § 63. 3, fjerde ledd, gitt av Fengselsstyret, der det heter:

«De innsatte kan få motta en mindre pakke matvarer, frukt o. likn. fra pårørende eller andre til de store høytider og unntaksvis også ved andre spesielle anledninger.»

I reglementet er det ikke tatt med noen slik begrensning som Kretsfengselets egne regler har fastsatt. Det var etter min mening naturlig å forstå bestemmelsen i fengselsreglementet slik at det har vært ment som den normale ordning ved fengselsvesenets anstalter, at de innsatte skal få motta pakke til de store høytider. Så vidt jeg kunne forstå, var det ikke betjeningsproblemer av akutt karakter som lå til grunn for begrensningen ved Oslo kretsfengsel, men betjeningsforholdene slik de regulært er. Den begrensede ordning var gjennomført som den regulære pakkeordning ved denne anstalt.

Jeg pekte også på at det i saken var opplyst at det ved Botsfengslet var gjennomført enda mer vidtgående innskrenkninger, idet de innsatte der i det hele tatt ikke fikk motta pakker til påske. Selv om pakkeordningen, slik den er omtalt i fengselsreglementet, ikke er fastsatt som en rett for de innsatte, var det naturlig at de oppfattet den som noe de normalt kunne regne med.

Fengselsstyret anførte at det prinsipielt var enig i det syn jeg hadde gitt uttrykk for, og meddelte at spørsmålet om å endre pakkeordningen for de store høytider ved Kretsfengselet og Botsfengslet ville bli tatt opp med sikte på å løse de praktiske vansker som lå til grunn for innskrenkningene.

37.

Tjenestemann hadde gjort seg skyldig i forhold som ga grunnlag for å gi ham avskjed, og kunne ikke beklage seg over at departementet stillet ham overfor valget mellom å søke avskjed selv eller bli avskjediget.

(Sak 473/65.)

A., som i brev av 6. mai 1965 fra vedkommende departement var løst fra sin stilling som sekretær ved en distriktsnemnd fra 1. juni s. å., klaget over at han i realiteten var pålagt å søke avskjed på grunn av beruselse i tjenesten. I klagen reiste han tre spørsmål:

1) om departementet hadde tilstrekkelig grunnlag for å pålegge ham å søke avskjed,
2) om saksbehandlingen i departementet hadde vært behørig fordomsfri, og
3) om det var vist tilstrekkelig diskresjon.

Videre reiste han spørsmålet om han ikke hadde krav på tre måneders oppsigelsesfrist.

Dokumentene i saken ble gjennomgått.

Jeg kunne ikke se at det forholdt seg slik at A. var gitt pålegg om å søke avskjed. Som det også fremgikk av det han selv anførte, fikk han telefonbeskjed fra departementet om at det var avgjort at han måtte slutte i stillingen, men at departementet ville vise ham det hensyn at han selv kunne søke avskjed. Det var således en adgang til selv å velge mellom å bli avskjediget eller å få avskjed etter søknad, departementet hadde gitt A.

Jeg fant det ikke tvilsomt at de forhold som var på det rene i saken, ga grunnlag for å avskjedige A. etter tjenestemannslovens § 22 b. Når departementet likevel ga ham adgang til å søke avskjed, var dette en hensynsfullhet som han ikke kunne beklage seg over.

Om A. var blitt avskjediget, var det klart at han ikke ville hatt krav på å få beholde stillingen i en periode svarende til oppsigelsestiden. Jeg kunne under de foreliggende forhold ikke anta at dette spørsmål kom i en annen stilling fordi saken ble ordnet slik at han formelt fikk avskjed etter søknad. Det reelle forhold var at han måtte slutte fordi det forelå en avskjedigelsesgrunn som etter ansettelsesmyndighetens vurdering gjorde at han ikke kunne fortsette i stillingen. Det kunne etter min mening ikke innvendes noe mot at A. ble løst fra stillingen fra 1. juni 1965.

Jeg fant ikke at det var opplyst noe som ga grunnlag for å rette bebreidelser mot departementet for måten saken var behandlet på. Dette gjaldt også innholdet av klagen mot A., — en klage som på foreskrevet måte var forelagt for ham og som han hadde hatt anledning til å imøtegå.

Når det gjaldt A.s besværing over at saken ikke var behandlet med tilstrekkelig diskresjon, presiserte jeg at dette spørsmål under ingen omstendighet hadde hatt betydning for utfallet av hans sak. Jeg pekte for øvrig på at A.s eget forhold hadde vært slik at det nødvendigvis måtte vekke betydelig oppsikt og sterkt hadde forringet mulighetene for at saken kunne behandles i stillhet. Det A. hadde anført, ga ikke grunnlag for å ta denne side av saken opp til ytterligere undersøkelse.

38.

Spørsmål om forhåndsopplysning uten forbehold om pris for kost og losji i skoleinternat var til hinder for forhøyelse av prisen i skoleåret. Kompetanse overfor fylkeskommunal skole.

(Sak 68/65.)

En advokat klaget på vegne av elever ved jordskifteskolen over at prisen for kost og husvære ved skoleinternatet var satt opp fra kr. 140 til kr. 200 pr. måned. I skoleplanen som elevene hadde fått på forhånd, sto det uten forbehold om forhøyelse at «Kostpengar og husvære er kr. 140 pr. månad». Jordskifteskolens kurs varer fra 10. august til 10. juni året etter, og forhøyelsen ble foretatt fra 1. januar 1964. Klageren så skoleplanens angivelse av internatprisen som et tilsagn skolen var bundet av.

Jordskifteskolen drives etter det opplyste av Landbruksdepartementet, men holdes ved og administreres av Hordaland fylkes jordbruksskole på Stend i henhold til avtale mellom staten og fylket. Elevene ved jordskifteskolen får kost og losji i fylkes-jordbruksskolens internat for samme betaling som elevene ved denne. Beslutningen om å heve kostprisen var truffet av fylkestinget 22. november 1963 og gjaldt generelt for internatene ved fylkets yrkesskoler og jordbruksskoler.

Siden jordskifteskolen er statsskole og fylkesskolens myndigheter derfor måtte anses for å ha opptrådt på departementets vegne når de ga opplysning om internatprisen, antok jeg at saken etter omstendighetene lå innenfor mitt kompetanseområde.

Landbruksdepartementet anførte at skoleplanens opplysning om internatprisen måtte betraktes som en orientering om prisen på det daværende tidspunkt og ikke som et tilsagn for kursets varighet.

Hensett til at kurset bare varte i 10 måneder, kunne det etter min mening vært grunn til å presisere i skoleplanen at det var prisen «for tiden» som ble oppgitt. Jeg kunne likevel ikke finne at dette ga tilstrekkelig grunnlag for å forstå prisangivelsen som noe mer enn en faktisk opplysning om prisen på det daværende tidspunkt. Elevene kunne neppe

bygge på at opplysningen innebar et tilsagn som sikret dem mot forhøyelse av internatprisen. Klageren ble gjort oppmerksom på at spørsmålet kunne innbringes for domstolene.

39.

Uførhet bedømt i relasjon til partens arbeidsevne som arbeidstaker, ikke til hennes arbeidsevne som husmor.

(Sak 616/64.)

A. klaget over at Sosialdepartementet hadde forkastet hennes anke over Rikstrygdeverkets avslag på hennes søknad om uførepensjon og grunnstønad. Sosialdepartementet hadde bygget på at hun ved siden av sitt yrke som husmor hadde arbeidet som rengjøringshjelp i fem år, inntil november 1958 og derfor bedømt arbeidsuførheten i relasjon til husmoryrket. A. hevdet at Sosialdepartementets premisser her var i strid med de faktiske forhold og anførte:

«Mitt yrke har aldri vært husmoryrket. Derimot har jeg hatt heldagsarbeide fra mai måned 1947 inntil jeg fikk sukkersyke i 1953, da jeg var borte fra arbeidslivet en kortere tid. Jeg forsøkte igjen heldagsarbeide, men problemene med insulin og diett blev for store for mig, så da jeg kunne få begynne som rengjøringshjelp, fant jeg at det var den beste måten jeg kunne fortsette i arbeidslivet på. Men høsten 1958 blev imidlertid sukkersyken så ustabil at jeg måtte slutte som rengjøringshjelp.»

Sakens dokumenter ble gjennomgått. Legeerklæringen viste at A. var ansett arbeidsufør som rengjøringshjelp og delvis ufør som husmor. Uførheten i husmoryrket var imidlertid ikke antatt å være så høy at den medførte tap av ⅔ av arbeidsevnen. Vilkårene for uføretrygd som husmor etter § 4 i uføretrygdloven forelå således ikke.

Opplysningene i søknaden om hennes arbeidsforhold var sparsomme, men i et notat som var satt opp ved Oslo helseråd etter en konferanse i anledning av anken, var notert bl. a.:

«Hun forteller at hun har vært i arbeide ved . . .'s radiofabrikk fra 1947 til -52, det var forskjellig arbeide hun utførte, bl. a. montering. Hun tålte imidlertid ikke tinnosen. Hun sluttet en tid etter at hun hadde giftet seg. Fra 1952 til hun ble sykmeldt den 6/11 - 58 var hun i arbeide som rengjøringshjelp ved . . . skole. Hun var da sykmeldt til 4/4 - 59, og ble utmeldt av trygdekassen fra arbeidsgiveren den 18/4 - 59. Hun sier at hun hadde anfall av bevistløshet, og ble av lege anbefalt å slutte p. g. a. hjertet. Hun har senere ikke vært i arbeide utenfor hjemmet.»

Jeg forela klagen for Sosialdepartementet og pekte på klagerens anførsel om at hennes yrke aldri hadde vært husmoryrket. Det ble bedt opplyst hvilke retningslinjer som følges i uføretrygdsaker der kvinner på grunn av sykdom har måttet oppgi sitt yrke som arbeidstakere og være hjemme som husmødre. Sosialdepartementet ba Rikstrygdeverket undersøke og vurdere saken på ny, og Rikstrygdeverket foranlediget ny legeundersøkelse foretatt. Den nye legeerklæring gikk ut på at klageren måtte anses arbeidsufør som rengjøringshjelp og til alt tyngre kroppsarbeid og arbeid som krever tempo. I relasjon til husmoryrket ble hennes uførhet vurdert som tidligere. Rikstrygdeverket fant ikke grunnlag for å innvilge søknaden, og saken ble deretter forelagt for Ankenemnda for uføretrygden. Ankenemnda innhentet supplerende opplysninger om klagerens arbeid utenfor hjemmet, og disse opplysninger bekreftet at hun fra 1947 og ut året 1953 hadde vært beskjeftiget ved en radiofabrikk, deretter ca. 8 måneder som diskedame og siden som rengjøringshjelp inntil hun sluttet i november 1958 etter legens råd. Ankenemnda fant at klageren fylte lovens betingelser for uførepensjon som arbeidstaker og for grunnstønad til dekning av utgifter til diabetikerkost. Begge deler ble innvilget med virkning fra 1. februar 1962.

Etter Ankenemndas resultat ga saken ikke grunnlag for bemerkninger fra min side.

40.

Praksis som revisor ved næringsvirksomhet er et vilkår for å kunne registreres som revisor etter lov av 14. mars 1964, § 18.

(Sak 329/65.)

A. klaget over at Departementet for handel og skipsfart hadde avslått å registrere ham som revisor etter lov av 14. mars 1964 om revisjon og revisorer, under henvisning til at A.s praksis ved skatteinspektørkontor ikke var revisjonsarbeid «ved næringsvirksomhet», slik loven krever.

Klageren anførte at han i 1946 tiltrådte som regnskapskontrollør ved skatteinspektørkontor og senere hadde innehatt alle etatens stillinger — vært jordbruksrevisor, ligningsrevisor, bedriftsrevisor m. m. Han mente det var uriktig når Handelsdepartementet hadde funnet at skatterevisjon ikke er revisjon ved næringsvirksomhet.

Jeg viste i min uttalelse til at et av de vilkår som lovens § 18, femte ledd, stiller for at en søker uten revisoreksamen kan opptas i registeret for revisorer, er at han har 3 års forskjelligartet «praksis i revisjonsarbeid ved næringsvirksomhet her i landet». Det samme krav til praksis var i proposisjonens § 11, tredje ledd, også stillet som vilkår for å kunne

gå opp til revisoreksamen. For så vidt opptagelse til eksamen angår ble kravet til praksis imidlertid endret. I Administrasjonskomitéens innstilling, Innst. O. VII — 1963—64, er om dette anført:

Til § 10 (prp. § 11)

«Efter proposisjonens formulering av kravet til praksis, vil kun praksis fra næringsvirksomhet kunne godkjennes. Komitéen finner denne begrensning svakt begrunnet, ikke minst når det samtidig legges vekt på at praksis også skal være forskjelligartet. Meget av den offentlige revisjonsvirksomhet skiller seg ikke vesentlig ut fra annen revisjon, og når det for øvrig gjelder de mer spesielle deler av den offentlige revisjon, er komitéen ikke villig til å frakjenne denne enhver verdi som generelt kvalifiserende praksis. — — —.»

Ordene «ved næringsvirksomhet» ble i samsvar med dette tatt ut av lovteksten i § 10 (proposisjonens § 11).

Derimot ble det ikke foretatt noen endring i § 18, femte ledd c. Loven opprettholdt her kravet til praksis i revisjonsarbeid ved næringsvirksomhet, slik som foreslått i proposisjonen. Komitéen anførte bl. a.:

«Til § 18 (prp. § 19).
Denne paragraf inneholder bestemmelser med sikte på å lette overgangen for bedrifter og revisorer. Komitéen har særlig festet seg ved adgangen i femte ledd til å registrere revisorer uten revisor-eksamen. Kravene i denne forbindelse er at vedkommende tilfredsstiller de øvrige krav for registrering (kfr. § 11), og ellers har adgang til eksamen efter § 10. Det stilles imidlertid strengere krav til arten av praksis (i sin helhet fra næringsvirksomhet), — — —.»

Jeg kunne etter dette ikke finne at departementet hadde anvendt loven feilaktig. Departementet har etter loven ikke adgang til å dispensere fra det nevnte vilkår.

41.

Politiets beslag av fiskegarn ikke forelagt for retten etter straffeprosesslovens § 215. Beslagstiden unødig lang. Erstatning.

(Sak 1058/64.)

A., som var yrkesfisker, klaget over at hans fiskegarn hadde vært beslaglagt av politiet i fem måneder på grunn av mistanke om at han hadde drevet ulovlig fiske etter sjøørret. Han hevdet at han som følge av beslaget hadde lidt et tap på ca. kr. 2 000, som han mente at staten måtte være ansvarlig for.

Klagen var inngitt etter utløpet av foreldelsesfristen i ombudsmannslovens § 6, tredje ledd, men i henhold til instruksens § 6, annet ledd, fant jeg grunn til å undersøke forholdet av eget tiltak.

A.s garn ble tatt opp 27. august 1962 av privatpersoner som på forhånd hadde fått lensmannens tillatelse til dette. De sendte straks garnet til lensmannen og anmeldte samtidig A. for ulovlig fiske.

A. hevdet at han hadde fisket etter småsei, og den lensmannsbetjent som etterforsket saken uttalte i sin rapport at hele fremgangsmåten tydet på at dette var riktig. Saken hadde vært forelagt fiskerikonsulenten i Nord-Norge, som i uttalelse av 19. oktober 1962 konkluderte med at A. burde få sitt garn returnert og saken henlegges. Ved brev av 24. januar 1963 fra Troms politikammer ble A. underrettet om at saken var henlagt etter bevisets stilling, og den 30. s. m. fikk han sitt garn tilbake.

Det fremgikk ikke av saksdokumentene at beslaget var forelagt for retten i henhold til straffeprosesslovens § 215. På spørsmål fra meg om dette var gjort, uttalte politimesteren i Troms bl. a.:

«Beslaget av A.s garn har ikke vært forelagt retten i henhold til straffeprosesslovens § 215. Da A. den 12/9 - 62 ble avhørt av lensmannen i X. (. . .), krevet han ikke garnet utlevert, og det har ved politikammeret bare vært praktisert å begjære rettens beslutning for opprettholdelse av beslag i de tilfelle tingen blir begjært tilbakelevert.»

Jeg tok forholdet opp med Riksadvokaten, som bl. a. uttalte at etter hans oppfatning hadde politiet ikke iakttatt straffeprosesslovens krav når spørsmålet om opprettholdelsen av det foretatte beslag i dette tilfelle ikke var forelagt for retten.

Jeg var enig i at det var en feil at politimesteren ikke hadde forelagt beslaget av A.s garn for retten, og at det måtte kritiseres at dette ikke var gjort. Hensett bl. a. til de uttalelser som var avgitt i lensmannsbetjentens rapport og av fiskerikonsulenten i Nord-Norge, var det også beklagelig at garnet først ble tilbakelevert A. over tre måneder etter at uttalelsene forelå.

Erstatningsspørsmålet ble A. henvist til i første omgang å ta opp med Justis- og politidepartementet, og han har senere meddelt at han har fremmet krav om erstatning overfor departementet.

Departementet har opplyst at det etter omstendighetene på billighetsgrunnlag fant å kunne tilby klageren en erstatning på kr. 800 for hans tap, og dette beløpet er senere utbetalt ham.

42.

Borttauing av parkert bil som sjenerte trafikken. Motorvognlovens § 35 b. Skiltinstruksen.

(Sak 94/65.)

Politiet hadde tauet bort A.s bil fordi den var parkert til ulempe for trafikken, og for å få den tilbake, måtte han betale inntauingsutgiftene. A. mente at inntauingen var uhjemlet og klaget over at politikammeret, og senere Justis- og politidepartementet, hadde avslått å betale tilbake inntauingsbeløpet og dekke reiseutgifter som forholdet hadde påført ham.

Parkeringen var foretatt på en av A/S Oslo Sporveiers bussholdeplasser, men A. gjorde gjeldende at plassen ikke var utstyrt med slikt buss-stoppestedskilt som skiltinstruksen foreskriver og dessuten at den var oppmerket så utilstrekkelig at det ikke kunne bebreides ham at han ikke hadde sett at plassen var et buss-stoppested. Han viste til at også en annen bil var parkert der ved samme anledning.

Inntauingsomkostningene mente politiet å kunne avkreve klageren med hjemmel i motorvognlovens § 35 b, bokstav a, uten hensyn til om han kunne straffes for forholdet eller ikke. Det avgjørende måtte være at bilen var hensatt i strid med trafikkreglene. Politiet henviste til trafikkreglenes § 17, nr. 4 i), om forbud mot å stanse eller parkere nærmere enn 15 meter fra skilt for bussholdeplass og at holdeplassen var merket med skilt, «Oslo Sporveier, Stoppested». I en påtegning til Justis- og politidepartementet i forbindelse med A.s klage til departementet over politiets avgjørelse, uttalte politikammeret at det var på det rene at bussholdeplassen ikke var merket i samsvar med skiltinstruksens bestemmelser om buss-stoppestedskilt men bare med et av A/S Oslo Sporveiers vanlige skilt for bussstopp. Politikammeret anførte om merkingen:

«Det er ikke gitt noe påbud om at bussholdeplasser i Oslo skal være utstyrt med den type opplysningsskilt som er nevnt i Skiltinstruksen for bussholdeplasser.

Når imidlertid holdeplasser/stoppesteder i sin alminnelighet utstyres med holdeplasskilt, skal disse være overensstemmende med skiltinstruksen. Vegdirektoratet har ikke ønsket utskifting/supplering av eksisterende holdeplasskilt i Oslo og har følgelig heller ikke satt frist i henhold til skiltinstruksens overgangsbestemmelse.

Spørsmål om bruk av eksisterende holdeplasskilt istedenfor skiltinstruksens er i nærværende sak av rent formell art. Praktisk sett er skiltinstruksens svært beskjedne busstoppskilt lite tjenlig i bygater ved siden av alle variasjoner av skilt. Dette er da formentlig også grunnen til at utskiftning ikke er påbudt.

Trafikkpolitiet har gitt uttrykk for at de nevnte skilt er uten interesse i vanlige gater. I de tilfelle hvor det er ansett ønskelig å gi trafikantene et ekstra varsel om at det er etablert busstoppested, brukes de vanlige forbudsskilt mot parkering med påskrift «Busstopp». Disse skiltene er gode, men de brukes bare på spesielt utsatte steder.

I sin alminnelighet synes de vanlige sporvogns- og busskilt å være fullt tilstrekkelige, men vær- og lysforhold kan naturligvis av og til gjøre seg gjeldende, slik at det av hensyn til fremmede trafikanter som ikke er vant til at parkeringsreglene tas så svært alvorlig, bør gis et ekstra varsel.

Det antas å være nytt synspunkt at man ikke skulle være strafferettslig forpliktet til å rette seg etter andre busstoppskilt enn de normerte. For det første er det i strid med praksis ved politikammeret, og for øvrig vil det være å legge mer i de administrative skiltregler enn formålet tilsier.

Det springende punkt må være om vedkommende trafikant vet at det er busstopp — eventuelt andre reguleringer som medfører restriksjoner på stedet. Kjenner han til det, eller må han være klar over det etter vanlig aktsomhetsnorm, vil skiltbestemmelsenes mange detaljer være av underordnet betydning i de tilfelle.

Blir det derimot konstatert at det er for meget forlangt av den vanlige trafikant å oppdage reguleringen, vil det kunne være riktig å tilføye at merkingen avviker fra det normerte mønster.

Når det gjelder trafikanters aktsomhetsplikt med hensyn til reguleringer angitt ved skilt, har Høyesterett stilt strenge krav. Trafikkpolitiet er tilbøyelig til å mene at vurderingen av den strafferettslige uaktsomhet i nærværende sak har vært liberal fra politiets side, men under ingen omstendighet antas en henleggelse på grunn av bevismangel å burde tas til inntekt for det syn at bilføreren ikke har handlet klanderverdig.

At det på stedet senere er satt opp skilt med betydningen «Parkering forbudt» og undertekst «Busstopp» innebærer ingen erkjennelse fra vår side av at det ordinære skilt fra Oslo Sporveier er uforpliktende for trafikantene.

Såvidt jeg forstår er det full overensstemmelse mellom Vegdirektoratet og oss i disse spørsmål, og jeg har senest i forbindelse med denne saken fått bekreftet at direktoratet for tiden ikke har til hensikt å påby eller anbefale annen ordning og praksis enn den vi følger.»

Jeg forela saken for Vegdirektoratet, som i brev av 5. april 1965 bl. a. uttalte:

«— — — I skiltinstruksen er det forøvrig som overgangsbestemmelse fastsatt at skilt som er satt opp i henhold til tidligere gjeldende bestemmelser av 10. desember 1947 om varselskilt og signaler med senere endringer, fortsatt har gyldighet, dog ikke ut over de frister som vegdirektøren fastsetter.

Med brev av 15. juni 1959 til Vegdirektoratet har A/S Oslo Sporveier søkt om dispensasjon fra skiltinstruksens bestemmelser for sine runde buss-stoppestedskilt.

I brev av 3. februar 1960 fra Samferdselsdepartementet til A/S Oslo Sporveier er uttalt følgende om denne søknad:

Hovedhensikten med skiltinstruksen var å skaffe ensartede skilt og oppmerking over hele landet og å bringe dette i mest mulig overensstemmelse med den internasjonale skiltprotokoll. Det var særlig viktig at oppmerkingen i landets hovedstad ble slik som bestemt i skiltinstruksen. På bakgrunn av dette fant departementet, i overensstemmelse med vegdirektørens innstilling, ikke å kunne gi dispensasjon fra skiltinstruksens bestemmelser om skilt for buss-stoppested, blant annet at disse skulle være firkantede. Da utskifting betydde en økonomisk belastning for A/S Oslo Sporveier, fant man å kunne gi en frist til utgangen av 1960. Det forutsattes konferert med vegdirektøren om utformingen av de nye skiltene.

A/S Oslo Sporveier har i et brev av 8. mars 1960 til Vegdirektoratet blant annet nevnt at utkast til stoppestedskilt i samsvar med skiltinstruksen ville bli oversendt senere.

Verken i dette brev eller forøvrig kan man se at det er blitt søkt om, eller gitt, noen forlengelse av den frist som med departementets brev av 3. februar 1960 ble satt for A/S Oslo Sporveier med hensyn til innføring av skilt for buss-stoppested overensstemmende med skiltinstruksen.

Likevel har A/S Oslo Sporveier nyttet de runde buss-stoppestedskilt også etter utløpet av 1960. De synes fremdeles å være i bruk, også slik at buss-stoppesteder som er opprettet senere, er blitt utstyrt med slike skilt i stedet for slike buss-stoppskilt som er fastsatt i skiltinstruksen. Således har man ved henvendelse til A/S Oslo Sporveier fått opplyst at det stoppested som klagen gjelder, først er blitt tatt i bruk den 23. juni 1963.

Man finner etter dette at A/S Oslo Sporveiers buss-stoppestedskilt etter utløpet av 1960 må være i strid med skiltinstruksens bestemmelser. Man antar at forbudet i trafikkreglene § 17, nr. 4 i, mot stans eller parkering ved skilt for buss-stoppested bare får anvendelse når skiltet er i samsvar med skiltinstruksen. Bare i så fall vil dette forbud kunne håndheves strafferettslig og med fjerning og forvaring av motorvogn i henhold til motorvognlovens § 35 b.»

I brev til Justis- og politidepartementet pekte jeg på at Vegdirektoratet hadde gitt uttrykk for en annen oppfatning enn politiet når det gjaldt betydningen av den måte bussholdeplassen var merket på. I sitt svar viste departementet til en ny uttalelse fra politimesteren i Oslo, hvor det bl. a. ble sagt:

«Når det gjelder spørsmålet om lovlig merking av bussholdeplasser har politikammeret tidligere i påtegning av 29. september 1964 gitt uttrykk for den oppfatning at det ikke var gitt påbud om endring av den merking av holdeplasser som A/S Oslo Sporveier og andre selskaper har foretatt opp gjennom årene.

Ved Vegdirektoratets nærmere undersøkelse i forbindelse med nærværende klagesak viser det seg at det foreligger korrespondanse mellom Samferdselsdepartementet og A/S Oslo Sporveier om dette spørsmål, og det er påvist at det i denne korrespondanse er gitt en frist til utgangen av 1960 for utskifting av sporveiens vanlige skilt.

Av en eller annen grunn er denne saken ikke ført videre. Politikammeret har så vidt vites ikke vært engasjert i saken, og etter den nevnte korrespondanse i 1960 er det formentlig ikke gjort noe fra Sentraladministrasjonen for å få gjennomført pålegget.

Når det gjelder den praktiske side av saken har politikammeret tidligere ikke vært interessert i å ta noe initiativ for å få gjennomført nyordningen med de normerte skilter for buss-stopp i Oslo, ut fra den betraktning at de normerte skilter er mindre egnet til sitt formål i bygater innimellom alle slags skilt, oppslag og reklame. De velkjente skilt som A/S Oslo Sporveier bruker er i så måte vesentlig bedre.

Man kjenner heller ikke til at det er gitt tilsvarende pålegg fra Samferdselsdepartementet til de andre trafikkselskaper som har holdeplasser i indre og ytre byområder i Oslo.

Når det gjelder de rettslige betraktninger om forpliktelsen for trafikantene til å unngå stans/parkering på buss-stoppested, har det så vidt vites ikke vært reist noen tvil ved politikammeret om at de skiltene som har vært brukt i alle år, i relasjon til trafikkreglene gir tilstrekkelig markering av holdeplass/stoppested. Trafikkreglenes § 17, nr. 4 h forbyr kategorisk stans og parkering ved stoppested for sporvogn. Måten et slikt stoppested er merket på har åpenbart ingen betydning i den forbindelse. De samme betraktninger må gjøres gjeldende når det er anlagt buss-stoppested i forbindelse med veiutvidelse (busslomme). Da gjelder det nevnte forbud uten hensyn til hva slags skilt det er brukt på stoppestedet, se trafikkreglenes § 17, nr. 4, i).

Hvis det derimot ikke er anlagt busslomme, men bare satt opp skilt, skulle etter Vegdirektoratets oppfatning § 17, nr. 4, i), 2. alternativ ikke komme til anvendelse hvis skiltet ikke er av den type som er normert i skiltinstruksen.

Dette er som nevnt en ny betraktningsmåte for politikammeret. Det har i alle år vært foretatt aksjoner mot uvedkommende kjøretøyer på stoppesteder — uten skille mellom sporvognstoppested og buss-stoppested. Man er ikke overbevist om at den formelle synsmåte som er gjort gjeldende av Vegdirektoratet for så vidt gjelder begrepet «skilt» i trafikkreglene gir løsningen i dette tilfelle. Avgjørende synes å måtte være at skiltet er synlig og forståelig for trafikantene.»

Jeg tok saken opp igjen med Justis- og politidepartementet og pekte på at det etter trafikkreglenes § 31, 1., er politiet som fastsetter stoppested for rutebil. Etter min mening var det lite tvilsomt at rutebilselskapene hadde plikt til å overholde skiltinstruksens bestemmelser, men det var neppe klart at en avvikelse fra skiltnormen uten videre medførte at bussholdeplassene taper den beskyttelse trafikkreglene ellers gir dem. Jeg fant ikke grunn til å gå nærmere inn på dette lovtolkingsspørsmål, som i tilfelle naturlig burde finne sin løsning gjennom avgjørelse ved

domstolene. Jeg viste imidlertid til at klageren sterkt hadde fremholdt at holdeplassen var utilstrekkelig merket og at det ikke bare var han som ikke hadde oppfattet at det var bussholdeplass på stedet. Siden skiltet i denne sak ikke var forskriftsmessig og klagerens anførsler om mangelfull oppmerking av stoppestedet ikke var behandlet nærmere i de foreliggende uttalelser, ba jeg overveiet om forholdet med at skiltinstruksens bestemmelser var tilsidesatt, kunne ha medvirket til at klageren som var utenbys trafikant, ikke ble oppmerksom på at stedet var bussholdeplass. At politiet må kunne taue bort parkerte biler som faktisk hindrer trafikken, var neppe uten videre avgjørende for spørsmålet om utgiftene ved borttauingen kunne belastes eieren etter motorvognlovens § 35 b, siste ledd. Her kom også inn spørsmålet om hva klageren burde ha forstått.

Etter å ha overveiet saken på ny, samtykket departementet i at A. ble tilbakebetalt inntauingsbeløpet. Dette klagepunkt var dermed ordnet og foranlediget ikke noe mer fra min side.

Når det gjaldt klagerens krav om erstatning for reiseutgifter, fastholdt departementet sin tidligere avgjørelse, fordi borttauingen under enhver omstendighet var lovlig. Jeg fant ikke at avgjørelsen kunne kritiseres. Det måtte legges til grunn at A.s bil var parkert slik at den faktisk hindret trafikken, og politiet måtte etter motorvognlovens § 35 b ha rett til å fjerne den.

På bakgrunn av det som var fremkommet i saken, tok jeg opp med Vegdirektoratet forholdet med at A/S Oslo Sporveiers skilt for buss-stoppested ikke var i overensstemmelse med skiltinstruksen. Vegdirektoratet meddelte senere at spørsmålet om nye skiltregler var under behandling og at disse regler antagelig ville kunne settes i verk tidlig i 1966. Samtidig ville forholdet med skilt for bussstoppesteder bli behandlet.

43.

Erstatning for geværer, bortkommet under forvaring hos politi.

(Sak 12/65.)

A. klaget over at han ikke hadde fått tilbakelevert to geværer, som han etter krav fra lensmannen hadde innlevert til denne i frigjøringsdagene 1945.

Saksforholdet var i det vesentlige dette:

En politimester bestemte i rundskriv til distriktets lensmenn av 28. mai 1945 at skytevåpen tilhørende sivile norske borgere skulle leveres til politiet, og etter krav fra stedets lensmann innleverte A. et Krag-Jørgensen-gevær og en amerikansk jaktrifle.

Omkring et år senere henvendte A. seg til lensmannen for å få geværene tilbake, men de var i mellomtiden sendt videre til politikammeret. A. sendte flere skriftlige krav til politimesteren om tilbakelevering av geværene, uten å få svar. Heller ikke skriftlige henvendelser til politimesteren fra en advokat han søkte bistand hos, ble besvart.

Først etter en henvendelse til Finans- og tolldepartementet i 1956 lyktes det A. å få forholdet undersøkt. Det viste seg at politiet hadde overlatt Krag-Jørgensen-geværet til et skytterlag, som hadde solgt det til et av sine medlemmer. Kjøperen hadde skiftet løp i geværet og var ikke villig til å gi det fra seg. Jaktriflen kunne ikke oppspores.

Etter nye henvendelser til politikammeret skrev en av politibetjentene på vegne av klageren til Justis- og politidepartementet 13. november 1963 og ba om at geværene måtte bli tilbakelevert, subsidiært at det måtte bli betalt erstatning. Kravet ble avslått av departementet 14. november 1964.

Klagen ble forelagt for Justisdepartementet, som i brev av 27. mars 1965 bl. a. uttalte:

«Departementet har gått ut fra at politimesterens rundskriv til lensmennene av 28. mai 1945 var et ledd i de sikkerhetstiltak politimesteren fant nødvendig innen sitt distrikt i forbindelse med frigjøringen. Etter de undersøkelser som er foretatt er det bragt på det rene at våpnene ikke befinner seg i offentlig varetekt, — — —.

Etter de opplysninger som foreligger i saken ble geværene innlevert til lensmannen den 9. juni 1945 mens ettersøkning etter dem først ble igangsatt ved politimesterens beslutning av 27. oktober 1956. Justisdepartementet har derfor bygget sin avgjørelse av 14. november 1964 på at erstatningskravet under enhver omstendighet var foreldet på det tidspunkt saken ble tatt opp, jfr. § 5, pkt. 1 i lov om foreldelse av fordringer av 27. juli 1896.

Man kan ikke se at departementet på noe tidspunkt før den 14. november 1964 har tatt standpunkt til sakens realitet. — — —.»

Jeg fant forholdet med A.s henvendelser utilstrekkelig opplyst og skrev til politimesteren for å få det bedre klarlagt. Jeg pekte på klagerens opplysning om at han siden 1946 stadig hadde gjort henvendelser til myndighetene, og at det i en rapport fra lensmannen av 12. november 1963 var bekreftet at klageren flere ganger hadde etterlyst våpnene. Da en del av saksdokumentene etter det opplyste var kommet bort ved politikammeret, ba jeg om at saken om nødvendig måtte bli søkt klarlagt ved henvendelse til lensmannen og klageren.

Da saken kom tilbake, pekte jeg i brev til

Justisdepartementet på at klageren hevdet å ha skrevet til politimesteren ca. 1 år etter innleveringen og flere ganger senere uten å få svar, og at dette stemte med hva han tidligere hadde forklart. Dokumentene fra denne tiden var bortkommet, men politimesteren anførte at det ikke var grunn til å tvile på at klagerens opplysninger var riktige. Til slutt i brevet anførte jeg:

«Selv om man vil legge til grunn at forholdene like etter frigjøringen var slik at politimesteren i . . . hadde hjemmel for å kreve skytevåpen tilhørende sivile norske borgere innlevert, synes det klart at innleveringen ikke innebar noen inndragning av geværene. De tilhørte fortsatt eierne, og det kan neppe være tvilsomt at politiet var ansvarlig for forvaringen av dem og pliktet å levere dem tilbake når det ikke lenger var hjemmel for å opprettholde besiddelsestagelsen.

Det ærede departement har bygget på at erstatningskravet under enhver omstendighet var foreldet etter foreldelseslovens § 5, pkt. 1, da saken ble tatt opp. Jeg finner ikke grunn til å gå inn på foreldelsesspørsmålet, fordi det under enhver omstendighet må være riktig at departementet overveier erstatningsspørsmålet på ny etter det som nå foreligger. Det er på det rene at tapet skyldes offentlige myndigheters forhold og det som foreligger, gir neppe grunnlag for å anta at det foreligger forsømmelse fra de skadelidtes side.»

I brev av 8. oktober 1965 opplyste Justisdepartementet at det etter å ha overveiet saken på ny, hadde funnet å burde tilby klageren en tysk Mauser kaliber 7.92 mm av departementets beholdning, som erstatning for jaktriflen. Krag-Jørgensen-geværet mente departementet at det var uten ansvar for, fordi det angivelig ved innleveringen eides av klagerens sønn og skytterlaget med en halvpart hver og skytterlaget nå hadde solgt det til et annet medlem av laget.

I brev av 18. oktober 1965 erklærte klageren at han godtok departementets tilbud om en tysk Mauser som erstatning for jaktriflen. Han bestred imidlertid at skytterlaget eide en halvpart i Krag-Jørgensen-geværet. Dette geværet var det han selv og sønnen som eide i fellesskap.

Jeg forela klagerens opplysninger for Justisdepartementet, som deretter meddelte at det hadde besluttet også å stille til disposisjon for klageren et Krag-Jørgensen-gevær, som det hadde fått overlatt fra Skytterkontoret. Begge geværer ville bli satt i full stand av departementets våpenekspert og oversendt klageren gjennom politimesteren. Klageren godtok tilbudet, og begge våpen var således erstattet.

Jeg anførte i mine avsluttende bemerkninger at sterke grunner etter min mening måtte tilsi at denne gamle saken ble brakt til avslutning med en tilfredsstillende erstatningsordning, slik det nå var gjort.

44.

Nordmann ble under prøveløslatelse fra Botsfengslet straffedømt i Danmark og overført til Norge til fullbyrdelse av dommen. Spørsmål om samtykke fra det danske Justitsministerium var nødvendig for at også reststraffen etter den norske dom kunne fullbyrdes.

(Sak 679/64.)

A. ble høsten 1963 dømt til 1 år og 3 måneders fengsel i Danmark og overført til soning i Norge i medhold av lov av 15. november 1963 om fullbyrding av nordiske dommer på straff m. v., etterat Justitsministeriet hadde vedtatt å utvise ham fra Danmark for bestandig. A. var tidligere i 1963, løslatt på prøve fra straffullbyrdelse i Botsfengslet, med resttid 153 dager, og de straffbare forhold som lå til grunn for den danske dom, var begått i prøvetiden.

I forbindelse med klage fra A. over et annet forhold tok jeg av eget tiltak opp med Fengselsstyret spørsmålet om det i henhold til § 6 i den danske utleveringslov forelå eller var søkt om samtykke fra det danske Justitsministerium til fullbyrdelse av reststraffen etter den tidligere norske dom. Fengselsstyret opplyste at det ikke var gitt eller søkt om samtykke fra de danske myndigheter til å fullbyrde reststraffen etter den norske dom. Fengselsstyret antok at dette ikke var nødvendig og henviste til fullbyrdelseslovens § 20, hvor det i første ledd heter at fullbyrding av straff m. v. «skjer i samsvar med norsk rett, og de norske regler om løslating på prøve og om benådning gjelder tilsvarende», jfr. fengselslovens § 40 om fullbyrding av reststraff ved nye straffbare handlinger i prøvetiden.

Etter at jeg i brev av 7. desember 1964 hadde anført at bestemmelsen i fullbyrdelseslovens § 6 med henvisning bl. a. til § 7 i utleveringsloven, vel medfører en begrensning i mottakerlandets adgang til å iverksette fullbyrdelse av tidligere idømt straff mot en domfelt som mottas til soning etter fullbyrdelsesloven, forela Fengselsstyret spørsmålet for Justitsministeriet i København. I svarbrev av 12. januar 1965 uttalte Justitsministeriet bl. a.:

«Fengselsstyret har herved henvist til § 6 i lov nr. 214 af 31. maj 1963 om samarbejde med Finland, Island, Norge og Sverige angående fuldbyrdelse af straf m. v., hvorefter §§ 6 og 17 i lov nr. 27 af 3. februar 1960 om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge eller Sverige finder tilsvarende anvendelse med hensyn til personer, der i medfør af fuldbyrdelseslovens § 5 overføres til

Finland, Island, Norge eller Sverige til afsoning af frihedsstraf.

I denne anledning skal man meddele, at § 6 i lov nr. 214 af 31. maj 1963 alene omfatter tiltalerejsning for forhold begået før overførslen til fuldbyrdelseslandet, og at hensættelse til afsoning af straf eller anden kriminalretlig reaktion i henhold til tidligere, d. v. s. forinden overførslen, i fuldbyrdelseslandet afsagt dom derfor vil kunne iværksættes uden justitsministeriets samtykke.»

I et nytt brev til Fengselsstyret av 27. oktober 1965 opplyste imidlertid Justitsministeriet at det hadde overveiet spørsmålet på ny og var kommet til et annet resultat. Under henvisning til skrivelsen av 12. januar 1965 ble bl. a. anført:

«— — — I skrivelsen er givet udtryk for den opfattelse, at der i tilfælde, hvor en person er overført fra Danmark til Norge til fuldbyrdelse af en dansk straffedom, ikke skulle kræves dansk samtykke til iværksættelse af kriminalretlige reaktioner i Norge i henhold til en tidligere norsk dom.

Vi har nu på ny overvejet spørgsmålet og er kommet til det resultat, at det standpunkt, vi indtog i den nævnte sag, ikke er holdbart. Det må antages, at kravet om samtykke (§ 6 i den danske samarbejdslov) gælder både tiltalerejsning for tidligere forhold og afsoning i henhold til tidligere dom.»

På spørsmål fra Fengselsstyret om dansk samtykke ble ansett påkrevd for fullbyrdelse av annen form for strafferettslig reaksjon enn straff, f. eks. sikring, forvaring og tvangsarbeid, uttalte Justitsministeriet i skrivelse av 3. desember 1965 bl. a.:

«I den anledning skal man meddele, at den pågældende danske lovbestemmelse går ud på, at den, der udleveres, ikke må drages til ansvar for nogen anden før udleveringen begået strafbar handling end den, han er udleveret for, medmindre samtykke foreligger. Efter justitsministeriets opfattelse indebærer bestemmelsen, at samtykke er nødvendigt også til iværksættelse af strafferetlige sanktioner, der ikke benævnes straf.»

Fengselsstyret har meddelt at det for fremtiden vil forholde seg i samsvar med Justitsministeriets endrede syn på spørsmålet om dansk samtykke, og anført at det er oppmerksom på spørsmålet om tilsvarende samtykke fra annet nordisk land, når det måtte bli aktuelt.

45.

Spørsmål om en tjenestemann som søker avansementsstilling har krav på å få se overordnedes uttalelser om ham.

(Sak 755/64 og 26 E/65.)

En telegraftjenestemann tok opp spørsmålet om ikke den som søker stilling i etaten, kan kreve å få se hva de overordnede har uttalt om ham. I Telegrafverket benyttes spesielle søknadsskjemaer, der en søkers foresatte ved påtegninger på skjemaet gir sine uttalelser om søkeren i form av «karakter». Klageren mente at han måtte ha krav på å få kopi av karakterene, når han ba om det.

I sin uttalelse til klagen anførte Telegrafstyret bl. a.:

«Den nåværende søknadsblankett i Telegrafverket ble tatt i bruk 1. juli 1958 etter at utkastet var drøftet og behandlet av alle instanser innen administrasjonen, personalet og organisasjonene i Telegrafverket.

Praktisk talt alle som uttalte seg, var enige om at den nye blanketten burde tas i bruk. — — —.

Når det gjelder spørsmålet om en søkers adgang til å få se hvilken påskrift («karakter») de foresatte har gitt ham/henne, er det vanlig praksis at tjenestemenn ved henvendelse (ad tjenestevei) til Telegrafstyret får avskrift av påskriften på sin egen søknad, eventuelt også av uttalelser om vedkommende som er gitt i den konkrete sak.

Hvorvidt tjenestemenn noen gang er blitt nektet slike opplysninger ved henvendelse til sin nærmeste overordnede, kan vi ikke uttale oss om med bestemthet. Vi antar at slike anmodninger vanligvis blir imøtekommet, men at det nok kan forekomme tilfeller hvor den overordnede vegrer seg, eventuelt nekter, å gi slike opplysninger.

Det er ikke gått ut noen offisiell beskjed fra Telegrafstyret om at telegrafbestyrere og andre overordnede har plikt til å gi tjenestemenn som anmoder om det, kopi av påskriften på søknader.

I hvilken utstrekning det bør være mer åpenhet om og offentliggjøring av uttalelser om tjenestemennene, spesielt i samband med tilsettingsaker, og i hvilken grad nåværende søknadsblankett ansees tilfredsstillende, er sentrale spørsmål som stadig er oppe til diskusjon. — — —.

Det kan anføres argumenter for og i mot, og meningene er mangefoldige. Vi kan neppe gjøre oss noe håp om noen gang å oppnå full samstemmighet og enighet i slike spørsmål.

Telegrafstyret har ellers inntrykk av at de overordnede instanser etter beste skjønn søker å fylle ut rubrikkene på søknadsskjemaet så objektivt og saklig som mulig.

Telegrafverket har dessuten Tilsettingsråd hvor personalet har sin representant oppnevnt av tjenestemannsorganisasjonene etter fastsatte regler.

Vi kan for øvrig opplyse at hele problemkomplekset vil bli tatt opp til behandling i Hovedsamarbeidsutvalget for Telegrafverket med det første.»

Spørsmålet om og i tilfelle i hvilken utstrekning en søker kan kreve å få se overordnedes uttalelser om ham, enten disse er gitt som karakterer eller i mere fritt formede utsagn, er ikke løst ved lov, og forholdet er heller ikke regulert ved generelle administrative bestemmelser. Jeg fant det derfor av interesse å undersøke hvordan det forholdes på dette område i noen av de andre større etater.

Poststyret uttalte:

«Man har i Postverkets reglementer ingen bestemmelser om at søkere til stillinger i Postverket skal gis opplysning om eller kopi av de foresattes uttalelser om søkeren.

I november 1961 ble det imidlertid innført en prøveordning med et attestskjema, som søkerens nærmeste overordnede er pålagt å fylle ut i forbindelse med søknader om stillinger til og med lønnsklasse 18 i hovedlønnsregulativet, bortsett fra stillinger hvor tjenesteansienniteten er avgjørende ved ansettelsen. I forbindelse med nevnte prøveordning ble det truffet følgende avgjørelse, som fortsatt står ved makt: «En søker kan få gjenpart av attestskjemaet etter at ansettelsen er foretatt. Han må i tilfelle be om dette på søknadsblanketten under «Andre opplysninger». Gjenparten vil bli sendt vedkommende søker fra Poststyret, 1. personalkontor.»

Det er bare et forholdsvis lite antall søkere som har benyttet seg av adgangen til å be om gjenpart av attesten på skjemaet. Ordningen har ikke medført vanskeligheter for administrasjonen.»

Hovedstyret for Norges Statsbaner viste til et brev av 8. januar 1963 fra Samferdselsdepartementet til Stortingets Protokollkomité, der det bl. a. ble anført:

«Som det sees fastholder Hovedstyret for Statsbanene at søkere til en ledig stilling ikke kan kreve å få se skriftlige uttalelser som avgis i forbindelse med den administrative behandling av ansettelsessaken og Hovedstyret fremholder at søkeren har full anledning til å gi alle de opplysninger han ønsker i sin søknad. Alle opplysninger som gis under saksbehandlingen er tilgjengelige for samtlige medlemmer av den innstillende myndighet og ansettelsesmyndigheten. Disse organer har i Statsbanene en slik sammensetning at en hver søkers interesser i saksbehandlingen skulle være betryggende ivaretatt.»

Forsvarsdepartementet uttalte bl. a.:

«Den 9. oktober 1922 fastsatte Forsvarsdepartementet bl. a. følgende bestemmelse:

«Enhver befalingsmann har adgang til å bli bekjent med de om ham i henhold til foranstående avgitte uttalelser, når han fremsetter anmodning derom.

Det er ikke adgang til å bli meddelt hva der er uttalt om andre.

Chefenes påtegninger på ansøkninger eller uttalelser i innstillinger skal være tilgjengelige for ansøkeren på derom skjedd henvendelse efterat avgjørelsen er truffet.

For de sakers vedkommende som fremmes til avgjørelse ved kongelig resolusjon dog ikke førenn Protokollkomitéens innstilling i saken er ferdigbehandlet i Odelstinget.»»

Siden det kan ta relativt lang tid fra tilsetting finner sted til Odelstinget har behandlet regjeringsprotokollene, har Forsvarsdepartementet 10. februar 1959 opphevet siste ledd i bestemmelsene fra 1922 og fastsatt at en søker også i ansettelsessaker som blir avgjort ved kgl. resolusjon, straks saken er avgjort i statsråd kan gjøres kjent med de uttalelser som er gitt om ham.

Forsvarsdepartementet har ikke inntrykk av at den praksis som blir fulgt, har voldt problemer.

Uttalelsene viste at praksis er forskjellig og det er grunn til å anta at den også er det i andre deler av forvaltningen.

Av hensyn til den tilknytning det foreliggende spørsmål har til spørsmålet om partsoffentlighet i forvaltningen, fant jeg grunn til å gjøre Justis- og politidepartementets lovavdeling kjent med klagen og med de uttalelser som var innhentet. I Ot. prp. nr. 38 for 1964—65 «Om lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker» er det deretter bl. a. uttalt om spørsmålet:

«Man vil ellers tilføye at spørsmålet om hvorvidt avgrensingen av begrepet «interne dokumenter» i § 18 annet ledd passer på alle områder, nøye må vurderes i samband med den revisjon av særlovgivningen som forutsettes å skulle finne sted, og at det da kan vise seg å være behov for supplerende bestemmelser. Dette gjelder også tjenestemannslovgivningen, som kan reise en del spesialspørsmål. Blant annet er det blitt reist spørsmål om en søker til en opprykksstilling kan kreve å få se tjenestlige uttalelser som det forvaltningsorgan han er ansatt i, avgir direkte til ansettelsesmyndigheten.»

Selv om det nok kan være delte meninger om hvordan ordningen bør være når det gjelder en søkers rett til å få se foresattes uttalelser, kunne det etter min mening neppe være noen reell grunn til at det skal forholdes forskjellig på dette område i de forskjellige grener av statsforvaltningen. Jeg tok derfor spørsmålet opp med Lønns- og prisdepartementet og ba overveiet om det ikke bør gis alminnelige bestemmelser som regulerer forholdet generelt for statsforvaltningen, eller i alle fall for de områder av statstjenesten hvor ikke særlige forhold kan begrunne avvikelser.

I sitt svar anførte departementet bl. a.:

«— — —. Lønns- og prisdepartementet er enig med Ombudsmannen i at det bør overveies om det bør gis alminnelige bestemmelser på dette område som regulerer forholdet generelt for statsforvaltningen.

Spørsmålet vil bli tatt opp i forbindelse med den videre behandling av Tjenestemannslovkomitéens innstilling. I denne forbindelse kan en opplyse at det i nærmeste fremtid vil bli innledet drøftelser med tjenestemannsorganisasjonene — — —,

Spørsmålet om en revisjon av tjenestemannsloven må imidlertid ses i sammenheng med en forestående revisjon av tjenestetvistloven. Det kan derfor ta noen tid før saken kan fremmes for Stortinget.»

46.

Varigheten av rettens beslutning om brev- og besøksforbud i medhold av fengselslovens § 54.

(Sak 224/65 og 14 E/65.)

A., som satt i varetektsarrest, klaget over at han av politiet var undergitt brev- og besøksforbud uten lovlig hjemmel.

Samtidig med at forhørsretten avsa kjennelse om varetektsfengsling av A., traff retten, etter begjæring fra politiet i Oslo, beslutning om brev- og besøksforbud i medhold av fengselslovens § 54. Selve varetektsfengslingen ble senere forlenget to ganger. Politiet begjærte imidlertid ikke også brev- og besøksforbudet forlenget, og retten nevnte det heller ikke i beslutningen om å forlenge fengslingen. Likevel opprettholdt politiet brev- og besøksforbudet også etter utløpet av den første fengslingsfrist, noe A. hevdet at det ikke var hjemmel for.

Kriminalsjefen i Oslo uttalte bl. a.:

«Fengselslovens § 54 inneholder intet om brev- og besøksforbudets varighet. Jeg har heller ikke kunnet finne noe i lovens motiver om dette spørsmål.

. . . har overfor . . . opplyst at fengslet følger den linje, at så lenge forhørsretten eller politiet ikke har gitt positiv beskjed om at brev- og besøksforbudet skal bortfalle, opprettholdes dette så lenge varetektsfengslingen løper. Blant politiembedsmennene blir det nesten uten unntak hevdet det samme syn, nemlig at forbudet opprettholdes så lenge siktede er undergitt fengslig forvaring, med mindre retten skulle omgjøre beslutningen eller politiet meddele at grunnlaget eller behovet ikke lenger er til stede.

Personlig er jeg av den oppfatning at beslutning truffet med hjemmel i Fengselslovens § 54 om brev- og besøksforbud for en varetektsfange, er begrenset til samme tidspunkt som varetekten. Hvis varetekten begjæres forlenget, bør den tidligere beslutning om brev- og besøksforbud også begjæres fornyet. Forbud av denne art er et ganske sterkt inngrep i varetektsfangenes rettigheter etter Fengselsloven. Når denne intet uttaler om varighet, er det naturlig å løse spørsmålet analogt med de regler som gjelder for varetekt, hvor bestemte frister alltid blir fiksert. Kriminalpolitiets embedsmenn vil derfor bli instruert om for fremtiden alltid å ta standpunkt til hvor vidt besøks- og brevforbud skal opprettholdes når varetekt begjæres forlenget.»

Klageren var senere overført til soning og spørsmålet hadde ikke lenger aktuell betydning for ham. Spørsmålet om brev- og besøksforbud kan anses gjeldende også under forlenget varetektsfengsling uten ny beslutning av retten, hadde imidlertid betydning også utenfor den foreliggende sak. Jeg tok opp med Riksadvokaten spørsmålet om å få forholdet klarlagt overfor politiet og fengselsmyndighetene, og ga uttrykk for at sterke grunner etter min oppfatning talte for Kriminalsjefens syn.

Riksadvokaten sa seg enig i Kriminalsjefens oppfatning, og uttalte at han med det første ville sende ut et rundskriv overensstemmende med dette.

47.

Barnevernsnemndas omsorg for barn opphører ikke om barnet overføres til åndssvakeheim.

(Sak 80/65, 6 E/65.)

En barnevernsnemnd hadde i november 1961 overtatt omsorgen for et barn, som senere ble plassert i åndssvakeheim uten foreldrenes samtykke. I forbindelse med en klage over behandlingen av barnet ga barnevernsnemnda uttrykk for at den anså sin omsorg for barnet for opphørt i og med at barnet var kommet inn under åndssvakeomsorgen.

Barnevernsnemnda hadde ikke opphevet sitt vedtak om å overta omsorgen for barnet, og jeg tok opp med Sosialdepartementet nemndas uttalelse om at den anså sin omsorg for barnet for bortfalt.

I brev av 3. mars 1965 til vedkommende barnevernsnemnd uttalte departementet bl. a.:

«Av de dokumenter som en har fått oversendt fra barnevernsnemnda går det fram at nemnda overtok omsorgen for gutten ved vedtak av 9. november 1961. Det går ikke fram at omsorgen seinere er opphevet. En er imidlertid klar over at barnevernsnemnda har reknet med at barn som blir anbrakt i åndssvakeheim, kommer inn under åndssvakeomsorgen og ikke lenger står under barnevernsnemndas omsorg.

Departementet er kommet til at barnevernsnemndas omsorg bør opprettholdes for barn som kommer under åndssvakeomsorgen, iallfall så lenge foreldre/verje ikke har gitt skriftlig samtykke til anbringelse i åndssvakeheim. Da omsorgen for N. N. ikke formelt er opphevet, går en ut fra at han for framtida betraktes som stående under X. barnevernsnemnds omsorg.»

Da det ikke kunne utelukkes at også andre barnevernsnemnder var i samme villfarelse, reiste jeg overfor Sosialdepartementet spørsmålet om ikke barnevernsnemndene burde orienteres generelt om departementets syn på spørsmålet.

I rundskriv av 9. juni 1965 til barnevernsnemnder og sosialstyrer har departementet bl. a. uttalt:

«*Barn som anbringes i åndssvakeheim.*

Det hender at barnevernsnemnda mot foreldrenes ønske overtar omsorgen for et barn som straks eller seinere blir anbrakt i en

åndssvakeheim. Departementet er kjent med at barnevernsnemndene ikke sjelden rekner nemndas omsorg som opphørt for barn som slik kommer inn under åndssvakeomsorgen. En vil imidlertid med dette innskjerpe at barnevernsnemndas omsorg for barn som blir anbrakt i åndssvakeheim uten foreldrenes samtykke, må opprettholdes, iallfall inntil foreldre/verje event. gir skriftlig samtykke til anbringelsen.»

48.

Ved rekvisisjon etter sivilforsvarsloven har eieren krav på å få uttale seg før rekvisisjon besluttes. Rekvisisjonen faller bort når ting som er rekvirert skifter eier.

(Sak 12 E/65.)

I brev, offentliggjort i en Oslo-avis 25. mai 1965 og undertegnet av navngitt innsender, var det reist spørsmål om fremgangsmåten ved Sivilforsvarets rekvisisjoner er i samsvar med sivilforsvarsloven av 17. juli 1953. Innsenderen opplyste at han fra Oslo sivilforsvar hadde mottatt «Melding om rekvisisjon til eie av motorkjøretøy», gitt på fastsatt skjema. I meldingen het det bl. a.:

«Ved eventuelt sivilforsvarsberedskap, mobilisering eller krig i 1965 rekvireres herved i medhold av lov om Sivilforsvaret av 17. juli 1953 prgf. 30, jfr. Justisdepartementets bestemmelse av 17. okt. 1953, ovennevnte motorkjøretøy til eie for Oslo Sivilforsvar. Kjøretøyet skal ved flyalarm straks leveres på/i . . . hvis De ikke får beskjed om å levere det tidligere, f. eks. ved ordre gjennom radio.»

Innsenderen opplyste at han hadde returnert meldingen og vist til lovens § 30, der det er bestemt at «Den som kravet om avståing rettes mot, skal gis anledning til å uttale seg før avgjørelse treffes». Sivilforsvaret hadde sendt rekvisisjonen tilbake og bl. a. anført at det må «gå til rekvisisjon av et så stort antall at det hverken praktisk eller økonomisk er mulig først å sende en melding om at man overveier rekvisisjon. Man forutsetter at eier som får seg tilsendt SF-skjema 13 a, i den utstrekning han finner grunn til det, vil fremkomme med sine uttalelser om betimeligheten av båndleggelsen».

Innsenderen anførte videre at han hadde fått brakt på det rene at hvis han solgte sin bil til en innen samme sivilforsvarsdistrikt, ville rekvisisjonen følge bilen. Han hadde i en ny henvendelse til Oslo sivilforsvar vist til dette, pekt på den verdiforringelse av bilen som båndleggelsen ville medføre og trukket i tvil lovligheten av i fredstid å legge en så vesentlig heftelse på en bil. Han hadde på ny sendt rekvisisjonen tilbake og bedt om uttalelse fra Justis- og politidepartementet. Uttalelse ble gitt av Sivilforsvarets sentralledelse, som bl. a. anførte:

«Det foreligger også uttrykkelig hjemmel for forberedelse av rekvisisjon i fred, ved utpeking av bestemte gjenstander m. v. Hvis en forhåndsrekvisisjon således er en heftelse på et motorkjøretøy, foreligger det også klar hjemmel for å pålegge slik heftelse.»

Jeg fant grunn til å ta saken opp til undersøkelse og ba i brev til Sivilforsvarets sentralledelse av 4. juni 1965 opplyst om det var riktig at Sivilforsvaret går frem på den måten som var anført i det offentliggjorte brev og, i tilfelle, hvilken hjemmel det mente å ha for sin praksis, jfr. lovens § 30, siste ledd. Dokumentene i den sak artikkelen omhandlet, ble bedt utlånt. Jeg ba også opplyst om det var oppfatningen at det bånd rekvisisjonen legger på et kjøretøy, følger dette også etter eierskifte. I tilfelle ville allerede rekvisisjonsbeslutningen kunne føre til verdiforringelse på bilen i handel og vandel, slik at erstatningsspørsmålet kunne bli aktuelt, selv om rekvisisjonen ikke senere ble gjennomført.

Sivilforsvarets sentralledelse gjorde i svarbrev av 5. august s. å. rede for fremgangsmåten ved uttak av kjøretøyer til rekvisisjon. Når kjøretøyene er tatt ut, utfylles meldingskort, som underskrives av vedkommende kretssjef og sendes eierne. Deretter heter det:

«— — —. På grunnlag av den foreløpige melding kan rekvisisjon gjennomføres ved beredskap uten at ny skriftlig rekvisisjon utferdiges.

Det samme system anvendes av samtlige institusjoner som skal rekvirere kjøretøyer ved beredskap, militære som sivile.

Forhåndsmeldingen inneholder ingen oppfordring til den som krav om avståelse rettes mot om å uttale seg. — Sivilforsvarets sentralledelse antar at sivilforsvarslovens § 30, siste ledd, ikke derved er satt til side. — Enhver som mottar forhåndsmelding om rekvisisjon har selvsagt adgang til å uttale seg. Lovens bestemmelse i § 30, siste ledd, har derfor etter sentralledelsens mening særlig betydning når det gjelder ikke forberedte rekvisisjoner i krig.

Den omstendighet at meldingen ikke oppfordrer til uttalelse hindrer ikke at det hvert år mottas en rekke forespørsler og uttalelser fra bileiere som har mottatt forhåndsmelding. De aller fleste slike henvendelser kommer fra bileiere som anser seg berettiget til å beholde sitt kjøretøy og bruke dette også ved beredskap og i krig. — — —.»

Sentralledelsen opplyste at rekvisisjonen faller bort, hvis kjøretøyet går over til ny eier. Det ble anført at det ikke tidligere hadde vært hevdet overfor Sivilforsvaret at meldingen burde gi beskjed om dette, men Sentralledelsen ville søke å få dette med på blanketten ved neste nytrykk.

Jeg fant ikke at forholdet kunne anses for å være i orden og tok saken opp med Justis-

og politidepartementet i brev av 10. august 1965, der det bl. a. ble anført:

«1. *Fremgangsmåten ved avgjørelser om rekvisisjon.*

Den melding eieren av rekvirert motorkjøretøy får fra Sivilforsvaret — SF 13 a — fremtrer klart som en melding om at rekvisisjon er besluttet. Hverken overskriften «Melding om rekvisisjon til eie...» eller tekstens uttrykk «rekvireres herved» synes forenlig med at det her bare skulle dreie seg om en forhåndsmelding til eieren om at krav om avståelse av kjøretøyet er fremsatt. Pålegget om avlevering av kjøretøyet er også endelig i den forstand at det ikke er betinget av noen ytterligere melding fra Sivilforsvaret. Etter det opplyste, legger også Sivilforsvaret til grunn at rekvisisjonen kan gjennomføres ved beredskap uten at ny rekvisisjonsmelding sendes eieren.

Sivilforsvarets sentralledelse har vist til at enhver som mottar rekvisisjonsmelding, har adgang til å uttale seg. Jeg forstår dette slik at innvendinger som måtte bli gjort mot rekvisisjonen, blir vurdert og at rekvisisjonen blir trukket tilbake hvis innvendingene gir grunn til det.

Jeg kan vanskelig se at denne fremgangsmåte er i samsvar med lovens § 30, siste ledd, første punktum. Det heter der at «Den som kravet om avståing rettes mot, skal gis anledning til å uttale seg før avgjørelse treffes». I lovutkastet var følgende formulering foreslått:

«Den som kravet om avståing rettes mot, skal så vidt mulig gis anledning til å uttale seg før avgjørelse treffes.»

Justiskomitéen foreslo bestemmelsen endret på dette punkt og anførte i Innst. O. XVIII, side 7:

«Etter komitéens mening må ekspropriaten — iallfall i fredstid — alltid ha et rimelig krav på å få uttale seg før avgjørelse om ekspropriasjon treffes. Komitéen finner derfor at reservasjonen «så vidt mulig» bør utgå. Man er oppmerksom på at forholdene i tilfelle av krig kan gjøre det berettiget å fravike denne regel. I så fall vil man imidlertid kunne falle tilbake på reglene i midlertidig lov om særlige rådgjerder under krig, krigsfare og liknende forhold av 15. desember 1950. Denne lov gjelder riktignok foreløpig bare inntil 1. juli 1954, men komitéen går ut fra at det i sin tid vil bli fremmet forslag om at den skal forlenges.»

Bestemmelsen ble vedtatt som foreslått av Justiskomitéen.

Etter min mening må loven her forstås etter sin ordlyd: Den som kravet om avståing rettes mot, har rett til å uttale seg før avgjørelse treffes. Det synes ikke tilstrekkelig at han får adgang til dette etterpå, selv om Sivilforsvaret, hvis uttalelse gis, vurderer om rekvisjonen skal gjøres om.

Det må være et rimelig krav at meldingen gis en tekst som gjør det klart at det er en forhåndsmelding det dreier seg om og at eieren av kjøretøyet har adgang til å uttale seg før avgjørelse treffes.

2. *Eierskifte etter rekvisisjon.*

Etter det som er opplyst, faller rekvisisjonen bort hvis eieren avhender kjøretøyet og hefter således ikke på dette etter eierskifte. Siden det imidlertid har vært misforståelser på dette punkt og rekvisisjonsmeldingen ikke gir noen opplysning om forholdet, synes det å være grunn til å gjøre forholdet klart ved en tilføyelse til meldingen.»

I svarbrev av 9. november 1965 meddelte departementet at det var enig i at sivilforsvarsloven må forstås slik at eieren av kjøretøyet må få adgang til å uttale seg før avgjørelse treffes. Departementet var også enig i at det bør gis opplysning om at rekvisisjonen faller bort hvis eieren avhender kjøretøyet og således ikke hefter på dette etter eierskifte.

Rekvisisjonsskjemaene ble deretter rettet i samsvar med dette, og Justis- og politidepartementet anførte i brev til Sentralledelsen at det «forutsetter at ny utgave av SF-skjema 13 a og 14 a blir trykket opp og tatt i bruk og at de nåværende skjemaer heretter ikke blir nyttet».

49.

TBC-smittefare i fengselsanstalt.

(Sak 780/64.)

En innsatt i Oslo kretsfengsel klaget i brev av 23. september 1964 over at han og andre innsatte var blitt utsatt for smittefare ved at det ikke var truffet tilstrekkelige forholdsregler da to smittefarlige tbc-pasienter ble innsatt i anstalten.

Den fange (A.) som klageren først og fremst siktet til, hadde fått smitteførende lungetuberkulose i 1957. Han hadde vært søkt behandlet ved flere kursteder, men var lite behandlingsvillig og forlot flere ganger kurstedene uten tillatelse. A. ble deretter satt under tiltale for overtredelse bl. a. av straffelovens § 156 «for vitende om at han derved voldte fare for at en smittsom sykdom finner inngang eller alminnelig utbredelse blant mennesker å ha overtrådt de regler der lovlig er gitt til forebyggelse eller motarbeidelse av sykdommen».

A. ble dømt i overensstemmelse med tiltalen ved Eidsivating lagmannsretts dom av 14. mai 1963. I forbindelse med straffutmålingen uttalte retten bl. a.:

«Ved utmålingen av straffen for forbrytelsen mot strl. § 156 legger retten i skjerpende retning vekt på at tiltalte har lagt for dagen en høy grad av lettsindighet og ansvarsløshet ved til stadighet uten permisjon fra vedkommende sykehus eller helseheim å ha ferdedes på og ved Oslo Østbanestasjon og andre ste-

der i Oslo hvor han kom i berøring med mange mennesker. Han har derfor gjennom lengere tid utsatt almenheten for en betydelig smittefare.»

A. sonet en del av straffen i Fengselssykehuset, men ble den 11. juli 1963 overført til X. kursted, der han ble sikret etter straffelovens § 39, 1 d.

I brev av 6. juli 1964 til Oslo kriminalpoliti ba overlegen ved kurstedet om at A. måtte bli hentet. Overlegen anførte at det ikke var mulig å gjennomføre noen sikring overfor A., som tvert imot streifet omkring i bygda. Om den medisinske tilstand uttalte overlegen:

«1) A. har fremdeles tydelige caviteter i v. lunge.
2) De påviste syrefaste staver gir oppvekst på vanlige Löwensteinmedier men de synes a-patogene overfor marsvin (ikke smittefarlige).»

Overlegen konkluderte med:

«— — — jeg finner det under ingen som helst omstendigheter mulig eller forsvarlig hverken for meg selv, for de øvrige pasienter, for bygdens befolkning og for stedets omdømme å ha ham en eneste dag lenger.
Han må på en eller annen måte avhentes (eventuelt bringes inn av lensmannen her) og om det så ansees nødvendig anbringes der han kom fra, nemlig i Fengselssykehuset. X. Kursted vil således ikke under noen omstendighet ha denne asosiale pasient tilbake.»

Etter dette ble A. overført til Oslo kretsfengsel. Politiet opplyste ved overføringen at overlegen ved X. kursted hadde uttalt at A. var smittefri og godt kunne settes inn på vanlig celle. I ekspedisjon av 7. juli 1964 til Oslo forhørsrett skriver således Oslo politikammer:

«A. ble derfor av politiet avhentet på kurstedet den 6. ds. og innsatt i varetekt i Oslo kretsfengsel. Det er opplyst at sikringsdømte for tiden ikke er smittefarlig.»

Det fulgte ikke med noen legerklæring fra kurstedet ved overføringen, og det ble heller ikke innhentet noen uttalelse fra kurstedets lege som sist hadde behandlet A. A. ble plassert i vanlig celle og arbeidet fra 27. august til 16. september 1964 i anstaltens fenderverksted.

Etter at forholdet med smittefaren var omtalt i pressen, ble han tatt ut av fenderverkstedet og plassert på enecelle. Den 23. september 1964 ble han så overført til Fengselssykehuset.

Jeg forela klagen for Justis- og politidepartementet og ba innhentet redegjørelse fra fengselets ledelse og overlegen ved Fengselssykehuset. Overlegen, som var på ferie ved A.s innsettelse, ga uttalelse i brev av 3. og 30. oktober og 12. november 1964.

Overlegen pekte i sine uttalelser på at da A. kom til Oslo kretsfengsel fra X., ble det av politiet opplyst at overlegen ved X. kursted hadde sagt at han var smittefri og godt kunne settes på vanlig celle. Da overlegen kom tilbake fra ferie 23. juli, konfererte han med Helsedirektoratet. Om denne konferanse og om smittefaren da uttalelsene ble avgitt 3. og 30. oktober, uttalte overlegen at han under samtalen fikk «vite at det i mai iår var påvist tuberkelbaciller, men disse bacillene hadde ikke gitt anslag på marsvin».

Deretter heter det i uttalelsen:

«Om disse baciller er farlige for mennesker kan vi ikke vite noe om, men da de sannsynligvis er resistente ville det være ydderst uheldig om andre ble smittet med dem. Vi har tatt en rekke prøver uten å kunne påvise baciller nå og har sendt prøver til dyrkning, men ennå ikke fått noe svar. A. ble flyttet over til Fengselssykehuset den 23. 9. 64 da vi fikk ledig et rom til ham. Han kunne ikke legges sammen med de andre tuberkuløse pasienter da de var redd ham fra hans forrige opphold her.
Den eventuelle smittefare A. representerer er vel ikke vesentlig mindre her i Fengselssykehuset enn den var i fengslet på vanlig celle. — — —.»

I brevet av 30. oktober uttaler overlegen bl. a.:

«— — —. Det er usikkert om han kan anses som smittefarlig, men hvis han kan smitte andre med sine baciller må en vel regne med den mulighet at de er farlige for alle som er mottakelige for smitte. En må da også regne med at disse baciller kan være farlige for andre pasienter og for personalet i et hvilket som helst sykehus. — — —.»

Da uttalelsen den 12. november ble avgitt, forelå nye opplysninger, og overlegen bemerket bl. a.:

«Vi har nå fått svar på de ekspektoratprøver som er tatt her. Det er ikke påvist tuberkelbaciller i noen av disse prøver (larynxavstryk, ventrikkelskyllevann). Det er foretatt dyrkning fra alle prøver uten at det er kommet oppvekst av baciller. Den prøve som ble tatt i mai 1964 på X. ble dyrket på Statens mikrobiologiske laboratorium på Lillehammer og det vokste opp kolonier av syrefaste staver som lignet tuberkelbaciller. Prøver fra disse kolonier ble sendt til Statens institutt for Folkehelsa og mottatt der den 21. 8. 64 og ble dyrket på Löwensteins medium ved 37 grader og det kom oppvekst etter 3 uker av staver som lignet human tbc. Disse ble podet på marsvin subcutant og intracutant

og gav moderat anslag og podet intraperitonealt på mus og det ble funnet i lumbalhulen en glandel med sentral nekrose og der ble påvist syrefaste staver. Mantoux reaksjon 20 mm med nekrose. Med de funne baciller ble det gjort resistensprøver som viste relativ resistens for streptomycin og de var moderat følsomme for isoniacid (isocotin) og for P. A. S. og følsomme for cycloserin og ethionamid.

A. fikk fra første dagen han ble satt inn i Oslo krf. isoniacid og P. A. S. En må kunne gå ut fra som lite sannsynlig at han etter at han ble satt inn i Oslo krf. har vært smittefarlig og det er ikke rimelig å anse hans baciller som resistente utover det som er forholdsvis vanlig å finne. Vi har hatt flere slike pasienter på vanlig celle i fengslet når de har nektet å flytte over til Fengselssykehuset eller det av en eller annen grunn har vært umulig å flytte dem over til Fengselssykehuset. — — —.»

Uttalelsen slutter slik:

«Jeg kan ikke skjønne at det var noen særlig stor smittefare å ha A. i fengslet. Den eventuelle smittefare kan ikke sies å ha vært vesentlig mindre etter at han ble flyttet over til Fengselssykehuset. Det er ikke av hensyn til eventuell smittefare at de tuberkuløse vanligvis behandles i Fengselssykehuset, men av hensyn til selve behandlingen som er lettere å gjennomføre i sykehuset.»

Forklaring ble også innhentet fra fengselsbetjeningen. Det gikk frem av fengselsbetjentens forklaring at han ikke hadde vært oppmerksom på at det var en tbc-pasient i fengselet før saken ble omtalt i avisene. Fengselsbetjenten og verkstedbetjenten i fenderverkstedet henvendte seg da til diakonen, som imidlertid ga uttrykk for at A. ikke var smittefarlig. A. ble likevel øyeblikkelig fjernet fra fenderverkstedet og plassert på celle igjen.

Fengselets direktør uttalte at spørsmålet om overføring til Fengselssykehuset aldri blir forelagt for ham, men avgjort av legene etter henvendelse fra den innsatte eller betjeningen, eventuelt fra direktøren.

Jeg tok deretter saken opp med Helsedirektoratet og ba opplyst om det kunne anses for medisinsk forsvarlig at A. ble mottatt i kretsfengselet uten at det straks ble truffet foranstaltninger mot smittefare. I denne forbindelse pekte jeg på at fengselsmyndighetene hadde nøyet seg med en muntlig meddelelse fra politiet om hva overlegen ved X. hadde sagt om smittespørsmålet, uten å foreta nærmere undersøkelser. Jeg viste her også til bestemmelsen i fengselsreglementets § 22. 7, annet ledd, som omhandler det tilfelle at en person ved innsettingen lider av en annen sykdom enn en alvorlig sinnslidelse. Den nevnte bestemmelse lyder slik:

«En domfelt som på tidspunktet for innsettingen lider av annen sykdom som krever særskilt behandling, skal ikke settes inn i vanlig anstalt i fengselsvesenet. Hvis påtalemyndigheten ikke finner å kunne gi utsettelse med fullbyrdelsen, skal saken sendes Fengselsstyret til avgjørelse av spørsmålet om domfelte kan legges inn i Fengselssykehuset eller i annen sykeavdeling i fengselsvesenet. Sammen med saksdokumentene sendes en erklæring fra lege om domfeltes helsetilstand.»

Videre ba jeg om uttalelse om hvorvidt direktoratet fant at det var tatt tilstrekkelige forholdsregler mot smitte i den tid A. oppholdt seg i fengselet inntil han ble overført til Fengselssykehuset, hensett til de opplysninger som overlegen måtte bygge på når det gjaldt muligheten for smitte.

Endelig tok jeg opp spørsmålet om Helsedirektoratet anså forholdene ved anstalten for generelt sett tilfredsstillende når det gjaldt forebyggelse av smittefare for innsatte og for betjeningen.

Helsedirektoratet innhentet uttalelse fra Oslo helseråd og X. kursted, men fant likevel ikke saken tilstrekkelig opplyst til at det kunne ta standpunkt til spørsmålene. Jeg foranlediget derfor saken på ny forelagt for Fengselssykehuset for å få forholdene klarlagt bedre. Det ble gitt uttalelser fra overlegen og avdelingslegen ved Fengselssykehuset, overlegen ved kurstedet og Oslo helseråd.

Overlegen ved X. kursted skrev bl. a.:

«— — — Jeg har aldri opplyst politiet om at A. skulle være smittefri. Den eneste gang dette spørsmål kom på tale var da politiet i . . . mente det kunne bli vanskelig å få ham overflyttet i ett strekk til Oslo slik at det var muligheter for at man måtte ha ham natten over i arresten i . . .

Det er mulig at jeg da kan ha sagt noe om at det måtte være en helt minimal smitterisiko ved dette i forhold til å ha ham vasende rundt i . . . området en eneste dag lenger, noe vi ikke var i stand til å forhindre. — — —.»

Oslo helseråd bemerket bl. a. at det ikke ble underrettet om at A. ble tilbakeført til fengselet i juli 1964. Det ble ikke forespurt om han kunne ligge på vanlig celle, og da det fikk melding fra Fengselssykehuset den 23. september 1964, gikk helserådet ut fra «at han var overført direkte fra sanatoriet til sykehuset».

I sin nye uttalelse av 5. april 1965 skrev overlegen ved Fengselssykehuset:

«I Ombudsmannens skrivelse av 16. mars 1965 spørres det om det ikke medfulgte noen legeerklæring da A. ble innsatt i Oslo krf. den 6. 7. 64. Til det kan jeg svare at det gjorde ikke det. Det spørres også om det

tross forholdene i A.s sak og den omstendighet at han kom fra X. ikke fra legen ved fengslet ble rettet noen forespørsel til kurstedet om smittefare-spørsmålet. Til det kan jeg svare at det ikke ble rettet noen forespørsel herfra til X. kursted, men det ble opplyst til overdiakonen at han var ansett som smittefri (jfr. overlege R.s skr. av 6. 7. 64). A. selv opplyste også at de baciller som var påvist ved dyrking av ventrikkelskyllevann ikke hadde gitt anslag på marsvin. A. opplyste også at han hadde fått isoniazid (isocotin) og P. A. S.-behandling og han fikk det fra 1. dag i fengslet her. Spørsmålet om behandling var forelagt for vår konsulent i lungesykdommer (dr. . . .). Vi har grunn til å tro at A. tok sine medisiner som han skulle den tid han var i fengslet og etter at han ble overført til F. S. Vi regner med at smittefaren nedsettes ved bruk av disse medisiner da de påviste baciller var moderat følsomme overfor disse medisiner. Jeg gjør oppmerksom på at det ikke er påvist baciller hos A. siden mai 1964.

Etter at A. sluttet på fenderverkstedet var han isolert på vanlig enecelle til han ble ført over til F. S. Grunnen til at A. ble holdt isolert var smittefrykten hos andre innsatte og hos betjeningen, men personlig anså jeg smittefaren som meget liten. Smittefaren vil vel i alminnelighet måtte anses som mindre så lenge pasienten har egen celle i fengslet enn etter at han blir lagt inn i F. S. på vanlig tuberkulosestue der han ferdes sammen med andre på korridoren og bruker samme W. C. Når vi vanligvis legger disse pasienter inn i F. S. er det ikke for å hindre smitte, men fordi smittefrykten her i F. S. er meget liten. Hvis en vil minske smittefaren ydderligere må det innrettes en egen avdeling i F. S. helt adskilt fra andre pasienter eller innrette en tuberkuloseavdeling et annet sted for dette klientel som er for vanskelig til å behandles i vanlige tuberkulosesykehus. Selv om en innretter en egen tuberkuloseavdeling i F. S. kan det av og til oppstå en slik situasjon at en pas. ikke kan mottas på dagen og må behandles i celle i fengslet. Da A. ble satt inn i Oslo krf. 6. 7. 64 var det ikke mulig å skaffe brukbar plass til ham i F. S.»

Avdelingslegen ved Fengselssykehuset uttalte bl. a.:

«Jeg er vant til at politiet forhører seg grundig, særlig når det gjelder spørsmål om smittefare. Og jeg vil ikke tro at når de først overbringer en beskjed så skal denne være uriktig. Spesielt når det dreier seg om et så alvorlig spørsmål som å sette en mulig smittefarlig person inn i fengsel.

Jeg kan heller ikke se at erklæringen fra X. kursted, straffesakens dok. 40, stilet til ikke medisinsk sakkyndige, gir grunnlag for å tro at det dreier seg om noen smittefare i dette tilfelle. A. har i stor utstrekning tatt seg frihet til å flakke omkring, og være i kontakt med den lokale befolkningen. Det sies i erklæringen at han var å anse som smitteførende ved innleggelsen i X. Under oppholdet der «har vi ikke fått oppvekst fra larynxprøver bortsett fra en enkelt gang». Marsvin ble podet «med helt negativt resultat», «reagerte overhode ikke efter injeksjon», og til slutt anføres at de påviste syrefaste staver synes a-patogene overfor marsvin (ikke smittefarlige).

Det er vanskelig å forstå at A. plutselig skal bli så smittefarlig etter at han er satt inn i fengsel. En kan innvende at her er han sammen med folk som er dømt til å være her. Men det er likevel bare en gradsforskjell. En kan ikke godt si at befolkningen i naboskapet av et sanatorium har sin frihet til å flytte til et annet sted, hvis de mener seg utsatt for smitte.

Jeg kan ikke dra noen annen slutning enn at A. ikke har vært ansett å representere noen smittefare, så lenge han har vært under medikamentel behandling. Det var ikke p. g. a. smittefare, men p. g. a. sin truende adferd han til slutt ble utskrevet fra sanatoriet. — — —.»

Avdelingslegen opplyste for øvrig at det ikke forelå oversikt over de andre innsattes tuberkulinreaksjon ved plasseringen av A. i fengselet. Derimot var det på det rene at klageren i saken var pirquet positiv.

Saken ble med de nye opplysninger på ny forelagt for Helsedirektoratet, og jeg understreket at overføringen av A. til kurstedet hadde funnet sted fra kretsfengselet, som således var på det rene med hans helsetilstand den gang. Når han ble ført tilbake, skjedde det ikke etter en ordinær utskrivning, men skyldtes at kurstedet nektet å ha ham lenger.

Helsedirektoratet ga ny uttalelse den 19. juli 1965 og anførte bl. a.:

«A. ble ved dom av 14. mai 1963 blant annet dømt til sikring på grunn av at han som smitteførende tuberkuløs ikke etterkom de hygieniske påbud som var pålagt ham. Når han ble overflyttet fra X. kursted til Oslo kretsfengsel til fortsatt sikring der, skulle det tilsi at det ble tatt ekstra hensyn til hans mulige smittefare, selv om den egentlige årsak til innsettelsen var at sanatoriet ikke ville ha ham lenger. Hvorvidt A. burde vært plassert i Fengselssykehuset istedenfor i vanlig celle, må vurderes ut fra hvor det av epidemiologiske hensyn ville være best å plassere ham. Det vises i den forbindelse til overlege L.s uttalelse av 5/4 1965, hvor han angir at slik forholdene er ved Fengselssykehuset, vil isolering på egen celle være det mest betryggende. Det skal bemerkes at fengselets personale er under tilfredsstillende tuberkulosekontroll.

Det går av dokumentene ikke klart fram om skrivet fra overlege R. av 6. juli 1964 til Oslo kriminalpoliti, umiddelbart ble oversendt til fengselslegen eller ikke. Dersom dette ikke ble gjort, må man regne med at fengselslegen bare hadde en muntlig framstilling å holde seg til, hvor det ble hevdet at overlege R. hadde angitt at A. var smittefri. Dersom dette er tilfelle, vil Helsedirektoratet anta at fengselets lege burde ha innhentet utfyllende erklæring direkte fra den sist behandlende lege.

Hvorvidt det er forsvarlig å sette en person med manifest eller potensielt smittefarlig tuberkulose i arbeid på fellesverksted, vil være avhengig av den epidemiologiske situasjon.

Dersom alle de andre er naturlig pirquet positive, regner man ikke med at det vil være noen fare for smittespredning. En betingelse er da at samtlige innsattes tuberkulinreaksjon må være kjent, og at de pirquet negative og de som er positive på grunn av BCG-vaksinasjon holdes adskilt fra de øvrige. Det er opplyst at noen slik oversikt ikke foreligger ved Oslo kretsfengsel. Helsedirektoratet må derfor anse det som uheldig at A. ble undergitt fellsskapsbehandling på vanlig måte i fengselet. Det skal her bemerkes at klageren, . . ., er funnet å være pirquet positiv ved tidligere opphold. Smittefaren overfor ham skulle således være liten. — — —.»

Fengselsstyret erklærte seg enig med Helsedirektoratet i «at det ikke var betryggende at A. ble satt i fellesskap med andre innsatte så lenge det kunne være spørsmål om aktuell smittefare». Det var også enig i «at det måtte være oppfordring for fengselslegen til å søke opplysninger fra kurstedet og ikke bygge på muntlige, indirekte uttalelser gjennom politiet eller på opplysninger fra domfelte selv».

I min uttalelse pekte jeg på at A. var dømt for å ha utsatt andre for å bli smittet av lungetuberkulose og undergitt sikring ved X. kursted. Grunnen til at han ble utskrevet fra kurstedet, var ikke at han var friskmeldt eller at behandlingen var gjennomført, men at overlegen nektet å ha ham lenger på grunn av hans asosiale oppførsel. Jeg viste til Helsedirektoratets medisinske vurdering av forholdet, der det ble uttalt at det var uheldig at A. ble undergitt fellesskapsbehandling på vanlig måte i fengselet. Jeg var enig i Justis- og politidepartementets uttalelse av 24. august 1965 om at det under disse forhold ikke kunne anses for betryggende at A. ble satt i fellesskap med andre innsatte.

Som omstendighetene var, måtte det også kritiseres at helsemyndighetene ved fengselet slo seg til ro med en uttalelse fra politiet om smittefarespørsmålet, uten å forhøre seg ved kurstedet.

Når det gjaldt spørsmålet om det var grunn til å gjennomføre særlige tiltak ved fengselet for å minske smittefaren, anførte Helsedirektoratet i brev av 19. juli 1965 bl. a.:

«Dersom den epidemiologiske situasjon ved fengselet skal bli tilfredsstillende, bør man søke å komme fram til en ordning hvor de innsattes tuberkulosestatus kan bli registrert snarest mulig etter innkomsten. Dette kan gjøres ved rutinemessig tuberkulinkontroll av samtlige innsatte, supplert med tilfredsstillende røntgenundersøkelse av de pirquet positive. Dette kan trolig best skje i samarbeid med Oslo helseråd. Dessuten vil man påpeke at den epidemiologiske situasjon ved Fengselssykehuset ikke kan bli tilfredsstillende før det blir utbygd en egen tuberkuloseavdeling med effektiv isolasjon mot sykehuset forøvrig.»

Med sikte på å hindre mulige fremtidige tilfeller av smittefare, innskjerpet Fengselsstyret i brev til kretsfengselet av 18. november 1965 at «i tilfelle der det kan være spørsmål om at en innsatt representerer en aktuell smittefare, må det fra fengselslegens side snarest bringes klarhet i spørsmålet. Innsatte med manifest eller potensielt smittefarlig tuberkulose må holdes utenfor vanlig fellesskap med mindre de betingelser som Helsedirektoratet har anført er oppfylt».

I rundskriv av 1. november 1965 fra Fengselsstyret til fengslene ble det innskjerpet at det må vises forsiktighet fra anstaltenes side når det gjelder innsatte som lider eller kan fryktes å lide av en smittsom sykdom. I rundskrivet heter det bl. a.:

«— — — Når smittefaren er på det rene før innsettingen, gjelder de spesielle innsettingsregler i reglementets § 22.7 annet ledd og § 22.8 siste ledd. Er det på tidspunktet for innsettingen grunn til å frykte for at vedkommende er smitteførende, må det rettes oppfordring til politiet om å få spørsmålet klarlagt gjennom legeundersøkelse av vedkommende, før han i tilfelle blir mottatt.

Oppstår spørsmålet om smittefare under innsattes anstaltopphold, må anstalten sørge for at innsatte blir legeundersøkt. Innsatte må holdes isolert inntil spørsmålet er klarlagt og inntil han eventuelt kan overføres til sykehus eller behandlingsinstitusjon etter bestemmelsene i reglementets §§ 66.1, 66.2 og 85 annet ledd.»

Fengselsstyret har i brev av 16. desember 1965 opplyst at arbeidet med innredning av tuberkuloseavdeling ved Fengselssykehuset og med innredning av et spesielt rom for skjermbildefotografering i vedkommende kretsfengsel vil bli søkt påskyndet mest mulig.

50.

Spørsmålet om habilitet for forvaltningsorgan som i egenskap av ankeinstans behandler saker det tidligere har gitt uttalelse om til underinstansen.

(Sak 13 E/65.)

Ved behandlingen av en klage over avslag på skogsarbeiderpensjon festet jeg meg ved at trygdekassen hadde innhentet uttalelse fra Rikstrygdeverket før den traff sin avgjørelse. I begrunnelsen for avslaget anførte trygdekassen at Rikstrygdeverket var enig i det standpunkt som var tatt. Avgjørelsen ble påanket til Rikstrygdeverket, som forkastet anken.

Jeg fant å burde ta habilitetsspørsmålet for ankeinstansen i slike tilfeller opp med Rikstrygdeverket, og anførte bl. a.:

«Så vidt skjønnes, er det ikke uvanlig at trygdekassene henvender seg til RTV for å få rettledning i konkrete saker. Det kan da lett skje at en sak trygdekassen har forelagt RTV på denne måte senere kommer inn for RTV som ankesak. Selvom RTV ikke anser seg bundet av de råd som er gitt trygdekassen når saken senere blir behandlet som ankesak, reiser det seg her et habilitetsspørsmål som jeg gjerne vil ha RTV.s uttalelse om.»

Jeg ba også opplyst hvordan man i slike tilfeller går frem ved behandlingen av ankesakene i Rikstrygdeverket. Det ble pekt på at det samme habilitetsspørsmål synes å kunne oppstå også for Ankenemnda for yrkesskadetrygden. Etter lov om yrkesskadetrygd § 40, femte ledd, skal nemnda, foruten å være ankeinstans i disse saker, også gi råd og uttalelser i trygdesaker når vedkommende myndighet krever det. Jeg ba opplyst hvordan bestemmelsen ble brukt i praksis og hvorledes habilitetsproblemene var søkt løst.

Rikstrygdeverket uttalte:

«I § 39 i lov om pensjonstrygd for skogsarbeidere er det bestemt at Rikstrygdeverket er sentralstyret for pensjonstrygden og skal føre kontroll med den lokale administrasjons virksomhet og med gjennomføringen av loven.

På den annen side bestemmer lovens § 41 at Rikstrygdeverket også skal være ankeinstans. Denne kompetansekombinasjonen er gjennomført i en rekke andre trygdelover.

Rikstrygdeverket finner ordningen meget uheldig og har arbeidet meget med å få en forandring. — — —.»

Om behandlingen av ankesakene ble anført:

«Alle ankesaker som skal avgjøres av Rikstrygdeverket, behandles av et særskilt kontor. Ankekontoret foretar selvstendige undersøkelser i saken og står helt fritt i sin vurdering av den. Det hender derfor at ankekontorets kjennelse går på tvers av fagkontorets tidligere uttalelse dersom ankekontoret mener at uttalelsen ikke er i samsvar med lovens bestemmelser. Det er i så tilfelle ingen betingelse at det er fremkommet nye opplysninger i saken.

Som det vil fremgå av ovenstående, vil en forespørsel fra en trygdekasse bli behandlet av et kontor og ankesaken bli behandlet av et annet kontor. Habilitetsproblemer vil derfor først oppstå på direktørplanet, noe som ikke er til å unngå slik lovreglene er i dag. — — —.»

Rikstrygdeverket viste til at det arbeides med spørsmålet om en egen ankeinstans utenfor Rikstrygdeverket for alle trygdesaker.

Ankenemnda for yrkesskadetrygden uttalte:

«De uttalelser som Ankenemnda har gitt vedrørende trygden har vært av rent generell art, og praksis er, at uttalelsen forelegges, diskuteres og avgjøres av Ankenemnda, samlet til møte, før uttalelsen blir sendt.

En kan ikke se, at Ankenemnda etter krigen har mottatt noen anmodning om å gi råd eller uttalelse i noen konkret sak, som gjelder trygden, og det er vel for øvrig lite trolig, at det overhodet vil skje, men fremgangsmåten vil i tilfelle være den samme som ovenfor beskrevet.»

Jeg bemerket at selv om Rikstrygdeverket så langt det er mulig, sørger for at den som har behandlet en forespørsel fra en trygdekasse, ikke senere behandler den samme sak som ankesak, var jeg enig i at ordningen er uheldig. Når det gjaldt ankenemnda, hadde bestemmelsen om adgang til å innhente uttalelser etter det opplyste ikke medført vanskeligheter i praksis, men jeg ba overveiet om det ikke ved leilighet kunne være grunn til å begrense rekkevidden av den til å gjelde forespørsler av generell karakter.

Da spørsmålet om ankeordningen i trygdesaker var under revisjon, ga forholdet ikke grunn til noe mer fra min side.

51.

Behandling av søknader fra domfelte om endring av sikringsform.

(Sak 16 E/65.)

A. og B. som var sikret etter straffelovens § 39, 1 d, og anbrakt i institusjon utenfor fengselsvesenet, pekte i brev til meg bl. a. på at når de eller andre i samme stilling, hadde skaffet seg tilbud om arbeid og på grunnlag av dette søkte om endring i sikringsformen, tok behandlingen av søknaden vanligvis så lang tid at arbeidstilbudet falt bort før avgjørelsen ble truffet.

Jeg tok forholdet opp med Justis- og politidepartementet, som opplyste at sikringssaker minst en gang hvert år skal forelegges for departementet til avgjørelse av om sikringsformen skal fortsette uforandret. Hvis særlige grunner tilsier det, blir spørsmålet forelagt, uavhengig av noen frist.

Dersom den sikringsdømte er anbrakt i en av fengselsvesenets anstalter, er det vedkommende anstalts bestyrer som sender saken inn til departementet, ellers påtalemyndigheten. Søknader direkte fra domfelte som er anbrakt i anstalter utenfor fengselsvesenet, slik som tilfelle var med A. og B., gir ikke tilstrekkelig grunnlag for realitetsavgjørelse av departementet og blir sendt påtalemyndigheten til behandling. Oftest overlates det til påtalemyndigheten å avgjøre om spørsmålet om endring skal utstå inntil det kan vurderes i forbindelse med den vanlige årsmelding. I noen tilfeller gis ved oversendelsen uttrykk

for at sikringsspørsmålet bør behandles straks. Det har vært departementets forutsetning at politiet underrettet domfelte dersom behandlingen av søknaden stilles i bero.

Departementet uttalte til slutt:

«Når det gjelder overgang til fri sikringsform (straffelovens § 39, 1 a, b og c), legges det spesielt vekt på at den domfelte blant annet har tilfredsstillende bolig- og arbeidsforhold å gå til, når sikringsformen settes i verk. Denne oppgave løses oftest ved bistand fra vernelag og andre frivillige organisasjoner, fra anstaltenes sosialtjeneste, eller fra den offentlige sosialomsorg. Hvis en sikringsdømt på egen hånd — uten at det foreligger bestemmelse om endring av sikringsformen, og uten at det skjer i forståelse med rette myndighet — skaffer seg arbeid og husrom, vil det nok forekomme at opplegget forspilles, men det vil like fullt bli brakt i stand en tilfredsstillende løsning av spørsmålet på det tidspunkt da myndighetene finner å kunne sikre ham i frihet.

Når en sikringsdømt, eventuelt en annen domfelt, på egen hånd skaffer seg arbeid og bolig med sikte på anbringelse i frihet, er en enig i at han bør få underretning dersom myndighetene finner at ordningen ikke kan benyttes. For så vidt den domfelte er anbrakt i fengselsanstalt, har en grunn til å tro at slik underretning blir gitt og at det for så vidt ikke foreligger noe problem. — Når det gjelder de tilfelle som er omhandlet i klagen, vil departementet ved oversendelse av søknadene til påtalemyndigheten uttrykkelig be om at domfelte blir gitt underretning, dersom søknaden stilles i bero til første årsmelding blir sendt til Justisdepartementet.»

Saken ga ikke anledning til ytterligere forføyning.

52.

Innsattes adgang til å disponere over private midler til formål utenfor anstalten.

(Sak 8 E/65.)

Med foranledning av flere klager henledet jeg Fengselsstyrets oppmerksomhet på at ikke alle fengselsbestyrere syntes å være på det rene med at bestemmelsen i fengselsreglementets § 63.8 bare omhandler innsattes bruk av private midler til eget behov i anstalten, ikke også deres bruk av penger til andre formål. Jeg reiste spørsmålet om det ikke kunne være grunn for Fengselsstyret til å orientere anstaltenes ledere om hvordan bestemmelsen er å forstå.

Bestemmelsen lyder slik:

«Den innsatte har under oppholdet i anstalten ikke adgang til å bruke private midler til eget behov, uten i de tilfelle hvor dette reglement gir adgang til det.»

Fengselsstyret sendte deretter rundskriv til fengselsbestyrerne og anførte bl. a.:

«Da det har vært reist tvil om forståelsen av denne bestemmelse, vil Fengselsstyret gjøre oppmerksom på at bestemmelsen bare gir adgang til å regulere de innsattes bruk av egne midler til fordel for seg selv i anstalten.

Bestemmelsen gir ikke adgang for anstaltene til å regulere de innsattes bruk av private midler til andre formål, men anstalten bør søke å påvirke de innsatte til en fornuftig disponering av private midler blant annet med sikte på dekning av utgifter i forbindelse med løslatingen og seinere.»

53.

Underretning til part om ankeadgangen etter lov om enkje- og morstrygd.

(Sak 11 E/65.)

I en sak som gjaldt klage over at Rikstrygdeverket hadde avslått å tilstå ytelser etter lov om enkje- og morstrygd, ble klageren i samsvar med instruksens § 5 veiledet om sin adgang til å bringe avgjørelsen inn for Ankenemnda for uføretrygden og enke- og morstrygden, lovens § 28.

Siden ankeadgangen ikke var nevnt i Rikstrygdeverkets brev til trygdekassen om avslaget, tok jeg opp med Rikstrygdeverket spørsmålet om hvordan det ble søkt sikret at partene fikk underretning om sin rett etter loven til å få avgjørelser prøvet av høyere administrativ myndighet.

Rikstrygdeverket anførte at det forsto lovens § 19 slik at trygdekassen har plikt til å gjøre søkeren kjent med adgangen til anke i alle tilfeller hvor søknaden er avslått, også når det gjelder Rikstrygdeverkets avslag. Rikstrygdeverket har også fremholdt dette i rundskriv til trygdekassene.

Det ble videre opplyst at det i Rikstrygdeverkets brosjyre om enke- og morstrygden var gjort oppmerksom på den ankeadgangen søkeren har. Denne brosjyre skal utleveres til alle som fremsetter krav om stønad av enke- og morstrygden. Rikstrygdeverket anførte til slutt:

«Det kan nok hende at en trygdekasse oversender brevet med Rikstrygdeverkets vedtak og glemmer å gjøre oppmerksom på ankeadgangen. Av denne grunn vil Rikstrygdeverket for fremtiden i tilknytning til alle vedtak hvor søknaden overhodet ikke eller ikke fullt ut er imøtekommet, gjøre søkeren oppmerksom på adgangen til å anke og fristen herfor.»

Saken ga etter dette ikke grunn til mer fra min side.

54.

Kontroll med brev til og fra pasienter ved psykiatriske sykehus.

(Sak 9 E/65.)

Med foranledning i opplysninger fra en pasient ved et psykiatrisk sykehus fant jeg

grunn til å ta opp med Helsedirektoratet spørsmålet om hvordan praksis er ved de psykiatriske sykehus når det gjelder kontroll med korrespondanse til og fra pasientene.

Helsedirektoratet opplyste at spørsmålet om brevsensur ved psykiatriske sykehus var forelagt for Justis- og politidepartementet i 1958. I henvendelsen til Justisdepartementet hadde Helsedirektoratet vist til at det med hjemmel i § 1 i sinnssykeloven av 17. august 1848 var utferdiget regulativ for alle sinnssykehus og at det i regulativet var inntatt følgende bestemmelse:

«De syke må under oppholdet i asylet ikke uten direktørens samtykke motta besøk eller avsende og motta bud, brev eller pakke. Brev til og fra de syke fremsendes gjennom direktøren.»

Om bestemmelsene anførte Helsedirektoratet:

«— — —. De har til formål å skåne pasientene for inntrykk og meddelelser utenfra som kan virke uheldig og derigjennom forsinke og vanskeliggjøre bedring og eventuell helbredelse, og å hindre pasienten i å skade seg selv og sine omgivelser med beskyldninger, injurier og påstander som er fremsatt som følge av og som et utslag av deres sinnslidelse. Enkelte ganger kan også innholdet av brever gi en viktig hjelp ved diagnosen når det hersker tvil om denne.»

Justisdepartementet ga i brev av 17. desember 1958 uttalelse om lovligheten av denne praksis, i relasjon til bestemmelsen i straffelovens § 145 om ulovlig brevbrudd. Departementet fant at praksis ikke var ulovlig, og pekte bl. a. på at straffelovens § 145 bruker uttrykket «uberettiget», noe som innebærer at brevbrudd og tilbakeholdelse av brev «både kan være hjemlet i uttrykkelig lovforskrift og i alminnelige rettsprinsipper». Justisdepartementet antok for sitt vedkommende at regulativets bestemmelse om brevkontroll var hjemlet i sinnssykelovens § 1, første ledd, men forutsatte at «adgangen til å lese og tilbakeholde brev til og fra pasientene ikke utøves i større grad enn nødvendig». Sosialdepartementet er ved kgl. resolusjon av 16. juni 1961 bemyndiget til å fastsette spesielle forskrifter og regler etter denne bestemmelse, men det har ikke vært ansett nødvendig å utferdige nye regler om brevkontroll m. v., da de gamle regler anses hjemlet også i den nye lov.

Etter min anmodning innhentet Helsedirektoratet uttalelser fra hvert enkelt psykiatrisk sykehus om hvordan praksis er med hensyn til brevkontroll. Ved oversendelsen av de innkomne uttalelser pekte Helsedirektoratet på at det var enighet om at det i begrenset omfang er behov for å holde brev fra pasientene tilbake, og uttalte at lov om psykisk helsevern av 28. april 1961, § 2, siste ledd, antas å gi hjemmel for de samme sensurbestemmelser som Justisdepartementet uttalte seg om i 1958.

Uttalelsene viste at det ved alle psykiatriske sykehus foretas en viss brevsensur, men at praksis er noe forskjellig. Brev f r a pasienter til pårørende eller andre blir sensurert ved de fleste anstalter. Begrunnelsen er dels hensynet til pasienten selv, dels hensynet til mottageren. Økonomiske hensyn spiller også til dels inn, idet sykehusene betaler porto for brev som blir sendt gjennom sykehuset. Også brev til offentlige institusjoner, som kontrollkommisjonen, Helsedirektoratet og ombudsmannen blir sensurert ved en del sykehus.

De fleste anstalter opplyste at brev t i l pasientene ikke blir sensurert. Unntagelse gjøres når ledelsen i spesielle tilfeller vil sikre seg at inngående brev ikke inneholder medikamenter eller penger eller har et innhold som kan tenkes å virke skadelig på vedkommende pasient. Brevet blir i tilfelle åpnet i nærvær av pasienten.

Jeg anførte overfor Helsedirektoratet at det som kan gjøre brevsensur berettiget ved psykiatriske sykehus, er hensynet til pasientenes helsetilstand og at dette også må sette grensen for hvor langt sensur kan utøves. Etter mitt skjønn kunne kontroll bare foretas såfremt og så langt hensynet til pasientene tilsa det. Bestemmelsen om brevsensur i anstaltenes regulativer var etter min mening formulert for vidt og ubetinget.

Siden praksis var så uensartet, ba jeg Helsedirektoratet overveie om det ikke ville være riktig å få klarere retningslinjer for kontrolladgangen.

For så vidt brev fra pasienter til ombudsmannen angår, understreket jeg at forholdet er regulert i lov av 22. juni 1962, hvor det i § 6, annet ledd, er bestemt:

«Den som er fratatt sin personlige frihet har rett til å klage til Ombudsmannen i lukket brev.»

Da ikke alle anstalter syntes å være oppmerksom på at de etter loven ikke har adgang til å åpne disse brev, ba jeg bestemmelsen innskjerpet. Jeg pekte også på at brev til kontrollkommisjonen etter min mening måtte komme i samme stilling.

Utvalget som behandler spørsmålet om overprøving av tvangsinngrep etter helselovgivningen m. v., er orientert om saken.

Helsedirektoratet har opplyst at det ved rundskriv av 20. januar 1963 gjorde de psyki-

atriske institusjoner oppmerksom på bestemmelsen i ombudsmannslovens § 6 og at dette rundskriv nå blir erstattet med et nytt, der bestemmelsen innskjerpes. Det anføres videre at samme regel må gjelde for pasienters brev til kontrollkommisjonen.

Spørsmålet om regulativbestemmelser angående brevsensur vil Helsedirektoratet komme tilbake til senere.

55.

Praksis i konsesjonssaker som gjelder dyrket mark, skog eller fjellstrekninger.

(Sak 567/64.)

Spørsmålet om hvilke retningslinjer Landbruksdepartementet følger i konsesjonssaker, har vært fremme i flere klagesaker, bl. a. i forbindelse med påstander om forskjellsbehandling ved avgjørelsene. Det har således vært av betydning å få oversikt over departementets praksis, og jeg tok derfor spørsmålet opp med departementet. Av forhold som det ville være av spesiell interesse å få opplysninger om, nevnte jeg at praksis i de senere år, etter de opplysninger jeg tidligere hadde fått, var omlagt i strengere retning, og spurte om det kunne sies noe nærmere om bakgrunnen for omleggingen og om det forelå statistisk materiale som viste hvor sterk tilstramningen hadde vært.

Når det gjaldt erverv av eiendommer for anvendelse for ferie- og hobbyformål, forsto jeg det slik at departementet la til grunn at større arealer ikke burde tillates ervervet til disse formål, selv om det ellers ikke var kjøpere til eiendommen. Jeg ba opplyst om departementet her trakk grensen etter noenlunde faste arealstørrelser, og i tilfelle hvilke. Jeg ba også opplyst i hvor mange tilfeller det var gitt konsesjon på ervervelse av større arealer enn de normerte til slike formål og hvilke momenter som i tilfelle hadde tilsagt at vanlig praksis ble fraveket.

Departementet uttalte:

«Det er skjedd en viss tilstramning i praksis i konsesjonssakene i de senere år, særlig etter 1960. Dette har bl. a. sammenheng med den stadig økende etterspørsel etter jord, skog og fjellstrekning fra personer som ikke har yrket sitt i jord- eller skogbruksnæringen. Etterspørselen har drevet prisene i været slik at det i mange tilfelle ikke er mulig å kjøpe eiendommen for en som skal ha den som leveveg helt eller delvis.

Jordlovens målsetting blir tillagt vekt ved avgjørelser i konsesjonssaker. I lovens § 1 heter det at jord og skog bør nyttes «på den måten som er mest gagnlig for samfunnet og dei som har yrket sitt i jordbruket». Driftsenhetene i jord- og skogbruket er gjennomgående for små, og det er derfor nødvendig med en ytre rasjonalisering for å styrke næringsgrunnlaget. Dette innebærer at den jord og skog som er på salg må søkes overdratt til dem som har yrket sitt i jord- og skogbruket, og det må hindres at jord og skog blir alminnelig salgsvare og spekulasjonsobjekt. En viser til lovendring av 11. desemmer 1959 i jord- og skogkonsesjonslovenes §§ 7.

Tilstramningen i tiden 1. januar 1958 til 1. juli 1964 fremgår av følgende oppgaver:

År	Tillatelser	Avslag	Sum
1958	869	16	885
1959	902	11	913
1960	915	12	927
1961	975	35	1 010
1962	961	65	1 026
1963	1 437	104	1 541
1964, 1. halvår pr. 30. 6	946	61	1 007

Når det gjelder erverv av eiendommer for anvendelse til ferie- og hobbyformål, følger departementet den praksis at eiendommer som kan nyttes i jord- og skogbruksproduksjonen ikke bør tillates ervervet til disse formål, jfr. det som er anført foran. I de tilfelle hvor det ikke er andre kjøpere til eiendommen henger dette som oftest sammen med at prisen ligger over eiendommens verdi som jord- og skogbruk.

Høyere levestandard har ført til stadig økende etterspørsel etter ferieeiendommer, og etter departementets mening bør en i første rekke nytte uproduktiv grunn til dette formål. Selv om en her i landet har betydelige arealer i forhold til folkemengden, er de områder som egner seg til ferieformål ikke ubegrenset. Med henblikk på fremtiden må en allerede nå ta sikte på en arealbegrensning. Ved en oppdeling av de eiendommer som ikke lenger er aktuelle for jord- og skogbruksproduksjon, f. eks. nedlagte bruk, minsker en presset på andre jord- og skogbrukseiendommer som fortsatt bør nyttes i produktivt øyemed.

Ved lovendring av 29. juni 1962 ble bl. a. fjellkonsesjonsgrensen nedsatt til 0 for hele landet, da en ønsket en strengere kontroll også med overdragelse av fjellstrekninger. For å sikre næringsgrunnlaget i fjellbygdene og en rasjonell utnyttelse av fjellområdene søker departementet å hindre uheldige utparselleringer og samarbeider i disse sakene med Statens Friluftsråd. Det nevnes i denne forbindelse at en også har kontakt med Fjellplankomitéen hvis mandat er å «utrede behovet for lovbestemmelser eller andre bestemmelser med sikte på å få gjennomført en planmessig utnytting av våre fjellområder. Det forutsettes at komitéen utarbeider utkast til slike bestemmelser og også overveier de administrative spørsmål som melder seg i forbindelse med reguleringstiltakene».

Når det gjelder søknad om erverv av skog, jord eller fjellstrekning til ferieformål, bedømmes den enkelte søknad konkret. Som retningslinje for arealstørrelsen går departementet ut fra 5 dekar som passende tomt for feriested for privatpersoner; i enkelte tilfelle er det på grunn av terrengforholdene (uheldig arrondering, stup og myr som begrenser det nyttbare arel) gitt konsesjon på noe større tomter. Konsesjon på større arealer til ferie eller hobbyformål til privatpersoner er gitt

i svært få tilfelle etter 1960. Av momenter som har tilsagt avvik fra vanlig praksis nevnes at erververen skal bosette seg fast på eiendommen i løpet av 2—3 år.»

På bakgrunn av departementets opplysning om at det siden 1960 bare i svært få tilfelle var gitt konsesjon på større arealer enn ca. 5 mål til privatpersoner til hobby- eller ferieformål, og siden det var grunn til å anta at det nettopp var disse spesielle tilfellene som i første rekke ville bli påberopt som grunnlag for anførsler om forskjellsbehandling, ba jeg om å få utlånt dokumentene i disse sakene. Departementet opplyste imidlertid at det ikke ble ført oppgave over eiendommenes størrelse, beskaffenhet eller anvendelsesformål i saker hvor konsesjon var gitt. Man ville i tilfelle være henvist til å gjennomgå samtlige uttalelser i tiden fra 1. januar 1960 til 1. januar 1965, noe departementet fant uoverkommelig. Jeg pekte overfor departementet på at man med den stadig stigende etterspørsel etter tomtearealer til ferieformål vel måtte regne med at antallet av konsesjonssøknader fortsatt ville ligge høyt, og at det også fremtidig ville bli atskillige klager over konsesjonsnektelser i disse saker. Spørsmålet om forskjellsbehandling ville da lett kunne oppstå. Siden departementets praksis bare får uttrykk gjennom de konkrete enkeltavgjørelser som treffes, vil det være av betydning at arkivordningen innrettes slik at man uten vanskelighet kunne finne frem til saker der de alminnelige retningslinjer for praksis var fraveket. Jeg reiste også spørsmålet om det ikke ville være en fordel å få satt opp i skriftlig form de alminnelige retningslinjer som skal følges i praksis i disse saker og offentliggjøre retningslinjene.

Departementet meddelte i brev av 10. januar 1966 at arkivordningen for konsesjonssaker er omlagt fra 1. januar s. å. Videre ble anført at en komité arbeider med spørsmålet om endringer i konsesjonslovene og at spørsmålet om endringer i retningslinjene for praksis og om å ta dem inn i loven, vil bli drøftet når komitéens innstilling foreligger.

56.

Fengselsstyrets kommunisering av avgjørelser i klagesaker fra innsatte.

(Sak 4 E/65.)

En innsatt i fengsel, som hadde besværet seg overfor Fengselsstyret over visse forhold i fengselet, klaget over at han ikke hadde fått se Fengselsstyrets avgjørelse i saken. Han hadde bare fått meddelelse gjennom fengselsdirektøren om hva avgjørelsen gikk ut på, og anførte at han på denne måten ikke hadde noen sikkerhet for at hans klage virkelig hadde vært behandlet av Fengselsstyret og heller ikke for at Fengselsstyrets avgjørelse var gjengitt korrekt og i sin helhet.

Det var i den konkrete sak intet grunnlag for klagerens tvil. Jeg tok imidlertid på prinsipielt grunnlag opp med Fengselsstyret spørsmålet om det var noe til hinder for at Fengselsstyret i slike tilfeller sender klageren et svarbrev som anstalten overleverer ham, eventuelt sender med en ekstra gjenpart av brevet til anstalten for overlevering til klageren. Jeg viste også til at det for Fengselsstyrets refselsesbeslutninger nå var innført den ordning at en innsatt som blir refset, alltid får gjenpart av refselsesbeslutningen — jfr. meldingen for 1963, sak nr. 50 side 57—58, og meldingen for 1964, side 11.

I sitt svar anførte Fengselsstyret bl. a.:

«Fengselsstyret har fulgt den praksis at søknader og andre skriv fra innsatte til Fengselsstyret som alminnelig regel blir besvart gjennom bestyreren for vedkommende anstalt. Dette blir gjort blant annet fordi bestyreren bør få kjennskap til den avgjørelse Fengselsstyret har truffet i den enkelte sak. Avgjørelsen vil i alminnelighet ha stor interesse for anstalten ved dens behandling av den innsatte. I noen tilfelle kan det således være nødvendig for anstalten å treffe spesielle tiltak — f. eks. av sikkerhetsmessig natur — før den innsatte kan underrettes om avgjørelsen. I andre tilfelle kan det være nødvendig at den innsatte får meddelelsen på en bestemt måte, eller i en bestemt form, at den gis ham av en bestemt person eller at den gis ham på et gunstig tidspunkt. En må her ha for øye vedkommende innsattes behandlingsmessige situasjon, blant annet de forventninger han måtte ha gjort seg i forbindelse med sin henvendelse til Fengselsstyret, og den skuffelse eller påkjenning avgjørelsen vil kunne bevirke hos ham. Uoverlagte handlinger fra den innsattes side, f. eks. selvskade, selvmordsforsøk og rømningsforsøk kan i slike situasjoner forekomme. Anstalten er etter Fengselsstyrets mening den nærmeste til å vurdere hvordan meddelelsen bør gis i det enkelte tilfelle.

For den innsatte selv kan det ofte være en fordel å få underretning gjennom anstalten. Han vil ofte ha behov for å få svar på ytterligere spørsmål i forbindelse med sin sak, og slike spørsmål vil han kunne ta opp samtidig med at han blir gitt nødvendig underretning om Fengselsstyrets avgjørelse.

Den nåværende praksis har betydelige praktiske fordeler med at Fengselsstyret i samme brev kan gi slike pålegg som det kan være påkrevd å gi til ledelsen for anstalten i forbindelse med den innsattes henvendelse. Slike pålegg er ofte av en slik natur eller har et slikt innhold at de av behandlingsmessige grunner ikke bør komme til den innsattes kunnskap. Alle hensyn tatt i betraktning er man av den oppfatning at den gjeldende praksis bør fortsette. — — —.»

Jeg bemerket til dette overfor Fengselsstyret bl. a.:

«At en anstaltbestyrer har behov for å bli gjort kjent med de avgjørelser som Fengselsstyret treffer i saker som angår innsatte i anstalten, er uten videre klart. Det synes også naturlig og hensiktsmessig at underretning til den innsatte om slike avgjørelser sendes gjennom bestyreren. Jeg vil gjerne gjøre det helt klart at min forespørsel i brev av 20. januar d. å. ikke berører denne side av saken.

Det spørsmål jeg har reist, er bare om den innsatte bør få overlevert fra anstalten Fengselsstyrets skriftlige avgjørelse i hans sak, eller en gjenpart av denne, om avgjørelsen meddeles i brev rettet til anstaltens bestyrer.

Den ordning som regulært følges i administrasjonen, er at skriftlige henvendelser til et forvaltningsorgan besvares skriftlig, enten i brev som sendes direkte til parten, eller i brev som sendes til et underordnet, lokalt organ, som igjen underretter parten ved gjenpart av brevet.

Partene må i alminnelighet ha et rimelig krav på at dette blir gjort, og i prinsippet må det etter min mening ha sin gyldighet også når det gjelder Fengselsstyrets avgjørelser i saker som angår innsatte. En muntlig meddelelse om avgjørelsen, gitt den innsatte av en tjenestemann ved anstalten, kan neppe gi fullgod erstatning. Det kan hos den innsatte, slik man har sett i flere klagesaker, oppstå tvil om avgjørelsen er riktig eller fullstendig meddelt ham, men selv når han ikke nærer tvil for så vidt, vil han, som andre parter, ofte ha en forståelig interesse av selv å få se ordlyden av det avgjørelsesmyndigheten har sagt i hans sak. Det kan også nevnes at det nylig har vært en klagesak der forholdet med formløs muntlig meddelelse i annen hånd til den innsatte om Fengselsstyrets avgjørelse, bevirket at det ikke lot seg bringe sikkert på det rene om meddelelse i det hele tatt var gitt den innsatte (se brev herfra til Fengselsstyret av 29. januar d. å.).

At det kan være tilfelle der en innsatts psykiske egenskaper eller helsetilstand kan tilsi at det treffes spesielle tiltak før han underrettes om avgjørelsen eller at meddelelsen gis så omsorgsfullt som mulig, synes vanskelig å burde være til hinder for at den fremgangsmåte som ellers er den regulære, i alminneligheit følges også overfor innsatte.

Er det av medisinske grunner nødvendig å gå frem på spesiell måte overfor enkelte innsatte, vil den nødvendige tillempning i det konkrete tilfelle neppe volde problemer. Forholdet stiller seg for så vidt neppe vesentlig anderledes enn når tilsvarende spørsmål oppstår overfor tvangsinnlagte pasienter i sinnssykehus. Her er det kontrollkommisjonene som tar standpunkt til de mange søknader og krav om løslatelse som reises og lovens ordning er at kommisjonens begrunnede avgjørelse skal meddeles den syke eller den som i tilfelle har representert ham under sakens behandling i kommisjonen. Regulært gjøres dette så vidt jeg kjenner til ved at parten får avskrift av avgjørelsen.

De rent praktiske fordeler det måtte ha for Fengselsstyret å ta med i brevet om avgjørelsen av saken også interne instruksjoner til anstaltens ledelse, bør vel neppe være til hinder for at den innsatte får se avgjørelsen, hvis man først finner dette rimelig. Denne side av saken kan vel i så fall, uten for store ulemper, ordnes ved at de interne instruksjoner gis i brev for seg.

Etter min oppfatning har det foreliggende spørsmål prinsipiell og praktisk betydning, og jeg har derfor funnet det riktig å gå så vidt utførlig inn på det. Det vil være av interesse å høre om saken foranlediger noe mer fra departementets side».

Fengselsstyret uttalte deretter bl. a.:

«— — — En slik ordning kan praktiseres i visse tilfelle, således i alminnelige klagesaker, eller i saker hvor det treffes en klar avgjørelse om å innvilge eller avslå en søknad. Det forekommer for øvrig ikke så sjelden at bestyreren også må underrette klageren skriftlig eller ved en kopi. Det har ikke vært vanlig at Fengselsstyret sender med et gjennomslag, men man har ikke noe imot å bestemme at klageren i slike tilfelle skal underrettes ved gjennomslag av Fengselsstyrets brev.

Når det gjelder andre henvendelser, er forholdet ikke så enkelt. En rekke henvendelser dreier seg således om løslatelse. Dette spørsmål vil ofte være gjenstand for en selvstendig skriftveksling mellom anstalten og Fengselsstyret, uavhengig av den innsattes søknad. Fengselsstyrets bestemmelse om løslatelse er ofte betinget av at nærmere vilkår oppfylles, og bestyreren gis fullmakt til å treffe endelig vedtak om løslatelse når vilkårene er oppfylt, eller bes om å sende saken inn igjen til endelig vedtak i Fengselsstyret. Det vil ikke alltid være hensiktsmessig at et slikt brev meddeles den innsatte. Det må være det riktige og mest betryggende at underretning gis av anstalten på den måte og på den tid den finner hensiktsmessigst.»

57.

Statens forkjøpsrett etter jordloven gjort gjeldende til fordel for jordsøker som allerede gjennom frivillig avtale var blitt eier av den eiendom det gjaldt.

(Sak 648/64.)

En advokat, A., klaget på vegne av sin bror — B. — over at fylkeslandbruksstyret hadde vedtatt å nytte statens forkjøpsrett til en eiendom til fordel for C., til trods for at denne allerede hadde kjøpt eiendommen ved frivillig avtale med klageren.

Saksforholdet var i store trekk følgende:

Eiendommen var på tvangsauksjon i 1960 overtatt av panthaveren, D., for ca. kr. 70 000. Budet var stadfestet av namsretten 31. mai 1960, men skjøte ikke utstedt i forbindelse med stadfestelsen. Kjøperen solgte kort etter eiendommen videre til E. for omtrent samme beløp, som skulle betales ved fastsatte avdrag. Noe senere brente våningshuset på eiendommen og brannforsikringserstatningen ved gjenoppbygging ble satt til kr. 60 000, og uten gjenoppbygging til kr. 40 000. E. hadde ikke greid å overholde avdragsordningen, og selgeren forlangte nå innbetalt hele salgssummen, unntatt pantegjelden. Kjøperen søkte bistand hos advokat A.

for å få ordnet finansieringen, og etter en del forgjeves forsøk i forskjellige kredittinstitusjoner, fikk A. sin bror B. interessert i å yte E. et lån. Det oppstod imidlertid en rekke komplikasjoner og B. kom til at pantesikkerheten var for dårlig. Under de fortsatte forhandlinger foreslo E. at B. kunne få skjøte på eiendommen og gjøre opp når brannerstatningen ble utbetalt. Ordningen ble til slutt at advokat A. mottok skjøte fra hjemmelsinnehaveren, D., uten at kjøpers navn var påført. Advokat A. fylte så blankoskjøtet ut med B. som kjøper, og både dette skjøte og tvangsauksjonsskjøtet ble tinglyst 18. oktober 1963. Etter eiendommens areal av dyrket mark, trengte B. ikke konsesjon på ervervelsen i henhold til lov av 10. desember 1920.

Fylkeslandbruksstyret mottok melding om de to salg den 5. november 1963. Den juridiske sekretær ved fylkeslandbruksstyrets kontor telefonerte deretter til advokat A. og opplyste at det var reist spørsmål om å gjøre gjeldende statens forkjøpsrett til eiendommen til fordel for naboen, C. Advokat A. opplyste da at han alt i juni s. å. hadde tilbudt C. eiendommen for kr. 80 000 i forbindelse med oppdraget fra E., men at C. mente dette var for meget. Etter telefonsamtalen satte advokat A. seg på ny i forbindelse med C. og tilbød ham eiendommen med gjenstående hus, eksklusive brannerstatningen, for kr. 40 000. A. og C. forhandlet på ny om saken den 5. desember 1963 og C. var senere samme dag i konferanse hos fylkeslandbruksstyrets sekretær. Under konferansen ringte advokat A. til sekretæren og opplyste om tilbudet. Sekretæren uttalte at det beste var om partene ble enige seg imellom.

Senere samme dag oppsøkte C. advokat A. på dennes kontor og gav et skriftlig bud på eiendommen på kr. 38 000, eksklusive brannerstatningen. Tilbudet ble akseptert av B., og C. betalte dagen etter det avtalte kontantbeløp, ca. kr. 5 500. Skjøte ble utstedt til C. 10. desember 1963. Advokat A. underrettet fylkeslandbruksstyret i brev av 12. desember 1963 om salget og skjøtet ble tinglyst 23. desember s. å.

Fylkeslandbruksstyret vedtok i møte 19. desember 1963 likevel med hjemmel i jordlovens § 10, jfr. § 1, å gjøre statens forkjøpsrett gjeldende til fordel for C. I vedtaket ble anført at forkjøpet refererte seg til tvangsauksjonssalget til D.

Advokat A. anket vedtaket inn for Landbruksdepartementet, som avviste anken med den begrunnelse at A. ikke var rett ankepart. Departementet viste til at forkjøpsvedtaket knyttet seg til tvangsauksjonssalget og at ingen av de parter A. representerte var parter i forkjøpssaken. Advokat A. henvendte seg på ny til departementet uten resultat. I brev av 13. juni 1964 skrev Landbruksdepartementet til fylkeslandbruksstyret og bad dette reise søksmål mot B. for at staten kunne få hjemmel til eiendommen, dersom det ikke ble oppnådd en minnelig ordning i saken.

I sin første uttalelse til klagen av 19. oktober 1964 anførte departementet bl. a.:

«— — —. Det fremgår av de nevnte dokumenter at departementet ikke har betraktet o.r.sakfører A. som representant for noen part i den kontrakt (auksjonssalget til D., stadfestet av namsretten den 31. mai 1960) staten trådte inn i ved forkjøpet. Departementet må fastholde det syn som er kommet til uttrykk i brev av 23. mars 1964, side 3 (dok. 20) om at staten må ha adgang til å tre inn i første kjøpekontrakt i tilfelle eiendommen senere er solgt videre. En annen regel vil åpne adgang til å omgå jordlovens bestemmelse om forkjøpsrett.

Ved de disposisjoner som var foretatt etter auksjonskjøpet, hadde C. som etter forutsetningene for forkjøpet skulle overta eiendommen, riktignok fått hånd over den ved frivillig avtale. Normalt ville dette ført til at departementet hadde opphevet forkjøpsvedtaket ex officio. Det var imidlertid på det tidspunkt da departementet behandlet ankesaken, uklart om avtalen mellom B. og C. ville bli stående, jfr. o.r.sakfører S.s brev av 29. januar 1964 til fylkeslandbruksstyret (dok. 17). Departementet kunne derfor ikke oppheve forkjøpsvedtaket, idet en opphevelse ville hindre eller i alle fall vanskeliggjøre statens mulighet for å nytte forkjøpsrett ved senere overdragelser.

Det bemerkes at departementet i brev av 13. juni 1964 (dok. 28) gikk ut fra at B. fremdeles hadde hjemmel til eiendommen. Det er imidlertid på det rene at skjøtet til C. på det tidspunkt var sendt til tinglysing.»

I det brevet fra overrettssakfører S. (C.s advokat) som Landbruksdepartementet viste til, var anført at avtalen mellom B. og C. var ugyldig bl. a. fordi den eiendomsoverføring som var foretatt gjennom blankoskjøtet var ugyldig eller kunne bli kjent ugyldig. A. hadde ikke rett til å føre inn B.s navn i blankoskjøtet, ble det hevdet. C.s advokat anførte også at C. hadde forstått situasjonen slik at den eneste utvei for ham til å erverve eiendommen var kjøp fra B. og at han hadde forstått det slik at han da måtte gå med på at assuransen ble holdt tilbake av selgeren.

I brev til Landbruksdepartementet pekte jeg på at eiendommen var overført til C. allerede før fylkeslandbruksstyret hadde gjort sitt vedtak, og at det derfor ikke skulle være nødvendig å nytte forkjøpsretten for å skaffe C. selve eiendommen med gjenstående bygninger. Realiteten i saken var etter min mening spørsmålet om salgsvilkårene, herunder hvem som skulle få brannforsikringssummen

for våningshuset. Jeg bad opplyst om Landbruksdepartementet antok at statens forkjøpsrett kunne gjøres gjeldende til fordel for C. for å skaffe ham bedre økonomiske betingelser enn de han hadde oppnådd ved den frivillige avtale med B., eventuelt om det ble antatt at forkjøpsretten kunne gjøres gjeldende for spesielt å oppnå at kravet på brannforsikringserstatningen ikke ble skilt fra eiendommen ved overdragelsen av denne til C.

Til det Landbruksdepartementet hadde anført om at det var uklart om avtalen mellom B. og C. ville bli stående og at departementet av den grunn ikke fant å kunne oppheve forkjøpsvedtaket, bemerket jeg at hvis forholdet var at forkjøpsrett etter jordloven ikke kunne gjøres gjeldende dersom det frivillige salg fra A. til B. var gyldig, kunne en uklarhet om gyldigheten neppe være nok. Forkjøpsretten kunne vel i tilfelle bare brukes dersom overdragelsen viste seg å være ugyldig. Jeg reiste spørsmålet om det ikke da ville ha vært riktigst om vedtaket var gjort betinget av at det ble fastslått at den frivillige avtale var ugyldig.

Når det gjaldt spørsmålet om advokat A. representerte noen ankeberettiget part, viste jeg til at tvangsauksjonskjøperen, D., selv mente at han hadde trådt ut av saken, idet han hadde overdratt eiendommen videre, og at det så vidt jeg kunne se var lagt til grunn at advokat A. representerte den som var trådt inn i tvangsauksjonskjøperens sted — enten dette var E. eller B. Under disse omstendigheter syntes advokat A. å ha representert reelle partsinteresser i saken.

Landbruksdepartementet uttalte i svarbrev av 21. januar 1965 bl. a.:

«Etter departementets mening er det neppe adgang til å nytte statens forkjøpsrett etter jordloven for å skaffe en jordsøker (i nærværende sak C.) bedre økonomiske betingelser enn de han selv kan oppnå ved frivillig avtale med selgeren. Som utgangspunkt må det antas at eiendomsinngrep (forkjøp/ekspropriasjon) bare kan skje, når det ikke er mulig å skaffe grunnarealer m. v. på frivillig måte, jfr. lovens § 6, 1. ledd, 2. punkt.

I lovens § 6, 1. ledd, 1. punkt uttales det riktignok at fylkeslandbruksstyrene og jordstyrene skal prøve å få «rimelege salgstilbod» på eiendom. I nærværende sak hadde fylkeslandbruksstyret ved sitt forkjøp kunnet skaffe C. eiendommen . . . til en rimeligere pris enn den C. selv oppnådde ved avtalen med B. ved overrettssakfører A. Som nevnt foran antar departementet at dette forhold alene ikke kunne ha gjort et eiendomsinngrep ved forkjøp berettiget.

Departementet antar videre at forkjøpsrett neppe kan nyttes alene i den hensikt å oppnå at et krav på brannforsikringserstatning ikke blir skilt fra eiendommen.

Det hadde derfor ingen avgjørende betydning for departementets avgjørelse av ankesaken, at C. ved statens forkjøp, faktisk kunne ha ervervet eiendommen til en rimeligere pris enn den han oppnådde ved frivillig avtale med B. Spørsmålet om brannforsikringserstatningen hadde heller ingen betydning. Heller ikke spilte de forskjellige uklare forhold (disposisjonen av blancofullmakten m. v.) noen rolle for departementets standpunkt i saken.

Derimot mente departementet det var riktig å fastholde forkjøpsvedtaket så lenge det var uklart om avtalen mellom B. og C. ville bli stående. Departementet fant det ikke nødvendig å sette som betingelse for stadfestelsen av vedtaket at det ble fastslått ved dom at nevnte avtale var ugyldig. Det innskytes at det etter departementets syn i alminnelighet neppe er praktisk å knytte betingelser for stadfestelse av forkjøpsvedtak.

Som nevnt foran var det uklarheten i kontraktsforholdet B.—C. som var avgjørende for departementets standpunkt i saken. Ved å stadfeste forkjøpsvedtaket ville departementet markere at fylkeslandbruksstyrets rett til å tre inn i tvangsauksjonskjøpet fremdeles besto. En eventuell gjennomføring av forkjøpet måtte imidlertid utstå til spørsmålet om gyldigheten av kontrakten var bragt på det rene. Hvis B.—C. var kommet til forlik eller hvis avtalen var kjent gyldig, synes det klart at det ikke kunne bli spørsmål om å gjennomføre forkjøpet. Hvis avtalen var blitt kjent ugyldig, ville staten fremdeles ha hånd over eiendommen i kraft av forkjøpsvedtaket.

En opphevelse av forkjøpsvedtaket ville i siste tilfelle ført til at B. (som eiendommen da hadde gått tilbake til) kunne ha sittet med eiendommen slik at det tilsiktede rasjonaliseringstiltak etter jordloven ikke kunne gjennomføres. Hvis B. solgte eiendommen ville formodentlig staten fremdeles ha hatt adgang til å tre inn ved forkjøp. Dette er imidlertid noe tvilsomt, i alle fall hvis kjøpesum/vilkår var satt høyere eventuelt noenlunne likt med vilkårene i avtalen B.—C. Staten ved fylkeslandbruksstyret ville nemlig i dette tilfelle kunne bli møtt med den innsigelse at C. tidligere hadde hatt anledning til å erverve eiendommen frivillig, jfr. jordlovens § 6, 1. ledd, 2. punktum, jfr. det som er nevnt foran.

Sivilombudsmannen peker i brev av 27. november 1964 side 2, annet avsnitt på at overrettssakfører A. synes å ha representert den reelle partsinteresse i saken og at grunnlaget for departementets avvisning av saken derfor kanskje kunne virke noe formelt. Etter de spesielle forholdene i denne saken er det mulig departementet burde kommet til sin slutning (opprettholdelse av forkjøpsvedtaket) på et annet grunnlag.

— — —

For ordens skyld gjør departementet oppmerksom på at det må antas at C. selv må gå til søksmål mot B. for å få omstøtt avtalen, jfr. siste avsnitt i departementets brev 19. oktober 1964 til sivilombudsmannen.»

På en ny henvendelse fra klageren om at departementet i hvert fall burde fastsette en frist for C. til å gå til søksmål, uttalte departementet at det prinsipielt var av den

mening at det måtte være partenes egen sak selv å ordne opp i sitt kontraktsforhold. Departementet fant imidlertid at det burde bringes klarhet i saken så snart råd, og bad derfor i brev av samme dag fylkeslandbruksstyret om å underrette partene om at departementet ville ta spørsmålet om opprettholdelse av forkjøpsvedtaket opp til ny overveielse dersom ikke C. tok ut stevning mot B. innen 1. juli 1965.

Da C. ikke reiste sak for domstolene innen fristen for å få kjent avtalen ugyldig, vedtok Landbruksdepartementet å oppheve fylkeslandbruksstyrets forkjøpsvedtak.

Saken var nå ordnet, men av hensyn til sakens prinsipielle betydning fant jeg grunn til å presisere mitt syn, og anførte i brev til Landbruksdepartementet bl. a.:

«Det er på det rene at B. hadde skjøte på eiendommen, og at han, da fylkeslandbruksstyret vedtok å gjøre forkjøpsrett gjeldende til fordel for C., allerede hadde overdratt eiendommen til denne for avtalt pris. Det er også på det rene at fylkeslandbruksstyret var kjent med dette da forkjøpsvedtaket ble gjort.

Som også det ærede departement har antatt, jfr. brev hertil av 21. januar 1965, må det etter jordlovens § 6 anses for klart at forkjøpsrett bare kan gjøres gjeldende dersom frivillig overdragelse ikke kan ordnes. Siden C. allerede hadde fått eiendommen ved frivillig overenskomst, er det vanskelig å se at fylkeslandbruksstyret hadde adgang til å gjøre forkjøpsrett gjeldende til fordel for ham.

Som forholdet var, kunne fylkeslandbruksstyrets vedtak, så vidt skjønnes, ikke ha noe annet formål enn å søke å skaffe C. eiendommen til en gunstigere pris enn den han selv hadde avtalt med B. Dette forhold kunne imidlertid, som også anført av det ærede departement, ikke gi grunnlag for å nytte forkjøpsretten. Var det tvil om hvorvidt prisen var lovlig etter prisbestemmelsene, måtte prismyndighetene være rette instans for C. å gå til, ikke fylkeslandbruksstyret.

Det ærede departement har anført at det var uklart om avtalen mellom B. og C. ville stå seg og har vist til innvendinger som overrettssakfører S. (C.s advokat) hadde gjort mot måten B. hadde fått hjemmel til eiendommen på. Det er grunn til å feste seg ved at det var på C.s vegne innvendingene var fremsatt og at hans interesse i dem bare kunne knytte seg til prisspørsmålet. Eiendommen ville han fortsatt ha. Noen uklarhet av reell betydning for forkjøpsspørsmålet forelå så vidt sees ikke i relasjon til andre, da fylkeslandbruksstyret fattet sitt vedtak. Overrettssakfører . . . som representerte D. (tvangsauksjonskjøperen) hadde således i brev til landbruksselskapet av 6. januar 1964 bl. a. anført:

«— — —

O.r.sakfører A. meddeler meg imidlertid i skriv av 3. d. m. at eiendommen allerede 10/12 1963, altså allerede før landbruksselskapets behandling av saken er tilskjøtet C.

Såvidt jeg kan se er derved landbruksselskapets ønske oppfyldt i og med at fylkeslandbruksstyret ønsket å bruke forkjøpsretten til fordel for C., og jeg håper derfor at man kan anse saken som ute av verden.»

Den uklarhet som i tilfelle måtte foreligge i forholdet mellom B. og C., kunne etter min mening neppe gjøre det berettiget å se bort fra avtalen mellom dem og uten videre erstatte den med et tvangsinngrep gjennom bruk av statens forkjøpsrett.

Under ingen omstendighet kan det antas at forkjøpsvedtaket, som anført i brev til det ærede departement av 27. november 1964, kunne rekke lenger enn til å dekke den eventualitet at den foretatte frivillige overdragelse av eiendommen skulle bli omstøtt og at vedtaket således ikke kunne gjennomføres medmindre dette skjedde. Så vidt skjønnes er også det ærede departement enig i dette, jfr. brev av 21. januar 1965.

Etter min mening burde B.s anke over forkjøpsvedtaket ikke vært avvist. Den rent formelle betraktning at det var det tidligere auksjonssalg til D., fylkeslandbruksstyret trådte inn i, endret ikke det forhold at B. hadde en klar, reell partsinteresse i saken. Realiteten var at landbruksstyret gjennom sitt vedtak om å bruke statens forkjøpsrett til fordel for C., satte til side den frivillige overdragelse av eiendommen som alt hadde funnet sted fra B. til C., og lovligheten av dette måtte B. etter min oppfatning ha krav på å få prøvet gjennom anke over vedtaket.»

58.

Ansettelse som ledd i rasjonaliseringsplan. Spørsmål om kunngjøring burde vært unnlatt.

(Sak 382/65.)

A. klaget over fremgangsmåten ved besettelsen av en landpostbudstilling.

Saksforholdet var i korthet dette:

I forbindelse med at en landpostbudstilling ble ledig fra 1. juli 1964 tok postkontoret opp spørsmålet om å få gjennomført en rasjonalisering av posttjenesten i distriktet. Rasjonaliseringen forutsatte at landpostruten ble utvidet, at et poståpneri, der fru B. var poståpner, ble nedlagt og at en bipostrute som hennes mann — B. — betjente som postfører, ble innstillet. Det ble innhentet erklæring fra fru B. om at hun var villig til å slutte som poståpner, dersom hun eller hennes mann ble ansatt som landpostbud i den nye rute.

På forespørsel fra A., som var interessert i landpostbudstillingen, gjorde vedkommende postmester i brev av 10. april 1964 ham oppmerksom på de endringer som skulle foretas i posttjenesten og opplyste at endringene var godkjent av distriktsjefen. Postmesteren meddelte også at distriktsjefen hadde stadfestet at B. skulle overta den forlengede rute

og at denne stilling derfor ikke ville bli kunngjort ledig. Det lokale ansettelsesråd tilsatte deretter 16. april 1964 B. i stillingen uten kunngjøring. Poststyret godkjente den nye postordning i brev til distriktsjefen av 13. mai 1964 og uttalte samtidig at poståpneren eller hennes mann ikke kunne tilsettes i stillingen uten at denne var kunngjort ledig, med mindre Samferdselsdepartementet samtykket i at kunngjøring ble unnlatt. Distriktsjefen fastsatte deretter at stillingen skulle kunngjøres på vanlig måte. A. meldte seg som søker sammen med B. I møte i ansettelsesrådet 8. juni 1964 ble B. på ny tilsatt.

A. gjorde gjeldende at kunngjøringen bare var en proformaordning og at hans ansøkning ikke var blitt vurdert som den skulle, fordi det i virkeligheten var avgjort på forhånd at B. skulle ha stillingen. Han hadde tidligere klaget til Samferdselsdepartementet over forholdet, uten resultat.

Klagen ble forelagt departementet, som bl. a. uttalte:

«Dersom Poststyret hadde anmodet om departementets samtykke til å besette landpostruten — — — uten kunngjøring, ville slikt samtykke blitt gitt. Etter det som er opplyst i klagesaken, synes meget å ha talt for en slik fremgangsmåte.

Ansettelsesrådets vedtak av 16. april 1964 må anses ugyldig, og rådet var ved fornyet behandling av saken ubundet av det standpunkt det tok den 16. april. Etter at landpostbudstillingen var kunngjort ledig, hadde ansettelsesrådet valget mellom å ansette herr eller fru B. eller en annen søker. Dersom en annen søker var blitt ansatt, ville Postverket hatt valget mellom å gjennomføre rasjonaliseringsplanen straks eller å utsette gjennomføringen av omsyn til poståpner B.

En kan ikke bestride at det etter ansettelsesrådets behandling av saken i møtet den 16. mai kunne anses mest sannsynlig at rådet ville komme til samme resultat etter en kunngjøring av stillingen. Videre kan det etter Postverkets praksis i rasjonaliseringssaker sies at det var lite sannsynlig at man ville gjennomført rasjonaliseringsplanen straks dersom en utenforstående søker var blitt tilsatt i landpostruten. Men dette er ikke ensbetydende med at kunngjøringen var pro forma eller at det er grunnlag for kritikk av at kunngjøring ble foretatt i samsvar med gjeldende regler. I praksis vil forholdene ikke sjelden ligge slik an at en bestemt person peker seg ut på en slik måte at det er en høy grad av sannsynlighet for at han vil bli ansatt i en ledig stilling. Dette gir vanligvis ikke grunnlag for å fravike de fastsatte regler om kunngjøring og videre behandling av ansettelsessaken. Unntak bør gjøres dersom en bestemt person må antas å ha krav på stillingen. Dersom det ellers må anses sikkert at en bestemt person vil få stillingen, antas det å være god grunn til å unnlate kunngjøring, men praksis synes å variere atskillig i slike tilfelle. En kan ikke se at det er grunn til å kritisere Postverkets vedkommende for å ha vurdert den foreliggende sak slik at det var en mulighet for at ansettelsesrådet ville ansette en utenforstående søker, og at det derfor var grunn til å kunngjøre stillingen i stedet for å be Poststyret innhente departementets samtykke til å unnlate kunngjøring. En kan iallfall ikke se at utenforstående som var interessert i stillingen, skulle ha grunn til å klage over at man valgte den fremgangsmåte som ikke utelukket dem fra å komme i betraktning.»

Jeg bemerket at den rasjonaliseringsplan som skulle gjennomføres og som dannet bakgrunnen for opprettelsen av den nye landpostbudrute, forutsatte at poståpneren eller hennes mann ble tilsatt i stillingen, i samsvar med den villighetserklæring som var avgitt. Ansettelsesrådet kunne under disse omstendigheter neppe ha ment at det sto fritt og på vanlig måte skulle velge ut den av søkerne som alt i alt lå best an i konkurransen. Det kunne også spørres om ikke den ansettelse som var foretatt 16. april 1964, gå B. en rett som ikke kunne omgjøres. Etter min mening måtte det under disse forhold vært naturlig og riktigst å søke departementet om samtykke til å besette landpostruten uten kunngjøring. Jeg forsto også departementet slik at det var enig i dette.

Forholdet med at stillingen ble kunngjort kunne imidlertid ikke sees å ha hatt noen reell betydning, bortsett fra at det kanskje kunne ha bidratt til å gi A. forventninger som det ikke var grunnlag for. Rasjonaliseringsplanen innebar at poståpnersken og hennes mann mistet sitt arbeid i Postverket, og det kunne ikke reises innvendinger mot at personalproblemet ble løst ved at B. ble tilsatt som landpostbud i den nyopprettede rute. Ordningen var etter det opplyste i samsvar med vanlig fremgangsmåte i lignende tilfeller.

59.

Spørsmål om fradrag i lønn når det tidligere er utbetalt for meget.

(Sak 898/65.)

A., som var pensjonist, hadde i perioder vikariert som poståpnerassistent. Etter klage til Poststyret hadde han i mai 1965 fått medhold i at han hadde fått utbetalt kr. 256,35 for lite i lønn for arbeid i juletrafikken 1963. Omtrent samtidig fikk Postverket antegnelse fra Riksrevisjonen om at A. ved en feil fra postkontorets side hadde fått utbetalt for meget for vikararbeid i 1964 og 1965. Dette siste beløp var noe høyere enn hans tilgodehavende fra 1963, som deretter i sin helhet ble avregnet i det han skyldte.

A. klaget over dette og hevdet at han etter sine ansettelsesvilkår hadde krav på den lønn han hadde fått. Han bestred at Postverket

hadde rett til å kreve noen tilbakebetaling.

Jeg gikk ikke inn på spørsmålet om Postverket hadde et tilbakesøkningskrav overfor A. for det for meget utbetalte, men tok opp spørsmålet om et eventuelt tilbakesøkningskrav uten videre kunne kompenseres i den lønn A. hadde til gode av Postverket, jfr. arbeidervernlovens § 40, pkt. 2, der det heter:

«Fradrag i lønn må ikke gjøres uten skriftlig avtale, unntatt når det er hjemlet i lov eller det gjelder reglementerte innskudd i pensjons- eller sykekasser, eller erstatning for skade som arbeideren har voldt forsettlig eller ved grov uaktsomhet.»

Poststyret meddelte deretter at A. på grunnlag av de opplysninger som nå forelå, hadde fått utbetalt det beløp han var trukket for.

Saken ga etter omstendighetene ikke grunn til mer fra min side.

60.

Etterbetaling av pensjon ved omregning etter nye regler.

(Sak 528/65.)

A. klaget over at Statens pensjonskasse ikke hadde omregnet hennes avdøde manns pensjon i samsvar med Stortingsvedtak av 23. april 1951. Vedtaket gikk ut på at pensjonskassens styre etter nærmere fastsatte regler kunne fastsette et tillegg til den pensjonsgivende tjenestetid blant annet når et medlem hadde hatt visse former for midlertidig ansettelse i staten. Eventuell omregning skulle kunne skje med virkning fra 1. juli 1951.

A.s mann, som døde i 1963, hadde selv ikke henvendt seg til pensjonskassen for å oppnå tillegg til sin tjenestetid, og enken tok saken opp i 1964. Pensjonskassen forhøyet tidligere pensjonsgivende tjenestetid fra 19 år til 23 år og etterbetalte pensjon for tre år, dvs. fra 1. september 1961. Ytterligere krav på etterbetaling ble ansett foreldet.

Klageren anførte at Statens pensjonskasse måtte være forpliktet til å underrette pensjonistene om endringer i pensjonslovgivningen og påse at pensjonen til enhver tid ble beregnet på riktig grunnlag.

Jeg tok saken opp med Statens pensjonskasse, som bl. a. anførte at Stortinget ikke hadde pålagt pensjonskassen noen spesiell plikt til å undersøke hvem som hadde tidligere tjenestetid som kunne medregnes, eller å underrette pensjonistene om adgangen til omregning uten innskuddsbetaling. Pensjonskassen hadde likevel gjort Stortingsvedtaket kjent for medlemmene ved rundskriv av 1. oktober 1951, som bl. a. ble sendt til de forskjellige tjenesteorganisasjoner. I rundskrivet heter det bl. a.:

«Pensjonskassen vil gå gjennom sitt pensjonistkartotek og undersøke i hvilke tilfelle en pensjon som er utbetalt etter en tjenestetid på under 30 år, vil kunne omregnes i henhold til de nye bestemmelser om tjenestetidsberegningen. Slik omregning vil derfor i sin tid bli foretatt uten krav fra vedkommende pensjonist for de tilfelle der medlemsdokumentene inneholder opplysninger om midlertidig tjenestetid før innskottsbetalingen begynte. Det kan ikke nå sies noe om når dette arbeid vil bli ferdig idet det må tas ved siden av de løpende arbeidsoppgaver. Men det må nødvendigvis ta noen tid. Når gjennomgåelsen er avsluttet, vil de som ikke har fått tjenestetidtillegg, men som mener seg berettiget til å komme i betraktning og som har gjort eller senere gjør henvendelse til Pensjonskassen herom, få sine saker behandlet.»

Pensjonskassen uttalte at slik arkivet var bygget opp, ville det neppe vært mulig med forpliktende virkning å påta seg å finne alle tilfeller der tillegg kunne gis. De eneste opplysninger pensjonskassen hadde å bygge på, var de som medlemmet ved innlemmelsen selv hadde gitt. Dersom disse opplysninger var ufullstendige, ville pensjonskassen ikke ha noen mulighet for å finne medregningstilfellene. I det foreliggende tilfelle var pensjonskassen av forskjellige grunner ikke blitt oppmerksom på at pensjonisten hadde tidligere tjenestetid som kunne medregnes.

Videre anførte pensjonskassen:

«Vi har nå vurdert saken på ny og besluttet å etterbetale pensjon for den tjenestetid han ikke fikk medregnet, uansett mulig foreldelse. Vårt rundskriv av 1. oktober 1951 kan ha ledet pensjonisten til å tro at hans tidligere tjenestetid ikke kunne medregnes da han i motsatt fall ville ha fått melding om slik medregning. Dette kan være årsaken til at han ikke henvendte seg hit.

Pensjonskassen antar at det muligens kan sies å bero på en feil fra vår side at medregning ikke skjedde på et tidligere tidspunkt. Overensstemmende med dette vil fru A. få etterbetalt det korrigerte pensjonsbeløp for tiden 1/7 1951 til 1/9 1961.»

Etter forholdene i saken fant jeg ikke tilstrekkelig grunn til å ta opp spørsmålet om pensjonskassen kan antas å ha plikt til å gjøre sine medlemmer kjent med deres rettigheter etter et Stortingsvedtak som det foreliggende. Som pensjonskassens rundskriv var formet, var jeg imidlertid enig i at det kunne ha gitt grunnlag for misforståelser og at det måtte være riktig å se bort fra foreldelsesspørsmålet.

61.

Besøk til innsatte i fengselsanstalt på lørdager og søndager.

(Sak 686/65.)

A., som var bosatt i Oslo og sonet straff i et utenbys kretsfengsel, klaget over at han

ikke fikk motta besøk fra sin hustru på lørdager og søndager, som var de eneste dager hun hadde anledning til å komme.

Anstaltens bestyrer opplyste at det var alminnelig besøksforbud på lørdager og søndager på grunn av betjeningsproblemer, som ikke lot seg løse uten økte bevilgninger. Bestyreren fant forholdet beklagelig. Kretsfengselet som tidligere fortrinnsvis hadde innsatte fra det nærmeste distrikt, mottok nå også innsatte fra Oslo-området, og denne endring i fangebelegget hadde forsterket de problemer som besøksforbudet på lørdager og søndager førte med seg.

Siden forbudet skyldtes budsjettmessige vanskeligheter, gjorde jeg Justis- og politidepartementet kjent med saken og pekte på at det vel fortrinnsvis nettopp er på lørdager og søndager at pårørende fra andre distrikter kan ha reelle muligheter for å besøke innsatte i anstalten. Departementet bekreftet at det med den bemanning anstalten har, ikke ville være mulig å få i stand en besøksordning på lørdag og søndag uten beordring av overtid, noe som igjen ville medføre overskridelse av bevilgningene. Departementet ville imidlertid, både for denne anstalt og for andre lokale anstalter, prøve å finne frem til en tilfredsstillende løsning.

62.

Avgjørelse av underdirektør ved fengselsanstalt, truffet under direktørens sykefravær, avvek fra tilsagn som direktøren hadde gitt tidligere.

(Sak 228/65.)

A., som var innsatt i fengsel, klaget over at underdirektøren som fungerende direktør, hadde avslått å la ham innlegge på sykehus uten vakthold, til tross for at direktøren tidligere hadde samtykket i dette. Da sykehuset på grunn av plassforholdene ikke kunne motta ham med vakt, bortfalt innleggelsen.

Om det tilsagn A. påberopte seg fra direktøren, uttalte denne:

«— — —. Etter mine notater om samtaler med de innsatte, snakket jeg den 26. januar d. å. med klageren om hans innleggelse i . . . sykehus. Jeg har ikke notert hva jeg svarte på hans spørsmål om innleggelse uten vakt, men så vidt jeg husker, gav jeg uttrykk for overfor ham at jeg ville gå med på innleggelse uten vakt. Det fremgår av mitt brev av 27. s. m. til Fengselsstyret at jeg har funnet at ulempene ved en rømning ikke stod i forhold til ulempene og omkostningene for fengslet med et vakthold. Jeg regnet med muligheten av at klageren ville rømme fra sykehuset, men jeg regnet også med at han ikke ville være vanskelig å pågripe igjen og at han under et rømningsfravær ikke ville begå alvorlige forbrytelser. Jeg så det også slik at innleggelse uten vakt ville være en prøve på klagerens vilje til å la seg behandle for å bli kvitt sin lidelse.

Mitt brev av 27. januar d. å. til Fengselsstyret var ikke ment som en anmodning om godkjennelse av mitt standpunkt. I brevets siste ledd har jeg sagt:

> «Jeg har funnet det riktig på forhånd å underrette Fengselsstyret om innleggelsen og sender gjenpart av dette brev til Oslo politikammer, Ordenspolitiet, Sivile avdeling, til underretning.»

Meningen med dette var at Fengselsstyret eller politiet kunne få adgang til å gripe inn hvis disse instanser var uenig i min vurdering, Fengselsstyret ved å pålegge meg å sette vakt over klageren, og politiet ved å sette vakt. For så vidt kunne jeg ikke garantere at klageren skulle bli innlagt uten vakt. — — —.»

Underdirektøren anførte bl. a.:

«Da . . . sykehus den 5. mars d. å. meddelte at A. kunne mottas, måtte jeg — i direktør . . .s fravær — ta standpunkt til om domfelte skulle legges inn uten vakt. Det var kort tid å gjøre på idet sykehuset bad om svar omgående. På bakgrunn av domfeltes tidligere rømninger og den omstendighet at det ennå var på det uvisse om han ved endt straffetid skulle anbringes i . . . arbeidshus på resttid, fant jeg ikke å kunne gå med på innleggelse uten vakt jfr. fengselsreglementets § 66. 2. tredje ledd. Spørsmålet om innleggelse med eller uten vakt anså jeg som et spørsmål av sikkerhetsmessig art hvor domfeltes ønske ikke tillegges noen avgjørende betydning. At domfelte skulle ha noen avtale om innleggelse uten vakt var meg ukjent på dette tidspunkt. Under en samtale noen dager senere hevdet domfelte at direktør . . . hadde lovet ham innleggelse uten vakt. Jeg gikk på ny gjennom de dokumenter som forelå i saken, og ble da oppmerksom på direktørens brev av 27. januar d. å. til Fengselsstyret som imidlertid ikke gav noen bekreftelse på at domfelte personlig hadde fått et slikt tilsagn. Det forelå heller ingen besvarelse på brevet og for ordens skyld kontaktet jeg Fengselsstyret v/sekretær . . . pr. telefon og forela ham saken. Jeg fikk bekreftet hva jeg for så vidt visste fra lignende tilfeller tidligere at Fengselsstyret ikke vil ta noe standpunkt i spørsmålet om vakthold idet dette spørsmål må avgjøres av vedkommende anstaltbestyrer ut fra en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Det ble samtidig bestemt at jeg skulle sende saksdokumentene inn til Fengselsstyret for å få en avgjørelse i spørsmålet om gjeninnsettelse av domfelte i . . . arbeidshus, — — —. Etter videre å ha konferert med fengslets inspektør om de praktiske ulemper for fengslet ved å etablere vakthold samt om risikoen for uregelmessigheter fra domfeltes side hvis han ble innlagt uten vakthold, gjorde jeg domfelte kjent med at jeg ikke fant å kunne omgjøre min tidligere beslutning. Vakthold ved innleggelse av innsatte i sykehus er for så vidt ikke noe ualminnelig og domfeltes argumentasjon overbeviste meg ikke om at det for ham skulle medføre ubehag ut over det andre innsatte i samme situasjon må finne seg i.

Med hensyn til de praktiske vansker ved å etablere vakthold var situasjonen en noe annen enn den 27. januar. Fengslet hadde ikke ventet å få vakthold over andre innsatte i sykehus med det første. For det annet hadde jeg etter samtalen med Fengselsstyret grunn til å tro at det snart ville foreligge en beslutning om at domfelte ikke skulle settes inn i . . . arbeidshus etter endt straffetid. — — —.»

I brev til klageren anførte jeg bl. a.:

«— — —. Det er bekreftet at direktør . . . i en samtale med Dem den 26. januar hadde gitt uttrykk for at De kunne bli innlagt på . . . uten vakthold. Som De er kjent med, var direktør . . . syk da innleggelse ble aktuelt 5. mars, og det var derfor underdirektør . . . som måtte ta avgjørelsen. Han fant ikke å kunne ta ansvaret for innleggelse uten vakthold. Underdirektøren hadde konferert med dr. B. som opplyste at det ikke forelå noe øyeblikkelig behandlingsbehov.

På bakgrunn av Deres samtale med direktør . . . kan jeg forstå at De regnet med å slippe vakthold, men i den situasjon som forelå, var det underdirektør . . . som måtte vurdere forholdet, og jeg finner ikke at han kan kritiseres for sin avgjørelse. — — —.»

63.

Omsetningsavgift av billedhoggerarbeider som leveres til stat, kommuner m. fl.

(Sak 753/65.)

En billedhogger, A., klaget over at Finans- og tolldepartementet hadde avslått hans søknad om tilbakebetaling av omsetningsavgift av et billedhoggerarbeid som opprinnelig var støpt for hans regning, men som senere var levert til en kommune. Avgiften var beregnet av kunststøperiet da kunstverket ble levert til A. A. mente at det fulgte av Skattedirektørens rundskriv av 28. september 1961, nr. 336/avd. III vedrørende omsetningsavgift, at omsetningsavgift som kunstneren hadde betalt steinhoggeri eller kunststøperi, skulle tilbakebetales når kunstverket senere ble solgt til stat eller kommune.

I nevnte rundskriv nr. 336 er det i avsnitt B. bestemt at kunststøperier og steinhoggerier skal beregne omsetningsavgift ved salg av ferdige kunstverk til kunstneren eller dennes oppdragsgiver, såfremt det ikke dreier seg om kunstverk som skal monteres fast og oppdragsgiveren er staten, en kommune, et fylke eller en institusjon under disse. Da A. bestilte og fikk levert kunstverket fra kunststøperiet for egen regning, var det således riktig at avgift var beregnet.

I rundskrivets avsnitt C. nr. 1, heter det:

«Finansdepartementet har samtykket i at det gjennom vedkommende skatteinspektør kan søkes om å få betalt tilbake den omsetningsavgift som steinhuggeri eller kunststøperi har oppkrevd og innbetalt når den som har kjøpt det ferdige tilhugde eller støpte billedhuggerarbeid av steinhuggeri eller kunststøperi

enten er en juridisk person som ikke driver regulær næringsvirksomhet, men er av kulturell, humanitær eller liknende art, (f. eks. privat sykehus),

eller er en som vil skjenke kunstverket til en institusjon i staten, et fylke eller en kommune, en humanitær eller liknende juridisk person.

Når vilkårene ellers foreligger, kan den omsetningsavgift som steinhuggeriet eller kunststøperiet har oppkrevd og innbetalt også betales tilbake når arbeidet er utført etter bestilling av kunstneren.

Søknad om tilbakebetaling må for å bli tatt under behandling være innkommet til skatteinspektøren senest 5 år etter at kunstverket ble levert fra steinhuggeri eller kunststøperi.»

Det kunne ikke sees at A. etter denne bestemmelsen hadde krav på tilbakebetaling av avgiften. Heller ikke kunne det av rundskrivets avsnitt B. sluttes noe om at avgift som var betalt av kunstneren, skulle tilbakebetales ved senere salg til kommuner m. v. Departementets standpunkt var således i samsvar med reglene i rundskrivet.

Det var imidlertid ikke klart hvilke hensyn som hadde vært avgjørende når det ved fastsettelsen av reglene om tilbakebetaling av avgift ikke var gitt adgang til refusjon i tilfeller som dette, og jeg tok spørsmålet opp med departementet. I sitt svarbrev skrev departementet bl. a.:

«— — —. Departementet har nå tatt bestemmelsene opp til nærmere vurdering og er kommet til at det bør gis tilbakebetaling av avgiften på samme vilkår som bestemt i rundskrivets avsnitt B. nr. 2 også i tilfelle hvor kunstneren selv har bestilt og fått levert sitt kunstverk fra et kunststøperi eller stenhoggeri dvs. hvor det gjelder salg av billedhoggerarbeider til staten, fylker og kommuner eller institusjoner under disse når vedkommende kunstverk skal monteres fast.

Etter dette har departementet funnet å burde gå med på at det gis tilbakebetaling av den omsetningsavgift som er blitt svart av kunststøperiet ved leveringen av de kunstverker som A. har solgt til omhandlede institusjoner og som er fast montert. Tilbakebetalingen vil bli foretatt ved anvisning herfra eventuelt gjennom skatteinspektøren i . . .»

Saken ga etter dette ikke grunn til bemerkninger.

64.

Spørsmål om almenningsrett for nedlagt småbruk.

(Sak 614/64.)

A. som hadde kjøpt et nedlagt småbruk på ca. 7 dekar, klaget over at Direktoratet for statens skoger nektet ham å utøve den almen-

ningsrett i statsalmenningen som bruket tidligere hadde hatt.

Direktoratet for statens skoger pekte på at det dreiet seg om en meget liten eiendom med små jordbruksmessige muligheter, og anførte videre:

«Direktoratet antar at det kan reises tvil om eiendommen noen gang burde ha vært anerkjent som «tilhørende jordbruket». Men når en slik eiendom forlates av sin opprinnelige eier og bruker, ligger nede i årevis og så overdras til en person som i et hvert fall foreløpig ikke akter å slå seg ned på eiendommen, mener direktoratet det må anses temmelig meningsløst å snakke om jordbrukseiendom.

Det er en noe romslig tomt det er tale om, og noe annet vil det neppe bli — selv om eieren flytter dit for godt.»

Skogforvaltningen hadde i brev til A. gjort oppmerksom på at almenningsretten var knyttet til jordbruket og bedt A. gi mest mulig fyldige opplysninger om hvordan han i årene fremover aktet å drive eiendommen. A.s advokat hadde som svar på dette anført:

«I den anledning vil jeg først gjøre oppmerksom på at herr A. har kjøpt dette småbruk med sikte på å sette dette i full stand og senere ta bopel der. Han kommer fortsatt til å holde jordveien vedlike, og vil utover noen poteter sørge for å ha eng. Han har ordnet det nødvendige angående pløyning m. m. Den omstendighet at han ikke kommer til å holde besetning, skulle ikke kunne innvirke på bruksretten, idet det vel idag er så at svært mange småbruk ikke lenger holder kuer. Hvorvidt han senere kan komme til å ha noen sauer er det for tidlig å uttale seg om.»

I sin klage anførte A. at det dyrkbare areal i alt vesentlig nå var gjenoppdyrket og at det sannsynligvis heretter ville bli dyrket som eng. Høyavlingen ville bli brukt til fór til A.s egne sauer. Han hadde for tiden tre, men tenkte å øke antallet til seks—åtte sauer senere. Han viste til uttalelse fra almenningsstyret og jordstyret, som begge fant at eiendommen nå var dyrket opp så godt det lot seg gjøre. Jordstyret hadde uttalt at bruket kunne vinterfore en ku eller noen sauer. Han anførte videre:

«Det var min hensikt å flytte til . . . i løpet av 1965. No mer bestemt er det i øieblikket vanskelig å si. Forskjellige omstendigheter vil avgjøre det, og forinnen at det skjer bør jo det meget viktige spørsmål om almenningsrettighetene være løst. Bruket blev ikke kjøpt til feriested, men at vi kommer til å opholde os der titt og ofte, og alltid når det er nødvendig for å holde jorbruket og alt som dertil hører i hevd er selvsagt.»

A.s brev ble forelagt Direktoratet for statens skoger, og skogforvaltningen bekreftet at A. hadde kjøpt tre sauer av en nabo, som imidlertid fortsatt foret dem på sitt bruk. Direktoratet fant ikke at A.s opplysninger kunne føre til noen endring i det standpunkt som var tatt tidligere.

Jeg uttalte at det måtte anses for sikker rett at bare eiendommer som kan sies å tilhøre jordbruket, kan ha almenningsrett, og viste i denne forbindelse til Høyesterettsdom, inntatt i Norsk Retstidende 1914, side 35 flg. Det var ikke nok at eiendommen tidligere hadde vært anerkjent som hugstberettiget i almenningen. Spørsmålet om bruket etter det som forelå, nå tilfredsstilte betingelsene for å bli anerkjent som almenningsberettiget, måtte bero på et faglig skjønn. Jeg fant ikke at det var grunnlag for å anta at direktoratets vurdering var uriktig. Klageren ble gjort oppmerksom på at han kunne bringe spørsmålet inn for domstolene.

65.

Innkjøp av forbruksvarer for varetektsfengslede.

(Sak 780/65.)

A. og B. som var innsatt i varetektsfengsel, klaget over at de ikke fikk være med på den ordningen som var etablert med innkjøp av visse forbruksvarer gjennom anstaltens tjenestemenn. De som kom på besøk til klagerne, var på grunn av sitt arbeid forhindret fra å handle for dem.

Etter fengselsreglementets § 83 har varetektsfengslede bl. a. rett til å skaffe seg egen kost når dette ikke strider mot orden og sikkerhet i anstalten. Etter Fengselsstyrets forskrifter § 81 kan innkjøp, hvis anstalten som her ikke har kantine, skje gjennom en av anstaltens tjenestemenn, og de varetektsfengslede skal ha adgang til å foreta slike innkjøp minst en gang i uken.

Jeg tok saken opp med direktøren, som bl. a. uttalte:

«— — — I avdeling . . ., som klagen dreier seg om, handles det hver morgen for alle innsatte. Denne handling gjelder tobakksvarer, aviser, ukeblader og toalettsaker. For innsatte som ikke får besøk eller ikke får pakker med matvarer utenfra, kjøpes det også pålegg og liknende etter de innsattes ønske. Avdelingen har imidlertid ingen bestemt tjenestemann avsatt til slik handling. Det er tjenestemennene i de enkelte avdelinger som påtar seg handlingen, til dels i sin fritid. Det hender for øvrig ikke sjelden at anstalten på grunn av sykdom og annet tjenestefravær må greie seg med færre tjenestemenn enn tjenesteplanen forutsetter, og dette gjør det selvsagt ennå vanskeligere å gjennomføre handling for alle innsatte.

Inspektøren ved avdeling . . . har opplyst at begge de to innsatte det her dreier seg om, hver uke har fått pakker utenfra. Hvordan det enn forholder seg med det, har jeg

anmodet inspektøren om å prøve å sørge for at også innsatte som får pakker utenfra og for så vidt ikke har det samme behov som de øvrige innsatte som ikke har noen forbindelser ute som kan skaffe dem pålegg etc., får kjøpe slike ting det her dreier seg om gjennom en tjenestemann minst en gang i uken. Det sitter imidlertid 130—140 varetektsfengslede i avdelingen i . . ., og det kan selvsagt bli vanskelig å etterkomme alle krav om handling hvis de innsatte skal ha et ubetinget krav på at anstalten minst en gang i uken skal kjøpe for dem ting som de har rett til å skaffe seg etter bestemmelsene i fengselsreglements § 83. Verken fengselsloven (§ 51) eller reglementets (§ 83) synes å hjemle de innsatte noen slik rett. Etter forskriftenes § 81 skal de imidlertid ha adgang til å foreta slike innkjøp minst en gang pr. uke. Fengslets eneste mulighet for å oppfylle dette krav er imidlertid at man først og fremst tar hensyn til varetektsinnsatte som ikke har pårørende som kan skaffe dem pålegg o. l. — — —.»

I brev til fengselets inspektører kort etter viste direktøren til Fengselsstyrets forskrifter og anførte bl. a.:

«— — — Da Fengselsstyret i de nevnte forskrifter har bestemt at de innsatte skal ha adgang til å foreta innkjøp minst en gang pr. uke, uten at det er satt noen begrensning for hva varetektsfengslede kan kjøpe, bortsett fra den begrensning som kommer til uttrykk i fengselslovens § 51, 1. ledd er anstalten nødt til å sørge for at alle varetektsinnsatte også får kjøpe frukt, pålegg etc. uansett om de får slike varer utenfra.

Jeg ber derfor om at bestemmelsen gjennomføres også for innsatte som får slike varer utenfra.

I budsjettforslaget for 1966 vil fengslet ta opp spørsmålet om ansettelse av tjenestemann (bud) eller kantinebetjent for at det i fremtiden kan bli mulig å gjennomføre Fengselsstyrets forskrifter uten at det går ut over annen tjeneste i anstalten.»

Forholdet var således ordnet og ga ikke grunn til bemerkninger.

66.

Spørsmålet om kontrollkommisjonen ved psykiatriske sykehus skal behandle klage over innleggelsen fra tvangsinnlagt pasient, når denne blir utskrevet før klagen er kommet opp til behandling.

(Sak 264/64.)

Med foranledning i opplysninger i en klagesak har jeg tatt opp med Helsedirektoratet spørsmålet om hvordan kontrollkommisjonene ved psykiatriske sykehus skal forholde seg når en pasient som er innlagt mot sin vilje, klager over innleggelsen, men blir utskrevet før kontrollkommisjonen har rukket å behandle hans klage. Jeg pekte på at hverken loven eller de foreliggende forskrifter, så vidt jeg kunne se, gir noen veiledning om hvorvidt kommisjonen da kan legge klagen bort, eller om den tross utskrivningen skal ta standpunkt til den. Selv om det ofte kanskje ikke vil være behov for å få innleggelsen vurdert etter at pasienten er utskrevet, kan det være tilfeller der pasienten ønsker, og også må sies å ha et rimelig krav på, at kontrollkommisjonen tar standpunkt til om innleggelsen var berettiget. Jeg pekte også på at det kan klages til kontrollkommisjonen over innleggelse for tre uker etter lov om psykisk helsevern, § 3, og at denne klageadgang lett kan bli illusorisk dersom kontrollkommisjonen bare behøver å ta standpunkt til klager som kan behandles mens pasienten ennå er i sykehuset.

Helsedirektoratet har erklært seg enig i at det her foreligger visse problemer og vil henvende seg til kontrollkommisjonene.

67.

Fylkeslandbruksstyres unnlatelse av å nytte forkjøpsrett etter jordloven. Innvendinger mot saksbehandlingen.

(Sak 559/65.)

A. klaget over at staten hadde unnlatt å nytte sin forkjøpsrett etter jordloven til fordel for ham da hans halvbror solgte eiendommen X. til B.

B.s søknad om konsesjon ble anbefalt av skogutvalget, mens jordstyret enstemmig tilrådet at A. fikk kjøpe eiendommen. Jordstyret viste til herredsagronomens uttalelse, som hadde følgende konklusjon:

«Ut fra rent menneskelig betraktning bør X. tillegges eiendommen — — — tilhørende selgerens bror. (A.)

Ved en rent arronderingsmessig betraktning burde først og fremst D. komme på tale dersom han er interessert da hans samlede eiendom grenser inn til X. Dernest burde E. komme på tale. De to sistnevnte jordeiere burde isåfall tilskrives om det salg som her foreligger.»

Kommunestyret vedtok at kommunen ikke skulle nytte sin forkjøpsrett etter skogkonsesjonsloven.

Fylkeslandbruksstyret mottok saken den 24. oktober 1964 og sendte den tilbake til jordstyret den 26. s. m. med følgende uttalelse:

«Forutsetningen for å nytte forkjøpsretten er at en dermed oppnår et familiebruk i jordlovens forstand. Dette må være avgjørende også i forhold til A., og på dette grunnlag må jordstyret treffe sin tilråding. Videre bør det kanskje undersøkes hvorvidt D. og E. er interessert. Så vidt skjønnes ligger den solgte eiendom mere gunstig til rette for disse. I alle tilfelle bør jordstyret prøve å få løst saken i minnelighet slik det finner best, jordbruksmessig sett. Forkjøpsrett kan kun komme på tale dersom dette mislykkes og betingelsene for øvrig er til stede. Dette er det da jordstyret bør ta standpunkt til.»

Jordstyret innkalte A. og konsesjonssøkeren, B., og skrev til naboene D. og E. I møte 21. desember 1964 besluttet jordstyret «enstemmig å anbefale at det blir gjort forkjøp gjeldende for A. — så fremt det er høve til dette; i motsatt fall vil jordstyret foreslå å gjøre forkjøp til fordel for E.»

Fylkeslandbruksstyret fikk saken tilbake 30. desember 1964 og behandlet den i møte 29. januar 1965. Styret gjorde ikke forkjøpsrett gjeldende, men vedtok å tilrå at konsesjon etter skogkonsesjonsloven ble gitt til B. Landbruksdepartementet gå deretter B. konsesjon.

I fylkeslandbruksstyrets møteprotokoll er anført at «fylkeslandbrukssjefen mener at forkjøpsfristen er oversittet» og at styret ved sin avgjørelse av konsesjonsspørsmålet la dette til grunn.

Landbruksdepartementet uttalte i klagesaken at det antok at tremånedersfristen for å nytte forkjøpsretten etter jordlovens § 10, jfr. jordlovens § 13, måtte regnes fra den dag konsesjonssaken kom til fylkeslandbruksstyret, dvs. 24. oktober 1964, idet melding etter jordlovens § 19 ikke var kommet hverken til jordstyret eller fylkeslandbruksstyret. Departementet viste for så vidt til Høyesterettsdom inntatt i Rt. 1961, side 193. Etter dette utløp fristen for forkjøp den 24. januar 1965. Fylkeslandbruksstyret hadde fått saken tilbake fra kommunen 30. desember 1964, og departementet antok at saken da kunne vært styrebehandlet før fristens utløp. Det var opplyst at grunnen til at saken var blitt liggende nær to måneder i jordstyret vesentlig var katastrofale innhøstningsforhold, som gjorde at det ikke hadde vært mulig å få holdt jordstyremøte tidligere.

Jeg var enig i departementets syn på beregningen av fristen og i at saken kunne ha vært styrebehandlet før forkjøpsfristen utløp. Jeg uttalte at det ved tilbakesendelsen av saken til jordstyret hadde vært oppfordring for fylkeslandbruksstyret til å søke foranlediget at behandlingen ble påskyndet av hensyn til foreldelsesfristen. Under enhver omstendighet burde fylkeslandbruksstyret ha sørget for at det selv behandlet saken tidsnok, etter at den kom inn igjen fra jordstyret ved nyttårsskiftet.

Når det gjaldt sakens realitet, var det imidlertid etter min mening neppe holdepunkt for å anta at resultatet kunne ha blitt annerledes, om saken var behandlet i fylkeslandbruksstyret før fristens utløp og spørsmålet om å nytte forkjøpsretten realitetsvurdert. Jeg viste her til de jordbruksmessige vurderinger som forelå i saken og til brevet av 26. oktober 1964 fra fylkeslandbruksstyret til jordstyret om hvilke hensyn som måtte være avgjørende også i forhold til A.

Det var ikke bestridt at B. fylte vilkårene for å oppnå konsesjon, og det forelå heller ikke ellers noe som ga grunnlag for å reise innvendinger mot avgjørelsen.

68.

Fylkeslandbruksstyres plikt til å underrette jordsøkerne om avgjørelsen når flere har konkurrert om tildeling av tilleggsjord. Spørsmål om hvem som har ankerett etter jordlovens § 7.

(Sak 896/64, jfr. 10 E/65.)

A. som hadde søkt om å få tilleggsjord av en eiendom fylkeslandbruksstyret hadde ervervet, klaget over at han ikke var kommet i betraktning ved fordelingen, og over at han heller ikke hadde fått melding om avgjørelsen.

Ved henvendelse til fylkeslandbruksstyret var A. senere blitt kjent med avgjørelsen og hadde da klaget til Landbruksdepartementet. Hans henvendelse ble imidlertid ikke betraktet som anke etter jordlovens § 7 og foranlediget ingen forføyning fra departementet.

A.s klage ble forelagt Landbruksdepartementet og fylkeslandbruksstyret. Etter de opplysninger som fremkom, var det ikke grunnlag for å reise innvendinger mot realiteten i den avgjørelse som var truffet.

Når det gjaldt besværingen over at fylkeslandbruksstyret hadde unnlatt å gi melding om resultatet til søkere som ikke var kommet i betraktning, uttalte departementet at samtlige søkere burde ha vært underrettet. Den 27. september 1965 sendte departementet følgende rundskriv til fylkeslandbruksstyrene:

«I de tilfelle hvor det har meldt seg flere søkere til tilleggsjord av eiendom som staten v/fylkeslandbruksstyret erverver ved frivillig ordning eller forkjøp i medhold av jordloven, vil normalt bare én eller et fåtall av søkerne få seg tildelt tilleggsjord.

En finner det imidlertid naturlig at de jordsøkere hvis søknader ikke blir imøtekommet også har interesse av resultatet, og en skal derfor henstille til fylkeslandbruksstyrene å gi underretning til samtlige jordsøkere i hvert enkelt tilfelle straks styret har tatt standpunkt til spørsmålet om hvem som skal få tilleggsjord.»

Den manglende underretning kunne i det foreliggende tilfelle ikke antas å ha hatt noen reell betydning, og saken foranlediget ikke ytterligere fra min side når det gjaldt dette spørsmålet.

I sin uttalelse anførte departementet at A.s brev til Landbruksdepartementet ikke var

regnet som anke fordi fylkeslandbruksstyrets avgjørelse ikke «betydde noe inngrep i A.s bestående rettigheter».

Bestemmelsen om ankerett etter jordlovens § 7 lyder slik:

«— — — Dersom ikkje anna er fastsett, kan avgjerd som eit jordstyre tar etter denne lov ankast inn for fylkeslandbruksstyret. På sama måten kan avgjerd av eit fylkeslandbruksstyre ankast inn for departementet. — — —.»

Jeg fant det ikke klart at bestemmelsen kunne forstås slik at ankerett bare tilkommer den hvis «bestående rettigheter» var berørt, og på grunn av spørsmålets prinsipielle betydning tok jeg det opp igjen med departementet. Jeg pekte på at en slik begrensning av ankeretten ikke kunne sees å ha støtte i lovens tekst. Lovens forarbeider ga ingen veiledning, og det syntes tvilsomt om det var grunnlag for å anse ankeretten sterkere begrenset enn den alminnelige klagerett over forvaltningsvedtak. Når det gjaldt spørsmålet om hvem som i sin alminnelighet kunne klage over forvaltningsvedtak, pekte jeg på det som var sagt i Forvaltningskomitéens innstilling side 276, spalte 2:

«At den som vil klage har en subjektiv rett som er krenket, kan ikke kreves; også andre interesser kan gi rett til klage når interessen er av en viss styrke og individualitet. Saken må imidlertid vedkomme klageren, hans klage må ikke ha karakteren av en uvedkommendes innblanding. Man kan vel sammenfatte det slik at den som skal kunne klage over et vedtak enten må være part i saken eller vedtaket må berøre hans rettsstilling på en slik måte at det er rimelig og naturlig at han får adgang til å klage over vedtaket.»

Jeg nevnte til sammenligning ankeordningen i saker etter samferdselsloven, der det i § 2, pkt. 7, er bestemt at samferdselsnemndas vedtak «kan ankast inn for departementet». Formuleringen svarer til den som er brukt i jordloven og, så vidt vites, har det ikke vært ansett for tvilsomt at søkere som ikke kommer i betraktning ved tildeling av kjøreløyve, kan anke til departementet.

Departementet ga i brev av 23. september 1965 følgende uttalelse:

«Det skillet departementet har gjort mellom anke og klage over fylkeslandbruksstyrets vedtak, refererer seg til vedtakets art. Hvis vedtaket innebærer et inngrep overfor klageren, har departementet betegnet klagen som en anke. Ankeberettiget er den som inngrepet rammer. Således er selger og kjøper ankeberettiget ved forkjøp etter jordlovens § 10 og videre visse slektninger og odelsberettigede, jfr. § 11. Videre må rettighetshavere hvis rettighet forandres eller utslettes ved forkjøpet, anses som ankeberettiget. Ved tiltak etter vanhevdsregelen i § 53, må den hvis rett tiltaket går ut over, anses som ankeberettiget.

Dersom fylkeslandbruksstyret ikke gir samtykke etter § 54 til at dyrket jord skal nyttes til annet formål, f. eks. til byggetomt, er det eieren, eventuelt kjøper eller festeren, denne avgjørelse rammer. Departementet har da betraktet vedkommende som avgjørelsen rammer, som ankeberettiget.

Ved en delingsnektelse etter § 55, vil nektelsen ramme eieren eventuelt kjøper eller fester av parsellen.

Hvis fylkeslandbruksstyret har gitt samtykke etter reglene i §§ 54 og 55, har de interesserte parter ingen interesse i å klage over vedtaket.

Skillet mellom anke og klage har derfor liten betydning ved vedtak etter §§ 53—55.

Det er først og fremst ved forkjøpssaker og saker om fordeling av jord som fylkeslandbruksstyret har ervervet ved kjøp eller forkjøp, at skillet mellom anke og klage har betydning. Departementet har som nevnt betegnet de parter inngrepet (forkjøpet) rammer som ankeparter. De parter som er interessert i tilleggsjord men er misfornøyd med fylkeslandbruksstyrets vedtak om fordelingen av den eiendom styret har ervervet ved kjøp eller forkjøp har departementet betegnet som klagere. Det samme gjelder når en nabo som er interessert i tilleggsjord, klager til departementet over at fylkeslandbruksstyret ikke har nyttet forkjøpsrett.

Departementet mener det er en viss forskjell mellom anke og klage i disse tilfelle. Det må bl. a. antas at det bare er de parter departementet har nevnt som ankeparter, som kan få prøvd sin sak ved domstolene med den virkning at forkjøpsvedtaket blir opphevet.

Praktisk har skillet den betydning at det ellers vil være meget vanskelig å avgrense kretsen av ankeberettigede. Med moderne landbruksmaskiner spiller avstanden til driftsbygningene en mindre rolle enn tidligere. Antall interesserte jordsøkere kan således ikke avgrenses til de som har grenser til de bruk som fylkeslandbruksstyret har ervervet. Dette gjør seg gjeldende ved dyrket jord, men i enda sterkere grad når det er spørsmål om rasjonell utnyttelse av skog som tillegg. I siste tilfelle kan en rasjonell utnyttelse godt skje, selv om avstanden er betydelig. Kretsen av mulige interesserte jordsøkere kan i slike tilfelle bli stor. Skal jordsøkerne gis samme partsstilling som selger og kjøper eller andre som et eventuelt forkjøpsvedtak rettes mot må det antas at jordsøkerne bl. a. må gis adgang til å uttale seg før vedtaket fattes. Dette vil vanskeliggjøre saksforberedelsen for fylkeslandbruksstyret og vil lett kunne føre til at fristen for å nytte forkjøpsrett blir oversittet. Det bemerkes at fylkeslandbruksstyret har en frist på 3 måneder til å nytte forkjøpsrett (§ 13, første ledd). I praksis har denne fristen vist seg å være i snaueste laget, slik at det vil være vanskelig for fylkeslandbruksstyret å få saken forarbeidet så grundig som ønskelig.

Departementet har således avgrenset ankeretten etter § 7, 3. ledd til de som må anses som parter i forkjøpssaken. Partene i saken er etter departementets oppfatning

først og fremst selger og kjøper eller andre som forkjøpet rammer, f. eks. kårtakeren, jfr. § 14, 3. ledd. Videre har departementet betraktet visse slektninger m. v., jfr. oppregningen i § 11, som parter og ankeberettiget. M. h. t. hvem som betraktes som part i en forkjøpssak vises bl. a. til §§ 12, siste ledd, 13, første ledd, 14, første og siste ledd, 15, første ledd 16, 17 og 19.

Det er riktig som nevnt i herr sivilombudsmannens brev at departementet har lagt til grunn at det ved siden av ankeadgangen etter § 7 foreligger en alminnelig klageadgang til departementet. Denne klageadgang har departementet — så vidt ses — avgrenset etter de retningslinjer som sivilombudsmannen har sitert fra Forvaltningskomitéens innstilling side 276, spalte 2.

I praksis har dette i 2 tilfelle ført til at departementet har omgjort et fylkeslandbruksstyrevedtak om ikke å nytte forkjøpsrett. I begge tilfelle har departementets forkjøpsrett vært gjort innen 3 månedersfristen.

Departementet vil peke på at ankeregelen i samferdselslovens § 2, pkt. 7, ikke passer helt til sammenlikning med ankeregelen i jordloven. En klage over at fylkeslandbruksstyret ikke har nyttet forkjøpsrett, vil i sin alminnelighet komme for sent inn til at departementet innen fristens utløp kan avgjøre at forkjøpsrett skal nyttes. Det bemerkes at departementet har oppfattet fristbestemmelsen i § 7, 3. ledd, siste punkt slik at den ikke forlenger fristen i § 13, 1. ledd.»

I en ny henvendelse til Landbruksdepartementet av 8. november s. å. anførte jeg:

«Det vil neppe være meningsforskjell om at vedtak som fylkeslandbruksstyret treffer etter jordloven og som innebærer inngrep i noens rettigheter, må kunne påankes til Landbruksdepartementet av dem inngrepet rammer, jfr. de eksempler som er nevnt i Landbruksdepartementets brev. Derimot er det fortsatt min mening at ankeretten etter lovens § 7 ikke uten videre kan anses begrenset til denne krets.

Betydningen av spørsmålet kommer kanskje klarest frem i jordfordelingssaker. Som Landbruksdepartementet har pekt på, innebærer fordelingen av jord som fylkeslandbruksstyret har ervervet, i seg selv ikke noe inngrep i bestående rettigheter. Dersom ankeretten er betinget av at slikt inngrep er gjort, er fordelingsvedtaket derfor straks endelig og stifter rett for dem som er begunstiget ved det, når det er meddelt dem av rette vedkommende. Denne rett vil så vidt skjønnes normalt være til hinder for at Landbruksdepartementet kan omgjøre vedtaket. I så fall vil den alminnelige klagerett være til liten hjelp for dem som er misfornøyd med fordelingen. Er forholdet derimot at ankerett tilkommer parter som har søkt om å bli tildelt jord av den eiendom det gjelder, men som ikke er kommet i betraktning, vil fylkeslandbruksstyrets vedtak ikke skape rett for dem som er tilgodesett, så lenge ankefristen løper. Landbruksdepartementet vil da ha full adgang til å omgjøre vedtaket.

Jeg kan ikke finne at det i loven eller forarbeidene er holdepunkt for å begrense ankeretten etter de kriterier Landbruksdepartementet har nevnt. Etter min mening må parter som har meldt seg som jordsøkere i fordelingssaker og som mener at fordelingsvedtaket innebærer en urett eller en urimelighet overfor dem, anses for ankeberettiget etter jordlovens § 7, siste ledd, på samme måten som konkurrenter om kjøreløyve etter samferdselsloven har ankerett etter lovens § 2, pkt. 7.

Jeg er enig i at vedtak av fylkeslandbruksstyret om å g j ø r e g j e l d e n d e forkjøpsrett til en eiendom neppe vil kunne påankes av andre enn dem vedtaket rettes mot, fordi det er vanskelig å se at andre kan ha berettiget interesse av å angripe det. Når det derimot gjelder vedtak om i k k e å bruke forkjøpsretten, synes stillingen å kunne være anderledes. Her kan vel f. eks. den situasjon forekomme at jordsøkere har rettet henvendelse til fylkeslandbruksstyret om å bruke forkjøpsretten til en eiendom som er meldt overdratt, jfr. således sak vedrørende klage fra . . ., det ærede departements brev av 19. februar 1965 (— — —). Det synes ikke uten videre klart at de skulle være avskåret fra å anke til Landbruksdepartementet, når de finner vedtaket om ikke å erverve eiendommen urimelig, eller kanskje endog mener at det ved avgjørelsen er tatt utenforliggende hensyn. Den alminnelige klagerett vil her neppe kunne hjelpe dem i alle tilfelle. Også vedtak om ikke å nytte forkjøpsretten kan stifte rett for selger og kjøper, og en slik rett vil vel normalt være til hinder for at departementet kan omgjøre vedtaket etter klage fra andre.

Spørsmålet om en interessert kan få prøvet spørsmålet om vedtakets gyldighet for domstolene, vil formentlig bero på hans rettslige interesse i saken, jfr. tvistemålslovens § 54. Det kan neppe trekkes så snevre grenser for adgangen til å reise søksmål, som dem det ærede departement har trukket når det gjelder ankeretten etter jordlovens § 7.

Jeg er enig i at det i saker som angår spørsmålet om forkjøpsrett til en eiendom skal gjøres gjeldende eller ikke, vanskelig lar seg gjøre å innhente uttalelser fra en ubestemt krets av mulige jordsøkere. Også her synes det imidlertid naturlig å holde seg til dem som faktisk har meldt seg i saken, eventuelt også andre som jordstyret måtte ha oppgitt som interesserte.

Antas det at det kan være fare for at interesserte på stedet ikke alltid har kjennskap til en aktuell jordfordelingssak eller til at spørsmålet om å erverve en bestemt eiendom ved bruk av forkjøpsrett, er oppe i fylkeslandbruksstyret, synes botemidlet heller å måtte søkes i en bedret kunngjøringsordning, enn ved å holde utenfor ankeordningen også parter som har meldt seg som interesserte.

Av hensyn til den reelle betydning av det foreliggende spørsmål har jeg funnet det riktig å fremholde dette. — — —.»

Jeg ba opplyst om dette foranlediget ytterligere fra departementets side.

Departementet sendte deretter den 7. februar 1966 ut et rundskriv til fylkeslandbruksstyrene, der det bl. a. ble sagt:

«— — — Etter departementets syn må de jordsøkere som ikke har fått imøtekommet

sin søknad om tilleggsjord, ansees å ha et rimelig krav på å få prøvd hensiktsmessigheten og rimeligheten m. v. av fylkeslandbruksstyrets avgjørelse. I meldingen om fylkeslandbruksstyrets avgjørelse bør de derfor underrettes om adgangen til anke (klage) og ankefrist, jfr. punkt 8, fjerde ledd i «Føresegner for fylkeslandbruksstyra og jordstyra». De jordsøkere som har fått sin søknad imøtekommet bør underrettes om at fylkeslandbruksstyrets avgjørelse ikke er endelig før ankefristen er utløpet eller før eventuell anke fra de øvrige jordsøkere er avgjort.

Et særskilt spørsmål reiser seg i forbindelse med anke over fylkeslandbruksstyrets vedtak om ikke å nytte forkjøpsrett. Fristen til å nytte forkjøpsrett er så vidt kort (3 måneder) og behandlingen av forkjøpssaker så vidt tidkrevende, at forkjøpsfristen ofte vil utløpe før ankefristen eller før departementet kan avgjøre anke. I slike tilfelle må fylkeslandbruksstyret sørge for at jordsøkeren blir orientert om tidspunktet for utløpet av forkjøpsfristen.

Departementet gjør oppmerksom på at rundskrivet ikke er slik å forstå at det inneholder en uttømmende oppregning av de interesserte, som — i tillegg til de egentlige parter i en jordlovssak — bør gis adgang til å anke over fylkeslandbruksstyrets avgjørelse. Hvis fylkeslandbruksstyret er i tvil om ankeretten, bør vedkommende likevel gis melding om at avgjørelsen kan ankes til departementet.»

Register over saker, referert i meldingene for 1963—65.

(Henvisningene angir år og side i de trykte meldinger.)

Advarsel, se *Påtaleunnlatelse.*
Alderstrygd, se *Trygdeordninger.*
Almenningsrett, for nedlagt småbruk, 65/89.
Anbud, prisstignings betydning for anbudspris, 64/16.
Anke,
omkostninger ved appell-leges undersøkelse av sjømenn, 64/73.
over ansettelse ikke meddelt ansettelsesrådet eller den ansatte, 64/35.
Ankeordning, ved godkjenning av farmasøytiske preparater, 63/27, jfr. 64/10.
Ankerett, se *Klagerett.*
Anmeldelse, se *Påtalemyndighet.*
Ansettelse,
når — binder kommunen, 64/41.
se også *Tjenestemenn.*
Arbeidshus,
anbringelsesbeslutning omgjort, 65/55.
overføring fra fengsel til, 64/44.
se også *Tvangsarbeid.*
Arbeidsløysetrygden, vilkår for dagpenger, 64/42.
Arbeidsulykke, påtalemyndighetens forhold ved straffeforfølgning etter, 65/34.
Arrestanter,
midler fratatt arrestant brukt til inndekning av ilagt bot, 65/22.
politiets forvaring av —'s verdisaker, 63/24.
Arveavgift, fradrag for betalt avgift i utlandet, 65/59.
Attføring,
attføringspenger i ventetid, 64/64.
se også *Trygdeordninger.*
Barnebidrag, manglende innfordring av, 64/72.
Barnevernsnemnd,
mangelfull saksbehandling i, 65/27.
omsorg for barn som overføres til åndssvakeheim, 65/70.
overtagelse av omsorg for barn, 63/54, jfr. 64/10.
Behandlingstid, se *Saksbehandling.*
Bergelønn, etter lov om stranding og vrak, 65/41.
Beslag, manglende foreleggelse for retten av, 65/63.
Billedhoggerarbeid, tilbakebetaling av omsetningsavgift, 65/89.
Bilsakkyndige, avskilting av motorvogn, 63/15.
Bot, for beruselse under permisjon fra tvangsarbeidshus, 65/22.
Bygning, i strid med bygningslovens formelle bestemmelser, 63/14.
Dagpenger, fra arbeidsløysetrygden, 64/42.
Delegasjon, av myndighet fra politimester til fullmektig, 63/29.
Den norske stats husbank, stønadsregler for leilighet til enslige, 64/53.
Departement, parts klagerett til Kongen, 64/18.
Direktoratet for sjømenn,
omkostninger ved appell-leges undersøkelse, 64/73.
sjømannsskatt, båter under 100 b.r.t., 64/74.
Direktoratet for statens skoger, feste av statsgrunn i Finnmark, 64/17.
Distriktslege, —'s tjenesteforhold, 64/73.
Drosjebevilling, se *Samferdselssaker.*
Dyrket mark, til hyttetomt, 64/25.
Eksportrett, for kunstig tørket fisk, 64/12.
Ekspropriasjon, besittelsestagelse før rettskraftig skjønn, 63/37.
Embete, mangler ved kunngjøring, 63/39.
Enslige, Husbankens stønadsregler for leilighet til, 64/53.
Erstatning,
feilaktig fordeling av, 64/34.
for beslag av fiskegarn, 65/63.
for eiendomsskade påført ved Forsvarets arbeider, 64/15.
for geværer bortkommet under forvaring hos politi, 65/66.
for råteskader på hus oppført etter Boligdirektoratets tegninger, 65/38.
for skade på effekter under forvaring i fengselsanstalt, 64/45, jfr. 65/9.
for uberettiget avskilting av motorvogn, 63/15.
for vannskade etter oppfylling av veibane, 64/71.
for verdisaker bortkommet under forvaring hos politi, 63/24.
Ettergivelse,
av arveavgift, 65/59.
av omsetningsavgift, 63/36.
av skatt, se *Skatt.*
Fangetidserstatning, 64/34.
Fanger, se *Fengselsforhold.*
Farmasøytiske preparater, godkjenning av, 63/27, jfr. 64/10.
Fartsområde, begrensning av — for sjømenn, 63/33.
Fengselsforhold,
behandling av søknader om endring av sikringsform, 65/77.
besøksforbud på lørdager og søndager, 65/87.

besøks- og brevforbud etter fengselslovens § 54, varigheten av, 65/70.
betydningen av tidligere tilsagn om innleggelse på sykehus uten vakthold, 65/88.
brevveksling mellom innsatte og ombudsmannen, 63/20.
direktørs utøvelse av refselsesmyndighet, 63/57, jfr. 64/11.
erstatning for skade på innsattes effekter, 64/45, jfr. 65/9.
fellesskapsbehandling, 63/39.
fullbyrding i Norge av dansk dom, 65/67.
fyrstikker, innsattes adgang til, 64/47.
hygieniske forhold, 63/39, 65/72.
innkjøpsordningen for varetektsfengslede, 65/90.
innsattes bevegelsesfrihet, 63/39.
isolasjon, 63/39.
som sikkerhetstiltak, 64/43.
kaffe til innsatte etter kostholdsreglene, 64/44.
kommunisering av Fengselsstyrets avgjørelser i klagesaker, 65/81.
lufting av pasienter på Fengselssykehusets vaktsal, 65/45.
manglende registrering av innsattes eiendeler, 64/46.
oppsigelse av vaktmester ved hjelpefengsel, 64/18.
overføring av innsatte til arbeidshus, 64/44.
pakker, innsattes adgang til å motta, 65/60.
private midler, innsattes bruk av — til formål utenfor anstalten, 64/48, 65/78.
refselsesbeslutning, fremgangsmåten ved underretning om, 63/57, jfr. 64/11.
refselsesmyndighet, koordinering av, 63/57, jfr. 64/11.
røyketillatelse og adgang til fyrstikker for innsatte, 64/47.
sikerhetstiltak, vilkår og varighet av, 64/43.
smittefare, 65/72.
tjenestemanns taushetsplikt, 64/44.
underretning til innsatt om refselse, 63/57, jfr. 64/11.
Fengslingskjennelse, når sak er sendt forhørsretten til pådømmelse, 64/48.
Fengselsreglement, se *Lovregister, avd. IV:* 12. desember 1961.
Festekontrakt, på statsgrunn i Finnmark, 64/17, jfr. 65/8.
Fiskefartøy, kondemneringstilskott for, 63/11, 63/49.
Foreldremyndighet, barnevernsnemnds overtagelse av, 63/54, jfr. 64/10.
Forelegg, etter lov av 9. juli 1948 nr. 3, omgjøring av, 63/63.
Forkjøpsrett etter jordloven,
bare hvis frivillig avtale ikke kan istandbringes, 65/82.
utgangspunktet for fristberegning ved, 65/91.
Forpleiningsgodtgjørelse for sinnssyke, 64/66.
Forskjellsbehandling, se *Saksbehandling.*
Forsvarets provianteringsmagasin, salg av varer til kommunale sykehus, 65/54.
Forsvarets skoler, ansiennitetstillegg i sivil stilling for utdannelse ved, 63/22, jfr. 64/10.
Fortegnelse, over en innsatts eiendeler i fengsel, 64/46.
Forvaltningssaker,
omkostninger ved appell-leges undersøkelse av sjømenn, 64/73.
utgifter til juridisk bistand, 63/26, 65/29.
Forvaltningsvedtak,
betydning av forhåndstilsagn, 65/56, 65/88.
bygningsråds pålegg om nedrivning stiftet ikke rett for nabo, 63/14.
virkning av uklarhet i, 65/43.
Forvaringsansvar,
fengselsvesenets ansvar for innsattes effekter, 63/24, 64/45.
for geværer innlevert til politiet, 65/66.
Fraktbeløp, omsetningsavgift av, 63/36.
Fribillett, ved Norges Statsbaner for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52.
Frihetsberøvedes, rett til ukontrollert brevveksling med ombudsmannen, 63/20.
Fri sakførsel, i sak om gyldighet av oppsigelse, 64/18.
Frister,
klage over etterberegning av omsetningsavgift, feilaktig avvist som for sent fremsatt, 65/53.
manglende kjennskap til, 63/26.
Fullbyrding, i Norge av dansk straffedom, 65/67.
Fylkeslandbruksstyre,
adgang til å avgi ikke foreskrevet uttalelse i konsesjonssak, 64/25.
ankerett over vedtak av, 65/92.
underretning til parter om vedtak i jordfordelingssak, 65/92.
Fylkesmann,
anmodning fra — om ny behandling av ansettelsessak i kommunestyre, 64/41.
prøving av barnevernsnemnds overtagelse av omsorg for barn, 63/54, jfr. 64/10.
Fylkesskolestyre, opphevet vedtak av skoleutvalg i klagesak mot lærer, 65/29.
Førerkort, se *Motorvogn.*
Gjerdeplikt, 63/26.
Godkjenning, inkompetanse ikke avhjulpet ved senere, 64/29.
Habilitet, se *Saksbehandling.*
Handelsbrev, frigivelse av —, lov om handelsnæring § 32. 2, 63/19.
Heftelse, forholdet til rasjonaliseringstiltak etter jordloven, 63/70.

Heimevernsbladet, kompetanseforholdet mellom redaktøren for — og Generalinspektøren for HV, 65/47.
Henleggelse av anmeldelse, se *Påtalemyndighet.*
Husleie, beskatning av tilbakebetalt, 63/10.
Husleieregulering,
avgjørelse av kjøpers anke over pristakst ikke til hinder for senere anke fra selger, 65/19.
pristakst for leilighet, 63/21.
spørsmål om garasjeleie var unntatt fra husleiereguleringsloven, 63/99.
Håndverksbrev,
oppbevaring av, 63/37.
overføring til annen kommune, 63/37.
Industridepartementet, firmas rett til å se revisjonsrapport til — om sine regnskaper, 64/17.
Inndragning, til fordel for kjøper av ulovlig merpris, 63/63.
Innsatte, se *Fengselsforhold.*
Instruksjonsmyndighet, for Generalinspektøren for HV overfor redaktøren av Heimevernsbladet, 65/47.
Invaliditet, betydningen av — ved førerkort for offentlig personbefordring, 64/68.
Juridisk bistand, utgifter til — i forvaltningssak, 63/26, 65/29.
Justis- og politidepartementet, fornærmedes klagerett til Kongen over avgjørelse av Riksadvokaten, 64/18.
Kgl. resolusjon, ordning istandbrakt ved —, brakt til opphør ved uformell beslutning i regjeringskonferanse, 65/57.
Klagerett,
over vedtak av fylkeslandbruksstyre, 65/92.
til Kongen over Riksadvokatens henleggelse av anmeldelse, 64/18.
til Kongen over Justisdepartementets unnlatelse av å gjøre ansvar gjeldende overfor advokat, 64/18.
Kommunal tjenestemann, når kommunestyrevedtak om ansettelse er bindende for kommunen, 64/41.
Kommunale tjenestepensjoner, se *Pensjonsordninger.*
Kommunestyre, ny behandling av ansettelsessak, 64/41.
Kommunevalg, fremgangsmåten ved stemmegivning, 64/25.
Kompensasjon, i lønn, 65/86.
Kompetanse,
manglende — ikke avhjulpet ved senere godkjenning av rett myndighet, 64/29.
se også *Ombudsmann, Saksbehandling.*
Kompetanseforhold, mellom redaktøren for Heimevernsbladet og Generalinspektøren for HV, 65/47.
Kondemneringstilskott, for fiskefartøyer, 63/11, 63/49.
Kongen, klage til — etter regjeringsinstruksens § 5, nr. 2, 64/18.
Kontorforhold, underfogdkontors innfordring av underholdsbidrag, 64/72, jfr. 65/9.
Kontorordning, kontroll med ekspedisjon av saker, 64/75, jfr. 65/9.
Konsesjon,
avslått på mangelfullt grunnlag, 65/24.
praksis i konsesjonssaker som gjelder dyrket mark, skog eller fjellstrekninger, 65/80.
på dyrket mark til hyttetomt, 64/25.
på heistrekning, 64/26.
på jordbrukseiendom, 63/53, 65/24.
Kontroll, brev — i psykiatriske sykehus, 65/78.
Kontrollkommisjoner, se *Psykisk helsevern.*
Kraftledning, valg av trasé for, 63/37.
Krigsmedalje, ordning med utdeling av —, innstiftet ved kgl. resolusjon, brakt til opphør ved uformell beslutning i regjeringskonferanse, 65/57.
Krigsskole, ansiennitet for befal utdannet ved, 63/22, jfr. 64/10.
Kunngjøring,
av embete, mangler ved, 63/39.
se også *Saksbehandling, Tjenestemenn.*
Kunstig tørket fisk, eksportrett for tilvirker av, 64/12.
Legeundersøkelse,
dekning av omkostninger ved — av sjømenn, 64/73.
pasients krav på opplysninger, 63/23, 63/33, 63/53.
pasients krav på tilbakelevering av egne opptegnelser etter psykiatrisk observasjon, 63/53.
Leilighet, prisfastsettelse for, 63/21, 65/19.
Leievognbevilling, se *Samferdselssaker.*
Lensmann, se Politi.
Ligning, av enearving som overtar dødsbo udelt, 63/13.
Los, fartstidsberegning for kystlos, 63/35.
Lovendring,
betydning av senere — ved avgjørelse om skattenedsettelse av billighetsgrunner, 63/13.
betydning av senere — ved avgjørelse om fritak for arveavgift, 65/59.
Lærere,
adjunktkompetanse meddelt på grunn av forhåndstilsagn av Lærerutdanningsrådet, 65/56.
disiplinærsak, lærer kritisert på utilstrekkelig grunnlag, 65/29.
faglærerutdanning i yrkesskolen, 64/21.

forbigåelse, spørsmål om — av lærer ved fylkesyrkesskole, 65/29.
lønnsansiennitet,
ved overgang fra annen statsstilling, 63/66, 65/51.
under videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
lønnsberegning,
skoledirektørs plikt til medvirkning, 64/23.
under videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
lønnsendring, manglende underretning om, 64/22.
personlig lønnstillegg ved overgang til nytt lønnsregulativ, 63/73.
spørsmål om lærer ved spesialskole var fast ansatt eller konstituert, 65/43.
stipend for videreutdanning, 63/71.
tjenestefrihet for videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
Lønn, fradrag i, 65/86.
Motorvogner,
avgiftsinnfordring og avskilting, 63/15.
avskilting og borttauing av parkert bil, 63/65.
førerkort,
invalids — for offentlig personbefordring, 64/68.
inndragning av, 63/29.
spørsmål om utgifter ved borttauing kunne belastes eieren, 65/64.
Musikklærere, gruppering av — i telefonkatalogen, 63/30.
Navn, valg av slekts-, 65/55.
Nedsettelse av skatt, se *Skatt.*
Norges Statsbaner, fribillett for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52.
Ombudsmann, Stortingets — for forvaltningen,
brevveksling med innsatte, 63/20.
klage til — ikke oppsettende virkning, 63/48, 64/26.
kompetanse,
overfor domstolene, 64/26, 64/48.
overfor fylkeskommune, 65/61.
overfor Stortinget, 63/18, 63/21, 63/24, 63/39, 63/51, 64/11, 64/12, 64/28, 64/53.
kritikk over klage til —,
fra polititjenestemann over anmelders, 64/50.
fra skoledirektørs over lærers, 64/23.
Omkostninger, ved appell-leges undersøkelse, 64/73.
Omsetningsavgift,
av billedhoggerarbeid, 65/89.
av fraktbeløp, 63/36.
på ukeblad, 65/59.
refusjon av — for skolebygg, 63/51.
refusjon av etterberegnet — for arbeid utført for vegvesenet, 63/77.
spørsmål om oversittelse av klagefrist, 65/53.
tilbakebetaling av — for billedhoggerarbeid, 65/89.
Oppsigelse, se *Tjenestemenn.*
Ordensstraff, se *Tjenestemenn.*
Oslo Politikammer, saksbehandling ved ansettelse av politilege, 64/20.
Overtidsgodtgjørelse, se *Tjenestemenn.*
Pasient, se *Legeundersøkelse.*
Pensjonsordninger,
Pensjonsordningen for statens arbeidere,
forskjellsbehandling ved beregning av pensjonsgivende tjenestetid, 64/56.
mangelfulle opplysninger om pensjonsgivende tjenestetid, 64/57.
Pensjonstrygden for sjømenn,
beregning av fartstid for kystlos, 63/35.
etterbetaling ved endring av pensjonsgrunnlaget, 63/14.
Pensjonstrygden for skogsarbeidere, frist for krav om godskriving av premieuker, 63/26.
samordning,
av tjenestepensjoner, 63/20, 64/56.
av tjenestepensjon og alderstrygd, 63/20.
Statens pensjonskasse,
etterbetaling av pensjon ved omregning etter nye regler, 65/87.
karenstid, utgangspunkt for, 64/57.
pensjonsinnskott, spørsmål om tilbakebetaling etter plikttjeneste, 63/11.
Plikttjeneste, for tannleger, innskott i Statens pensjonskasse, 63/11.
Politiet,
avskilting av motorvogn, 63/15, 63/65.
beslag av fiskegarn uten rettens samtykke, 65/63.
borttauing av bil, parkert til ulempe for trafikken, 65/64.
borttauing av feilparkert bil, 63/65, 65/64.
bot inndekket av penger fratatt bøtelagte ved arrestasjon, 65/22.
bruk av opplysninger fra tystere, 65/14.
delegasjon av myndighet fra politimester til politifullmektig, 63/29.
forvaring av geværer, 65/66.
forvaring av verdisaker tilhørende arrestant, 63/24.
inndragning av førerkort, 63/29.
lensmanns plikter etter lov om stranding og vrak, 65/41.
omgjøring av forelegg etter prisloven, tilbakebetaling av ulovlig merpris til kjøperen, 63/63.
taushetsplikt, 65/56.
se også *Påtalemyndighet.*
Politilege, ansettelse av, 64/20.
Postverket, straffeporto for underfrankert tjenestepost, 64/74, jfr. 65/9.

Prestegård, vegrett og gjerdeplikt for, 63/26.
Pris,
forhåndsopplysning om — ved skoleinternat ikke til hinder for forhøyelse i skoleåret, 65/61.
inndragning til fordel for kjøper av ulovlig merpris, 63/63.
Prisdirektoratet, rettelse av feil ved pristakst, 65/19.
Pristakst,
avgjørelse av kjøpers anke over — ikke til hinder for senere anke fra selger, 65/19.
for leilighet, 63/21.
Pristilskott, på råfisk, 63/51.
Prøveløslatelse, avslag uten underretning, 64/50.
Psykisk helsevern,
brevsensur i psykiatriske sykehus, 65/78.
kontrollkommisjons,
behandling av klage over innleggelsen etter at pasienten er utskrevet, 65/91.
saksbehandling, 63/80.
pasienters krav på å få se innleggelsesdokumenter, 63/23.
pasients krav om å bli kjent med dokumenter fra psykiatrisk observasjon, 63/53.
underretning til pasienter om klagerett til kontrollkommisjon, 63/79.
vilkår for å tvangsinnlegge og beholde pasient i psykiatrisk sykehus, 63/79, 63/80.
Påtalemyndighet,
beslag av fiskegarn ikke forelagt for retten, 65/63.
fornærmedes klagerett til Kongen, 64/18.
henleggelse av anmeldelse, 64/50.
manglende underretning om prøvevilkår, 65/55.
manglende underretning om at søknad om prøveutsettelse var avslått, 64/50.
manglende underretning til anmelder om henleggelse, 63/12, 63/69.
manglende svar på søknad om løslatelse fra varetektsfengsel, 64/49.
melding til skadelidte ved henleggelse av straffesak etter arbeidsulykke, 65/34.
påtaleunnlatelse i forseelsessaker når tilståelse ikke foreligger, 65/36.
varetektsfengsling etter strpl. § 239, 5. ledd nr. 1, 64/48.
varigheten av besøks- og brevforbud etter fengselslovens § 54, 65/70.
Påtaleunnlatelse, i forseelsessaker når tilståelse ikke foreligger, 65/36.
Rasjonaliseringstiltak, etter jordloven, ikke hindret av klausul i skjøte, 63/70.
Regjeringskonferanse, uformell beslutning i — brakte til opphør ordning istandbrakt ved kgl. resolusjon, 65/57.
Reiseutgifter, refusjon av — i Sivilforsvaret, 63/21.
Rekvisisjon,
opprettholdelse av krigstidsrekvisisjon for kontorlokaler, 63/58.
til Sivilforsvaret, 65/71.
Rettspsykiatrisk observasjon, pasients krav på å bli kjent med grunnlaget for psykiatrisk erklæring, 63/53.
Revisjonsrapport, firmas krav på å få se — til departement om sine regnskaper, 64/17.
Revisor, registrering som, 65/62.
Riksadvokaten, se *Påtalemyndighet.*
Riksskattestyret, spørsmål om — har plikt til å gi forhåndsuttalelse om skattespørsmål, 65/37.
Saksbehandling,
begrunnelse, 63/33.
behandlingsregler,
for ansettelse tilsidesatt i forberedende instans, 64/39.
for barnevernssaker tilsidesatt, 65/27.
behandlingstid, 63/15, 63/44, 63/56, 63/68, 64/23, 64/24, 64/32, 64/61, 64/64, 64/72, 65/49, 65/56, 65/63, 65/77.
feilprotokollering, 65/10.
forskjellsbehandling,
ansiennitetsberegning, 63/66.
gruppering av abonnenter i telefonkatalog, 63/30.
konsesjonssak, 64/25.
lærerstipend, 63/71.
lønnsansiennitet ved overgang fra annen statsstilling, 63/11.
pensjonsgivende tjenestetid, 64/56.
permisjon til lærer for videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
sikkerhetstiltak i fengsel, 64/43.
forutsatt behandlingsmåte fraveket, 63/45.
fylkeslandbruksstyres adgang til å uttale seg i jordkonsesjonssak, 64/25.
habilitet,
i innstillingsråd, 64/37.
spørsmål om — for ankeinstans som tidligere har uttalt seg om saken, 65/76.
virkningen av inhabilitet i ansettelsesråd, 63/32.
henvendelser ubesvart, 63/44, 64/23, 64/24, 64/34, 64/46, 64/49, 64/50, 64/52, 64/69, 64/71.
journalisering unnlatt, 64/75, jfr. 65/9.
kommunisering av avgjørelse,
i klagesaker, 65/81.
i refselsessaker, 63/57, jfr. 64/11.
kompetanse,
for personale ved barnevernsnemnds kontor, 65/27.
for samferdselskonsulent, 64/29.
kontroll med ekspedisjon av saker, 64/75, jfr. 65/9.
kontrollkommisjon ved sykehus for sinnslidende, 63/79, 63/80.

kunngjøring av,
endringer i pensjonsregler, 65/87.
stilling, 63/39, 64/20, 65/85.
stipend, 63/71.
mangelfull kontakt mellom forvaltningsorganer, 64/17.
mangelfullt grunnlag for avgjørelse, 63/30, 64/12, 64/32, 65/10, 65/24, 65/29, 65/36.
motorvogn, uberettiget avskilting, 63/15.
oversittelse av fristen til å nytte forkjøpsretten etter jordloven, 65/91.
partsoffentlighet,
lege-erklæringer, 63/23, 63/33, 63/53.
revisjonsrapport, 64/17.
ved søknader om opprykksstillinger i staten, 65/68.
registrering av innsattes eiendeler, 64/46.
sykehus for sinnslidende, 63/79, 63/80.
underretning ikke gitt om,
anke i ansettelsessak, 64/35.
avgjørelser, 63/12, 63/69, 63/71, 64/22, 64/23, 64/50, 65/92.
klagerett til kontrollkommisjon, 63/79.
prøvevilkår, 65/55.
underretning om,
ankeadgang etter lov om enke- og morstrygd, 65/78.
fylkeslandbruksstyres vedtak i jordfordelingssak, 65/92.
undersøkelsesplikt,
drosjebevilling, 64/32.
konsesjonssak, 65/24.
oppsigelse, 64/18.
ordensstraff, 63/48, jfr. 64/11, 65/29.
stipend, 63/71.
utbetaling av,
fangeerstatning, 64/34.
lærerlønn, 64/23.
tilstått erstatningsbeløp, 64/65.
utenforliggende hensyn ved avgjørelse, 64/51.
virkning av saksbehandlingsfeil, 63/32.
Samferdselssaker,
bilrute, forlengelse av, 63/83.
drosjebevilling,
ansiennitetsberegning ved fravær fra yrket p. g. a. sykdom, 63/55.
dokumentasjon av ansienniteten, 64/32.
kontrakt med drosje-eier om sykekjøring ikke i strid med samferdselsloven, 65/40.
leievognbevilling, 63/68, 65/10.
skolerute, 63/45, 64/29.
Samferdselsnemnd,
behandling av ankesak, 63/68.
uheldig saksbehandling, 65/10.
Sakkyndige, uttalelser fra — som grunnlag for avgjørelse, 63/37.
Samordning, av pensjoner og trygder, se *Pensjonsordninger.*
Sensur, brev- i psykiatriske sykehus, 65/78.
Sikringsanstalt, se *Fengselsforhold.*
Siktede, spørsmål om —s adgang til rettslig prøving av påtaleunnlatelse i forseelsessaker, 65/36.
Sinnssyke, se *Psykisk helsevern.*
Sivilforsvaret,
refusjon av reiseutgifter, 63/21.
rekvisisjon til, 65/71.
Sjømannsskatt, se *Skatt.*
Sjømenn,
helseerklæring for, 63/33.
hjemsendelse av hyre for, 63/34.
omkostninger ved appell-leges undersøkelse av, 64/73.
pensjonstrygd for, se *Pensjonsordninger.*
Skatt,
beskatning av tilbakebetalt husleiebeløp («husleiebonus»), 63/10.
ettergivelse av skatt, 63/13, 63/25, 63/73.
forhåndsuttalelse om skattespørsmål hadde ikke Riksskattestyret plikt til å gi, 65/37.
fradrag ved inntektsligning for avdrag på lån i Statens lånekasse for studerende ungdom, 65/21.
jordbrukseiendom med tomteverdi, vurderingsprinsippene ved ligningstakst, 63/62.
sjømannsskatt, 64/74, jfr. 65/9.
skjønnsmessig ligning når regnskap er godkjent for beregning av omsetningsavgift, 63/73.
skog, skattefri avvirkning av, 63/62.
utenlandsopphold, skatteplikt under, 63/25.
Skjønn, helhetsvurdering i —, betydning av feil ved enkeltposter, 63/21.
Skogsarbeidere, pensjonstrygd for, se *Pensjonsordninger.*
Skogvern, skattefri avvirkning, 63/62.
Skole-elev, utvisning av, 65/49.
Skoleinternat, forhøyelse av kostpenger ved, 65/61.
Skolestyre, ankeordning ved nektelse av permisjon for lærere til videreutdanning, 63/61, jfr. 64/11.
Skyssregulativ, se *Lovregister II.*
Smittefare, i fengsel, 65/72.
Statens, salg av varer, 65/54.
Statens arbeidere, pensjonsordningen for, se *Pensjonsordninger.*
Statens lånekasse for studerende ungdom, fradrag ved inntektsligning for avdrag på lån i, 65/21.
Statens pensjonskasse, se *Pensjonsordninger.*
Statsadvokat, se *Påtalemyndighet.*
Statsråd, parts krav om behandling i, 64/18.
Stortinget, ombudsmannens kompetanse overfor, se *Ombudsmann.*
Straffeporto, ved underfrankering med tjenestemerker, 64/74, jfr. 65/9.
Tannleger, pensjonsinnskott under plikttjeneste, 63/11.

Taresanking, kondemneringstilskott for fartøy, 63/11.
Taushetsplikt,
for fengselsfunksjonærer, 64/44.
gir ikke tjenestemenn rett til å gi uriktige opplysninger, 65/56.
Telefonkatalog, gruppering av abonnenter i yrkesliste, 63/30.
Tilbakevirkende kraft, samordningsloven, 63/20.
Tiltalebeslutning,
sen forkynnelse av, 64/49.
som grunnlag for varetektsfengsling, 64/49.
Tjenestemenn,
adgang til å se tjenestelige uttalelser om opprykksstillinger, 65/68.
aldersgrense for ansettelse i høyere stilling, 63/13.
ansettelse,
beregning av tjenesteansiennitet, 65/52.
endelig fra hvilket tidspunkt, 64/41.
etter fravikelse av kunngjorte krav, 64/28.
etter ny kunngjøring, 64/20.
etter vikartjeneste i stillingen, 63/56.
kunngjøring av ledig stilling burde vært unnlatt, 65/85.
omgjort etter tiltredelsen, 64/35.
på grunnlag av innstilling fra uriktig sammensatt ansettelsesråd, 63/32.
spørsmål om det forelå fast — eller konstitusjon, 65/43.
ansettelsesråd, habilitetsspørsmål, 63/32.
ansiennitet,
beregningsregler for, 65/52.
tillegg for militær utdannelse, 63/22, jfr. 64/10.
tillegg for videreutdannelse som lærer, 63/61, jfr. 64/11.
attest, ved søknad om ny stilling, 64/36.
behandlingsregler for ansettelse fraveket i forberedende instans, 64/39.
forhold i tjenesten, 63/48, 64/73.
fribillett ved NSB for kvinnelige funksjonærers familie, 64/52.
gitt valg mellom avskjed etter søknad eller avskjedigelse, 65/61.
innstillingsråd, habilitetsspørsmål, 64/37.
lønnsforhold,
akkordavsavn under sykefravær etter skade i tjenesten, 63/59.
fradrag i lønn når det tidligere er utbetalt for meget, 65/86.
lønn i oppsigelsestid, 64/22.
overgang til nytt lønnsregulativ, 63/73.
overtidsbetaling ut over fastsatt grense, 63/36.
ved overgang fra høyere til lavere stilling og deretter opprykk til ny høyere stilling, 65/50.
oppsigelse, gyldigheten av, 64/18, 64/60.
oppsigelsesfrist, spørsmål om — når avskjedsgrunn forelå, 65/61.
opptreden, tjenestemanns, 63/34.
ordensstraff, ansettelsesmyndighetens undersøkelsesplikt, 63/48, jfr. 64/10.
plikttjeneste, pensjonsforhold under tannlegers, 63/11.
skyss- og kostgodtgjørelse, på grunnlag av tilsagn ved ansettelse, 63/50.
taushetsplikt,
fengselsfunksjonærers, 64/44.
gir ikke tjenestemenn rett til å gi uriktige opplysninger, 65/56.
tjenestebolig,
beskatning av husleiebonus, 63/10.
leie for garasje tilknyttet, 63/19.
vikartjeneste,
nektet av utenforliggende hensyn, 64/51.
søkers fordel av — ved ansettelse, 63/56.
Trygdeordninger,
attføringspenger i ventetid, 64/64.
behandlingstid,
i fylkesnemnd, 64/64.
i kassenemnd, 64/61.
etterbetaling av ytelser til vanfør for tiden før søknaden, 63/60.
klasseføring i trygdekasse og refusjon av alders- og uføretrygdpremie, 63/64.
kontanterstatning, etter lov om ulykkestrygd for sjømenn forsømt utbetalt, 64/65.
syketrygd,
dekning av utgifter ved overføring av pasient fra et sykehus til et annet p. g. a. plassmangel, 64/62.
for sjømenn bosatt i Norge, men forhyrt på svenske skip, 64/59.
kontrakt om sykekjøring gav ikke drosjeeier kjøremonopol, 65/40.
premiefritt medlemskap i syketrygden som arbeidstaker under sykdom, 65/28.
tidspunkt for endring av klasseføring av syketrygdpremie for ikke-arbeidstaker, 65/58.
trygdedes krav på å bli kjent med legeerklæringer i skadesaker, 63/23.
uføretrygd,
ervervsmessig uførhet etter uføretrygdloven, 65/46.
fra hvilken tid, 64/63.
grunnstønad og hjelpestønad, 63/64.
hjelpestønad under offentlig forpleining, 64/66.
medisinsk uførhet etter uføretrygdloven, 64/64.
uførhet bedømt i relasjon til partens arbeidsevne som arbeidstaker, ikke som husmor, 65/62.
underretning om ankeadgang etter lov om enke- og morstrygd, 65/78.

Tvangsarbeid,
behandlingen av overtredelser av løsgjengerloven begått,
under permisjon fra, 65/22.
under prøveløslatelse fra, 65/23.
se også *Arbeidhus.*
Tystere, se *Politiet.*
Uføretrygd, se *Trygdeordninger.*
Ulykkestrygd for sjømenn, se *Trygdeordninger.*
Underfogd, manglende innfordring av bidrag, 64/72, jfr. 65/9.
Underfrankering, av offentlig tjenestepost, 64/74, jfr. 65/9.
Underretning, se *Saksbehandling.*
Undersøkelsesplikt, se *Saksbehandling.*
Utenforliggende hensyn, ved avgjørelse, 64/51.
Utenlandsopphold, skatteplikt under, 63/25.
Utenriksstasjon, medvirkning ved hjemsendelse av hyre, 63/34.
Utvisning, av skole-elev, 65/49.
Vanføre, øvelseskjøring for, 64/67.
Vanførehjelp, etterbetaling av ytelser for tiden før søknaden, 63/60.
Varetektsfengsel,
etter at tiltalebeslutning var utferdiget, 64/49.
når saken er sendt forhørsretten til pådømmelse, 64/48.
Vrakgods, lensmanns behandling av, 65/41.
Øvelseskjøring, vanføres ventetid, 64/67.
Åndssvakeomsorgen, barnevernsnemnds stilling til, 65/70.

Lovregister.

I. Lover.

17.5.1814 Grunnloven
§ 97 ..... 64/56
1.7.1887 nr. 5, straffeprosessloven
§ 85 ..... 65/36
§ 86 ..... 65/34
§ 91 ..... 65/34
§ 215 ..... 65/63
§ 239.5 ..... 64/49, 64/48
20.7.1893 om stranding og vrak
§ 6 ..... 65/41
§ 7 ..... 65/41
§ 10 ..... 65/41
31.5.1900 nr. 5, løsgjengerloven
§ 16 ..... 65/22
§ 18 ..... 65/22, 65/23, 65/55
§ 27 ..... 65/22
22.2.1902, straffeloven
§ 28 ..... 65/22
§ 80 ..... 65/34
8.4.1905 om arveavgift
§ 1 ..... 65/59
18.9.1909 om erverv av skog
§ 21 ..... 64/26
18.8.1911 nr. 8, landsskatteloven
§ 17 ..... 63/25
§ 21 ..... 63/13
§ 36 ..... 63/62
§ 37 a 63/62
§ 42 ..... 63/10
§ 70.2 ..... 64/35
§ 85 ..... 63/73
18.8.1911 nr. 9, byskatteloven
§ 12 ..... 63/25
§ 16 ..... 63/13
§ 36 ..... 63/10
§ 78 ..... 63/73
25.7.1913 nr. 11, håndverksloven 63/37
13.8.1915, nr. 7, tvangsfullbyrdelsesloven
§ 148 ..... 64/26
15.2.1918 nr. 1, tjenestemannsloven
§ 2.3 ..... 63/56
§ 21.2 c 63/48
§ 22 ..... 65/61
§ 23 ..... 63/48
10.12.1920 nr. 3 om erverv av dyrket mark
§ 11 ..... 64/25
9.2.1923 om personnavn
§ 2 ..... 65/55
22.2.1924 nr. 2 om bygningsvesenet
§ 153.2 ..... 63/14
10.7.1925 nr. 6, om kommunevalg
§ 27 ..... 64/25
§ 41, nr. 3 ..... 64/25
20.2.1926 nr. 2, motorvognloven
§ 10 a 63/65
§ 15 ..... 64/68
§ 18 ..... 63/29
§ 35 b 63/65, 65/64
24.6.1931 om ulykkestrygd for sjømenn
§ 11.2 ..... 64/65
§ 24 nr. 2 ..... 64/65
8.3.1935 om handelsnæring
§ 4 ..... 65/54
§ 32.2 ..... 63/19
16.7.1936 om hjelp til blinde og vanføre
§ 12 ..... 63/60
24.6.1938 nr. 12 om innførsel av apotekvarer og gifter
§ 3 ..... 63/27, 64/10
21.3.1947 nr. 2 om skattlegging av sjømenn
§ 1 ..... 64/74, 65/9
§ 2 ..... 64/74, 65/9
11.7.1947 om samferdsla
§ 3.3 ..... 64/29
§ 5 ..... 64/29
9.7.1948 nr. 3, prisrettergangsloven
§ 15 ..... 63/63
3.12.1948 nr. 7 om pensjonstrygd for sjømenn
§ 1 ..... 63/35
28.7.1949 nr. 26 om Statens pensjonskasse
§ 24 ..... 63/11
§ 27 ..... 64/57
§ 33 ..... 64/57
23.11.1951 om spesialskoler
§ 9 ..... 65/43
3.12.1951 om pensjonstrygd for skogsarbeidere
§ 39 ..... 65/76
§ 41 ..... 65/76
21.11.1952 nr. 2 skattebetalingsloven
§ 41 ..... 63/13, 63/25, 63/73
§ 42 ..... 63/13, 63/25, 63/73
12.12.1952 nr. 11 endr. til landsskatteloven 63/62
26.6.1953 nr. 4, prisloven
§ 14 ..... 64/28
§ 56.4 ..... 63/63
§ 59.1 ..... 63/63
17.7.1953 nr. 9 om sivilforsvaret
§ 30, s. 1 ..... 65/71
17.7.1953 nr. 14, barnevernsloven
§ 8 ..... 65/27
§ 9 ..... 65/27
§ 11 ..... 65/27
§ 48 ..... 63/54

17.7.1953 nr. 25, sjømannsloven
§ 19.3 ..... 63/34
3.12.1953 nr. 12 om skogsarbeiderpensjon
§ 49 ..... 63/26
12.11.1954 om styret i kommunene
§ 16 ..... 64/41
§ 44 ..... 64/41
§ 60 ..... 64/41
18.3.1955 nr. 3, jordloven
§ 1 ..... 63/70, 65/82
§ 2 ..... 65/91
§ 7 ..... 65/92
§ 10 ..... 65/82, 65/91
§ 13 ..... 65/91
§ 14 ..... 63/70
§ 19 ..... 65/91
30.6.1955, fiskeeksportloven
§ 3 ..... 64/12
§ 6 ..... 64/12
2.3.1956 nr. 2, syketrygdloven
§ 1 ..... 64/59
§ 2 c 64/59
§ 20 ..... 65/58
§ 23 ..... 64/59
§ 27 ..... 64/59, 65/58
§ 38 ..... 64/62
§ 39 ..... 64/62
§ 43 ..... 65/28
§ 48 ..... 65/28
§ 57.1 ..... 64/62, 65/40
§ 80 ..... 65/28
§ 82.1 ..... 64/59
§ 111 ..... 64/59
7.12.1956 arbeidervernloven
§ 40 ..... 65/86
§ 45 ..... 64/36
28.6.1957 nr. 20 om husleieregulering
§ 17 ..... 63/21
6.7.1957 nr. 26, samordningsloven
§ 7 ..... 63/20, 64/56
§ 19 ..... 63/20
§ 27.2 ..... 63/20
18.7.1958 nr. 2, tjenestetvistloven 64/37
12.12.1958 nr. 7 om fengselsvesen
§ 1 ..... 64/11
§ 7 ..... 64/44
§ 12 ..... 64/44
§ 16 ..... 64/43
§ 26.4 ..... 63/57, 64/11
§ 26.5 ..... 63/57, 64/11
§ 44 ..... 65/23
§ 45 ..... 65/23
§ 51 ..... 65/90
§ 54 ..... 65/70
12.12.1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd
§ 40, 5. ledd 65/76
§ 42 ..... 65/34
10.4.1959 om folkeskolen
§ 32 nr. 3 ..... 64/23
23.10.1959, oreigningsloven
§ 25 ..... 63/37
22.1.1960 nr. 1, uføretrygdloven
§ 2 ..... 64/64
§ 3 ..... 63/64
§ 4 ..... 63/64, 65/46
§ 6 ..... 64/63
4.2.1960 om borettslag
§ 16.3 ..... 64/53
16.12.1960 nr. 4 om endring i skatteloven
II 65/21
28.4.1961 nr. 2 om psykisk helsevern
§ 2 ..... 65/78
§ 3 ..... 63/79, 63/80
§ 5 ..... 63/80
§ 9 ..... 65/91
22.6.1962 nr. 1, ombudsmannsloven
§ 4 ..... 63/21, 63/39, 64/26, 64/48
§ 11 ..... 63/27, 65/91
15.11.1963 om fullbyrding av nordiske dommer
§ 6 ..... 65/67
14.3.1964 om revisjon og revisorer
§ 18 ..... 65/62
12.6.1964 om enke- og morstrygd
§ 19 ..... 65/78
§ 28 ..... 65/78
12.6.1964 om realskoler og gymnas
§ 14 ..... 65/49
§ 33 ..... 65/49
19.6.1964 om avgift på arv og gaver
§ 1 ..... 65/59
20.6.1964 om legemidler og gifter
§ 2 ..... 64/10
§ 3 ..... 64/10
§ 7 ..... 64/10

II. Stortingsvedtak.

1.7.1948 om lønnsregulativ for offentlige tjenestemenn m. v.
§ 2 ..... 65/50, 65/51
5.7.1951 om ansiennitet for befal 63/22, 64/10
29.1.1962 (jfr. 15.6.1962) skyss- og kostregulativ for offentlige tjenestemenn 63/50
22.6.1962, lønnsregulativ for lærere
§ 2.2 ..... 63/73
§ 3 ..... 63/61, 63/66
§ 4 ..... 63/61
8.11.1962, instruks for Stortingets ombudsmann for forvaltningen
§ 2 ..... 65/31
§ 3 ..... 63/21, 65/31
§ 4 ..... 63/20
§ 5.3 ..... 64/11, 64/28, 64/53
§ 6 ..... 64/12, 64/26, 64/34
§ 11 ..... 63/11, 63/48, 63/64, 65/71

7.12.1962 om omsetningsavgift
§ 9.2 nr. 3 ..... 63/36
§ 12 ..... 63/51
7.12.1964 om omsetningsavgift
§ 8 ..... 65/59

III. Kgl. resolusjoner.

23.3.1909, regjeringsinstruksen
§ 5 nr. 2 ..... 64/18
14.12.1934, påtaleinstruksen
§ 8 ..... 65/34
§ 24 ..... 65/34
§ 24.1 ..... 63/69
26.5.1939, ansettelsesreglement for fengselsvesenet
§ 6 ..... 63/32
9.6.1950 om beregning og oppkreving av omsetningsavgift
§ 13, 2. ledd 65/59
16.6.1950, forskrifter for behandling av søknader om konsesjon m. v. etter lov om samferdsla
§ 11.3 ..... 64/29
16.6.1950, regler om samferdselsnemndenes organisasjon og virksomhet
§ 3, pkt. 3 ..... 64/29
§ 5 ..... 64/29
2.10.1953, forskrifter om legeundersøkelse av sjømenn 64/73
§ 9 ..... 63/33
3.2.1956 om eksport av fisk 64/12
5.10.1956 om skattlegging av sjømenn 64/74
26.4.1957 om trafikkregler
§ 17, pkt. 4 ..... 65/64
§ 31, 1. ledd 65/64
20.11.1959, forskrifter etter husleiereguleringsloven
§ 6 ..... 63/21
2.9.1960 om kondemneringstilskott for fiskefartøyer 63/11
§ 2 ..... 63/49
21.4.1961 om pensjonstrygd for skogsarbeidere 63/26
16.6.1961 om psykisk helsevern
pkt. 3 ..... 63/80

IV. Andre reglementer og vedtekter.

12.12.1961 Reglement for fengselsvesenet (gitt av Fengselsstyret)
§ 22.7, 2. ledd 65/72
§ 28.8, s. 1 ..... 65/72
§ 31.2, 3. ledd 63/39
§ 31.2, 4. ledd 63/39
§ 42.2 ..... 64/45
§ 43.4 ..... 64/46
§ 43.8 ..... 64/48
§ 53.2 ..... 64/43
§ 61.4 ..... 64/45
§ 61.7 ..... 64/47
§ 62.2 ..... 65/45
§ 63.3 ..... 65/60
§ 63.8 ..... 64/48, 65/78
§ 66.2, 3. ledd 65/88
§ 83 ..... 65/90